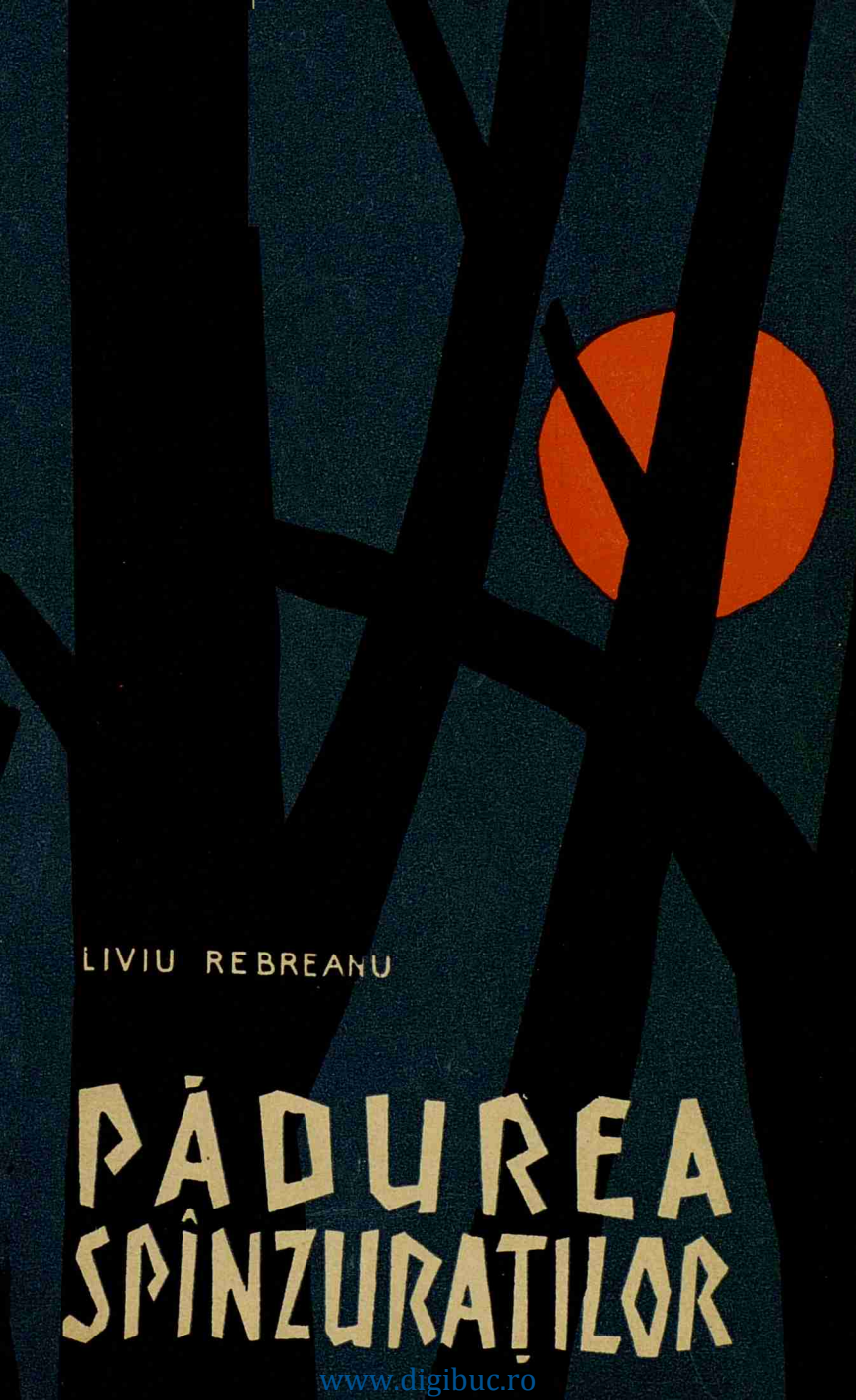

www.digibuc.ro

LIVIU REBREANU

PĂDUREA SPÎNZURAŢILOR

www.digibuc.ro

Coperta și ilustrațiile de *Traian Brădeanu*

www.digibuc.ro

LIVIU REBREANU

PĂDUREA SPÎNZURAŢILOR

1963
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

www.digibuc.ro

PREFAȚĂ

Cînd a apărut, — în 1922, — *Pădurea spînzuraților*, cel de-al doilea roman al lui Liviu Rebreanu, a adus o confirmare și a deschis în literatura vremii cîteva pîrtii largi.

Romanul confirma ceea ce, cu doi ani mai înainte, arătase *Ion*, provocînd unora dintre oamenii vieții literare nedumeriri și rezerve.

Gazetarul ardelean, categorisit de mulți drept un talent de mîna a doua, cronicarul dramatic de la *Sburătorul*, cunoscut înainte de 1920 doar printr-un număr de nuvele, primite, în cel mai bun caz, cu indulgență, se dovedea, incontestabil, un romancier. Un romancier realist. Într-asta se puteau descoperi, mărturisite sau nu, cauzele rezervelor.

La apariția *Pădurii spînzuraților*, Liviu Rebreanu avea treizeci și șapte de ani și un deceniu și jumătate de gazetărie înapoia sa.

De cînd venise din Ardeal la București, publicase, în afară de diferite articole în presă, o primă culegere de nuvele, *Frămîntări*, apărută la Orăștie în 1912. Acesteia îi urmaseră alte cîteva volume de nuvele: *Golanii* în 1916, *Mărturisire* și *Răfuiala* în 1919, *Calvarul* în 1921. I se reprezentase la Teatrul Național comedia *Plicul*. Totuși, notorietatea se ivise doar după apariția lui *Ion*.

Dar, în succesul pe care l-a aflat atunci *Ion*, accentul s-a pus tocmai pe ceea ce era mai confuz în carte. Elogiind

www.digibuc.ro

«*epopeea țăranului romîn*», criticii vremii selectau din admirabila construcție realistă tocmai o anumită tendință: de a prezenta un țăran în afară de istorie, dominat de instincte, de «*glasurile*» care se înfruntă. În mare, aceeași neînțelegere a subzistat și cu *Pădurea spînzuraților*. Multe dintre obiecțiile și chiar unele dintre elogiile cu care a fost primită cartea în presă dovedesc același refuz de a înțelege ideile centrale ale operei, încercarea de a o potrivi pe calapoadele personale ale respectivilor critici. Romanul lui Rebreanu era prima construcție epică mai amplă cu privire la războiul mondial, a cărui vîlvătaie se stinsese doar cu cîțiva ani mai înainte. Totuși, într-o cronică cu amabilități reținute, ideea centrală a romanului căpăta un iz metafizic, devenind o pură esență, în afară de spațiu și timp: «*Liviu Rebreanu caută să întrupeze, prin urmare, fatalitatea omenirii de a nu putea fi ceea ce ar vrea să fie, sau ceea ce arată că este*» [1]

Altă cronică, deși entuziastă, aprecia cartea drept naționalistă. Pe de altă parte, în *Societatea de mîine*, G. Bogdan-Duică, continuînd în critică estetismul maiorescian, cîntărea construcția romanului lui Rebreanu. Descoperea în acțiune «*trei evoluții nejustificate*», de asemeni «*sporuri de acțiune care dau iluzia unei bogății*».

Asemenea atitudini critice, — elogioase sau reticente, — se echivalau prin același refuz de a discuta de fapt conținutul romanului și de a-i aprecia soliditatea realistă. În cursul unui sfert de veac de creație matură, — de la *Ion* pînă la sfîrșitul vieții, — lui Rebreanu nu i-au lipsit elogiile criticii. Dar asupra semnificației și ierarhizării operelor, neînțelegerea a persistat în evoluția cotită și inegală a scriitorului, perioadele de eclipsă și cele de regres s-au bucurat adesea de comentarii mai elogioase decît cele două momente de vîrf, — cel de după primul război mondial cu *Ion* și *Pădurea Spînzuraților*, ori cu nuvelele avînd subiecte din război, și cel care, în 1933, a dat *Răscoala*, capodopera lui Rebreanu.

Sursele acestei neînțelegeri, pornite de la *Ion* și *Pădurea spînzuraților*, se clarifică dacă situăm romanele în peisajul literar al epocii.

În jurul lui 1922, cînd a apărut *Pădurea spînzuraților*, direcția realistă a literaturii noastre se continua în special

[1] Scarlat Struțeanu, *Flacăra*, VIII, 1922—23.

www.digibuc.ro

prin scrisul cîtorva artiști, printre care se impunea în primul rînd creația amplă și continuă a lui Mihail Sadoveanu. În anii aceștia el a publicat *În amintirea lui Creangă*, *Cocostîrcul albastru*, *Strada Lăpușneanu*. De asemeni, realismul își păstra pozițiile în pagini din Gala Galaction, Ion Agîrbiceanu sau alți scriitori. De altfel, trebuie menționat că în literatura dintre cele două războaie, cu multiplele ei infiltrații decadente, continuitatea căii realiste e mai netă în proză, față de poezie, de pildă, unde amestecurile sînt mai intime și contradicțiile mai grave.

Dar și în proză se observă în perioada aceasta cum creația realistă e învăluită și uneori deformată de influențe felurite. Acțiunea de diversiune a sămănătorismului și poporanismului continuă a fi puternică, la două decenii după apariția celor două curente. Scrierile promovînd tendințele sămănătoriste și poporaniste mimează realismul și de fapt i se opun. Contradicțiilor sociale reale li se substituie pseudocontradicția dintre oraș și sat, considerate ca unități omogene. Ecouri ale acestei înțelegeri deformate a realității se regăsesc chiar în pagini din opere în ansamblu realiste. În proză, ca și în poezie, încep să apară și formele diverse ale decadentismului. Ele captează adesea spirite protestatare, care ajung să confunde conținutul revoluționar în artă cu fronda sterilă, ce duce la negarea artei și la izolarea ei de viață. În poezie, în decurs de cîțiva ani, defilează prin paginile revistelor multe și felurite curente de ultima modă, declarînd război sintaxei și logicii, sau ermetizînd expresia artistică. În proză le corespunde destrămarea epicului, limitarea temelor, subiectivismul. Descrierea vieții sociale tinde din ce în ce mai mult a fi înlocuită cu prelungita autocontemplare a scriitorului. Primele volume ale Hortensiei Papadat-Bengescu, care peste cîțiva ani avea să dea opere obiective și critice, cum e, în cea mai mare parte, ciclul Halippa, sînt dominate de subiectivism, de vag liric.

În acest asalt al curentelor opuse realismului, într-o vreme cînd promotorii ultimei mode decadente priveau scrierile lui Mihail Sadoveanu cu superioritate plictisită, nici scrisul lui Rebreanu nu putea fi apreciat de asemenea judecători decît prin ceea ce era în el secundar și discutabil. De aceea *Pădurea spînzuraților* era elogiată nu ca roman care punea curajos

www.digibuc.ro

probleme legate de războiul apropiat, ci doar ca roman de analiză. Pentru perspectiva estetică, analiza devenea o valoare în sine, fără a observa că analiza evoluției lui Apostol Bologa nu semăna cu artificialele cazuri psihologice descrise de proza vremii.

Romanul lui Rebreanu constituie prima largă reflectare a războiului imperialist în literatura noastră, din șirul de opere importante care s-au ridicat împotriva războiului. Înaintea *Pădurii spînzuraților*, Mihail Sadoveanu scrisese *Strada Lăpușneanu*, în care retrăia cu necruțătoare fidelitate lașul refugiului, atmosfera de nepăsare și de cinism din spatele frontului. Despre front, despre viața celor trimiși cu marșuri și fraze să măcelărească și să fie măcelăriți, apăruseră în reviste versurile lui Camil Petrescu din *Ciclul Morții*. În proză, adevărul despre război îl spuseseră unele pagini răzlețe. Hortensia Papadat-Bengescu publicase fragmente din *Balaurul*, Camil Petrescu, capitole din romanul pe care avea să-l termine peste vreo zece ani, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*. Altfel, compuneri zgomotos patriotarde, de felul celor pe care le publica în *Sburătorul* cîte un Gh. Cornea.

Drumul deschis de *Pădurea spînzuraților* avea să fie urmat de *Balaurul*, în care frontul era indirect și tragic prezent prin trenurile cu răniți, prin mirosul de pansamente și sînge. Apoi, de cele două mari romane: *Întunecare* de Cezar Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război* a lui Camil Petrescu, în care zilele războiului retrăiesc în momente și în straturi sociale diferite, pe front și în spatele frontului.

Înainte de a publica romanul, Rebreanu abordase teme înrudite în cîteva nuvele. În *Calvarul*, un intelectual ardelean, trăind, ca și scriitorul, în capitală, era suspectat ca spion și împins spre sinucidere. *Iți*c *Ștrul dezertor* nara unul din cazurile, frecvente în timpul războiului, de asasinat șovin. Soldatul evreu Iți*c* Ștrul e trimis de un ofițer în recunoaștere, împreună cu caporalul Ion Ghioagă. Caporalul are ordin să-l împuște pe la spate. Dar pentru că-l cunoaște de mult pe Iți*c*, Ghioagă calcă ordinul, îi lasă viața și-l sfătuiește să dezerteze. Înspăimîntat de gîndul dezertării, Iți*c* se spînzură.

Mai apropiată de tema romanului este cea din *Catastrofa*, nuvelă publicată de Rebreanu în 1921. Mai mărginit, mai

www.digibuc.ro

puțin complex decît Apostol Bologa, David Pop din *Catastrofa* are o evoluție asemănătoare cu cea a eroului din *Pădurea spînzuraților*. Acceptă războiul la care participă, ca ofițer, cu conștiinciozitate de bun funcționar. Soțul labietos al Elvirei, burghezul așezat, care înainte de plecare a avut grijă să-și scrie testamentul, participă la luptele din Serbia ori din Polonia cu sentimentul că-și face datoria. Nu-l zdruncină nici ororile trăite, nici dorul de casă. Doar cînd trece pe frontul romîn, acest sentiment al datoriei, — de fapt supunerea conformistă față de ordinea stabilită, — intră în conflict cu teama de a fi considerat renegat. Zbuciumul nu-l împinge însă la acțiune. În timp ce David Pop își pune probleme, mitralierele plutonului pe care-l comandă seceră trupele românești. Sfîrșitul aspru al nuvelei cuprinde o condamnare ironică a atitudinii lui Pop. Acesta, rănit, este ucis de plutonierul romîn căruia i se adresase, în sfîrșit, cu *«Frate... romîn...»*

Problematica aceasta din nuvele, cuprinzînd și atitudinea față de război, și poziția specială în care erau puse diferitele naționalități din armata imperială austro-ungară, nevoite să lupte împotriva conaționalilor lor stă în centrul *Pădurii spînzuraților*.

Cartea se axează în jurul lui Apostol Bologa. Pe alocuri, axarea pe acest personaj ajunge să acopere orizontul. Dar, în general, drama personală a lui Apostol Bologa lasă să se vadă drama mai largă a războiului.

Punctul de pornire al romanului este, cum o arată și dedicația, o întîmplare tragică din familia scriitorului. Un frate al său, ofițer în armata austro-ungară, fusese spînzurat în 1917 ca dezertor. E caracteristic pentru concepția despre artă a lui Rebreanu că, înainte de a-și scrie cartea, el a colindat îndelung locurile unde trăise și fusese executat Emil. După cum ne spune[1], a vizitat pe rînd casele unde locuise fratele lui, a stat de vorbă cu oamenii care-l cunoscuseră și cu fata pe care o îndrăgise. La primarul satului a găsit șapca de ofițer a condamnatului. Se observă în acest pelerinaj, în afară de pietatea frățească, și nevoia scriitorului realist de a reconstitui faptele din care avea să se întregească romanul.

---

[1] Liviu Rebreanu. *Amargam.*

www.digibuc.ro

Începutul cărții ni-l prezintă pe locotenentul Bologa asistînd la execuția unui camarad ceh, care a dezertat. Ca membru al Curții Marțiale, Bologa a luat parte la condamnarea sublocotenentului Svoboda. Ros de o neliniște pe care refuza să și-o mărturisească, Bologa se agită, caută să se convingă pe el și pe alții că pedeapsa fusese cuvenită. Dar nu-și poate domina emoția în clipa execuției, în timp ce aude în jurul lui soldații gemînd de milă. Îl auzim rostind ca o justificare : «*Pedeapsa... crima... legea*».

Din prima scenă, deci, din timpul execuției petrecute sub cerul cenușiu de toamnă «ca un clopot uriaș de sticlă aburită», în peisajul dominat de imaginea obsedantă a spînzurătorii, se desprind cîteva trăsături principale ale personajului. Ca și David Pop, Apostol Bologa se apără cu noțiunile de «*datorie*», de «*pedeapsa trădării*». Deși n-are mediocritatea și lenea de gîndire a celui dintîi, deși frămîntările lui sînt mai vechi și mai adînci, ele se petrec în aceleași limite de gîndire.

Originea acestui fel de a gîndi și simți al lui Bologa e luminată în paginile următoare prin evocarea copilariei lui și a mediului în care s-a dezvoltat. Dintr-o familie foarte înstărită, Bologa e fiul unui participant la mișcările de emancipare politică ale burgheziei românești din Ardeal. Om dîrz și rigid, Iosif Bologa a oferit fiului său modelul unui patriotism burghez cu caracter limitat și retoric. De la tatăl său, Apostol aude cuvinte mari despre ideal și datorie. Din partea mamei lui vin înrîuririle religioase, care-l vor face pe copil să aibă, la șase ani, viziuni extatice. Mai tîrziu, Apostol, care între timp și-a pierdut credința, se opune cînd e îndemnat să studieze teologia. Dar viziunile din copilărie vor reveni, sub forma crizei mistice, pe front.

Cu firea lui impulsivă, cu reacțiile lui precipitate, — deși scutit de armată, s-a angajat voluntar în război, ca să crească în ochii logodnicei lui, — Apostol Bologa se lovește de zidurile gîndirii burgheze, în năzuința lui sinceră după adevăr și ideal. În acest cadru mărginit și falș se vor petrece cele două etape ale evoluției sale, — cea de supus cetățean al statului austro-ungar, ca și cea în care se hotărăște să dezerteze.

La început, Apostol Bologa pornește de la sentimentul conceput metafizic al datoriei față de imperiu. Teoretizează chiar aceste gînduri unui fost coleg, notarul Alexandru

www.digibuc.ro

Pălăgieşu, care, de altfel, n-are nevoie de raţionamente prea complicate ca să-şi facă ceea ce numeşte şi el datoria, adică să se poarte ca un simbriaş servil şi aspru al stăpînirii.

Bologa nu înţelege nici oroarea, nici substratul politic al războiului. Omul datoriei devine ofiţer model, cîştigă galoane, ajunge locotenent, e decorat. Tot sentimentul unei datorii abstracte l-a împins lîngă spînzurătoarea lui Svoboda, l-a făcut să controleze minuţios amănuntele execuţiei.

Execuţia la care a asistat, ba chiar a participat, zguduie rigidul sistem de convingeri al lui Bologa. Discuţiile de la popota ofiţerilor vor sfîrşi prin a-l nărui. La popotă se ciocnesc părerile cîtorva ofiţeri de naţionalităţi diferite. Mărginirii intolerante a locotenentului Varga, care expune scorţos punctul de vedere oficial al armatei imperiale, alţi ofiţeri îi opun simţămintele naţionalităţilor oprimate, puse să lupte împotriva conaţionalilor lor. Dar războiul e condamnat doar întrucît îl obligă pe românul Bologa ori pe cehul Klapka să lupte împotriva românilor sau cehilor. Protestul nu devine refuz al războiului ca atare şi nici nu ajunge pînă la înţelegerea cauzelor lui.

Înfruntarea aceasta de poziţii a ofiţerilor reflectă drumul pe care a izbutit să-l parcurgă gîndirea scriitorului. Rebreanu sesizează într-o bună măsură caracterul limitat al acestor păreri. Faptul e confirmat şi de modul cum, în carte, discuţia ofiţerilor e pusă în contrast cu simţămîntul profund al oamenilor din sat sau al ţăranilor în uniformă. — al soldaţilor. Românul Petre, ordonanţa lui Bologa, ca şi ţăranul ungur Vidor, privesc războiul cu aceeaşi neîmpăcată ostilitate. La picioarele spînzurătorii lui Svoboda, soldaţii maghiari au faţa scăldată în lacrimi şi *«gem de milă»*. Lor le e cu desăvîrşire străină ura şovină pe care locotenentul Varga o exhibează trufaş, ca un panaş.

Ideea că pe oamenii simpli barierele şovine nu izbutesc să-i despartă o exprimă momentul de mare umanitate din ultimele pagini ale cărţii, cînd, cu cîteva clipe înaintea execuţiei, Vidor, groparul, *«cu buzele şi mustăţile ude»*, îl sărută pe obraji pe Bologa.

Rebreanu nu se mărgineşte să scoată la iveală opoziţia între felul cum gîndesc ofiţerii şi soldaţii, ci consemnează

www.digibuc.ro

existența unui refuz conștient al războiului, a unei atitudini revoluționare.

E punctul de vedere pe care-l susține cu îndîrjire, printre ofițeri, locotenentul Gross. Gross face elogiul omului, în fraze care aduc ecouri îndepărtate din replica lui Sanin, eroul lui Gorki: «*Nimic nu e mai presus de om!... Dimpotrivă, omul e mai presus de orice, mai presus chiar de întreg universul!... Omul e centrul universului, fiindcă numai în om materia a ajuns la conștiința propriului său eu, a ajuns să se cunoască!*» Gross afirmă că o singură clipă de curaj general ar pune capăt tuturor mișeliilor și ar putea încheia războiul. De asemeni el prevede avîntul revoluționar pe care-l va trezi sfîrșitul războiului. «*Patetic, gesticulînd, și cu niște ochii tremurători de emoție,* — Gross evocă momentul cînd, — *...peste tranșeele pline de sînge, peste granițele brăzdate cu morminte, toți oropsiții, toți răzvrătiții își vor strînge mîinile și, într-un avînt nimicitor, se vor întoarce împotriva celor ce-i exploatează de mii de ani și, în sîngele lor buhăit de trîndăvie, vor înmuia steagurile păcii și ale lumii noi!*»

Împotriva poziției limitate a celorlalți ofițeri față de război, Rebreanu constată deci existența unei atitudini revoluționare. Dar nu merge mult mai departe de simpla consemnare, și restul romanului nu arată că scriitorul și-ar însuși atitudinea revoluționară în fața războiului. Aceasta ar explica și paloarea personajului Gross, redus la cîteva trăsături și gesturi, și lipsa de claritate, de precizare a poziției lui politice.

Nici Bologa nu se apropie de poziția lui Gross, ale cărui idei le privește tot timpul cu oarecare mirare. Nici el nu ajunge la condamnarea hotărîtă, totală, a războiului. Ca și pentru David Pop, pentru el problema capătă o însemnătate reală în momentul cînd regimentul e trecut pe frontul românesc. Pînă unde merge protestul lui Bologa o arată și caracterul mărginit al aspirațiilor lui. El dorește doar să schimbe frontul, să nu fie silit să lupte în Ardeal. Are o clipă speranța că va izbuti. Bateria pe care o comandă reușește să distrugă un reflector rus, care stingherea liniile austriece. Felicitat de generalul Karg, militar mărginit și arogant, Bologa cere drept recompensă să fie mutat pe alt front. Cererea stîrnește furia generalului: «*Gîndurile ce se ascund*

www.digibuc.ro

în dosul vorbelor dumitale sînt criminale!... Înțelegi?... Criminale!»

Bologa e notat ca suspect. Se hotărăște brusc să dezerteze. Realizarea proiectului e împiedicată de un atac rus. Bologa, rănit, e evacuat la un spital. Apoi, un capriciu binevoitor al generalului Karg îl repartizează la o coloană de muniții.

Deși coloana aprovizionează frontul, Bologa e mulțumit că nu ia parte directă la operații. Această capacitate de a se autoînșela caracterizează și ea conformismul de care Bologa nu reușește să se elibereze. Și nefiind în stare să-și transforme pînă la capăt felul de a gîndi, reducînd refuzul războiului la neparticiparea directă, în linia frontului, el se mărginește la un umanitarism exaltat, pe care ecoul experiențelor din copilărie îl îndreaptă spre misticismul religios. Acest misticism îl nedumerește și îl cam sperie pe fostul lui coleg de școală, pe mediocrul și preaînfricoșatul preot Constantin Boteanu.

Sub impulsul misticismului religios, Bologa va acționa în aparență contradictor. De logodnica lui, Marta, se desparte pentru că a cochetat și a vorbit ungurește cu un ofițer maghiar. Dar în satul unde cantonează regimentul lui, se logodește cu ungurcaica Ilona, fiica lui Vidor. În toate aceste acte, în felul cum după prima noapte de dragoste cu Ilona se hotărăște s-o ia în căsătorie, se simte o căutare neliniștită de drum, o formă nelămurită a împotrivirii la tot ce crezuse și venerase, el, fiul avocatului Iosif Bologa.

Tihna precară în care Bologa sperase că se poate refugia de război îi este curmată brusc. E numit judecător la Curtea Marțială. Se hotărăște îndată să dezerteze. Rău pregătită, dezertarea eșuează, Bologa cade în mîinile lui Varga, așa cum își imaginase odată acesta, într-o discuție. E judecat și spînzurat.

Astfel, *Pădurea spînzuraților*, roman aflat la antipodul literaturii de fanfară patriotardă, condamnă războiul prin semnificația drumului pe care-l străbate eroul și prin realismul scenelor de pe front.

Cartea aceasta, denumită după cum știm *«naționalistă»* într-o cronică a vremii, se opune ferm șovinismului. Liviu Rebreanu, care, în copilărie, a trecut și prin școala românească, și prin cea maghiară sau germană, care a cunoscut, iubit și difuzat, prin traduceri, literaturile acestor popoare,

www.digibuc.ro

a accentuat în *Pădurea spînzuraților*, încă în mai mare măsură decît în *Ion*, opoziția dintre felul cum se rezolvă problema națională la niveluri sociale diferite. La masa ofițerilor, mai deghizat, de politețe, sau mai fățiș, primează marginirea națională. În satul Ilonei, însă, românii conviețuiesc pașnic cu maghiarii, cu care împart și necazurile, și ura împotriva războiului.

Știm că romanul lui Rebreanu a fost apreciat în momentul apariției în special ca operă de analiză. Dar chiar printre aprecierile elogioase de mai tîrziu, se strecurau rezerve care vorbeau de un mod al analizei «*oarecum primar*». Pornind de la unele formulări metaforice din carte (*«îi clocotea inima»* și *«creierii îl usturau»*), un cronicar susținea că procedeele de introspecție ale romancierului nu sînt îndeajuns de evoluate. E cert că aprecierea nu se reducea la cele cîteva caracterizări mai mult sau mai puțin discutabile din carte. Atît modul cum romanul psihologic al lui Rebreanu a fost opus adesea restului operei, caracterizată, cu oarecare superioritate, drept exclusiv *«socială»*, cît și asemenea rezerve față de arta lui analitică au o semnificație clară. Gustul pentru psihologism, pentru naturalismul psihologic dominant în literatura burgheză dintre cele două războaie era neplăcut impresionat de contactul pe care-l oferea *Pădurea spînzuraților* cu un mod de analiză deosebit.

Procedeele de investigație literară a stărilor de conștiință nu se reduc la Rebreanu la cele cîteva caracterizări figurate. Stările de conștiință sînt surprinse în special prin gestul revelator, prin actul sau replica ce le dezvăluie.

E de ajuns să ne reamintim de prima scenă. Bologa, care a luat parte la judecarea lui Svoboda și a opinat pentru condamnare, are un sentiment nemărturisit de culpă, pe care încearcă să-l înăbușe sub greutatea conceptului metafizic al datoriei. Zbuciumul se trădează în febrilitatea gestului, în agitația fără rost dinaintea execuției, în felul cum îi răspunde lui Klapka, dezvinovățindu-se. S-ar putea da nenumărate alte exemple : felul în care dezertează Bologa, atunci cînd numirea la Curtea Marțială îl obligă să acționeze, prostrația, sentimentul de halucinație pe care-l încearcă după prindere. Toate sînt scoase la iveală în primul rînd prin semnificația reacției, și arta analizei nu poate fi despărțită de cea a observației.

www.digibuc.ro

Astfel, cu excepția unor pasaje care dau impresia de excesiv și uneori mai mult întunecă analiza decît o intensifică, procedeele lui Rebreanu contrazic psihologismul. El nu separă viața de conștiință, de ansamblul comportării personajului, nu încearcă analiza în sens chimic, prin izolare. Iar interesul nu poartă asupra particularului psihologic, realitatea exterioară devenind un simplu fundal, destinat să reliefeze procesul de conștiință studiat în sine. Neliniștea lui Bologa, elanurile mistice sau semiconștiința finală nu devin scopuri ale analizei. Din ele se încheagă tipul, și, din felul cum reacționează acesta, din felul cum reacționează în fața războiului un intelectual cu mentalitate limitată, se desprinde o apreciere severă asupra războiului însuși.

Prin acest mod de a analiza, care scoate la iveală faptul de conștiință în primul rînd, prin sezisarea pătrunzătoare a reacției observabile și care urmărește semnificația generală și tipicul, Rebreanu îl continuă pe Slavici din *Mara*, pe Caragiale din nuvele ori din *Năpasta*.

Prin compoziția *Pădurii spînzuraților*, Rebreanu urmărește același scop. Spre deosebire de *Ion* ori de *Răscoala*, care, pe planuri paralele, au o cuprindere mai largă, descriu viața unui sat sau o fază acută din lupta țărănimii, privită în ansamblul ei, *Pădurea spînzuraților* urmărește un singur fir, — cel al existenței lui Bologa. Dar orînduirea momentelor nu e liniară, cum nu e liniară nici viața. Drumul lui Bologa cotește în cîteva rînduri, părînd a evita prăbușirea finală. Potrivit cu felul său de a gîndi, trimiterea la coloana de muniții, sau ancorarea în misticism devin pentru Bologa oaze ferite de problemele grele ale războiului. Episoadele acestea dau impresie de necesitate, pentru că reacțiile personajului în aparență arbitrare, exprimă cu profunzime zbaterea unui intelectual de formația lui Bologa, căruia războiul, în condițiile specifice din Ardeal, îi cere răspuns și atitudine clară. Reproșurile aduse de Bogdan-Duică cotiturilor în compoziția cărții se dovedesc simplist dogmatice.

S-ar părea că procedeul de încadrare a romanului în două scene similare e identic cu cel din *Ion*. *Ion* începe și sfîrșește cu imaginea șoselei de peste Someș. *Pădurea spînzuraților*, cu scenele de execuție. Dar Rebreanu a avut în prea înalt grad înțelegerea compoziției realiste, pentru ca să valorifice în sine un procedeu, indiferent de deosebirile dintre opere.

www.digibuc.ro

Semnificația procedeului e deosebită în cele două romane. După cum a arătat-o însuși scriitorul, în *Ion*, «*cititorul care s-a dus în satul Pripas, pe șoseaua laterală, trecînd peste Someș și prin Jidovița, se întoarce la sfîrșit pe același drum înapoi, pînă ce iese din lumea ficțiunii și reintră în lumea reală*» [1]. Ni se pare că, în primul rînd, procedeul e menit să sublinieze ideea de permanență și de continuitate a vieții. De altfel, cu cîteva fraze mai înainte, Rebreanu arăta că acest procedeu oferă «*înfățișarea unei lumi unde începutul se confundă cu sfîrșitul*». În *Pădurea spînzuraților*, încadrarea povestirii în scenele de execuție pune pe primul plan imaginea cumplită pe care o evocă și intitulă cărții, și care revine obsedant în frămîntările lui Bologa. Pădurile de spînzurați reapar de-a lungul povestirii Klapka în pomenește lui Bologa de pădurile de spînzurători de pe frontul italian. În drum spre generalul Karg, care-i va anunța numirea la Curtea Marțială, Bologa trece pe lîngă copacii de care atîrnă țăranii spînzurați ca spioni, pentru că și-au arat ogoarele pe linia frontului. Trece pe lîngă ele și după dezertare, cînd e readus înapoi, prizonier

Și imaginea aceasta, detașată pe un cer gol și cenușiu de toamnă, rămîne ca un simbol al războiului, pe care, la cîțiva ani după armistițiu, printre cei dintîi în literatura noastră, îl condamnă Liviu Rebreanu.

SILVIAN IOSIFESCU

[1] *Mărturisiri*, în *Revista fundațiilor*, 1 noiembrie 1940.

www.digibuc.ro

În amintirea fratelui meu Emil, executat de austro-unguri, pe frontul romînesc, în anul 1917.

www.digibuc.ro

CARTEA ÎNTÎI

www.digibuc.ro

1

Sub cerul cenușiu de toamnă ca un clopot uriaș de sticlă aburită, spînzurătoarea nouă și sfidătoare, înfiptă la marginea satului, întindea brațul cu știreangul spre cîmpia neagră, înțepată ici-colo cu arbori arămii. Supravegheați de un caporal scund, negricios, și ajutați de un țăran cu fața păroasă și roșie, doi soldați bătrîni săpau groapa, scuipîndu-și des în palme și hîcîind a osteneală după fiecare lovitură de tîrnăcop. Din rana pămîntului groparii zvîrleau lut galben, lipicios...

Caporalul își răsucea mustățile și se uita mereu împrejur, cercetător și cu dispreț. Priveliștea îl supăra, deși căuta să nu-și dea pe față nemulțumirea. În dreapta era cimitirul militar, înconjurat cu sîrmă ghimpată, cu mormintele așezate ca la paradă, cu crucile albe, proaspete, uniforme. În stînga, la cîțiva pași, începea cimitirul satului, îngrădit cu spini, cu cruci rupte, putrezite, rare, fără poartă, ca și cum de multă vreme nici un mort n-ar mai fi intrat acolo și nici n-ar mai vrea să intre nimeni...

www.digibuc.ro

Satul Zirin, cartierul diviziei de infanterie, se ascundea sub o pînză de fum şi de pîclă, din care de-abia scoteau capetele, sfioase şi răsfirate, vîrfuri de pomi desfrunziţi, cîteva coperişe ţuguiate de paie şi turnul bisericii, spintecat de un obuz. Spre miazănoapte se vedeau ruinele gării şi linia ferată ce închidea zarea ca un dig fără început şi fără sfîrşit. Şoseaua, însemnată cu o dungă dreaptă pe cîmpul mohorît, venea din apus, trecea prin sat şi se ducea tocmai pe front...

— Urîtă ţară aveţi, muscale! zise deodată caporalul, întorcîndu-se spre gropari şi uitîndu-se cu necaz la ţăranul care se oprise să răsufle. Auzi?... Ţara... locurile... *niet* frumos! adăogă apoi, arătînd cu mîna ţinutul şi stîlcindu-şi graiul spre a se face mai înţeles.

Ţăranul holbă ochii, nedumerit, cu un zîmbet umil, bolborosind ceva pe ruseşte.

— Nu pricepe ăsta, don căprar, limba noastră, zise atunci un soldat, îndreptîndu-se din şale.

— Nici nu-i vina lor că ţara-i păcătoasă, adăogă îndată cellalt soldat, proptindu-se în lopată.

Toţi trei militarii priveau acuma cu mare dispreţ la ţăranul care, neînţelegînd vorbele străine, plecă ruşinat capul în groapa cu fundul galben, adîncă de vreo jumătate de metru.

— Ei, ce staţi? Ce leneviţi? strigă deodată caporalul, luîndu-şi seama. Asta-i groapă? Nu vi-e ruşine?... Uite-acu pică convoiul... şi nici groapa nu-i gata!... Ori vreţi să dau eu de dracu din pricina voastră?... Hai! pune osul, nu te holba la mine!

— Aşa-i, bine zici, don căprar, mormăi un soldat, izbind cu tîrnăcopul într-un bolovan. Dar nici asta

www.digibuc.ro

nu-i armată, don căprar... S-ajungem noi gropari... de...

Oamenii se așternură degrabă pe muncă, în vreme ce caporalul, mulțumit, răspunse iarăși mai prietenos :

— Soldatul trebuie să facă de toate în război, că de-aceea-i războiul război... Ori aici, ori pe front, ori în spital, tot la război se socotește... De ce nu zici mai bine că am avut noroc cu întîrzierea ?... Ce ne făceam dacă soseau la patru, cum era ordinul ? Ne lua naiba pe toți... Ce-i drept, sînt militar vechi, dar n-am mai pomenit să spînzure oameni așa, aproape pe întunerec...

Apoi tăcu brusc. Privirea lui se oprise asupra spînzurătoarei, al cărei braț parcă amenința pe oamenii din groapă. Și în aceeași clipă ștreangul prinse a se legăna ușor... Caporalul simți un fior rece și întoarse repede capul. Atunci însă văzu crucile albe, în linii drepte, din cimitirul militar și, buimăcit, făcu stînga împrejur, dînd iarăși cu ochii de morminte în cimitirul satului... Fu cuprins de o frică sugrumătoare, ca în fața unor stafii. Se stăpîni totuși în curînd și, scuipînd cu scîrbă, murmură :

— Ce viață mai e și asta... Încotro te uiți, numai moarte, și morminte, și morți...

Un vînt tomnatec, umed și trist, începu să bată dinspre satul amețit de ceață, aducînd pe aripi zvonuri de gemete înăbușite. Din văzduhul cenușiu picura atîta pustietate, că, simțindu-și sufletul împovărat, caporalul încremeni cu fața spre turnul bisericii, cu privirea pierdută, fără să bage de seamă că pe cărarea cimitirului se apropia un ofițer. Își veni în fire de-abia cînd auzi pașii. Tresări

www.digibuc.ro

și, întorcîndu-se la gropari, le zise cu glasul încă răgușit de neliniște :

— Dați zor, băieți, că vine un domn ofițer... De-acuma trebuie să sosească și convoiul... Of, baremi de-am scăpa mai repede !... Degeaba, asta nu-i treabă de militar !

Ofițerul se apropia șovăitor. Vîntul îi flutura pulpanele mantalei, împingîndu-l parcă spre o țintă nedorită. Era mijlociu ca statură și avea puțină barbă, care-i dădea o înfățișare de milițian sedentar, deși altfel nu părea mai mult de treizeci și cinci de ani. De sub casca de fier lătăreață, fața lui rotundă și bălaie apărea chinuită, mai cu seamă din pricina ochilor cafenii, mari și ieșiți din orbite, care priveau înfrigurați stîlpul spînzurătoarei, fără a clipi, cu un nesațiu bolnăvicios. Gura, cu buzele cărnoase, era strînsă într-un spasm dureros, tremurător. Mîinile îi atîrnau țepene, aproape uitate.

Caporalul îl primi cu un salut milităresc, bătîndu-și zgomotos călcîiele bocancilor. Ofițerul se opri la cîțiva pași, răspunse dînd din cap ușor și, mereu cu privirea la streang, întrebă :

— La ce oră e hotărîtă execuția ?

— La patru a fost, trăiți, domnule căpitan, răspunse caporalul atît de tare, că ofițerul întoarse repede ochii spre dînsul. Dar văd că e cinci și încă n-au sosit...

— Da... da... murmură căpitanul coborînd privirea asupra groparilor, care săpau tăcuți, cu capetele în pămînt. Apoi întrebă iar, mai sigur : Și cine va fi spînzurat ?

www.digibuc.ro

— Noi nu putem şti, domnule căpitan, zise caporalul cam încurcat. Se aude c-ar fi un domn ofiţer, dar nu putem şti bine...

— Şi pentru ce fel de vină? stărui ofiţerul, privindu-l cercetător, aproape mînios.

Caporalul se zăpăci de tot şi răspunse şovăind, cu un zîmbet de milă amară:

— De, domnule căpitan... noi de unde să ştim? În război viaţa omului e ca floarea, se scutură te miri de ce... Păcatele-s multe de la Dumnezeu, şi oamenii nu iartă...

Căpitanul se uită lung la dînsul, mirat parcă de vorbele lui, şi nu mai întrebă nimic. Ridicînd însă ochii şi văzînd iar spînzurătoarea, se retrase cîţiva paşi ca în faţa unui vrăjmaş ameninţător. În aceeaşi clipă, pe cărarea dinspre sat răsună un glas aspru şi poruncitor:

— Caporal!... Gata, caporal?...

— Gata, domnule locotenent! strigă caporalul, întorcîndu-se, cu mîna la cozoroc.

Locotenentul, în ulancă strînsă pe corp şi cu guler de blană sură, venea foarte grăbit, aproape alergînd, şi vorbind mereu:

— Gata tot, caporal? Convoiul a pornit adineaori, şi în cîteva minute va fi aici... Dar plutonierul unde-i? De ce n-a venit înainte?... Dacă eu, care n-am nicî o însărcinare directă, m-am putut osteni...

Tăcu brusc văzînd pe căpitanul străin şi necunoscut, care-l privea neliniştit. Locotenentul salută şi înaintă pînă la marginea groapei, izbucnind apoi foarte nervos şi cu vocea zgîrietoare:

— Scăunelul, caporal! Unde-i?... Ce te uiţi ca un nerod?... Pe ce vrei tu să se urce condamna-

www.digibuc.ro

tul ?... Ce oameni ! Atîta nepăsare n-am mai văzut... Din pămînt să-mi scoți un scăunel, ai înțeles ? Și în două minute să fii înapoi !... Aide, mișcă, ce mai casti gura ? !

Caporalul porni fuga spre sat, în vreme ce locotenentul, aruncînd o privire căpitanului, care stătea deoparte, urmă mai potolit :

— Cu astfel de oameni nu batem noi Europa... Unde nu-i conștiința datoriei...

Vorbind, trecu lîngă stîlpul de brad, chiar sub streangul nemișcat. Examină groapa mormăind ceva, nemulțumit, și pe urmă, ridicînd ochii, apucă cu amîndouă mîinile funia ce-i atîrna deasupra capului, parcă ar fi vrut s-o încerce dacă-i destul de solidă. Întîlnind însă privirea speriată a căpitanului, dădu drumul streangului, rușinat și umilit. Mai stătu acolo cîteva clipe, nehotărît, apoi deodată merse drept în fața străinului, prezentîndu-se :

— Locotenent Apostol Bologa...

— Klapka, îl întrerupse căpitanul, cu mîna întinsă. Otto Klapka... Adineaori am sosit, și tocmai de pe frontul italian... În gară am aflat că aveți o execuție și, nici nu-mi dau bine seama cum, iată că am nimerit aici...

În glasul căpitanului tremura o sfială atît de neascunsă, că locotenentul, fără să vrea, se simți cuprins iar de rușinea de adineaori și, încurcat, zise cu o vioiciune silită :

— Va să zică sînteți mutat în divizia noastră ?

— Da... la al cincizecilea de artilerie de cîmp...

— A, chiar în regimentul nostru ! strigă Bologa deodată, cu bucurie neprefăcută. Atunci, bine-ați venit !

www.digibuc.ro

Fața căpitanului se însenină, parcă în sinceritatea locotenentului s-ar fi dezvăluit un om nou. Privirile lor se încrucișară într-o licărire de simpatie. O clipă. Apoi Klapka avu o cutremurare și întrebă aproape înfricoșat :

— Pe cine spînzurați ?

În ochii lui Apostol Bologa, albaștri și adînciți în cap, se aprinse o mîndrie stranie. Răspunse cu o indignare abia stăpînită :

— Un sublocotenent ceh, Svoboda... mai mare rușinea pentru corpul ofițeresc... A fost prins tocmai cînd era să treacă la dușman, înarmat cu hărți și planuri. Rușinos și revoltător !... Nu-i așa ? adăogă după cîteva clipe, fiindcă Klapka tăcea.

— Mda... da, poate... zise căpitanul, tresărind nesigur.

Răspunsul îndoielnic îndîrji pe Bologa. Începu să vorbească atunci cu o volubilitate care se vedea că nu i-e firească, vrînd parcă să convingă cu orice preț :

— Am avut onoarea să fac parte din Curtea Marțială care l-a judecat și, prin urmare... De altfel, nici el n-a tăgăduit... Nici vorbă, față de dovezile definitive, ar fi fost zadarnică orice apărare... A fost de un cinism într-adevăr nemaipomenit. N-a deschis gura toată vremea și n-a vrut să răspundă măcar la întrebările președintelui... Ne-a privit sfidător, pe rînd, cu un fel de dispreț falnic... Chiar sentința de moarte a primit-o zîmbitor și cu niște ochi... Firește, asemenea oameni nu se spăimîntă nici de moartea infamantă... Cînd l-au prins, într-un unghi mort, o patrulă comandată de ofițer, a vrut să se împuște... Ce dovadă mai palpabilă decît încercarea de sinucidere ? Curtea l-a con-

www.digibuc.ro

damnat la moarte în unanimitate, fără discuție, atît a fost de vădită crima... Eu însumi, deși sînt o fire excesiv de șovăitoare, de data aceasta am conștiința pe deplin împăcată, absolut pe deplin...

Klapka, buimăcit mai ales de asprimea glasului, murmură :

— O, Doamne... dovezile... cînd e vorba de o viață de om...

Pe buzele subțiri, cu colțuri supte ale locotenentului răsări un amestec de ironie și de dispreț :

— Uitați, domnule căpitan, că sîntem în război și pe front!... O viață de om nu e îngăduit să primejduiască viața patriei!... Dacă ne-am călăuzi după considerații sentimentale, ar trebui să capitulăm în fața tuturor... Se vede însă că sînteți ofițer de rezervă, altfel n-ați vorbi așa despre o crimă...

— Da, adevărat, se grăbi Klapka cu teamă. Am fost avocat... în vreme de pace... Acum însă...

— Și eu sînt ofițer de rezervă, întrerupse locotenentul cu mîndrie. Războiul m-a smuls din mijlocul cărților, de la Universitate, unde aproape pierdusem contactul cu viața reală. Dar m-am dezmeticit repede și mi-am dat seama că numai războiul e adevăratul generator de energii!

Căpitanul zîmbi, ca și cînd răspunsul i s-ar fi părut ridicol, și zise cu glas blajin, colorat de o ironie blîndă :

— Și eu care credeam că războiul e un ucigător de energii!

Apostol Bologa roși ca o fecioară și nu îndrăzni să se uite în ochii căpitanului. Se simțea jignit pînă în măduva oaselor și căuta în minte un răspuns aspru, care să pună capăt convorbirii. Atunci însă sosi gîfîind caporalul, cu scăunelul fără spetează.

www.digibuc.ro

— Un moment, domnule căpitan, rosti Bologa triumfător, întorcîndu-se spre caporalul asudat, parcă i-ar fi adus mîntuirea. E prea înalt, nu vezi? strigă apoi mînios. Cum să se cațere condamnatul pe asemenea... În sfîrșit, ce-mi fac eu sînge rău cînd nici nu e în atribuțiile mele execuția?... Să vedeți voi ce va zice domnul general, să țineți minte!... Acuma ce mai stai? Aide, potrivește cel puțin locul și trage mai sus funia!... Ce oameni!

Ridică mîinile, revoltat, și-i întoarse spatele. Se potoli însă brusc, zărind pe cărarea dinspre sat un grup de ofițeri care se apropiau cu o gravitate solemnă. În frunte venea însuși comandantul diviziei, mic, gras, cu picioarele scurte și foarte roșu la obraz, bătîndu-și nervos carîmbul cizmei cu o cravașă, în vreme ce pretorul militar, un căpitan burtos, cu mustăți sure, îi explica ceva gesticulînd larg cu mîna dreaptă, în care ținea o foaie de hîrtie...

— Vine convoiul... Uite și generalul! șopti Bologa, clipind repede către căpitanul care se dădea mai înapoi, ca dinaintea unei năluci neașteptate.

Locotenentul alergă întru întîmpinarea generalului și, salutînd, raportă cu importanță:

— Întîmplător am venit mai devreme, excelență, și am constatat că lipsea scăunelul...

— Lipsea? repetă generalul cu o privire nemulțumită spre pretorul care se uita desperat la Bologa.

— Am luat însă imediat măsuri de îndreptare, se grăbi să adaoge locotenentul, ca să scape pe pretorul uluit din încurcătură.

www.digibuc.ro

Totuși, pretorul simți că generalul s-a supărat și, murmurînd o scuză, își iuți pașii, ca să ajungă cel dintîi la locul execuției și să se încredințeze cum i s-au împlinit ordinele. Dintr-o aruncătură de ochi văzu tot, fără a se sinchisi de caporalul înțepenit într-o salutare înfricoșată. Vru să se întoarcă zîmbitor spre generalul care sosea, dar deodată își aduse aminte și întrebă îngrijorat :

— Călăul unde-i, caporal ?

— Noi nu știm, domnule căpitan, răspunse caporalul. Noi am avut ordin să facem groapa și...

— Cum nu știi, dobitocule ? se răsti pretorul cuprins de spaimă și răcnind aproape furios : Dar unde-i plutonierul ? Ce-a făcut plutonierul ?... Plutonier !... Închipuiți-vă, excelență, n-avem călău ! adăogă, în culmea zăpăcelii, către generalul care tocmai sosise aproape de groapă. Eu degeaba iau toate măsurile reglementare, căci oamenii nu-și mai fac datoria...

Un plutonier, cu fața cenușie și uscată, veni în fuga mare și se opri tremurînd lîngă stîlpul spînzurătoarei.

— Ce-ai făcut, ticălosule ? Unde-i călăul ? se repezi pretorul, scrîșnind dinții. Am să te... am să...

— Treizeci de zile închisoare ! interveni generalul, smulgîndu-și mustața stîngă și amenințînd cu cravașa. Acuma însă trebuie comandat un om numaidecît...

— Caporal, tu vei fi călăul ! zise pretorul repede, mai ușurat.

— Domnule căpitan, vă rog cu supunere, iertați-mă... bolborosi caporalul, îngălbenind. Eu, domnule căpitan, vă rog cu supunere...

www.digibuc.ro

Pretorul nici nu-l auzi, ci se apropie de general ca să se mai plîngă, drept explicație, de nedisciplina oamenilor. Generalul însă, cu o indignare stăpînită, îl întrerupse scurt, mormăind :

— Vom vorbi mai tîrziu... Acuma, la datorie !

Pe cărarea sură, în coborîrea grăbită a înserării, grosul convoiului se legăna încet. Condamnatul, înfășurat într-o mantie verzuie, cu gulerul ridicat, cu o pălărie civilă în capul plecat, pășea mașinal la brațul unui preot militar bătrîn, înconjurat de patru soldați cu baioneta la armă. Urmau grupuri de ofițeri și soldați, de-a valma, aduși de pe front înadins ca să vază execuția, toți cu căști de război și în uniforme murdare, cu miros greu de tranșee, răstirați în voie, încît coada ajungea pînă aproape de marginea satului.

Sub spînzurătoare, caporalul aștepta smirna, cu ochii tulburi, în vreme ce plutonierul îi șoptea și-i învăța cum și ce are de făcut.

Vîntul umed se înteți, măturînd pămîntul, împiedecîndu-se în mormintele cimitirelor, zgîlțîind pe oamenii care se apropiau...

Apoi preotul se opri la marginea groapei cu osînditul, care, văzînd lutul galben și cleios, avu o zguduire scurtă.

— Dumnezeu e bun și mare, îi bolborosi la ureche preotul, speriat, întinzîndu-i crucea la buze.

— Pe dincolo, părinte... vă rog ! răsună iarăși glasul pretorului, nervos și răgușit. Trebuie ordine... Plutonier, ia seama ! Nu-ți știi datoria ?

Mersul convoiului se iuți ca la comandă, și în cîteva clipe se făcu o roată de oameni în jurul spînzurătoarei. Toți tăceau, însă, parcă le-ar fi fost frică să nu tulbure somnul unui bolnav istovit de

www.digibuc.ro

suferințe. Doar zgomotul de pași nerăbdători se amesteca în gemetele vîntului stăruitor...

— Doctore, doctore, durează mult? șopti Apostol Bologa, agățîndu-se de brațul medicului, care se zbătea să-și deschidă trecere printre soldații îngrămădiți.

— Ai să vezi... acuma nu-i vreme de... răspunse doctorul plictisit. Puțin loc, hei, ce Dumnezeu... Faceți-mi loc, băieți!

Bologa izbuti să se strecoare, pe urmele medicului, pînă la picioarele groapei, în fața spînzurătoarei. Gîtul îi era uscat și amar, iar inima i se frămînta într-o emoție aproape dureroasă. Se simțea mulțumit că va vedea tot și, ca să-și potolească nerăbdarea, se uită împrejur, căutînd cunoscuți și prieteni printre zecile de fețe tăbăcite de război și schimonosite sub povara căștilor de oțel... Generalul stătea în dreapta, numai la vreo trei pași, ursuz, nemișcat. Mai încolo, însă, locotenentul Gross trepida fără astîmpăr, urmărind cu atenție desperată toate mișcările condamnatului, care-i fusese bun prieten. Văzînd pe Gross, Bologa își aduse aminte de căpitanul străin de adineaori și îl descoperi la spatele generalului, ținîndu-se cu mîna de falcă, neclintit ca o mustrare.

«Ce om! se gîndi Bologa cu necaz. Vine de la gară de-a dreptul aici, și tot el vrea să-mi dea lecții de umanitarism, parcă eu aș fi o fiară sau...»

În clipa aceea o mînă îi strînse brațul.

— A, Cervenco! murmură Bologa, întorcîndu-se. Tu, aici?... Mă mir... Desigur că n-ai venit de bunăvoie... Știi că eu am făcut parte din Curtea Marțială?

www.digibuc.ro

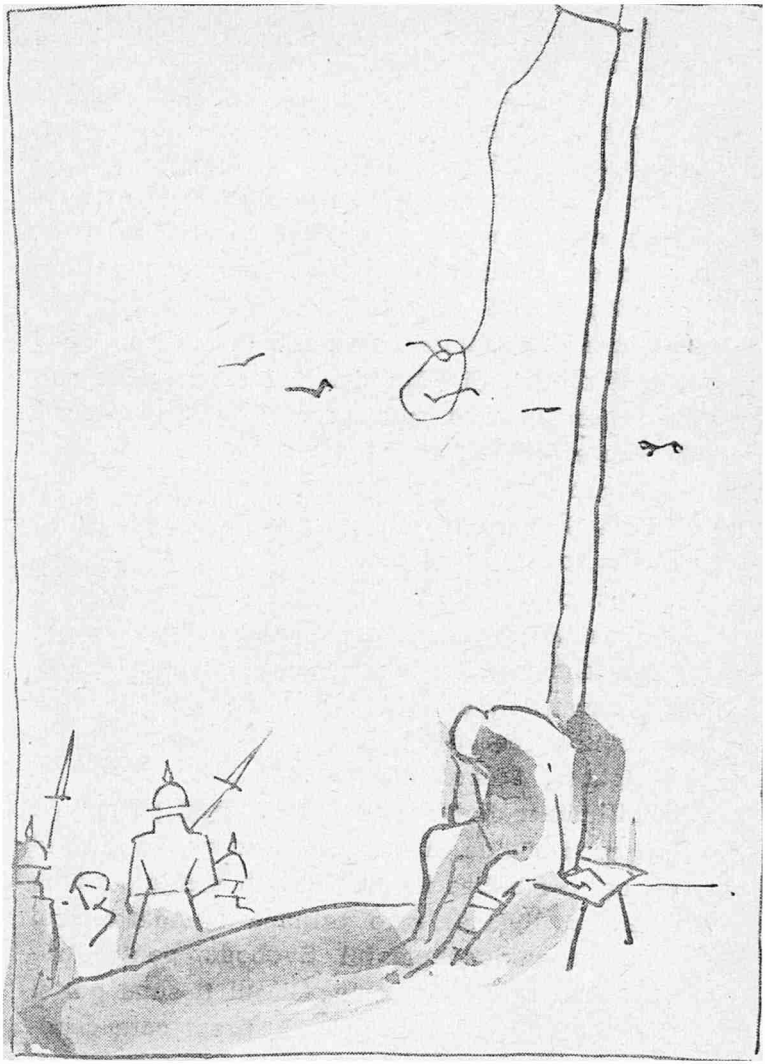

3 — Pădurea spînzuraților

www.digibuc.ro

Căpitanul Cervenco nu mai apucă să răspundă, caci în văzduh țîșni brusc glasul pretorului, mult mai ascuțit și mai tăios ca adineaori :

— Toată lumea trei pași înapoi !... Loc !... Loc !...

Oamenii, spăimîntați parcă de zgomotul care îndrăznea să străpungă tăcerea, se îmbulziră și se retraseră cîțiva pași. În locul gol din jurul groapei rămase numai generalul, pe cînd, lîngă stîlpul cioplit, condamnatul privea drept înainte, mîngîind blînd digul care închidea orizontul. Bologa, cu inima strînsă, se uita acuma drept în ochii lui mari, negri, fierbinți... Și văzu deodată că omul de sub streang se întoarce spre preotul înmărmurit și-l auzi foarte deslușit zicînd :

— Vreau să mor mai repede...

Generalul încruntă din sprîncenele-i stufoase și îmbinate, spunînd pretorului :

— Vezi ce dorește...

Dar condamnatul ridicase acuma ochii peste capetele oamenilor și parcă nici nu mai auzi întrebarea pretorului, care, așteptînd zadarnic un răstimp, izbucni speriat :

— Gata ?... Atunci... da... atunci...

Și, uitîndu-se jignit spre general, păși pe movila de lut proaspăt de la marginea groapei, desfășură hîrtia ce i se boțise în mînă și citi sentința Curții Marțiale a diviziei, care osîndea la moarte prin streang pe sublocotenentul Svoboda, pentru trădare și dezertare la dușman. Glasul îi suna gol și prefăcut, de două ori se încurcă, drept care generalul îi aruncă două priviri scrutătoare, iar la sfîrșit răgușì, parc-ar fi răcnit din răsputeri o zi întreagă.

www.digibuc.ro

Apostol Bologa se făcu roșu de luare-aminte, și privirea i se lipise pe fața condamnatului. Își auzea bătăile inimii, ca niște ciocane, și casca îi strîngea țeasta ca și cînd i-ar fi fost mult prea strîmtă și îndesată cu sîla. O mirare neînțeleasă îi clocotea în creieri, căci în vreme ce pretorul înșira crimele și hîrtia îi tremura între degete, obrajii sublocotenentului de sub streang se umplură de viață, iar în ochii lui rotunzi se aprinse o strălucire mîndră, învăpăiată, care parcă pătrundea pînă în lumea cealaltă... Pe Bologa, la început, privirea aceasta îl înfricoșă și îl întărîtă. Mai pe urmă însă simți limpede că flacăra din ochii condamnatului i se prelinge în inimă ca o imputare dureroasă... Încercă să întoarne capul și să se uite aiurea, dar ochii omului osîndit parcă îl fascinaseră cu privirea lor disprețuitoare de moarte și înfrumusețată de o dragoste uriașă. În cele din urmă Bologa se aștepta ca gura condamnatului să se deschidă și să scoată un strigăt îngrozitor de izbăvire, întocmai ca cei dintîi credincioși care, în clipa morții silnice, vedeau pe Hristos...

Pretorul îndoi repede hîrtia și, punînd-o în buzunar, mormăi ceva obosit. Atunci plutonierul se apropie de condamnat și-i șopti foarte umil :

— Mă rog... mantaua...

Svoboda, fără să-l privească, lepădă îndată mantaua și rămase într-o haină civilă cu gulerul răsfrînt, care-i lăsa gol gîtul alb, subțire și lung. Pe urmă scoase pălăria, își netezi părul pe frunte și sărută lacom crucea din mîna preotului, închinîndu-se repede... Se uită împrejur o clipă, puțin uluit, ca și cînd ar fi uitat ceva. Apoi, cu o licărire de bucurie, își aduse aminte și se sui pe scăunelul de

www.digibuc.ro

lîngă stîlpul de brad. Cu privirea lucitoare, cu fața albă și luminată, părea că vrea să vestească oamenilor o izbîndă mare...

— Aide, băiete, nu-ți fie frică, murmură plutonierul înfricoșat către caporalul scund, luîndu-l de spate și împingîndu-l ușor spre condamnat.

Caporalul se apropie dîrdîind, neștiind ce să facă. Se uită înapoi și, la un semn al plutonierului, întinse brațele spre streang.

— Jos tunica! strigă atunci generalul, cu voce groasă. Militarul în uniformă nu poate fi călău!

Într-un minut caporalul întinse iarăși mîinile spre funie, numai în cămașă și cu capul gol, ca un al doilea osîndit. În răstimp însă Svoboda își potrivise singur lațul pe gît, parcă ar fi încercat un guler neobișnuit.

— Trage scaunul! șopti iarăși plutonierul.

Caporalul smulse năuc scăunelul de sub picioarele condamnatului. Brațul spînzurătoarei pîrîi, și trupul începu a se zvîrcoli în căutarea unui sprijin. În ochi lucirea stranie, arzătoare pîlpîia mai puternic, cu tremurări grăbite, din ce în ce mai albă... Bologa vedea bine cum bulbii ochilor se umflau și se învinețeau, și totuși privirea își păstra strălucirea însuflețită, parcă nici moartea n-ar fi în stare s-o întunece sau s-o nimicească...

Plutonierul mai spuse ceva caporalului, care, desperat, se repezi și, cu amîndouă mîinile, cuprinse picioarele spînzuratului, zguduite încă de spasmuri nătînge.

— Dă-i drumul! strigă pretorul speriat. La o parte!... Ce faci?

Doctorul, lîngă Apostol Bologa, stătea cu ceasornicul în mînă, numărînd vremea. Perdelele negre

www.digibuc.ro

ale amurgului se lăsau acumă tot mai grăbite. Vîntul se oprise brusc, ca un alergător sosit în fața unei prăpăstii. Apoi, prin pînza tăcerii ce se urzea, străpunse deodată un oftat prelung, ca o chemare... Dar numai Bologa se întoarse și văzu un soldat cu o urmă de rană grea în obraz, cu fața scăldată în lacrimi, gemînd de milă. Vru să-i facă semn să înceteze, dar atunci zări licăriri de lacrimi și în ochii altor oameni din apropiere. Se zăpăci și simți că i s-a uscat cerul gurii.

«De ce geme soldatul ?» se gîndi dînsul ca să-și domolească inima ; dar în clipa cînd îi răsări întrebarea aceasta în creier, privirea lui întîlni iarăși ochii spînzuratului, în care acuma strălucirea de adîneaori, mîndră și încrezătoare, se zbuciuma gîtuită de întunerec.

Trecură astfel cîteva minute. Corpul spînzuratului nu mai mișca de mult. Amurgul acoperea întreg pămîntul, ca un lințoliu negru...

— Ce facem, doctore ? izbucni deodată generalul, ursuz. Nu vezi că s-a întunecat ?

— Datoria, excelență, răspunse medicul liniștit, cu ochii la ceas.

— Ce datorie ?... Constată ! Asta-i datoria dumitale ! zise generalul mai îndîrjit.

Doctorul ridică din umeri, se apropie de stîlp și pipăi pulsul spînzuratului, iar pe urmă murmură :

— A murit mai repede, parcă i-a fost silă de viață...

— Lasă comentariile ! se înfurie generalul. Rezultatul !

— Excelență, condamnatul a expirat, raportă doctorul salutînd.

www.digibuc.ro

— Atunci ? Ei ? zise generalul nerăbdător, întorcîndu-se către pretorul buimăcit.

— Excelență, sentința s-a executat, rosti pretorul grăbit, bătîndu-și călcîiele ca un recrut silitor.

Generalul venise înadins ca să țină o cuvîntare asupra dezertării la inamic și mai ales asupra pedepselor ce vor lovi fără cruțare pe cei care s-ar abate de la datoriile ostășești. Dar acuma se simțea obosit și nu mai avea poftă de discursuri.

— Atunci să mergem ! mormăi dînsul, pornind atît de brusc, că oamenii de-abia avură vreme să se dea la o parte spre a-i face loc să treacă.

Pretorul împărți repede ordinele cuvenite plutonierului și apoi alergă după general, să-i explice că vina incidentelor cade exclusiv în sarcina oamenilor nedisciplinați. Pe urmă toată lumea se urni, și cîmpul se umplu de pași. Numai Apostol Bologa rămase pironit pe loc, cu ochii mereu la spînzuratul căruia vîntul îi zvîrcolea aripele hainei.

— Bietul om ! zise deodată căpitanul Cervenco, cu glas plîns, lîngă Bologa.

— Cum ? Ce zici ? făcu Bologa tresărind și adăogînd îndată, ca să-și ascundă emoția : De ce bietul om ? De ce adică...

Dar nu sfîrși, nici nu așteptă răspunsul căpitanului. Plecă pe cărare, spre sat, după ceilalți, ca și cînd i-ar fi fost frică să nu-l prindă noaptea aici. La vreo treizeci de pași ajunse din urmă pe Klapka.

— Ei, ți-a plăcut, filozofule ? îi zise căpitanul cu o ușoară imputare în glas.

— Domnule căpitan, pedeapsa... crima... legea, bolborosi Apostol Bologa, speriat de întrebarea căpitanului.

www.digibuc.ro

— Da, da... și totuși... omul! murmură Klapka întunecat.

— Omul... omul... omul, făcu Bologa, cutremurîndu-se.

Împrejur întunerecul se înăsprise, încît înțepa ochii. Bologa întoarse capul. Pe cîmp, cît pătrundea privirea, siluete negre se mișcau de ici-colo, parcă toți oamenii s-ar fi prefăcut în stafii fără odihnă. Numai spînzurătoarea albea nepăsătoare, împrejmuită de crucile albe din cimitirul militar...

Bologa se cutremură iar. Un frig dureros îi cutreiera inima. Șopti cu teamă:

— Ce întunerec, Doamne, ce întunerec s-a lăsat pe pămînt...

Glasul lui șerpui ca un scîncet de bolnav și se stinse în oftările vîntului.

2

Întunerecul sugruma satul foarte împrăștiat, în care azi trăiau mai mulți soldați dușmani decît civili. Casele negre străjuiau sperioase ulița largă, neprunduită, răvășită de gropi, desfundată de mii'e de căruțe ce treceau necontenit spre front, încărcate cu merinde pentru oameni, întorcîndu-se înapoi veșnic pline cu rămășițe de-ale luptelor... Ici-colo sclipea cîte-un ochi de lumină galbenă, plăpîndă, însemnînd comandamente, spitale, circiumi-popote... Prin băltoacele uliții se împleteceau, înjurînd și blestemînd, cei ce reveneau de la execuție.

Apostol Bologa mergea tăcut alături de căpitanul străin. Vrea mereu să-și grăbească pașii, să se despartă de omul acesta bănuitor, care parcă și tăcînd

www.digibuc.ro

îi făcea mustrări. Dar în aceeași vreme aștepta să mai afle de la dînsul ceva nespus de important și-i era atît de necaz că nu mai deschide gura, încît îi venea să țipe... Și întunerecul umed, înecăcios îi strîngea în cleşte inima, din ce în ce mai fără milă.

Apoi, în fața unei case cu ferestrele luminate, se auzi glasul generalului, iar Klapka tresări și zise :

— Eu mă opresc aici... să...

Bologa nu răspunse și nici măcar nu salută, ci trecu înainte, mai repede, ușurat, bucuros că a scăpat și înfricoșat să nu-l cheme înapoi, ca și cînd căpitanul ar fi fost pricina apăsării ce-i încovoia sufletul. În curînd coti într-o ulicioară strîmtă și apoi intră în ograda căsuței de nuiele, unde își avea locuința. Din fund, dintr-un șopron, auzi cîntec jalnic. Se supără că ordonanței îi arde de cîntece tocmai acuma. Totuși ascultă cîteva clipe, gîndindu-se : «E cîntec de la noi...» Vru să strige pe Petre, dar după ce deschise gura, își luă seama și păși brusc în tindă. Nu găsi ușa odăii și se înfurie : «El cîntă, în loc să...» În odaie, pe o masă, ardea lampa cu flacăra gîtuită, cu sticla funinginită. Bologa își așeză casca pe laviță, pe urmă se trînti pe pat și rămase întins, cu mîinile pe piept, cu ochii în tavanul cu grinzi negre și crăpate. Se simțea frînt, ca după o muncă istovitoare.

«Pînă la masă am să mă odihnesc puțin, să-mi alung gîndurile», își zise dînsul, căscînd și închizînd ochii.

Dar îndată gîndurile se năpustiră asupra lui din toate ascunzișurile creierului, ca niște păsări hrăpărețe, și în urechi îi răsună cîntecul ordonanței atît de limpede, parcă ar fi cîntat sub fereastră.

www.digibuc.ro

Atunci, spăimîntat, deschise iar ochii. Îi trecu prin minte că ar trebui totuși să cheme pe Petre, să-i spuie că mîine în zori de zi vor pleca înapoi pe front și deci să nu uite ceva pe-aici... În același timp, însă, își dădu seama că i-e frică să rămîie singur cu gîndurile-i proprii și-și răspunse : «Conștiința mea e împăcată...» Și numaidecît, ca la poruncă, îi răsăriră în minte argumentele, cu zecile, îmbulzindu-se să-l încredințeze că Svoboda a fost vinovat, a încercat să dezerteze și să trădeze și că, prin urmare, el, care din întîmplare l-a judecat și l-a osîndit, n-are să-și impute nimic, nimic... Totuși, pe cînd asculta în suflet dovezile liniștitoare, în tavanul cu grinzi negre se iviră, întîi ca niște sclipiri fără rost, apoi tot mai lămurit, ochii omului de sub streang, cu privirea mîndră, tulburătoare ca o chemare, în al cărei foc straniu valurile de argumente se topeau neputincioase.

«Nu mai încetează Petre... De ce nu încetează ?» se gîndi atunci, închizînd iar pleoapele și lăsîndu-se, obosit, în voia soartei.

Singură doina soldatului îi mai tremura în creieri, lină și blîndă ca o mîngîiere catifelată, trezindu-i din somn șiraguri de amintiri și strămutîndu-i sufletul, pe aripi de vis, acasă, în tîrgușorul Parva de pe valea Someșului...

Acolo era casa lui părintească, bătrînă, solidă, chiar peste drum de biserica nouă, strălucitoare. Din cerdacul cu stîlpi înfloriți, printre crengile nucilor sădiți în ziua nașterii lui, se vedea mormîntul tatălui său, împodobit cu o cruce sură de piatră, pe care numele, săpat cu slove aurite, se deosebea din depărtare : *Iosif Bologa*...

www.digibuc.ro

Casa avea încăperi multe, cu mobile vechi, severe, amestecate, și o curte mare, cu acareturi în fund, și mai încolo, o grădină ce mergea pînă la Someșul cu ape gălăgioase. Aceasta a fost, împreună cu cîteva «table» de pămînt roditor, zestrea fiicei doctorului Hogea, primul medic de plasă în Parva, al cărui mormînt se află de asemenea în curtea bisericii, ca o amintire a unei vieți de cinste și sîrguință, și vrednic urmaș al fostului subprefect din vremea revoluției și domniei lui Avram Iancu. Cea mai mare bucurie a avut-o doctorul în ziua cînd bătrînul protopop Groza i-a cununat fata cu avocatul Iosif Bologa. Din bucuria aceea i s-a tras și moartea, urmată la cîteva luni după nunta unicei sale odrasle... Domnișoara Maria, de altfel, își binemeritase norocul. Fusese fată cuminte, așezată, fără fumuri și cu mare credință în Dumnezeu. Rămasă orfană de mamă, a crescut în internatul de fete din Sibiu. Acolo, în preajma examenului de clasa a șasea liceală, în familia directoarei, a făcut cunoștință cu Iosif Bologa, care, peste o săptămînă și fără a-i spune ei măcar o vorbă, a scris doctorului Hogea, la Parva, cerîndu-i mîna. Peste altă săptămînă s-a pomenit cu tatăl ei, a aflat că «marele avocat» o iubește și, în trei zile, au serbat logodna chiar în casa directoarei, dezolată că «Mariți» baremi n-a terminat clasa... A stat apoi logodită cinci luni, pînă ce, după laborioase tratative cu socrul, Bologa s-a hotărît să-și strămute în Parva cancelaria avocațială, fără mulți clienți, din Sibiu. Astfel, Maria a avut vreme să se obișnuiască cu gîndul că se va mărita cu un om care, și după logodnă, i-a rămas ca un străin. În loc de iubire, simțea pentru Bologa un respect speriat, mai ales

www.digibuc.ro

din pricina avalanșelor de laude cu care o copleșea tatăl ei ori de cîte ori venea vorba despre viitorul său ginere.

Nici nu a fost Iosif Bologa bărbatul care să înflorească visele romantice ale unei fete de șaptesprezece ani. În figura lui aspră, colțuroasă, cu ochi scufundați în orbite și adumbriți de sprîncene stufoase, cu mustăți castanii bogate și cu o bărbie lată și puțin învinețită de tăișurile briciurilor, părea că se simțea mai acasă ura decît dragostea. Deși scump la vorbă și veșnic serios, avea un glas pătrunzător de fierbinte, dovedind o inimă blîndă și un suflet încordat de viață lăuntrică. A fost feciorul cel mai mare al unui preot sărac din Țara Moților, în a cărui familie rămăsese, ca un trofeu, amintirea strămoșului Grigore, fruntaș în răscoala lui Horia și tras pe roată, la Alba-Iulia, după potolirea țăranilor. În sufletul lui Iosif Bologa icoana străbunului erou și martir a întețit rîvna de munca și a învăpăiat un ideal. Îndată după ce și-a dobîndit diploma de avocat, s-a aruncat cu toată patima în politică, izbutind să ajungă cel mai tînăr condamnat în procesul Memorandului și să petreacă vreo doi ani într-o închisoare de stat.

Apostol s-a născut tocmai în zilele cînd tatăl său aștepta, la Cluj, condamnarea. Pînă să se întoarcă Bologa din temniță, copilul a deschis ochii asupra lumii, îmbrățișat de o dragoste maternă idolatră. Lipsită de iubire, tînăra doamnă Bologa și-a găsit în copil o țintă de viață. Sufletul ei, plin de credință în Dumnezeu, a avut chiar momente de îndoială : oare nu-și iubește odrasla mai mult decît pe Atotputernicul ? Ca să-și împace conștiința, și-a dat mare osteneală să sădească în inima micului

www.digibuc.ro

Apostol adorarea Domnului. Astfel, întîiile amintiri ale copilului au fost stăpînite de un dumnezeu bun, blînd și iertător, care, în schimbul rugăciunilor de toate zilele, dăruiește oamenilor bucurii pe pămînt și veșnică fericire în cer. În închipuirea lui săltăreață, înfățișarea acestui dumnezeu se confunda cu protopopul Groza, care venea deseori, întrebînd totdeauna vești de la «martirul nostru», și căruia mama îi săruta mîna.

O schimbare adîncă, un fel de revoluție a stîrnit în viața lui Apostol sosirea tatălui său. Peronul gării era înțesat de oameni, domni și țărani din împrejurime. Copilul se agăța desperat de fusta măicuței, așteptînd parcă o minune îngrozitoare... Apoi trenul a sosit și s-a oprit scîrțîind foarte urît, și dintr-un vagon s-a coborît Bologa, în haină neagră, cu capul gol și o barbă mare castanie, cresc ută în temniță, s-a uitat puțin la lumea de pe peron și pe urmă s-a repezit la micul Apostol, l-a ridicat și, în vreme ce oamenii strigau «trăiască», l-a sărutat zgomotos pe amîndoi obrăjorii. Cuprins de o spaimă dureroasă, copilașul a început să plîngă și să se zvîrcolească în brațele străinului, care, ascultînd acum discursul protopopului, încerca să-l ostoiască și-l legăna ușor. În cele din urmă, Bologa, fiindcă micuțul răcnea din ce în ce mai speriat, acoperind cuvîntarea de binevenire, îl trecu enervat în seama doamnei Bologa, care se împurpurase de rușine și de emoție. În brațele ei Apostol se mulcomi, privind însă mereu înfricoșat spre domnul cu barba castanie.

De altfel, în aceeași seară, Bologa avu o convorbire solemnă cu nevastă-sa în privința educației copilului. Îi dezvoltă în fraze pompoase niște prin-

www.digibuc.ro

cipii, pomeni numele cîtorva educatori celebri, sfătuind-o chiar să citească pe îndelete operele lor, pe care le citise și dînsul în închisoare tocmai în vederea lui Apostol, și mai ales îi ceru energie, concentrare și hotărîre.

— Copilul trebuie să înțeleagă de la început că viața omului numai atunci e prețioasă cînd urmărește un ideal ! sfîrși Bologa patetic. Datoria noastră părintească de-abia acum începe ! Trebuie să ne dăm toate silințele ca să facem din odorul nostru un om și un caracter !

Doamna Bologa plînse și-și frînse mîinile. Din discursul soțului ei înțelegea că i se cere să-și astîmpere dragostea de mamă, mîngîierile și răsfățările. Totuși, se supuse fără murmur. Bologa, sărbătorit de o lume întreagă, martir, cu aureola temniței și cu barba impunătoare, i se părea un stăpîn nespus de înțelept, căruia i se cuvine numai ascultare și supunere. Se resemnă deci să-și iubească puișorul în taină și să-și ferească mîngîierile de ochii lui Bologa. În schimb, își înteți îngrijirile religioase, întreținînd mereu vie credința în sufletul lui Apostol. În privința aceasta avea toată libertatea din partea soțului, care, deși nu era credincios, îngăduia religia în educație ca un mijloc pentru dezvoltarea fanteziei.

Apostol, potolit și timid, fără tovarășii de jocuri, simți adînc atmosfera gravă pe care o impuse tatăl său în casă. Îi rămase întipărită în inimă spaima primei întîlniri cu el și-l privea mereu ca pe un străin venit anume să-l terorizeze. Ceasuri de bucurie petrecea numai cu mama, cînd erau singuri acasă, și uneori cu protopopul Groza, care, fiind văduv, se înviora în tovărășia copilului blînd și in-

www.digibuc.ro

teligent. Peste toate gîndurile și închipuirile micuțului, însă, plutea veșnic o iubire foarte nelămurită, în care stăpînea Dumnezeu...

Cînd împlini vîrsta de șase ani, alt eveniment straniu îi zgudui sufletul... Doamna Bologa, gîndindu-se că copilul trebuie să înceapă școala, se sfătui îndelung cu protopopul Groza cum să-i înlesnească sarcina și căzură de acord că e nevoie de implorarea Atotputernicului. Prin urmare, hotărîră să pună pe Apostol să zică *Tatăl nostru*, într-o duminecă, în cadrul sfintei liturghii. Făcură pregătirile în mare taină, ca să nu prindă Bologa de veste și să le zădărnicească planul... În sfîrșit, în ziua stabilită, soții Bologa luară loc în strana dreaptă, ca de obicei, iar Apostol, în fața lor, în hăinuțe noi, mai palid și cu ochii aprinși de emoție. Doamna Bologa lăcrima și tremura, închinîndu-se înfrigurată și frămîntînd neîncetat cărticica de rugăciuni... Apoi, venind momentul rugăciunii, se plecă speriată peste strană și-i șopti: «Acuma, puișorule...» Cu fruntea sus, cu mers apăsat, Apostol trecu în fața ușii împărătești, căzu în genunchi, împreună mîinile... Peste o clipă glasul lui subțire ca un fir de mătase albă fîlfîia în tăcerea înecată de respirații, se ridica spre tavanul înstelat, se coborî printre sutele de oameni... Ochii lui văzură la început, în altar, pe protopopul Groza zîmbindu-i cu blîndețe și încurajîndu-l; pe urmă însă rămase numai crucea aurită, sus, parc-ar fi plutit în văzduh... Apoi, tocmai în clipa cînd se închina, la încheierea rugăciunii, se deschise deodată cerul și, într-o depărtare nesfîrșită și totuși atît de aproape ca și cum ar fi fost chiar în sufletul lui, apăru o perdea de nouraș albi, în mijlocul cărora

www.digibuc.ro

strălucea fața lui Dumnezeu ca o lumină de aur, orbitoare, înfricoșătoare și în același timp mîngîietoare ca o sărutare de mamă... Din strălucirea dumnezeiască însă se limpezea o privire vie, infinit de blîndă și de măreață, care parcă pătrundea în toate adîncurile și ascunzișurile... Arătarea aceasta a durat numai o clipă și a fost atît de nemărginit de dulce, că inima lui Apostol și-a oprit bătăile, iar ochii i s-au umplut de o lucire stranie, bolnavă. Totuși, sufletul îi era atît de plin de fericire, că ar fi fost bucuros să moară atunci acolo, privind minunea dumnezeiască... Cînd se întoarse la loc, păru schimbat la față. Pe obrajii albi, ochii albaștri erau ca două izvoare de lumină.

— Măicuță, am văzut pe Dumnezeu! murmură copilul cu însuflețire, în vreme ce doamna Bologa încerca să-și șteargă lacrămile cu batista udă de plîns.

Vedenia lui Apostol dădu prilej la oarecare controverse în casa Bologa. Protopopul și doamna Bologa credeau cu tărie că bunul Dumnezeu, printr-o grație deosebită, a arătat astfel calea pe care trebuie să meargă băiatul în viață; avocatul, dimpotrivă, căuta să le documenteze că toată «minunea» e numai rezultatul exaltării religioase a copilului... În cele din urmă, neizbutind a-i convinge, Bologa se supără, le impută că vor să-i îmbolnăvească feciorul, umplîndu-i mintea fragedă cu fantasmagorii popești, și, fiindcă el, ca tată, e răspunzător de sănătatea sufletească a lui Apostol, interzise pe viitor asemenea exibiții o dată pentru totdeauna.

Clasele primare le făcu acasă, avînd pe doamna Bologa ca instructoare. Bologa îi controla pe amîndoi în fiece sîmbătă, cu o severitate din ce în ce

www.digibuc.ro

mai strașnică, parcă ar fi avut în fața lui niște complici întru a-l trage pe sfoară. Deși Apostol era silitor, tatăl hotărî să-l trimită, pentru cursurile secundare, la liceul din Năsăud, spunînd că copilul trebuie să ia contact cu oamenii și cu lumea. În realitate, Bologa, nemulțumit de educația ultrareligioasă ce o primea copilul acasă, în ciuda prescripțiunilor lui, voia să curme răul cît mai era vreme.

Îl dădură în pensiune la profesorul de matematică, prieten bun cu Bologa, ca să fie bine îngrijit și supravegheat, ca acasă. Cînd plecară părinții și rămase singur, Apostol fu cuprins de o spaimă dureroasă. Se simți părăsit, izgonit, străin și neputincios. Și nici măcar nu putea plînge, de teamă să nu-l ia în rîs copiii gazdei. În clipa însă cînd îi era sufletul mai stors de nădejde, a văzut în peretele odăiței o icoană cu Isus Hristos răstignit pe cruce. Și atunci toată întristarea i-a dispărut ca prin farmec. Nu mai era singur. Dumnezeu îi alinta inima...

Parva fiind aproape de Năsăud, doamna Bologa venea în fiecare lună să-l vadă, să-l mîngîie... Dar Apostol părea acuma vesel și mulțumit. Cartea îl pasiona. La sfîrșitul anului școlar, mergînd acasă în vacanță, prezintă cu bucurie tatălui său un certificat strălucit.

— Te felicit! îi zise Bologa, după ce citi cu luare-aminte, strîngîndu-i mîna ca unui prieten.

Strîngerea aceasta de mînă îi făcu o impresie curioasă. Pentru întîia oară simțea că tatăl său îl iubește. Pînă atunci i se păruse că dragostea trebuie să fie neapărat cu lacrămi și rîzgăieli. Acuma înțelese că există și iubiri reținute, bărbătești. De altfel, chiar și el devenise mai discret în dezvăluirea sentimentelor. Îi plăcea să fie privit ca om se-

www.digibuc.ro

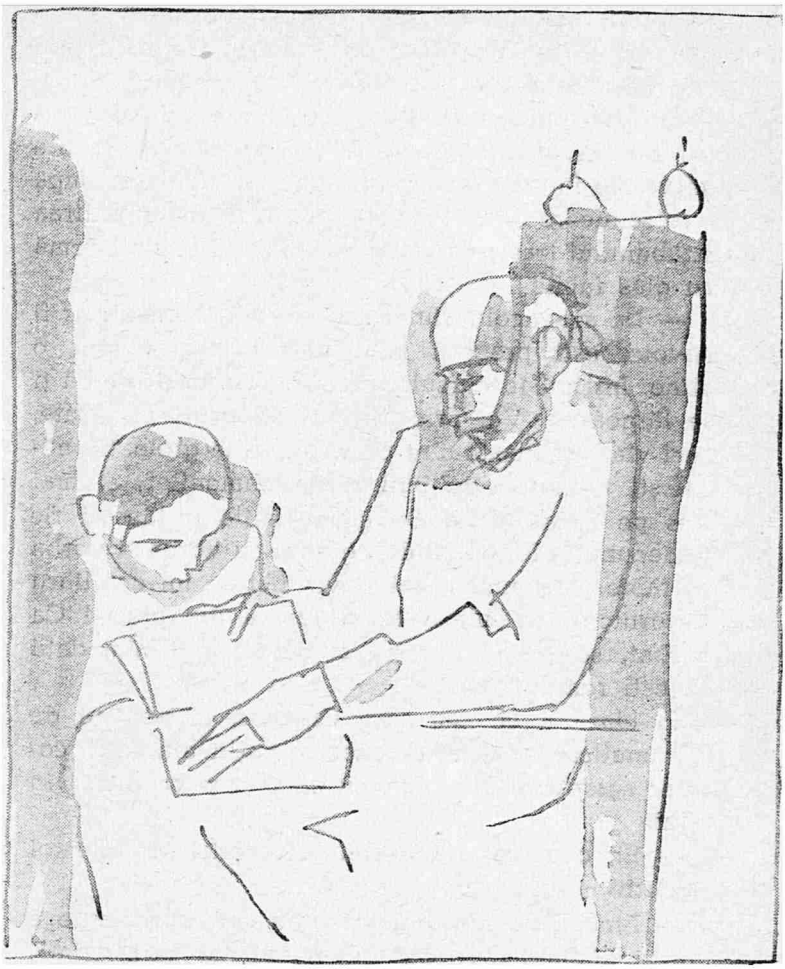

www.digibuc.ro

rios. Prietenii lui cei mai buni, Alexandru Pălăgieşu şi Constantin Boteanu, erau cu trei-patru ani mai mari ca dînsul.

Cînd termină clasa a patra şi aduse iar certificatul, Bologa crezu nimerit să-i spună cîteva cuvinte grave, de faţă cu doamna Bologa, în picioare. După o introducere de citaţii latineşti, îi evocă amintirea străbunului tras pe roată la Alba-Iulia şi apoi urmă cu glas falnic :

— De azi încolo, fiul meu, eşti bărbat. Dacă ar fi nevoie, eşti pregătit să-ţi poţi cîştiga singur o pîine. Intrînd în cursul superior, orizontul are să ţi se lărgească. Vei pricepe multe lucruri nevăzute, căci viaţa şi lumea sînt pline de taine grele. Să năzuieşti mereu a dobîndi stima oamenilor, şi mai ales pe a ta însuţi. De aceea sufletul tău să fie totdeauna la fel cu gîndul, gîndul cu vorba şi vorba cu fapta, căci numai astfel vei obţine un echilibru statornic între lumea ta şi lumea din afară ! Ca bărbat, să-ţi faci datoria şi să nu uiţi niciodată că eşti romîn !...

În clasa a cincea, spre Crăciun, într-o oră de matematică, Apostol fu chemat puţin afară. În coridor aştepta vizitiul lor, cu căciula şi cu biciul în mînă.

— Ei, ce-i, ce s-a întîmplat ? întrebă Apostol tulburat.

— Bine, domnişorule, tot bine, dar azi-noapte a murit domnul avocat, de inimă, şi m-a trimis doamna să te aduc şi pe d-ta la înmormîntare...

Pînă în Parva, Apostol a plîns în neştire... Înmormîntarea a fost impozantă. Mii de oameni au petrecut coşciugul la groapă, şi multe cuvîntări jalnice. Pe urmă, cîteva zile, Apostol a stat acasă. Nu

www.digibuc.ro

mai plîngea, dar ședea ceasuri întregi încremenit în fața unei fotografii care reprezenta pe tatăl său într-o poză dîrză, amenințătoare. (Era făcută la Cluj, pe cînd se întorcea din temniță.) Înainte îi fusese frică de fotografia aceasta. Acuma îl rodeau remușcări. Simțea împrejur întrebări filfîind cu aripi negre și nu îndrăznea să le privească. Își zicea mereu că n-a știut să-l prețuiască, își amintea îndrumările lui severe și-i era teamă necontenit să nu se dărîme ceva, undeva, și nu-și dădea seama ce și unde... Doamna Bologa, îngrijorată de jalea lui, îi zise, a treia zi, foarte blînd și duios :

— Lasă, dragul mamei... Ce să facem ? Așa a vrut Dumnezeu...

— De ce ? întrebă deodată Apostol, privind-o cu niște ochi goi.

Mama îi răspunse ceva, dar el nu mai înțelese vorbele ei, căci în clipa cînd a rostit întrebarea, a simțit cum i se dărîmă în suflet, cu zgomot îngrozitor, o clădire veche, cu temelii ca rădăcinile stejarului.

«Am pierdut pe Dumnezeu», îi fulgeră prin minte, închizînd ochii cu frică, parcă astfel ar fi vrut să împiedece ruina. Avea impresia foarte clară că se prăbușește într-o prăpastie fără fund și nu se poate opri, nu se poate agăța de nimic. Aceasta însă a ținut numai un moment, sau poate nici atîta, iar pe urmă a rămas cu o groază crîncenă în inimă, ca și cînd s-ar fi trezit, în miez de noapte, singur, într-un cimitir imens, fără să știe încotro să apuce...

Se întoarse la Năsăud buimăcit, cu sufletul zdrențuit de îndoieli și sigur că și-a pierdut rostul în lume. Un răstimp a mai încercat să-și reclădească din dărîmături o casă nouă. Observa însă că de sub

www.digibuc.ro

fiecare piatră izbucnea cîte-o întrebare dureroasă și fără răspuns... Strădaniile acestea zădarnice, cu chinurile lor neostoite, îl obosiră repede. Dar apoi peste ele se înălță, ca un steag biruitor, dorința de-a cunoaște, de-a găsi răspunsuri precise la toate întrebările tulburătoare...

Ca «abiturient» a petrecut vacanța în consfătuiri și neînțelegeri cu mamă-sa și cu protopopul Groza, care, amintindu-și arătarea cerească de odinioară, doreau să-l îndrepte spre cariera preoțească. Apostol însă nici nu voia să audă de teologie. Acuma era aproape de douăzeci de ani, înălțuț, foarte zvelt, cu o frunte albă foarte frămîntată, cu părul castaniu lung și dat pe spate, avînd ceva din înfățișarea tinerilor de la începutul secolului trecut, gata să moară pentru un dor. Pe cît inima îi clocotea de o poftă de viață năprasnică, pe atît mintea lui se zbuciuma cu întrebări tainice, suferind fizicește de cîte ori, în căutarea explicației, se izbea de zidurile începutului și sfîrșitului între care e mărginită cunoștința omenească. Se făcuse gînditor, chiar visător, cu apucături romantice, cu hotărîri încăpățînate. Doamna Bologa spunea, cu o ușoară umbră de părere de rău, că seamănă la caracter cu răposatul, ceea ce pe Apostol îl măgulea, căci, cu cît creștea, cu atît admira mai mult înțelepciunea tatălui său, silindu-se din răsputeri baremi să-l egaleze... Cînd își dădu seama că rezistența fără argumente nu va convinge pe maică-sa și mai ales pe Groza, le declară ritos că el de mult nu mai crede în Dumnezeu și prin urmare nu-și poate alege o carieră bazată pe înșelăciune. Protopopul se indignă și plecă fără să-i dea mîna, iar doamna Bologa plînse o săptămînă întreagă, rugîn-

www.digibuc.ro

du-se Atotputernicului să-i întoarcă băiatul pe calea cea bună.

Apostol se hotărîse de mult să urmeze filozofia. Auzind aceasta, indignarea protopopului se înteți și, ca să frîngă cerbicia fiului rătăcit, povățui pe doamna Bologa să-i refuze mijloacele bănești. Abiturientul se posomorî. Cîteva zile de-a rîndul avu lungi consfătuiri cu singurul său prieten din Parva, cu Alexandru Pălăgieșu, care făcuse cursul de notar și acuma era practicant, în așteptare să iasă la pensie notarul bătrîn și să-i ia locul. Drept urmare a consfătuirilor, Apostol se repezi pînă la Năsăud, se mai sfătui și cu fosta lui gazdă, și cu directorul liceului, iar rezultatul fu o petiție către Ministerul Instrucției, în care solicita o bursă de la stat. Peste vreo trei săptămîni veni și răspunsul : i s-a acordat un loc într-un «colegiu studențesc» la Budapesta, ceea ce însemna pensiune completă și chiar cîteva coroane pe lună, de buzunar.

La Universitate a întîmpinat greutăți așteptate și neașteptate. Le-a biruit cu o însuflețire aprigă. A învățat ungurește și nemțește în cîteva luni, încît primul examen i-a adus felicitări și o invitație la masă din partea profesorului de filozofie, bătrîn, sărac și nobil. Între profesor și elev apoi s-au statornicit niște legături ca între un duhovnic și un drept-credincios. Cunoscător al sufletului omenesc, profesorul a înțeles repede neastîmpărul lui Apostol și l-a îndrăgit. I se părea că tînărul acesta, ros pînă în temelii de îndoieli, e reprezentantul tipic al unei generații care, pierzînd credința în Dumnezeu, se înverșunează a găsi ceva în afară de sufletul omului, un dumnezeu științific, lipsit de taine și de necunoscut, un adevăr absolut, în dosul că-

www.digibuc.ro

ruia să nu mai fie nimic, în care să se cuprindă și să se lămurească chiar și neantul... Seninătatea și simpatia profesorului au potolit încetul cu încetul avîntul studentului. Chiar în prima vacanță universitară Apostol a venit acasă cu o «concepție de viață» pe care toată vara a explicat-o lui Alexandru Pălăgiesu, devenit notar în Parva.

— Omul singur nu e cu nimic mai mult decît un vierme, spunea studentul cu o încredere parc-ar fi descoperit piatra filozofală. O licărire de conștiință trecătoare... Numai colectivitatea organizată devine o forță constructivă, dragă prietene! Singularizat, omul se pierde, pe cînd într-o colectivitate orice sforțare își găsește locul ei, și toate împreună contribuie la înălțarea fiecărui individ, precum activitatea comună a tuturor colectivităților apropie omenirea de Dumnezeu... Azi, din pricina lipsei de organizare, nouăzeci la sută cel puțin din munca creierului omenesc se risipește... Închipuiește-ți ce-ar fi cînd s-ar uni, printr-o organizație perfectă, sforțările mintale ale tuturor oamenilor spre aceeași țintă!... Cîți oameni trăiesc azi pe pămînt?... Două miliarde, să zicem... Ei bine, ar mai exista oare necunoscutul dacă două miliarde de kilograme de materie cenușie, într-un avînt comun, ar porni la asaltul porților închise?

— Adică, mai pe romînește, să facem ceea ce facem cu toții, zise notarul. Să ne facem datoria către stat, nu-i așa?... Apoi asta spun și legile noastre...

— Nu, nu legile... Conștiința să-ți dicteze datoria, nu legile... Mare deosebire! se înflăcăra Apostol, reîncepînd furtunos explicațiile.

www.digibuc.ro

Doi ani de zile, în Budapesta, și-a pus la încercare «concepția de viață» în toate împrejurările, și după fiece încercare i se părea mai bună, mai mulțumitoare. Viața în capitală însă îi era nesuferită. Zgomotul străzilor, egoismul oamenilor, mecanizarea vieții îl supărau. Rîvnea civilizarea sufletului, și aceasta i se părea că nu se poate dobîndi în marile aglomerații de oameni. În mijlocul naturii se simțea liber și mai aproape de inima lumii. De cîte ori avea vreme, fugea de oraș. Dealurile din jurul Budei le cunoștea întocmai ca împrejurimile Parvei... Numai cînd venea acasă observa că și-a potrivit viața pe un calapod care aici nu era de loc prețuit. În Parva i se clătina concepția și avea nevoie de sforțări ca să nu i se sfărîme. Statul, aici, era privit ca un vrăjmaș... Tocmai în vacanța a treia a găsit argumentul mulțumitor, într-o discuție cu avocatul Domșa, care, după moartea bătrînului Bologa, a făcut avere în Parva.

— Eu nu afirm că statul nostru e bun! a strigat Apostol cu o inspirație subită. Nu afirm de loc... Dar cîtă vreme există, trebuie să ne facem datoria... Dați-mi un stat mai bun, și mă închin. Altfel, însă, vom cădea în anarhie, domnule Domșa! În viață trebuie să contăm pe realități, nu pe dorinți!

Avocatul Domșa îl iubea și-i prevedea un viitor strălucit, de altfel împreună cu toți domnii din Parva și chiar cei din Năsăud. Se spunea că Apostol e răsfățatul facultății și că are să ajungă negreșit profesor la Universitate. De aceea Domșa îi făcea puțină curte, în speranța că îi va atrage atenția asupra domnișoarei Marta, o fetiță de vreo șaptesprezece ani, drăgălașă și isteață cum nu s-a mai

www.digibuc.ro

pomenit pe valea Someşului, şi care, pe deasupra, avea o zestre boierească, fiind singura odraslă a însuşi domnului Domşa.

Într-o bună zi, dorind să continue discuţia, Apostol făcu o vizită avocatului. Nu-l găsi acasă, dar îl primi domnişoara Marta. Stătu o jumătate de oră, vorbind cu domnişoara numai despre nimicuri şi crezînd mereu că va sosi Domşa. A doua zi reveni şi iar şezu o jumătate de oră cu Marta. Apoi o săptămînă întreagă, în fiecare zi, mereu la aceeaşi oră şi din ce în ce mai bucuros că nu era acasă avocatul. Şi, peste altă săptămînă, spuse radios doamnei Bologa :

— Mamă, ştii că am să mă logodesc cu fata lui Domşa ? !

Doamna Bologa încremeni. Marta i se părea prea cochetă şi uşuratecă. O fată crescută în voia soartei — doamna Domşa murise de vreo patru ani — nu poate fi o soţie potrivită pentru Apostol. Încercă să se împotrivească. Chemă iarăşi într-ajutor pe protopopul Groza. Toate în zadar. Logodna se făcu, fără ceremonie, în familie, stabilindu-se însă că nunta vor serba-o cînd va termina Apostol studiile, peste un an sau doi.

Curînd după logodnă, sosi în Parva un locotenent de vînători imperiali, foarte ţanţoş şi încrezut, feciorul judecătorului ungur. Apostol îl privi cu dispreţ, zicînd că e gol şi sec, pe cînd Marta îl găsi interesant şi drăguţ... Dumineca următoare avu loc «balul filantropic». Deşi Apostol nu era dansator, în seara aceea a dansat cu furie, ca nu cumva să rămîie mai prejos de «cellalt». Locotenentul însă a jucat puţin, şi numai cu vreo trei fete, între

www.digibuc.ro

care și cu Marta. Și atunci, pe fața ei, Apostol a văzut o mîndrie și o bucurie rău ascunsă...

În trei zile sufletul logodnicului s-a umplut de otravă. Se simțea nenorocit și-l băteau gînduri de moarte. Se compara cu locotenentul în inima Martei și era sigur că Marta alege uniforma strălucitoare, pintenii... Și el, care, ca fiu de văduvă, nici n-a făcut armata! Într-un moment de desperare socoti c-ar fi bine să renunțe la favoarea legii militare, să se întoarcă peste un an în haină de ofițer și să-i arate Martei că poate fi și el ca «cellalt»... În orice caz, nu va lăsa nici în ruptul capului să fie izgonit din iubirea Martei. Tocmai fiindcă e așa, el o iubește mai mult. Are să lupte și s-o cucerească definitiv. Dacă ea nu e în stare să se ridice pînă la el, se va coborî el la ea. Marta însă trebuie să-l iubească numai pe el!

Atunci începură să umble zvonuri de război, și într-o bună zi locotenentul chiar trebui să-și curme concediul și să plece în mare grabă la regiment. Apostol se duse a doua zi la Marta, triumfător. Cînd veni însă vorba de locotenent, Marta zise cu ochi melancolici:

— Simpatic om!... Acuma va fi erou!

Apostol îngălbeni. Se hotărî să strice logodna, să recunoască fără înconjur că maică-sa a avut dreptate și să-și vază de cărțile lui... Dar asta ar însemna o lașitate. Dacă în prima ciocnire cu viața se dă bătut, atunci ce va fi viitorul?

Apoi, peste frămîntările lui, izbucni războiul... Și concepția de viață, clădită și cîrpită în trei ani de chibzuiri, se zdruncină din temelii. Războiul nu intrase în socotelile concepției lui. Și totuși acuma trebuia o hotărîre... Se sfătui cu Pălăgieșu, fără

www.digibuc.ro

rezultat. Pălăgieșu declară categoric că «toți trebuie să ne facem datoria către patrie». Părerea aceasta însă era a unui reprezentant al statului, deci impusă și nu izvorîtă dintr-o convingere liberă... Apostol, în sufletul său, credea că cel mai bun lucru ar fi să ignoreze războiul, ca ceva anormal. Da, dar dacă mîine va fi chemat și el în armată ?

— Vezi, dragul mamei, îi zise doamna Bologa, îngrijorată, dacă ne ascultai pe noi și te duceai la teologie, azi ai fi preot și nici capul nu te-ar durea de războiul lor... Pe cînd acuma, Dumnezeu știe...

Mai mult că să se ispitească pe sine însuși, Apostol răspunse :

— Zilele acestea am să plec și eu la datorie...

Doamna Bologa, speriată și revoltată, întrebă :

— Să-ți primejduiești tu viața ? Pentru cine și pentru ce ?

— Pentru patrie, murmură studentul cu un zîmbet nehotărît.

— Noi n-avem patrie ! strigă atunci mama, indignată. Asta nu-i patrie... Mai bine s-o calce în picioare caii muscalilor !

Trimise îndată după protopopul Groza și împreună căutară să-i scoată din minte gîndurile nesocotite. Nehotărîrea lui Apostol se zvîrcolea. Ieși pe stradă buimăcit și nemeri tocmai la Domșa acasă.

— Cum, tu ? Speranța noastră ? Să te bați tu pentru unguri care ne bat pe noi ? Dar cînd ai o patrie ca a noastră nu ești de loc obligat să te îmbulzești la datorie, ba chiar dimpotrivă !

— Și totuși ideea ? zise Apostol fără convingere.

www.digibuc.ro

— Ce idee ?... Cînd e viața omului în joc, dai dracului toate ideile... Noi trebuie să așteptăm, Apostole ! Lozinca noastră să fie : rezerva...

— Rezerva înseamnă pasivitate, și pasivitatea e mai rea ca moartea...

— Pasivitatea păstrează intacte speranțele, pe cînd activitatea acum e egală cu nimicirea.

Apostol tăcu. În sufletul lui se închegase convingerea că nu trebuie să plece. Dar nu apucă să spună nimic lui Domșa, căci se pomeniră cu Marta, care tocmai se întorcea de la o prietenă. Avocatul, ca de obicei, îi lăsă singuri...

— Toată lumea pleacă la război, zise Marta.

În privirea ei, în glasul ei Apostol simți o tremurare ciudată. Marta se gîndea la «cellalt». Un ceas stătură de vorbă, și toată vremea Apostol văzu că logodnica lui e ca o străină, înțelegînd însă că, printr-un singur gest, i-ar putea dobîndi sufletul întreg... Un ceas șovăi, apoi la plecare se uită adînc în ochii ei și zise cu hotărîre :

— Poimîine voi pleca la război !

Marta avu un zîmbet de necredință, dar numai o clipă. În clipa următoare obrajii ei se îmbujorară, privirea i se înflăcără, plină de mîndrie, și apoi, cu o mișcare pătimașă, se repezi la Apostol și-l sărută pe buze... Și Apostol, în sărutarea aceasta, își sorbi izbînda.

A treia zi a plecat la Cluj și s-a prezentat la cercul de recrutare, unde un colonel deșirat l-a felicitat călduros. Cînd s-a îmbrăcat în uniformă și s-a uitat în oglindă, nici nu s-a mai recunoscut, atîta de marțial i se părea că s-a făcut. De altfel, în oraș clocotea un entuziasm contagios. Pe trotuare, în cafenele, la Universitate, pretutindeni oamenii

www.digibuc.ro

erau veseli, parcă războiul i-ar fi scăpat dintr-o primejdie grozavă sau le-ar fi făgăduit o fericire cerească. În atmosfera aceasta, ultimele rămăşiţe de şovăire se topiră ca nişte stropi de ceară. Se simţea mîndru şi fericit în uniforma cochetă de artilerie şi saluta ţeapăn pe toţi militarii ce-i întîlnea, adînc convins că şi astfel îşi împlineşte datoria către ţară.

Două luni a urmat şcoala de artilerie, apoi a fost trimis pe front. Pe urmă l-au numit ofiţer, a fost rănit o dată uşor şi a doua oară greu, încît a stat două luni în spital şi o lună în concediu acasă, a fost decorat de trei ori, înaintat locotenent... toate în vreme de doi ani. Războiul a luat locul de frunte în concepţia lui de viaţă, din care odinioară vruse să-l elimine. Acuma îşi zicea că războiul e adevăratul izvor de viaţă şi cel mai eficace element de selecţiune. Numai în faţa morţii pricepe omul preţul vieţii şi numai primejdia îi oţeleşte sufletul... Pe urmă a fost la Curtea Marţială care a judecat pe Svoboda... Pe urmă a venit spînzurătoarea şi ochii condamnatului... şi doina ordonanţei, sub fereastră, care nu mai încetează de loc, ca o mustrare...

3

— Don locotenent, e tîrziu, vremea cinei...

Apostol Bologa deschise ochii, zăpăcit. Lîngă pat, ordonanţa mormăia blînd aceleaşi cuvinte, ca o babă cu farmece.

— Ce-i, Petre? Am dormit? întrebă locotenentul, sărind în picioare şi uitîndu-se repede la cea-

www.digibuc.ro

sul-brățară. Ei, poftim! Am întîrziat de la masă... Și numai tu ești de vină, că nu știu pe unde tot umbli, în loc să-mi fii de ajutor...

Dojenind pe Petre, își dădea bine seama că vrea să-și impute amintirile care l-au cuprins în mrejele lor și de care îi era teamă ca de niște remușcări neiertătoare. Grăbit să plece, nu-și găsi casca și mormăi :

— Fă lampa mai mare, că parcă sîntem într-o criptă...

De lîngă lampă, ordonanța ridică o scrisoare și i-o întinse :

— A venit de la amiazi, dar cu vălmășagurile astea...

Apostol luă scrisoarea, se uită la adresă și rămase cîteva clipe cu ochii la Petre, ca și cum n-ar fi îndrăznit s-o citească.

«Iată, mi-e frică și de slova mamei, se gîndi cu amărăciune. Atîta m-a făcut de laș execuția unui trădător !»

Apoi se așeză mînios pe laviță, trase lampa mai aproape, rupse plicul și citi pe nerăsuflate :

«Dragul mamei mult dorit. Tare-mi tremură inima de grija ta, că de o săptămînă n-am primit nici o știre și pe aici geme pămîntul de oaste și cătane, de trăim mereu cu frica în sîn. Totuși sînt puțin mai liniștită de cînd am auzit că pe unde ești tu s-au potolit bătăliile. O, dare-ar Dumnezeu să se sfîrșească odată, că de atîta război ni s-a acrit sufletul și ne-au secat lacrămile.

Tot așteptăm să ne pomenim cu tine pe acasă, măcar pe cîteva zile, că alți ofițeri capătă concedii des. Și noi avem în gazdă un maior, tare de

www.digibuc.ro

treabă, polonez. Bietul om, toată ziulica oftează de dorul familiei, că-i însurat și are șase copii... Știi, dragul mamei, că pe protopopul Groza l-au luat și l-au dus în internare prin Țara Ungurească, fiindcă Pălăgieșu l-a pîrît că-i periculos pentru liniștea comunei. O, Doamne, mare-i răbdarea și îndurarea ta! Ba Pălăgieșu se mai laudă, chiar și față cu mine, că de-ar fi vrut el, ar fi putut face să-l și spînzure, că — zice — mîna lui e grea cînd vede că oamenii nu se astîmpără. Dar zice că i-a fost milă de cei optzeci de ani ai lui Groza, altminteri nu s-ar fi mulțumit numai cu internarea. Că, zice, protopopul a predicat de pe amvon precum ca să nu ne lepădăm limba strămoșească și nici credința în Dumnezeu, ci să le păstrăm cu sfințenie. Și din pricina aceasta l-au ridicat și l-au închis, iar comuna a rămas numai cu diaconul, să facă slujba și la biserica cea mare, și peste apă, în bisericuța din Ierusalim... Eu mă tot rog fierbinte bunului Dumnezeu, și tare mi-e nădejdea că rugăciunile noastre vor găsi milă și îndurare în ceruri!

De multe ori mă gîndesc și mă cutremur, ce-ar fi dacă ar trăi bietul tatăl tău? Cum era el de inimos, vai, Doamne, poate că nici tu n-ai fi unde ești, căci el nu te-ar fi lăsat pentru nimica-n lume. Dar eu, sărmană văduvă, ce să fac? Plîng și mă rog lui Dumnezeu să-ți poarte de grijă și să te apere și să-ți lumineze sufletul și cărările vieții...

Acum baremi de-ar veni odată pacea, să mai scape oamenii de chinuri și de groază. Că de cînd a intrat și Romînia în război, parcă viața noastră e și mai amară, și mai întristat ni-e sufletul... Marta zice că ți-a scris mereu, dar că tu nu i-ai răspuns la două scrisori și poate că te-ai supărat cine știe de ce.

www.digibuc.ro

Scrie-i, dragul mamei, că Domșa e foarte cumsecade și-ți poartă de grijă ca un părinte. Apoi și fata-i bună și are sufletul de ceară, doar că-i tînără și nepricepută în viață. Mereu îmi spune că i-e dor de tine, dar iarăși nu poate sta nici prea retrasă și trebuie să mai glumească cu cei ofițerași de pe aci, că așa-s vremurile. Dacă ai fi tu acasă, am avea și noi un sprijin. Dar nu-i nimic, va trece și furtuna, și Dumnezeu va plăti tuturora după dreptate. Pînă va veni ceasul mîntuirii, eu în scrisorile tale caut mîngîiere și le aștept și tremur cînd nu sosesc. Că tu ești mîngîierea și nădejdea mea pe lume, și credința în Dumnezeu. Rămîi cu bine și scrie-mi degrabă. Dumnezeu să te aibă în paza lui cea bună. A ta mamă.»

Apostol îndoi iar scrisoarea, o vîrî încetișor în buzunar și oftă, zîmbind amar și zicîndu-și :

«Biata mama ! Se vede că-i strănepoata subprefectului lui Avram Iancu...»

Cuprinsul scrisorii îl simțea foarte lămurit în creieri, ca o apăsare. Numai vorbele despre Marta parcă pieriseră fără urme, deși altădată tocmai acestea l-ar fi pus pe gînduri... Ridicînd capul, întîlni privirea ordonanței, aprinsă de o curiozitate umilă. Apostol tresări, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-i fi citit gîndurile.

— Oare ce-o mai fi pe la noi pe-acasă, don locotenent ? întrebă deodată soldatul cu glas încărcat de respect.

— Ce să fie, Petre ? Necazuri și amar, răspunse Apostol blînd.

www.digibuc.ro

Își potrivi casca în cap, își ridică gulerul ulaneî și ieși în ogradă, urmat de ordonanță. În poartă se întoarse și-i zise cu același glas moale :

– Ia seama, Petre, că mîine în zori plecăm înapoi, pe front ! Să aduni decî toate catrafusele... Degeaba, Petre, tot mai bine-i acolo decît aici !

4

Popota diviziei era într-o fostă cîrciumă, alături de casa în care locuia generalul Karg. În sala mare dinspre uliță, cu ferestrele oblonite, ca să nu pătrundă lumina afară, mîncau ofițerii de la cartierul diviziei, precum și cei de la comandamentul brigăzii de artilerie, care se afla în sat. În fund, într-o odăiță, era popota trecătorilor, adică a celor ce mergeau spre front sau se întorceau de acolo și trebuiau să zăbovească un răstimp pe la numeroasele servicii ale diviziei.

Fiindcă întîrziase, Bologa nu mai vru să treacă prin sala cea mare, ci coti prin ogradă și intră în tindă, unde cîțiva soldați spălau vase, ștergeau tacîmuri, desfundau sticle, în vreme ce alții veneau de pe coridor, de la bucătăria îndepărtată, cu farfurii pline de mîncări ori cu butelii de vin... De aici o ușă dădea direct spre popota mare, iar alta, în stînga, spre cuibul trecătorilor. Un soldat se repezi și deschise lui Bologa.

În odăiță erau numai două mese lungi și o canapea hodorogită, pe care zăcea un morman de mantale, căști, revolvere, săbii, baionete, de-a valma.

Masa din dreapta se golise ; un soldat, cu capul țuguiat și cu fruntea de un deget, strîngea alene

www.digibuc.ro

tacîmurile și resturile de pîine. Fumul de tutun, mirosul de mîncări și de băuturi umpleau odaia pînă în tavanul cu grinzi, sugrumînd flacăra lămpii cu abajur de tinichea roasă. Obloanele celor două ferestre erau închise, iar găurile din obloane, astupate cu șervete. De altfel, ferestrele n-aveau perdele, și pe pereți se vedeau numai cîteva cadavre de plosnițe sătule.

În capul mesei din stînga ședea căpitanul Klapka. Fără cască, tuns la piele, fața lui rotundă răspîndea bunătate și blîndețe, deși în ochi îi tremura o spaimă pe care încerca s-o ascundă sub un surîs prefăcut și rece.

Cînd păși Bologa în odaie, zgomotul de glasuri care se auzise din tindă se curmă brusc, încît bună seara lui pluti singuratecă într-o tăcere speriată. Pînă să-și lepede însă casca și ulanca, unda de tulburare se topi, și locotenentul Gross, mai în glumă, mai în serios, strigă:

— Mi se pare, Bologa, că ți-a fost rușine să vii mai devreme între noi... Spune drept!

— Rușine? Mie?... De ce? zise Apostol, oprindu-se înțepat.

— Parcă noi nu știm că și tu ai votat pentru moarte? zîmbi Gross, dînd vorbelor sale o culoare mai dulce, fiindcă observase supărarea lui Bologa.

— Ei și? urmă Apostol mereu dîrz. În orice caz, n-am să dau socoteală decît conștiinței mele, care l-a găsit vinovat!

— Conștiință! oftă deodată tînguitor căpitanul Cervenco, care ședea la stînga lui Klapka. Cine mai are azi conștiință?

Glasul acesta se înfipse ca un ac în urechea locotenentului Bologa. Vru să răspundă și nu-i veni

www.digibuc.ro

nimic în minte. Se uita la el, și inima i se îmblînzi. Cervenco era om voinic, spătos, cu o barbă cafenie care-i acoperea aproape tot pieptul și cu niște ochi în care plîngea veșnic o suferință tainică. Bologa îl cunoscuse într-un spital la Triest și descoperise în el o inimă îngerească. Era rutean, profesor la un liceu din Stanislau. În fața ofițerilor trecea ca un fel de menonit, fiindcă în doi ani de război niciodată nu pusese mîna pe vreo armă, ci mergea în lupte numai cu un băț de trestie și cîntînd cîntece bisericești. Cervenco însuși spunea sus și tare că mai bine și-ar tăia mîinile decît să tragă asupra unor bieți oameni ca și dînsul. Altfel, fiind extrem de conștiincios în serviciu și disprețuitor de moarte, superiorii îl lăsau în pace, mulțumindu-se a zice că-i cam scrîntit.

— Fiecare își face datoria cum crede, murmură Bologa drept răspuns lui Cervenco, așezîndu-se la masă față-n față cu Klapka, și apoi porunci soldatului : Adă-mi și mie ceva de mîncare !

Soldatul dispăru. Peste o clipă, Gross, puțin încruntat, zise :

— Nici o datorie din lume nu-mi poate impune să ucid pe un camarad...

— Camarad ?! strigă deodată locotenentul Varga, revoltat, sărind în picioare. Trădătorii și dezertorii sînt camarazii d-tale ?... Domnilor, vă întreceți cu glumele ! Eu, în orice caz, nu mai pot asculta nepăsător asemenea... asemenea... vorbe compromițătoare pentru un militar care mai are în suflet un pic de iubire de țară...

Izbucnirea locotenentului de husari, singurul ofițer activ printre cei de față, căzu ca un duș rece, reamintindu-le brusc că sînt pe front. Toate privi-

www.digibuc.ro

rile se întoarseră spre Varga, și în toate lucea o întrebare... Privirile acestea mulțumiră orgoliul husarului brun, tînăr, frumos, cu mustăcioara tunsă și cu înfățișarea încăpățînată. Era nepotul profesorului de filozofie de la Budapesta și avea ambiția să fie socotit mare cunoscător de cai. Apostol îl întîlnise des în casa profesorului și, cu toate că i s-a părut gol și fudul, s-a împrietenit cu el, avînd altfel un suflet deschis și leal.

— Închipuiește-ți, dragul meu — urmă Varga, adresîndu-se lui Bologa ca omului care-i împărtășește credințele, cu o voce calmă, ce voia să șteargă impresia izbucnirii indignate — de două ore numai despre execuția lui Svoboda vorbim și, ce crezi, dumnealor găsesc vinovați știi pe cine, pe cei ce l-au condamnat!

Varga sfîrși surîzînd batjocoritor spre Gross, risipind astfel cu totul urmele protestării.

— Nimeni nu osîndește cu inima ușoară, zise Apostol gînditor. Dar cînd vina e evidentă, ești silit. Căci mai presus de om, de interesele lui particulare, e statul!

— Nimic nu e mai presus de om! se ridică atunci Gross, grăbit, ca nu cumva să-i ia cineva vorba. Dimpotrivă, omul e mai presus de orice, mai presus chiar de întreg universul! Ce-ar fi pămîntul fără de omul care să-l vadă, să-l iubească, să-l măsoare, să-l înconjoare?... Ca și pămîntul, universul numai prin om a devenit o realitate interesantă. Altfel, ar fi o zbuciumare sterilă de niște energii oarbe, altfel, adică fără sufletul omului. Toți sorii universului nu pot avea altă menire decît să încălzească trupul omului, care adăpostește grăuntele divin al inteligenței. Omul e centrul uni-

www.digibuc.ro

versului, fiindcă numai în om materia a ajuns la conștiința propriului său eu, a ajuns să se cunoască !... Omul e Dumnezeu !

Locotenentul Gross, uscățiv, slăbuț, cu barbișon retezat și cu ochii mici, negri, fulgerători, comanda o companie de pionieri. Vorbind, se aprindea repede, iar vocea lui aspră, neplăcută, devenea mlădioasă și cuceritoare. Era ovreu și inginer la o fabrică de mașini din Budapesta. Acum se opri un moment și se uită împrejur parcă ar fi așteptat o întrerupere. Întîlnind ochii lui Bologa, care nu-l iubea, zicînd că e farsor, Gross continuă disprețuitor :

— Statul !... Statul care ucide !... În spate, statul nostru ; în față, statul dușman, și la mijloc, noi, cei osîndiți să murim ca să asigurăm huzureala cîtorva tîlhari care au pus la cale măcelul milioanelor de robi inconștienți ! Mă mir că...

— Noi apărăm patria, prietene, moștenirea strămoșească ! îl întrerupse Varga, calm, cu o superioritate mîndră în glas.

— Aici, în inima Rusiei, e patria d-tale ? întrebă Gross, cu mare dispreț.

— Unde-i datoria, acolo-i patria ! interveni Apostol, dar cu atîta sfială, că nimeni nu-i luă în seamă vorbele.

— Patria noastră e moartea... pretutindeni și mereu moartea, bolborosi Cervenco cu o convingere adîncă.

— Fiindcă sîntem lași ! strigă Gross, înflăcărat. O singură clipă de curaj general ar pune capăt tuturor mișeliilor !

— Dacă lumea ar fi ca tine ! zise Varga, rîzînd cu atîta poftă, că toți se înseninară. Din fericire,

www.digibuc.ro

noi, ceilalți, încă n-am uitat că, mai presus de orice, sîntem fiii și apărătorii patriei, dragă anarhistule!... Domnule căpitan, adăogă apoi către Klapka, te rog să nu ne judeci după vorbele noastre, ci după fapte! Sîntem toți prieteni și, cînd ne întîlnim, ne permitem mai mult decît ar fi permis. Așa ne mai răcorim și noi pentru cîte îndurăm... Dar în fața dușmanului toți ne facem datoria cu inimă, chiar și Gross, deși vrea să pară un răzvrătit. În al treilea an de război, după ce am dat atîtea dovezi de vitejie, slăbiciunile acestea să ne fie trecute cu vederea!

Klapka dădu din cap cu un surîs indulgent, care însă nu se potrivea de loc cu lumina ciudată din ochii lui bolbocați. Gross vru să protesteze, dar tocmai atunci ușa se deschise și soldatul intră cu farfuriile pline, așezîndu-le dinaintea lui Bologa.

Peste cîteva minute, după oarecare șovăiri, convorbirea se aprinse iarăși, mai ales între Gross și Varga. Apostol Bologa înghițea în silă. Deși nu luase nimic în gură de la prînz, nu-i era foame. Se simțea mereu ostenit, parcă toată ziua ar fi cărat bolovani. Ar fi dorit să ia parte la discuție, ca altădată, dar nu îndrăznea de teamă să nu observe ceilalți cît de false și nesincere îi sînt vorbele. Frica aceasta îl chinuia neîncetat, îi sfîșia sufletul, fără să i se poată împotrivi. Avea impresia că se află pe marginea unei prăpăstii și nu cutează să se uite în adîncimea care totuși îl ispitește din ce în ce mai stăruitor.

— Izbînda trebuie să vie! glăsui Gross, patetic, gesticulînd și cu niște ochi tremurători de emoție. O crîmă monstruoasă trebuie să nască o pornire uriașă de răzvrătire universală... Trebuie! Și

www.digibuc.ro

atunci, peste tranșeele pline de sînge, peste granițele brăzdate cu morminte, toți oropsiții, toți răzvrătiții își vor strînge mîinile și, într-un avînt nimicitor, se vor întoarce împotriva celor ce-i exploatează de mii de ani, și în sîngele lor buhăit de trîndăvie vor înmuia steagurile păcii și ale lumii noi!

Bologa atunci nu se putu stăpîni și întrebă foarte blînd:

— Lumea urii, camarade?

— Ura, numai ura va stîrpi nedreptatea! răspunse Gross cu fața strîmbată de patimă.

— Ura naște veșnic ură, zise Apostol, cutremurîndu-se. Pe ură nu poți clădi, precum nu poți pe mlaștină...

Înainte de-a mai răspunde Gross, Varga se sculă în picioare și vorbi zîmbitor:

— Stați!... Dați-mi voie!... Anarhistul nostru vrea o internațională... Așa-i, camarade?... Ei bine, uite internaționala! adăogă cu mîndrie, ridicînd glasul și arătînd împrejur cu mîna pe toți cei de față. Uite!... Tu ești ovreu, domnul căpitan e ceh, doctorul de colea e german, Cervenco e rutean, Bologa e romîn, eu sînt ungur... Așa-i?... Tu ce ești, băiete? se întoarse apoi deodată către soldatul care nu mai isprăvea de strîns masa cealaltă.

— Soldat! răspunse omul, uluit și luînd poziția reglementară.

— Firește, toți sîntem soldați, făcu Varga, mulțumit. Dar te întreb: ce neam ești?

— Croat, să trăiți! murmură soldatul fără să clipească.

— Ei, va să zică croat, urmă locotenentul către ofițeri. Și sînt sigur că dincolo, în sala cea mare sau în tindă vom găsi și polonezi, și sîrbi, și ita-

www.digibuc.ro

lieni, în sfîrșit, toate neamurile, nu-i așa ?... Și cu toții luptăm umăr la umăr pentru un ideal comun, contra dușmanului comun ! Iată internaționala adevărată, tovarășe ! sfîrși Varga, așezîndu-se triumfător.

— Internaționala crimei ! zise Gross grav, adăogînd, îndată, ironic : Degeaba, tu nu poți pricepe, Varga ! Ne pierdem vremea. Tu ești băiat de treabă, ești erou, dar încolo...

— Încolo, adică înspre ideile tale nici nu doresc să mă apropii, căci pe acolo te întîlnești cu Curtea Marțială, răspunse repede Varga, rîzînd mulțumit.

Urmă o tăcere și apoi deodată glasul lui Cervenco, tînguitor ca o mustrare tîrzie :

— Suferință ne trebuie, multă, imensă... Numai în suferință crește și rodește iubirea cea mare, cea adevărată și biruitoare... Iubirea, oameni dragi, iubirea !

Apostol Bologa se uită în ochii ruteanului, lăcrimați și totuși strălucitori într-o lumină ademenitoare. Privindu-i însă mai adînc, Bologa se spăimîntă și tresări, ca și cînd și-ar fi aruncat căutătura în adîncimea prăpastiei de care se ferise toată seara. Vru să zică ceva și se pomeni murmurînd în neștire :

— Iubirea... iubirea...

— Iubirea voastră însă ne hrănește cu gloanțe sau spînzurători, zise Gross cu o asprime răutăcioasă. Azi Svoboda, mîine eu sau poate voi, cei cu iubirea... Și încaltea Svoboda a încercat să se smulgă din murdărie, pe cînd noi ne bălăcim mereu...

— Sper că nu vei face apologia trădării ? îl întrerupse iar grav locotenentul de husari.

www.digibuc.ro

— Dacă în vreme ce tu, aici, suferi sau faci vitejii, niște ticăloși ar spînzura acasă pe tatăl tău sub o învinuire oarecare, spune, eroule, n-ai imita pe Svoboda?

— Adică tatăl spînzuratului?... întrebă Bologa cu ochii cît pumnii, întinzînd gîtul spre Gross. Bine, atunci de ce n-a vorbit, de ce?

— Și dacă ar fi vorbit? zise Gross înăbușit și cu scîrbă. Cel mult o circumstanță agravantă...

— O, o, dar e... este... bolborosi Bologa, oprindu-se deodată aiurit și simțind o uscăciune ciudată în cerul gurii, parcă s-ar fi trezit dintr-un somn cu visuri năprasnice.

— Nimic nu poate scuza trădarea, și, de altfel, un ofițer care dezertează e mai criminal decît... mai criminal... zise Varga, sculîndu-se. Și fiindcă mîine dimineață trebuie să fim la datorie, v-aș propune să ne cărăbănim... Nu de alta, dar mi-e teamă că, de vom mai zăbovi mult, aveți să mă convingeți că dezertarea la dușman e o faptă vitejească!

Încercă să rîdă și, neizbutind, se duse la canapea și-și alese din grămadă mantaua și armele. Gross se uită la ceas și zise către Cervenco:

— Ce facem? E tîrziu... De-abia o să putem dormi trei ore...

Plecară toți trei împreună, și în urma lor rămase o dîră grea de tăcere. Căpitanul Klapka începu într-un tîrziu să tambureze ușor cu degetele pe masă, uitîndu-se pe sub sprîncene spre Bologa, care se clătina pe scaun, cu fața zgîrcită de o înfiorare nestăpînită. La masă nu mai rămăsese decît un sublocotenent de infanterie, foarte tînăr și posomorît, care nu scosese nici o vorbă și băuse cîteva sticle de vin cu o lăcomie de bețiv precoce, și

www.digibuc.ro

doctorul Meyer, un ursuz taciturn, suferind de insomnie, cu o dragoste specială pentru «clienții» lui — cum le zicea celor din tranșee — și luînd masa totdeauna în odăița trecătorilor, fără însă a se amesteca în discuțiile lor. Fiindcă tăcerea devenea apăsătoare, Klapka zise către doctorul Meyer, căutînd un ton glumeț:

— Eu pot sta aici pînă la ziuă, că tot n-am cvartir, iar soldatul îmi păzește în gară bagajele...

Auzind glasul căpitanului, Bologa se dezmeticì și vorbi repede, parcă ar fi vrut să-și ascundă o vină:

— Dacă sînteți obosit, vă puteți odihni la mine, domnule căpitan... Vă cedez bucuros patul, căci eu... eu am de gînd să plec mai degrabă la... la datorie...

— Adică de ce n-am pleca împreună, prietene? răspunse Klapka. Nu cunosc terenul și am nevoie de o călăuză... Mi s-a spus că voi comanda divizionul al doilea...

— Atunci sînteți comandantul meu! strigă Apostol înviorat. Un motiv mai puternic să vă repet invitația.

— Iar eu am s-o primesc, prietene, fiindcă, drept să-ți spun, mă cam apasă osteneala și emoțiile! zise căpitanul cu o voce mai sinceră.

Doctorul fără somn, trecu în odaia cea mare, iar sublocotenentul mai ceru o sticlă de vin soldatului care nu isprăvea de loc lucrul la masa de alături... În ulița Klapka și Bologa se opriră, ascultînd rîsetele gălăgioase din popotă, dominate de un glas răgușit, care cînta fals și cu mare însuflețire o romanță sentimentală. Întunerecul se zbu-

www.digibuc.ro

ciuma peste tot cuprinsul, și sus, în cer, vînturile fîlfîiau pînze de nouri plîngători.

— Încotro mergem, camarade? întrebă Klapka deodată cu vocea schimbată.

În aceeași clipă, însă, la răsărit se ivi pe cer o trîmbă de lumină albă, tremurătoare, plimbîndu-se de ici-colo, grăbită, cercetătoare ca o iscoadă isteață, stăruind pe alocuri, alintînd pămîntul și sfidînd întunerecul... Apoi, peste un minut, se auziră bubuituri dese, înăbușite, depărtate...

— Ce-i asta? făcu căpitanul mirat. Se spunea că pe aici e liniște... cînd colo...

— Da... Nu-i nimic... nimic! zise Bologa, urmărind cu interes lumina și tunurile. Ceva caraghios... o, mai mult decît caraghios! Rușii ceia sînt nebuni... Închipuiți-vă, domnule căpitan, că, de vreo săptămînă, aproape în fiecare noapte ne sîcîie cu un reflector, parc-ar umbla să-și bată joc de noi! Auzi, reflector la niște poziții fixe, unde se cunoaște orice mușuroi!... Ridicol!... Dar și mai ridicol, ba chiar enervant, e că noi nu sîntem în stare să le zdrobim jucăria! Am stricat pînă acum atîtea obuze, de ni-i rușine, și degeaba! Parcă ar fi fermecată lumina lor, parcă...

Bologa își curmă brusc vorba, căci fîșia de lumină dispăru, lăsînd întunerecul mai negru. Răbufniturile de tunuri mai continuară un răstimp și apoi încetară pe rînd... Cei doi ofițeri porniră prin bezna deasă, clăpăind cu cizmele în noroi... Satul dormea dus, cu casele pitite după garduri de spini... Într-un tîrziu, mergînd mereu, Klapka zise în șoaptă:

www.digibuc.ro

— Ce efect ciudat a avut execuția de azi asupra domnilor! Și doar au fost aduși înadins ca să se întoarcă cu groaza în tranșee și să spună oamenilor că e mai bine să înfrunte gloanțele dușmanului decît ștreangul patriei... Foarte... foarte ciudat!... Dar dacă tatăl osînditului a fost într-adevăr spînzurat, atunci...

Apostol se uită repede înapoi, ca și cum ar fi auzit un glas din spate, pe urmă mormăi rugător:

— A fost vinovat... Domnule căpitan, a fost vinovat...

Sosiră în colțul ulicioarei, spre locuința locotenentului. Lumina albă chiar atunci răsări iarăși în văzduh, mai aproape, mai limpede, urmărită îndată de bubuituri mai furioase.

— Lumina! suspină Bologa. Ispitește, mereu ispitește lumina!... Parcă toate tunurile din lume n-ar mai fi în stare s-o înăbușe...

Dar arătarea albă se topi iarăși, și întunerecul îi strînse iar în brațe, ca niște clește reci. Numai în sufletele lor buimăcite mai stăruiau scîntei multicolore, mîngîietoare... O luară pe ulicioară. Noroiul era mai cleios. Bologa simțea cum îi tremură genunchii. I se părea că duce în spinare o piatră de moară. Și inima îi era atît de sîngerată și totuși atît de plină de o dorință mare, că îl tortura o trebuință sfîșietoare să vorbească, să se explice.

— Domnule căpitan, vă rog, zise dînsul fierbinte, am fost întîia oară în Curtea Marțială, vă rog... Și conștiința mi-a poruncit... A fost vinovat, domnule căpitan!

Klapka tăcea, parcă nici nu l-ar fi auzit.

www.digibuc.ro

5

Apostol Bologa își luă în primire bateria, mai stătu puțin de taifas cu comandanții de secție și apoi coborî în adăpostul subpămîntean să se odihnească. Se întinse pe patul de scînduri. Era prăpădit de osteneală și de nesomn, căci toată noaptea se zvîrcolise, dar acum sufletul i se ușurase, parcă ar fi scăpat dintr-o cameră de tortură și parcă toate zbuciumările ar fi rămas acolo, în satul cu spînzurătoarea... De afară cobora o înfumurare de lumină, în care se conturau larg intrarea adăpostului, masa improvizată, cu hărți, compasuri, cărți și niște farfurii goale, apoi aparatul telefonic în perete, două scaune fără spate, aruncate la o parte... Auzea ploaia monotonă, plicticoasă, adormitoare și se bucura că în creieri îi furnicau, ca și altă dată, numai reflectoare, tunuri, muscali, hărți, decorații...

Spre seară veni căpitanul Klapka în inspecție. Bologa se înnoură, mai ales cînd căpitanul îi spuse că a văzut celelalte baterii și că aici va zăbovi mai mult, ca acasă... Îi dădu toate deslușirile, rece, scurt, parcă astfel ar fi vrut să înlăture o apropiere în afară de serviciu. Klapka îl ascultă gînditor, privindu-l mereu în ochi cu o stăruință care pe Bologa îl zăpăcea și-l făcea să-și reamintească întîlnirea lor de ieri, în fața spînzurătoarei. La sfîrșit apoi căpitanul îi zise deodată cu un glas în care vibra o sinceritate caldă :

— Ești o inimă de aur, Bologa !... Da, da, o inimă... De aceea mi-ești drag ca un frate !

Locotenentul avu o tresărire nervoasă. Nu înțelegea ce vrea Klapka, și un moment i se păru

www.digibuc.ro

că-l ispitește. În ureche însă îi răsunau cuvintele blînde, tulburătoare, care totuși îl spăimîntau, ca și cînd l-ar fi tîrît spre o primejdie.

— Te-am văzut aseară cum te-ai chinuit, urmă căpitanul. Toată seara și toată noaptea. Și te-am înțeles. Poate că numai eu te-am înțeles, fiindcă eu... Da, da !... Nu te uita că am tăcut ! Trebuie să tăcem ! Mereu să tăcem ! Altfel...

— Domnule căpitan, cred că vă înșelați, cred că... zise Bologa aspru, aproape cu ură. Și nu știu ce vă face să-mi atribuiți...

Klapka zîmbi cu atîta bunătate, că Apostol se încurcă de tot și se opri în mijlocul frazei.

— De ieri, de la primul schimb de priviri, am înțeles că vezi în mine un dușman, reluă căpitanul. Nici nu mi-ar fi păsat de dușmănia ta dacă pe urmă, cînd se zvîrcolea fratele meu în streang, nu ți-aș fi văzut ochii plini de lacrămi... Nu protesta ! Nu ți-ai dat seama, dar ai lăcrimat... Și lacrămile acelea ți-au dezvăluit inima întreagă...

Bologa mai încercă să se împotrivească. Zadarnic. Căpitanul părea că simte o nevoie nebiruită de a-și crea un prieten cu care să împartă o povară sufletească. Neîncrederea locotenentului îl făcea să șovăie, și totuși înfricoșarea singurătății îl îmboldea mereu să se apropie. Astfel îi spuse cum a aflat aseară, de la un căpitan ungur, că Bologa e romîn, dar ofițer model și patriot incomparabil. Atunci s-a întristat, crezînd că lacrămile au fost înșelătoare. A cunoscut mulți ofițeri romîni în război și cu toți s-a înțeles ca și cînd ar fi fost frați de sînge. Cum oare să nemerească tocmai aici un renegat ? Pe urmă, la masă, a priceput tot, căci la fel se ascunde și dînsul de doi ani de zile, ferin-

www.digibuc.ro

du-se, ca un actor bătrîn, de a-şi arăta simţămintele cele fierbinţi şi purtînd veşnic o mască pe obraz. De altfel, pentru el primejdia e şi mai mare decît pentru Bologa, întîi fiindcă e ceh, şi toţi cehii sînt suspecţi, apoi fiindcă... Nu-i mărturisi al doilea motiv, ci, după o mică pauză, îi povesti că el e din Znaim, oraş foarte drăguţ şi ceh curat, şi că părinţii l-au dat la Şcoala Militară ca să-şi cîştige mai curînd pîinea, deoarece erau mulţi fraţi şi fără avere. A ieşit cadet la optsprezece ani, dar viaţa militară nu i-a plăcut. În vara cînd a fost înaintat sublocotenent şi s-a dus acasă în concediu, s-a amorezat nebun de fata unui profesor, tot din Znaim. A vrut s-o ia de nevastă, dar iubita lui n-avea zestrea reglementară, ba chiar nici un fel de zestre. Atunci, fiindcă nu putea renunţa la fată, s-au logodit. El s-a hotărît să-şi creeze o carieră nouă, iar ea s-a legătuit să-l aştepte. S-a înscris în aceeaşi toamnă la drept şi s-a aşternut pe carte. A mers greu. Serviciul îi reteza mereu avîntul, şi superiorii nu vedeau cu ochi buni strădaniile civile. Totuşi, în şapte ani a terminat. Era locotenent. Prin demisie a dobîndit gradul de căpitan de rezervă, dar şi de candidat de avocat. Practica a făcut-o în Znaim, aproape de logodnică. Peste un an, deschizînd cancelarie de avocat, s-a putut însura. Căsnicia a fost rodnică ; anul şi copilul... Azi are patru, doi băieţi şi două fete. Războiul a întrerupt seria. Al cincilea de-abia acum e pe drum... Dintr-un portofoliu scoase nişte fotografii şi-i arătă, falnic şi mişcat, întîi copilaşii, pe rînd, cu numele şi obiceiurile fiecăruia, apoi pe nevastă-sa.

— Să ştii însă că fotografiile sînt mizerabile, adăogă el cu însufleţire. Mai ales nevastă-mea... e

www.digibuc.ro

de o mie de ori mai bine, delicată, blîndă, frumoasă... Cine o cunoaşte trebuie s-o adore...

Sărută fotografiile, le puse bine şi murmură înduioşat, cu ochii scăldaţi în lacrămi :

— Din pricina lor şi de dragul lor sînt cum sînt, Bologa !... Altfel, Dumnezeu ştie, poate că şi eu... Aşa însă nu pot... Sînt capabil de orice laşitate, numai să nu mor înainte de a-i îmbrăţişa, să mă pot întoarce la ei... Ce vrei ! Sînt un nenorocit... Şi totuşi, în doi ani, o singură dată am fost acasă cinci zile ! Înţelegi ? O, cîinii, cîinii !

Scrîşni dinţii, cu lacrămi gîrlă pe obrajii graşi, înroşiţi de emoţie. Se auziră paşi coborînd în adăpost, şi Klapka se potoli brusc, întorcîndu-se cu spaimă spre intrare. Era un sublocotenent care venea să ia înţelegere cu Bologa în privinţa serviciului de noapte.

— Poate să ne viziteze şi la noapte reflectorul şi ar fi bine să-i pregătim o primire triumfală, zise sublocotenentul.

Se aşezară la masă, întinseră hărţile, se sfătuiră, văzură unde a apărut reflectorul ultima dată şi chibzuiră unde trebuie să apară la noapte, aprinseră un muc de lumînare, făcură socoteli şi planuri de tragere...

Preocupat de reflectorul duşman, Apostol Bologa nici nu se mai gîndi la Klapka. De altfel, toată noaptea stătu de veghe, alergînd de la postul de comandă la tunuri, de la tunuri la cele cîteva observatoare ale bateriei, repezindu-se chiar pînă la observatorul din linia infanteriei, agitat, parcă ar fi fost în joc toată fericirea lui şi soarta lumii întregi. Ceasurile însă trecură, veni dimineaţa, şi reflectorul nu se arătă.

www.digibuc.ro

Şi noaptea următoare la fel, şi noaptea a treia la fel... De-abia a cincea noapte, cînd nu credeau că are să vie, a venit iar, mai sfidător, mai batjocoritor... Au cheltuit zeci de obuze, dar lumina s-a plimbat nepăsătoare peste cîmpurile brăzdate de şanţuri.

A doua zi, pe la amiazi, Bologa se pomeni iar cu Klapka la baterie. Era foarte palid şi cu ochii mai tulburi şi mai bolbocaţi ca de obicei. Îi spuse că adineaorî colonelul i-a poruncit categoric să sfîrşească scandalul cu reflectorul, fiindcă ajungem de rîsul şi ocara armatei, adăogînd că comandantul diviziei a făgăduit o decoraţie celui ce va zdrobi batjocura rusească.

— Azi-noapte l-am încadrat, şi totuşi ne-a scăpat! zise Bologa furios, încheind cu o înjurătură ungurească. În doi ani n-am primit nici o observaţie, şi acuma, din pricina unui fleac de...

— Nu te înfuria, prietene, şi nu înjura, răspunse Klapka abătut. Observaţia nu te priveşte pe tine, ci pe mine!

— Pe toţi ne priveşte, domnule căpitan, şi tocmai asta-i...

— Poate că înainte de a lua eu comanda divizionului, dar azi toată vina cade numai asupra mea! Am simţit aceasta foarte limpede din chiar vorbele colonelului, din tonul lui, din... M-a întrebat pentru ce anume am fost mutat aici, înţelegi?

Căpitanul se aşezase pe scaun, lîngă masa cu hărţile, şi se uita întrebător şi speriat la Bologa, care, nedumerit, răspunse:

— În interes de serviciu, firește. De altfel, în război nici nu se mai ţine seama de alte interese...

www.digibuc.ro

— Ei bine, colonelul știa, trebuie să știe, și totuși m-a întrebat, zise Klapka mai încet și cu o umbră de mister în glas. Iar cînd, de frică, i-am spus o minciună, el nici n-a clipit din ochi, încît am fost silit să mă rușinez de lașitatea mea!

Tăcu, așteptînd un răspuns sau o întrebare. Pe Bologa însă atitudinea și glasul căpitanului îl uluiră, trezindu-i deodată în suflet toate zbuciumările care crezuse că s-au stins fără urme. Ar fi vrut să protesteze și să isprăvească cu omul acesta, care, urmărindu-l cu încrederea, îl făcea părtașul unor gînduri primejdioase. Simțea însă cu groază că, în adîncul inimii, gîndurile acestea îi erau dragi și le tăinuia acolo ca niște odoare prețioase.

— Domnule căpitan... murmură Apostol, uitîndu-se în ochii lui, rugător.

Din privirea și glasul lui, Klapka sorbi un îndemn care îi lumină fața frămîntată. Ca și cînd ar fi pornit să-și golească dintr-o dată tot sufletul, oftă greu și zise:

— Mă înăbușă lașitatea, Bologa! Nu mai pot! Am crezut că, tăinuind-o, voi scăpa de ea, și acuma mă gîtuie... Ai văzut privirea lui Svoboda sub streang?... Nu se poate să n-o fi remarcat, toată lumea a văzut disprețul, și mîndria, și nădejdea... Asta-i moartea noastră eroică! Pe frontul italian, un romîn a fost spînzurat pentru aceeași vină... Am văzut bine, a avut aceeași privire în fața funiei... Atunci însă n-am priceput nimic. Tocmai peste cîteva luni mi-am dat seama, în groază și în lașitate... Trei ofițeri din regimentul meu, unul chiar din divizionul meu, toți cehi, au fost prinși într-o noapte, între linii, cu planuri, și cu hărți, și cu secrete. Eu eram să fiu al patrulea, dar

www.digibuc.ro

în ziua plecării am primit de acasă o scrisoare și m-am ascuns ca un hoț. Scrisoarea mi-a reamintit casa, copilașii, nevasta, în scrisoare am găsit speranțe de viitor și de fericire, am găsit iubire multă, toată iubirea mea... Cum să risc eu toate acestea pentru... pentru ceva... pentru un vis ?... Totuși, pe urmă am fost trimis și eu, cu dînșii, în fața Curții Marțiale, ca complice. Și acolo m-am lepădat de ei, ca de lepră, și am tăgăduit, agățîndu-mă cu desperare de viața asta rușinoasă ! Iar ei au tăcut și nici măcar nu m-au disprețuit. Secera morții scînteia în fața lor, și ei n-au clipit din ochi... Apoi, cînd s-a citit amenințarea spînzurătorii, au strigat toți trei, într-un glas, acolo, înaintea curții, «trăiască Boemia», în vreme ce eu tremuram ca un biet cerșetor, de milă. Ba, ca să dovedesc tuturor cît sînt de nevinovat, m-am dus și la execuție... Vezi pînă unde poate merge lașitatea ?... Lîngă sat e o pădure prin care armata și-a croit drumuri speciale, ferite de aeroplanele italiene, pentru trebuințele frontului. Am mers cu convoiul de execuție și am ajuns într-o poiană largă. Convoiul s-a oprit puțin în mijlocul poienii și m-am uitat împrejur, să caut stîlpii spînzurătorilor... Stîlpii nu erau, dar, în schimb, în fiecare copac atîrnau oameni, agățați de crengi, cu capetele goale și cu tăbliță de gît, pe care scria «trădător de patrie», în trei limbi. Mi-a înghețat inima în piept, și totuși n-am îndrăznit să tremur. Ca să-mi pot tăinui mai lesne înfiorarea, mi-a trecut prin minte să-i număr, să văd cîți sînt... Închipuiește-ți ticăloșie de om ! Dar cum să-i numeri, cînd toată pădurea era plină de spînzurați ? Ori poate că numai groaza m-a făcut să-mi pară mai mulți ?... Atunci am închis ochii,

www.digibuc.ro

gîndindu-mă cu mirare stupidă: «Asta-i pădurea spînzuraților...» Un maior ungur, înalt și cu profil de pasăre, mi-a șoptit, poate ca să mă ispitească: «Toți sînt cehi... și ofițerii, și soldații... numai cehi!» Am tăcut, parcă mi-ar fi făcut o mustrare. Apoi i-au spînzurat pe toți trei deodată și pe același copac, un fag bătrîn, cu tulpina scorburoasă. Cînd le-au pus streangul de gît, m-am uitat bine în ochii lor... Străluceau cumplit, ca niște luceferi prevestitori de soare, și atît de măreț, și cu atîta nădejde, că toată fața lor părea scăldată într-o lumină de glorie. Atunci m-am simțit mîndru că sînt frate cu cei strălucitori de sub streang și am dorit moartea cu o însetare uriașă! Dar numai o clipă, o singură clipă! Pe urmă am privit zvîrcolirile trupurilor, am auzit pîrîitul crengilor și numai inima îmi tremura, încet, fricoasă, hoțește, ca nu cumva s-o audă vreun vecin... Peste cîteva zile am fost mutat ca suspect... Acum vezi de ce am fost mutat?... Și crezi că am plîns măcar după ce m-am întors de la pădurea spînzuraților? Sau măcar în tren, venind încoace? Sau aici?... M-am bucurat, Bologa, auzi? că trăiesc, c-am scăpat de pădurea spînzuraților! Pînă adineaori m-am bucurat, pînă cînd m-a întrebat colonelul de ce am fost mutat! Numai adineaori am plîns, cu capul vîrît în mantie, ca să nu mă simtă nici ordonanța. Numai adineaori, de frica pădurii spînzuraților!

Klapka se opri cu niște ochi atît de mari și de îngroziți, că Bologa își simți sufletul copleșit de milă. În tăcerea adăpostului inimile lor băteau deopotrivă de înfricoșate... Locotenentul vru să-i spuie o vorbă de mîngîiere și se pomeni șoptind:

— Domnule căpitan, pădurea spînzuraților...

www.digibuc.ro

Își luă seama însă și plecă ochii în pămînt, neputincios și umilit.

— Acuma înțelegi întrebarea colonelului? reveni căpitanul cutremurîndu-se, parcă ar fi vrut să se scuture de o apăsare. Și observația cu reflectorul?... Vezi cum se leagă?... Observația e amenințare pentru mine: ori reflectorul, ori...

Iar se cutremură și apoi continuă mai gîtuit:

— Trebuie să nimicim reflectorul, Bologa, frate de suferință! Altfel...

— Pădurea spînzuraților... murmură Apostol cu ochi scînteietori de o ură nouă, plămădită în sufletul lui pe nesimțite.

Klapka, parcă povestind și-ar fi ușurat inima, vorbi pe urmă numai de reflectorul rușilor, prinse să arate pe hartă, să măsoare, să combine cifre și formule... Bologa îl asculta din ce în ce mai mohorît, fără să mai rostească un cuvînt. Glasul căpitanului, în care bîlbîia numai frica, începu să-l indigneze. Se stăpînea, simțind însă cum i se infiltra ura în sînge, cum îi alerga prin toate vinele, ca o otravă. Se uita pe hartă și vedea numai degetele căpitanului, ținînd compasul și mișcîndu-se de ici-colo, desenînd o umbră ciudată, în formă de spînzurătoare...

Apoi Klapka plecă liniștit, încrezător, cu fața înflorită de un zîmbet, lăsînd pe Bologa singur în adăpostul umed.

6

Îi clocotea inima și creierii îl usturau. Stătu un minut în picioare, cu ochii după Klapka, apoi se

www.digibuc.ro

prăbuși pe scaun, în fața hărții, agățîndu-se de compas ca de o nădejde mîntuitoare. Dar nici degetele nu-l mai ascultară... În sufletul lui, ca și împrejurul lui simțea o scîrbă chinuitoare, în care i se scufunda toată viața.

Își rezemă capul în palme, privind liniile, punctele, unghiurile însemnate pe hartă. I se păreau niște semne cabalistice și se mira cum le-a putut înțelege pînă azi. Și, în același timp, îi încolți în minte o întrebare, ca un cîrlig: ce caută el aici? Pe urmă, împrejurul întrebării se adunară răspunsuri, lămuriri, alte întrebări și alte răspunsuri, care însă, cu cît se înmulțeau, cu atît îl nemulțumeau mai rău, fiindcă toate împreună nu-i deschideau nici o punte de mîntuire.

«Ce ridicol am fost cu concepția de viață! se gîndi apoi deodată. Cum nu mi-am dat oare seama că o formulă neroadă nu poate ține piept vieții niciodată?»

Acum, uitîndu-se în urmă, i se păru că toată viața i-a fost goală ca o pungă de hîrtie model. Îi era rușine de trecut și-și aminti cu o părere de rău dureroasă momentele cînd viața a încercat să-l atragă în mersul ei, și el s-a împotrivit prostește, înăbușindu-și cu îndîrjire avînturile. Chiar zvîrcolirile lui de acuma, cu năzuințele desperate de a-și înfrînge pornirea inimii...

— Don locotenent, am adus prînzul, zise ordonanța, care se oprise la spatele lui Bologa cu sufertașul.

Apostol, auzind vorba românească, sări drept în picioare, ca și cînd l-ar fi lovit cu un ciomag în moalele capului.

www.digibuc.ro

— Da... bine... bine, Petre, bîigui buimăcit, clătinîndu-se pe călcîie și apoi trîntindu-se pe pat, ca să nu-i observe soldatul tulburarea.

Ordonanța așeză masa, trăgînd cu coada ochiului spre Bologa. Îl văzu amărît și, crezînd să-l ușureze, întrebă supus :

— Ați primit vreo veste rea de acasă, don locotenent ?

— Ce veste, măgarule ? răcni deodată Bologa, ridicîndu-se furios. Ce-ți pasă ție ?... Numai acasă îți umblă gîndurile, afurisitule, acasă !

Soldatul înlemni în poziție, cu fața la locotenentul aprins de mînie. Era om de peste treizeci de ani, înalt, spătos, cu mîinile ca niște lopeți, cu obrajii osoși și cu ochi nespus de blînzi, în care pîlpîia evlavie și resemnare. Apostol îl avea ordonanță de vreo șapte luni, și Petre îl slujea cu o credință de cîine, fericit că l-a scos din foc. De altfel, i-l recomandase, într-o scrisoare, chiar doamna Bologa, căci era tot din Parva, cunoștea pe «domnișorul» din leagăn și lăsase acasă cinci copii.

Întîlnind pe urmă ochii ordonanței, furia locotenentului se topi într-un val de rușine. Își dădu seama, îndată, că numai graiul romînesc l-a scos din țîțîni, fiindcă a venit ca o mustrare peste gîndurile lui răvășite de imputări. Îi păru rău că s-a înfuriat, și în părerea aceasta de rău simți mulțumire de sine și înălțare. Se sculă, făcu trei pași spre intrarea adăpostului, se întoarse înapoi și zise trist, sincer, parc-ar fi vorbit cu un prieten vechi :

— Sînt amărît, Petre, și nu știu ce am... O, Doamne, războiul !...

www.digibuc.ro

Se cutremură înfricoşat. Era întîia oară că se plîngea de război. Pînă acuma chiar suferinţele războiului i se păruseră fireşti şi socotise laşi pe cei ce murmurau împotriva lor... Soldatul, liniştit, cu o lucire sumbră de pocăinţă în ochi, răspunse grav :

— Pedeapsa lui Dumnezeu, don locotenent, pentru păcatele oamenilor.

— Dar dacă nu-s pedepsiţi păcătoşii, ci tocmai cei asupriţi? întrebă Bologa stăruitor.

— Dumnezeu ţine cumpăna dreaptă, zise Petre cu o credinţă profundă. Moartea nu-i pedeapsă. Viaţa e pedeapsă. Şi numai chinurile trupului şi suferinţele îndreaptă pe om spre mîntuirea sufletului...

Apostol se aşeză să mănînce. Credinţa ordonanţei o cunoştea de mult, şi aceleaşi vorbe cucernice le auzise de zeci de ori. Petre, care şi acasă fusese vestit de bisericos, în vîltoarea războiului s-a scufundat într-un adevărat fatalism religios. De altfel, fiind singurul romîn în regiment, era singurul cu care Bologa vorbea romîneşte. Soldatul glăsuia acuma despre suferinţă şi despre Dumnezeu, şi Bologa, mîncînd, îl asculta şi se gîndea că niciodată nu l-a ascultat cu atîta dragoste. Îl întrerupse şi aduse vorba despre Parva, despre cei de-acasă... Petre oftă şi umplu adăpostul cu fel de fel de amintiri, care îi înduioşau deopotrivă. Apostol simţea din ce în ce cum îi creşte inima, cum îi bate năvalnic şi cum bătăile se încheagă într-un cîntec de biruinţă. O dragoste mare îi înfiora sufletul. Se uită la Petre mişcat, avînd impresia că într-însul s-a întruchipat toată Parva, toţi cei ce vorbesc romîneşte. Îi venea să-l îmbrăţişeze şi să se arunce

www.digibuc.ro

la picioarele lui, cerîndu-i iertare. Şi în cele din urmă, nemaiputîndu-se stăpîni, murmură cu glas de fericire :

— Petre, Petre, fratele meu... nădejdea mea...

Soldatul tăcu o clipă nedumerit. Apoi clătină din cap şi zise domol, resemnat :

— Doamne-ajută...

7

Cîteva nopţi nu mai apăru reflectorul. Apostol Bologa, de veghe în observatorul din şanţurile infanteriei, îl aştepta însă mereu, cu atenţia încordată, ca să mulţumească pe Klapka. În liniştea nopţilor, tulburată doar rareori de vreun foc de puşcă speriat, avu răgaz destul să-şi judece, precum obişnuia, credinţa cea nouă, convins că numai însufleţirea care rezistă pe cîntarul minţii e vrednică să locuiască trainic în sufletul omului. Şi se bucura simţind că primenirea lui sufletească, oricum o răsucea, îi încălzea inima, pe cînd vechea «concepţie», pentru care douăzeci şi şapte de luni şi-a primejduit viaţa, a fost veşnic severă, ca o mamă vitregă. Îşi zicea acuma că viaţa fiinţează numai prin inimă şi că, fără de inimă, creierul rămîne o biată grămadă de celule moarte. Îi era ruşine însă amintindu-şi că i-au trebuit doi ani de război ca să ajungă acolo de unde a pornit împotriva sfaturilor doamnei Bologa, ale protopopului şi ale tuturor, afară de Marta... La gît purta un medalion cu o buclă blondă şi chipul unui căpşor fermecător. I le-a dat cînd a fost acasă, în concediu, şoptindu-i «eroule», cum, de altfel, îi zicea şi în scrisori.

www.digibuc.ro

«Marta e vina tuturor...» încercă să-și zică în taină, ca o scuză față de conștiința dojenitoare. Dar își curmă gîndul, alungîndu-și din suflet lașitatea: «Marta nu m-a îndemnat niciodată să fiu erou, cu nici o vorbă... Numai gelozia mea neroadă a socotit că, prin uniformă și vitejie, are să-i potolească cochetăria. Va să zică numai eu sînt vinovat și trebuie să îndur remușcările...»

De altminteri, trecutul i se părea mort și se ferea să-l dezgroape. Mai mult îl preocupa viitorul, care-i mijea ca o aurora strălucitoare după o noapte vijelioasă. Nu-l vedea încă lămurit, dar ceața care-l aburea avea sclipiri trandafirii... Inima îi era plină de un simțămînt mîngîietor.

«De acum începe o viață nouă! se gîndea mereu cu bucurie. În sfîrșit, mi-am găsit calea... Au trecut șovăirile și îndoielile! De acuma, înainte!»

O poftă de viață vajnică îi clocotea în piept. Cînd venea, dimineața, de la observator și se întindea pe patul de scînduri, adormea repede și visa numai fericire...

Într-o după-amiază tîrzie se pomeni iar cu Klapka la baterie. Bologa, aducîndu-și aminte de îngrijorarea de deunăzi a căpitanului, se miră văzîndu-l foarte senin și zîmbitor, cu o mulțumire în ochi aproape provocătoare. După ce inspectară împreună tunurile și oamenii, coborîră în postul de comandă, unde ardea pe masă un muc de lumînare.

— N-am avut noroc, domnule căpitan, zise Apostol cu o ușoară ezitare. Dacă n-a vrut să vie...

— Cine? întrebă Klapka. A, da... Ia mai dă-l dracului de reflector, Bologa! adăogă apoi nepăsător.

www.digibuc.ro

Locotenentul tăcu zăpăcit, uitîndu-se în ochii căpitanului, în care acuma cîteva zile îl îngrozise pădurea spînzuraților. Klapka însă urmă netulburat :

— Omul cu buba se sperie de toate umbrele. Așa și eu cu colonelul nostru ! Că-i mîncător de oameni, călău... Cînd colo, e om foarte de treabă... A, nu ți-am spus ?... A venit mai în fiecare zi pe la mine... de patru ori... Îți închipui tremurături pe capul meu ! Eram sigur că vrea să mă prăpădească. În sfîrșit, ieri, de frică, i-am spus verde pentru ce am fost mutat aci, bătîndu-mă în piept, firește, că sînt nevinovat, că... M-a ascultat, m-a ascultat și la urmă mi-a zis, fără pic de imputare, înțelegi, mi-a zis : «Știu... Așa vin nenorocirile asupra oamenilor...» Și atîta tot !... Apoi am vorbit despre Viena, despre operete, despre americani, în sfîrșit, prietenește !... Ba se vede că a prins și simpatie de mine, căci azi-dimineață iar a venit în inspecție. Adică ce inspecție, că nici n-am mai pomenit de serviciu... În schimb, mi-a dat o dovadă definitivă de încredere... O dovadă hotărîtoare !... Anume, în mod absolut confidențial, mi-a comunicat o mare taină oficială... Așa că de acuma n-am nici o grijă, sînt liniștit !

Pe Bologa vioiciunea și seninătatea căpitanului îl supărau. Cu glas de imputare, îl întrerupse :

— O taină oficială ce importanță are pentru noi ? Și încrederea, și bănuiala sînt deopotrivă de chinuitoare !

— Nu, nu ! strigă căpitanul cu căldură. Să nu exagerăm ! Oameni de treabă sînt pretutindeni și în toate neamurile. De ce să exagerăm ?... Ei bine, colonelul e un om ; indiferent de situația lui, asta

www.digibuc.ro

trebuie s-o recunoaștem ! De altfel, secretul ne interesează și pe noi, fiindcă e vorba de schimbarea diviziei. Din Italia e pe drum o divizie obosită, ca să ne schimbe...

— Atunci noi trecem iar pe frontul italian ? întrebă Apostol.

— Nu, nu pe frontul italian, răspunse Klapka repede, cu oarecare mîndrie. Pe frontul romînesc...

În clipa cînd să rostească ultimul cuvînt, își aduse aminte că locotenentul e romîn, dar nu mai avu vreme decît să-l pronunțe mai încet. Bologa îngălbeni și, parcă n-ar fi auzit bine, repetă mașinal :

— Pe frontul...

Nu sfîrși, ca și cînd i s-ar fi înfipt în beregată o gheară înăbușindu-i glasul. Rămase cu gura căscată și se holbă năuc la căpitanul care, dîndu-și seama cît a fost de imprudent, murmură prostește :

— Iartă-mă, prietene... Am uitat că tu... Sînt un...

În creierii lui Apostol însă de-abia atunci începu să țiuie cuvîntul de care se spăimîntase, ascuțit și sfîșietor, parcă i-ar fi scormonit un pumnal. Se sculă brusc în picioare și alergă de ici-colo, frîngîndu-și mîinile și șoptind desperat :

— Nu se poate... nu se poate... nu se poate...

Klapka, mereu zăpăcit, încerca să-l consoleze, zicînd fără convingere :

— Liniștește-te, Bologa, ce Dumnezeu... La urma urmelor, viața nu merge fără compromisuri, fără jertfe și...

Deodată Apostol Bologa se opri în fața lui, cu obrajii albi, cu ochii stinși, încît căpitanul amuți.

www.digibuc.ro

— Orice... orice, numai asta nu se poate! izbucni dînsul cu o voce arzătoare. Asta ar fi o... o... o...

Pereții de bîrne ai adăpostului închegară sforțările lui de a găsi cuvîntul într-un vuiet prelung, încît Klapka îl apucă de braț, vrînd să-l facă să vorbească mai încet. Și Apostol, ca și cum ar fi înțeles, se încurcă, plecă fruntea și sfîrși murmurînd:

— O... o crimă...

— Așa-i, dar ce putem noi face? zise căpitanul înăbușit, cu ochii spre intrare. Eu pricep și împărtășesc zdruncinarea ta, totuși, voi aveți și mîngîierea că baremi există și în tabăra cealaltă frați care luptă pentru mîntuirea voastră, pe cînd noi nici n-avem încotro să ne aruncăm privirea! Pentru noi singurul mijloc de a fi eroi este să murim spînzurați!

Bologa se lăsase pe un scaun, copleșit. Klapka, încredințat că l-a potolit, continuă cu mai multă siguranță:

— O crimă imensă e îndeobște războiul, dar cu deosebire războiul Austriei! Încaltea, cînd un popor de același sînge ia armele, cu sau fără dreptate, știu cu toții că izbînda va fi spre folosul neamului și prin urmare fiecare om poate muri cu credința că s-a jertfit pentru binele tuturor. La noi însă niște stăpîni urîți au trimis robii să moară ferecîndu-și lanțurile!... Atunci? În mijlocul vălmășagului de crime, ce mai poate cumpăni o crimă micuță, care-ți strivește ție sufletul? Cui îi mai pasă aici de sufletele noastre?

www.digibuc.ro

— Atunci urmează să...? întrebă repede Bologa, care începuse să asculte și n-avea puterea să aștepte.

— Să mergi unde vom merge toți, zise Klapka grav, cu o resemnare îndurerată. Să mergi, să faci ce vom face toți și să-ți închizi ermetic toate porțițele sufletului pînă ce va sosi pacea sau se va prăbuși lumea, sau pînă ce-ți va veni rîndul și ție să mori și să scapi de toate chinurile!

Apostol tresări și răspunse cu protestare în glas:

— Dar dacă eu nu vreau să mor!... Nu vreau, nu mai vreau!... Acuma trebuie să trăiesc! Acuma nu mai vreau să mor!

Klapka tăcu o clipă și apoi zise cu un zîmbet care voia să-i ascundă sfiala:

— Mie nu-mi șade bine să-ți vorbesc ție de moarte, știu... De frica morții sau de dragul vieții, poate că-i același lucru, sînt laș... da, da, recunosc și mărturisesc, sînt în stare să înghit orice rușine, orice umilire... Totuși, mi-am zis de multe ori, uite așa cum mă vezi, mi-am zis că morții sînt cei mai fericiți, fiindcă ei cel puțin au pus cruce tuturor durerilor... Mi-ești drag, Bologa, și dacă n-ai fi fost tu aici, n-aș fi avut atîta încredere în mine însumi... Dar vezi, chiar noi, care ne-am apropiat sufletele prin suferințe comune, și noi trebuie să ne împărtășim zbuciumările într-o limbă străină! Atunci cum să nu-i invidiem pe cei morți, Bologa?

Locotenentul nu-l mai asculta. Liniștea lui Klapka însă îl neliniștea mai rău. Întrebă deodată cu un fir de nădejde în privire:

— Și crezi d-ta că-i sigur?...

www.digibuc.ro

Căpitanul, după o șovăire scurtă, răspunse hotărît, parcă ar fi căutat să-i dea un leac amar :

— Din nenorocire, nu încape nici o îndoială, dragul meu. Divizia de schimb a plecat din Italia. Mîine-poimîine trebuie să sosească. Într-o săptămînă ne va lua locul, și peste alte cîteva zile noi vom fi în Ardeal, pe frontul...

Ochii lui Bologa îl ardeau. Tăcu brusc și lăsă capul în pămînt, examinîndu-și cizmele pline de noroi și tremurîndu-și nervos genunchii, în vreme ce Apostol porni de colo pînă colo, ca un lup în cușcă, respirînd greu, cu tîmplele dogorîte. Peste două minute apoi, cu o hotărîre nouă, locotenentul se opri iarăși în fața lui Klapka :

— Domnule căpitan, te rog... te implor... Scapă-mă !... D-ta mă poți scăpa !... Nu vreau să mă duc pe frontul...

Klapka ridică ochii la el, neînțelegînd ce vrea. Bologa însă urmă tot mai înfrigurat :

— Trebuie să se găsească un mijloc de salvare !... Mutați-mă la un regiment care rămîne aici !... Ori trimiteți-mă înapoi în Italia, oriunde, numai acolo nu !... Voi lupta ca și pînă azi, jur ! Voi... Am trei medalii de vitejie, toate trei dobîndite cu... Numai acolo nu pot merge... Acolo presimt că am să mor... Și nu vreau să mor ! Trebuie să trăiesc !

Căzu pe pat, cu obrajii în palme, biruit de lacrămi. Căpitanul era înduioșat și simțea că, dacă ar deschide gura, l-ar năpădi plînsul și pe el. În văgăuna întunecoasă suspinele lui Apostol îngroșau aerul, iar lumina sfîrîitoare de pe masă tremura pe pereți niște umbre neliniștite... În-

www.digibuc.ro

tr-un tîrziu, după ce sughiţurile locotenentului se mulcomiră, Klapka zise :

— Ei, te-ai mai răcorit ?... Atunci putem vorbi ca doi bărbaţi, ba chiar ca doi soldaţi !... Adevărul este că în război nu trebuie să cugeţi, ci să lupţi... cel puţin aşa perora un general, deunăzi, la cartier. Dar lucrurile astea e nevoie să le cumpănim bine-bine şi fără pripire, altfel... De-ai chibzui puţin, ai vedea că eu n-am nici o putere. Eu nu pot propune nimic, fiindcă sînt stigmatizat : ceh, adică trădător... Pentru cei de seama noastră s-au inventat mitralierele din spatele liniilor, menite să ne aţîţe pofta de vitejie în caz de şovăire... Dacă aş îndrăzni eu să te propun pentru mutare, imediat am fi bănuiţi amîndoi ! Imediat ! Un ceh, cu antecedentele mele, să ia partea unui romîn ?... Nici nu-ţi închipui ce tămbălău, ce... Numai generalul te-ar putea salva, dacă ar fi om şi ar avea inimă... Crezi însă că pe aici sînt mulţi oameni ? Crezi că...

Bologa, care se ridicase şi ascultase ursuz, se agăţă de o vorbă şi strigă :

— Am să mă prezint generalului !

Klapka se spăimîntă, ca şi cînd însuşi generalul l-ar fi surprins complotînd. Răspunse în şoaptă :

— Astîmpără-te, Bologa !... Te rog !... Ce, tu nu cunoşti pe generalul Karg ? Doar ţi-e comandant de aproape un an... Karg... Un cîine, un... Ar fi capabil, în loc de răspuns, să te trimită direct la Curtea Marţială...

— Atunci ar urma să plec fără să încerc baremi a mă împotrivi sau a ocoli ticăloşia ? izbucni iarăşi Apostol, acuma însă furios şi scrîşnind dinţii.

www.digibuc.ro

— Ascultă sfatul meu, prietene, zise căpitanul liniștit. Sînt mai bătrîn ca tine și am îndurat multe în viață... Războiul n-are altă filozofie decît norocul. Lasă-te deci în grija norocului. Parcă în doi ani de zile moartea nu ți-a cîntat la urechi pe toate glasurile, și totuși norocul te-a ocrotit. Poate că te iubește norocul... Nu-l zgîndări, nu-l stîrni... Lasă-l...

— Și cum simt că acolo mă așteaptă o primejdie cumplită... murmură Bologa deodată foarte abătut, cutremurîndu-se. Niciodată n-am avut presimțiri atît de...

— Primejdiile sînt azi pretutindeni, făcu Klapka stăpînindu-se. În aer, pe front, acasă, în toată lumea... Însuși pămîntul mi se pare că trece printr-o zonă de primejdii... Ce să facem? Norocul e scutul tuturor... Așa l... Ascultă-mă pe mine... Mai chibzuiește și o să-mi dai dreptate l... Dar fără patimă! Fără pripire l... Calm l... Calm l...

Se sculă încet, își puse casca în cap, gata de plecare.

— Decît să mă duc acolo, mai bine trec la muscali! șopti atunci Apostol, uitîndu-se drept în ochii căpitanului.

— Ușor de zis, răspunse Klapka liniștit, parcă ar fi așteptat de mult vorbele locotenentului. Dar dacă nu izbutești, știi ce te așteaptă!... Numai deunăzi ți-am povestit despre cei trei... Și ei au vorbit ca tine, ba și mai năzdrăvan... Iar azi poate că sînt tot în pădurea spînzuraților, ca să îngrozească pe alții!

— În privința asta n-am nici o grijă, zise Bologa cu încredere. Cînd ar fi să mă prindă, m-aș

www.digibuc.ro

împușca și aș isprăvi repede!... În orice caz, eu n-am să mor spînzurat, asta ți-o garantez!

— Așa mi-au garantat și ei, prietene, dar împrejurările au fost mai puternice decît hotărîrea lor... De aceea zic: ia seama, nu te juca cu norocul! Sînt mii și zeci de mii în situația ta, și soarta le poartă de grijă tuturor cum crede de cuviință...

Klapka îi strînse mîna fierbinte... În clipa următoare Apostol Bologa se pomeni singur, pironit în același loc, cu ochii în gol, uluit de vedenii. Își veni în fire și, simțindu-se sleit de puteri, se trînti pe pat. Pe masă, în sfeșnicul improvizat, lumina începu să pîlpîie repede, să sfîrîie și apoi deodată se stinse. Pe Bologa, întunerecul îl zgudui, buzele-i arse însă șoptiră cu îndîrjire:

— Nu se poate!

8

— Știi vestea, Petre? zise a doua zi Apostol către ordonanța care, ghemuit într-un colț al adăpostului, citea cu rîvnă și evlavie *Visul Maicii Domnului*. Peste o săptămînă, cel mult două, mergem acasă, în Ardeal...

— Bogdaproste! făcu soldatul, luminat de bucurie și începînd să se închine. Bine c-a dat Dumnezeu și Maica Precista, că alții au mai fost cîte-o săptămînă, unii și mai mult, numai noi parcă sîntem ciumați...

Bologa zîmbi aproape răutăcios văzînd fericirea omului și urmă batjocoritor:

www.digibuc.ro

— Da' ce, tu crezi că ne ducem să petrecem? Ehe, mai pune-ţi pofta-n cui, bădiţă! Ne ducem tot la bătaie... să ne batem cu romînii...

— Vai de mine, don locotenent! sări Petre speriat. Doamne, fereşte! adăogă pe urmă, închinîndu-se de mai multe ori. Doamne, apără-ne şi nu ne părăsi!... Mare păcat, don locotenent... Apoi să nu-i trăsnească Dumnezeu din senin?

Consternarea ordonanţei îi făcea bine. «Dacă un om simplu se revoltă, atunci eu ce să fac? îşi zise Bologa, uitîndu-se mulţumit la Petre, şi îndată urmă în sine: Atunci cum să nu înţeleagă şi generalul?...»

De azi-noapte îl urmărea gîndul cu generalul şi se sforţa mereu să-şi întărească convingerea. A chibzuit bine, a prevăzut probabilităţile, şi... Klapka n-are dreptate. De altfel, Klapka e un fricos, care vede pretutindeni călăi şi spînzurători. Pe cînd el, Apostol Bologa, cu trei semne de vitejie pe piept... Sfaturile totdeauna l-au plictisit, dar acuma ale lui Klapka îl înfuriau. Resemnarea i s-a părut o atitudine animalică, nevrednică de omul liber. Cu atît mai mult i se părea azi că a sta cu mîinile în sîn ar fi o crimă cel puţin egală cu plecarea la război.

Închipuirea că ar putea merge acolo îi stătea totuşi înţepată în creieri ca o baionetă vrăjmaşă. Trebuie s-o smulgă! Altfel, nu mai poate trăi. Mai ales că, în lumina spaimei de azi, amintirile trecutului îl împresurau ca nişte ameninţări din ce în ce mai negre...

Nădejdea în generalul de divizie îi risipea spaima. Şi aceasta era o dovadă împotriva lui Klapka. Se hotărî să se prezinte la raport, să-i

www.digibuc.ro

explice situația, să-l roage și să-i făgăduiască solemn că își va face datoria oriunde, afară de acolo... Vru să plece îndată, să sfîrșească mai repede și să se liniștească. Puse mîna pe aparatul telefonic, să anunțe că dorește să se înfățișeze comandantului diviziei. În ultimul moment își luă seama. Cum să ceară generalului mutarea, cînd nu știe încă nimeni despre schimbarea diviziei? L-ar întreba: de unde a aflat, cine i-a spus? Ar fi o murdărie să trădeze pe Klapka, ar fi...

«Deocamdată trebuie să mai aștept, își zise dînsul. Întîi să se publice vestea schimbării, chiar neoficial... Trebuie să procedez cu băgare de seamă și cu demnitate!»

Se liniști. Trecură trei zile... Nu se auzi nimic despre strămutarea diviziei. Nici Klapka nu mai veni, parcă i-ar fi fost frică să dea ochi cu Bologa, care, din ce în ce mai stăpînit de speranță, începea să creadă că poate s-a contramandat ordinul. Inima îi ticăia de o emoție plăcută. Și fiindcă se simțea fericit, scrise mamei sale o scrisoare lungă și plină de credință, în care, pe două pagini întregi, vestejea fapta lui Pălăgieșu împotriva protopopului Groza; apoi altă scrisoare, cu foc, Martei, comunicîndu-i că dragostea lui, în ciuda tuturor suferințelor, n-a scăzut și de-abia așteaptă ceasul cînd să-și poată strînge în brațe logodnica.

Mai trecu o zi senină. Pe urmă sublocotenentul de la baterie îi spuse cum a aflat de la un infanterist că peste patru zile, cel mult, toată divizia trece pe frontul romînesc. Bologa păli, dar ceru amănunte. Sublocotenentul i le dădu: că ofițerilor de la infanterie li s-a comunicat vestea, con-

www.digibuc.ro

fidențial, de trei zile, că primele trupe din divizia de schimb au și sosit la Zirin...

În aceeași noapte, tîrziu, se ivi iarăși reflectorul, în sectorul de alături. Bologa, în postul de comandă, cu receptorul telefonic la ureche, asculta indicațiile observatorilor. Tunurile bubuiau aspru, răgușit, încît se cutremura pămîntul, și din tavanul adăpostului, printre bîrnele groase, se scurgeau firișoare de nisip.

«Ce-ar fi să-l doboare tocmai acuma alții?» se gîndi el cu o părere de rău ciudată.

Cînd amuțiră tunurile și auzi că lumina a dispărut, Bologa avu o tresărire de bucurie. Îi veni în minte că Klapka a vorbit despre o decorație pentru distrugerea reflectorului...

«În orice caz, o citație pe divizie e asigurată fericitului care îl va nimici! își zise, întorcînd spatele telefonului. Oare cine va fi norocosul?»

În suflet un glas îi răspunse că el trebuie să fie. Încercă să-l înăbușe, dar glasul deveni poruncitor. Atunci îi fulgeră prin minte: dacă ar avea el norocul să spargă reflectorul rusesc și dacă, drept recompensă, ar fi citat sau decorat, ce ușor și cu cîte șanse de izbîndă s-ar putea duce la generalul Karg!

Ideea aceasta i se păru atît de minunată, că se miră cum de nu i-a venit mai curînd, îndată ce s-a hotărît să se prezinte generalului... Îi pieri pe loc orice urmă de somn, se repezi la hartă și se puse pe socoteli, pe însemnări, pînă la ziuă, cu o însuflețire neobosită și cu convingerea aprigă că viața lui atîrnă de ceea ce face acuma.

Toată ziua o petrecu apoi cu binoclul la ochi, examinîndu-și sectorul cu atenție, comparînd în

www.digibuc.ro

gînd punctele reperate pe hartă... Spre seară începu să-l roadă grija ca nu cumva, tocmai în noaptea aceasta, să lipsească iarăşi reflectorul mîntuitor. Totuşi era gata să vegheze şi o săptămînă şi să-l nimicească... Numai, între timp, să nu vie ordinul de schimbare! Dar nu, nu se poate! Trebuie să apară... Trebuie... Seara, la zece, dădu poruncile cuvenite şi porni spre observatorul cel mai înaintat... Ploua rece, leneş, monoton. Săgeţile de apă se încovoiau, în văzduhul negru, cu luciri de oţel. Lutul ud, frămîntat de ploile toamnei, se agăţa de cizmele locotenentului şi plescăia la fiece pas. Bolta de nouri parcă stătea să cază pe pămîntul ameţit de mîinerecul fără margini. Apostol Bologa, cu casca de fier înfundată pe cap, strîns în ulanca blănită, cu gulerul ridicat, înainta cu băgare de seamă, ferindu-se de băltoace, cu barba în piept. Inima îi bătea atît de năvalnic, că nici nu simţea plesniturile ploaiei.

Cunoştea drumul şi terenul. De vreo trei luni, de cînd s-a statornicit frontul, a făcut calea aceasta de sute de ori. Intră în labirintul de şanţuri de comunicaţie, unde apa se aduna ca în nişte canale de irigaţie. Cizmele cu carîmbii înalţi i se scufundau pînă din sus de glezne în noroiul cleios.

Ajunse asudat la postul de observaţie, ascuns chiar în prima linie de tranşee. Schimbă două vorbe cu plutonierul zgribulit şi apoi îl trimise la baterie.

Bologa se cocoţă în dosul teodolitului, pe pipăite. Nu vedea nimic. Aparatul era ferit de ploaie; în schimb, în spatele observatorului se scurgeau şiroaie de apă din spărturile coperişului. Căută să se orienteze, dar o beznă atît de deasă acoperea lumea, că ochii lui nu puteau deslui nici o nuanţă

www.digibuc.ro

în negrul înăbușitor, iar în urechi îi huruiau exasperant de uniform glasurile ploaiei, care înghițeau toate zgomotele vieții. Își simțea bătăile inimii, dar creierii parcă i se topeau, muiați de gînduri.

Peste un ceas răpăiala mai osteni puțin. În același timp Bologa își dădu seama că mintea iarăși începe să frămînte planuri și socoteli. Apoi se pomeni zicîndu-și:

«Pe asemenea vreme poți trece la dușman fără frică..

Cum pricepu rostul vorbelor, le curmă cu scîrbă. Din clipa cînd și-a făcut convingerea că, distrugînd reflectorul buclucaș, va dobîndi de la generalul Karg mîntuirea, i-a părut rău și i-a fost rușine că s-a gîndit măcar să treacă la inamic. În doi ani de război, spiritul milităresc i-a pătruns atît de adînc în fire, încît dezertarea, din orice motiv, i se părea o crimă neiertată.

«Totuși, dacă vrei să treci mai sigur, trebuie să pleci sau pe înserate, sau în zorii zilei», îi veni iar în minte același gînd, stăruitor, ca o muscă pe care în zadar vrei s-o alungi.

Încetul cu încetul ploaia conteni și se porni un vînt aspru, cu șuierături sinistre, mai desțelenind puțin întunerecul și cotrobăind vajnic prin observatorul lui Bologa, care, în curînd, simți în spinare o pată udă și rece. Se ghemui mai bine, ferindu-și spatele. Vîntul însă îi pătrundea prin haine, prin piele și-i zgîlțîia inima.

— Și reflectorul nu mai apare! murmură el dîrdîind.

Își înfipse ochii în bezna subțiată, cu furie nerăbdătoare. Acuma începeau să se deslușească, în nemișcarea moartă, semne umile de viață. În

www.digibuc.ro

dreapta și în stînga tranșeele infanteriei se întindeau, strîmbe și capricioase, ca niște linii grosolane pe o hîrtie boțită. Ici-colo, ca mușuroaiele, înțepenite, poate chiar înghețate, înaintea șanțurilor, zărea sau bănuia posturile de ascultare. La vreo treizeci de metri, în stînga, începe sectorul căpitanului Cervenco... «Ce-o fi făcînd oare Cervenco?... Bietul Cervenco...» În față cîmpul zacea neted, pierdut în noapte și biciuit de vîntul ce mai scutura în răstimpuri stropi mari de apă din văzduh. Apostol Bologa știa că, exact la cinci sute optzeci și trei de metri, se află prima linie de tranșee rusești și se părea că deosebește zigzagurile care înseamnă gardul morții. Închipuirea lui mergea mai departe și, bîjbîind prin întunerec, arăta unde vine linia a doua, a treia, bateriile vrăjmașe, unde a fost ultima dată reflectorul...

Bologa nu îndrăznea să se uite la ceas, de frică să nu-și piarză nădejdea în apariția reflectorului. Era sigur însă că a trecut miezul nopții. «Mai este vreme», își zicea din ce în ce mai amărît. Singurătatea îl strîngea de gît. Simțea o nevoie dureroasă de-a schimba o vorbă cu cineva, cu oricine, numai să nu fie singur, să nu poarte singur povara așteptării... Reflectorul nu s-a arătat niciodată înainte de miezul nopții; de obicei pe la două vine; deci nu i-a trecut vremea, poate să spere. Dacă însă n-ar apărea de loc, atunci...

«Numai ei ar fi de vină dacă m-aș pierde!» se gîndi furios, amenințînd cu pumnul liniile rusești nevăzute.

Apoi deodată, cînd se aștepta mai puțin, drept în față, chiar în sectorul bateriei, stîrnită parcă de sfidarea lui, țîșni o lumină orbitoare și mîndră,

www.digibuc.ro

zvîrlîndu-și întîile raze spre cerul căptușit cu nouri și apoi coborînd pe pămînt, repede, cu tremurături înfrigurate. Apostol închise ochii, înfricoșat ca în fața unei fantome, uitîndu-și tunurile și mînia, uitînd tot, parc-ar fi visat.

— Hei !... Dormiți acolo ?... Tunurile !... Nu vezi reflectorul ? bombăni îndată un glas gros, batjocoritor, la cîțiva pași, în șanțul infanteriei.

Bologa se dezmeteci brusc. Cunoștea glasul : era un locotenent de infanterie, foarte înalt și uscățiv, care disprețuia fățiș pe toți artileriștii. Ochi cu teodolitul izvorul luminii și apoi aruncă un ordin scurt în gura telefonului. Peste cîteva clipe bubuiturile izbucniră, rare, chibzuite. Totuși, razele albe alunecau încet, nepăsătoare de obuzele vijelioase, scormonind întunerecul, apropiindu-se parcă sfidătoare de Bologa. Pe urmă, ca și cînd l-ar fi descoperit cum stătea zgulit în observatorul umed, se opriră chiar asupra lui, învăluindu-l cu farmecul lor rece, străbătîndu-i, prin ochii bolnavi, în toate ascunzătorile inimii, răscolindu-i și tulburîndu-i gîndurile ca un neașteptat răsărit de soare... În primul moment Apostol simți numai o ură năprasnică împotriva luminii care îl îmbrățișa fără voia lui. Dar cînd vru să rostească două cuvinte în telefon, ca să corecteze tragerea tunurilor, nu-și mai putu întoarce privirea. Dezmierdarea razelor tremurătoare începea să i se pară dulce ca o sărutare de fecioară îndrăgostită, amețindu-l, încît nici bubuiturile nu le mai auzea. În neștire, ca un copil lacom, întinse amîndouă mîinile spre lumină, murmurînd cu gîtul uscat :

— Lumina !... Lumina !...

www.digibuc.ro

Chiar în clipa aceea, însă, parcă le-ar fi retezat un paloș de călău, razele muriră, și ochii lui Bologa se umplură de întunerec. Nu-și dădea seama ce s-a întîmplat. Tunurile băteau mereu, rar, cum poruncise dînsul.

«Mi se pare c-am spart reflectorul», se gîndi atunci, mirîndu-se cum a putut face el asemenea ticăloșie și bucurîndu-se că a făcut-o.

Stătu buimăcit un răstimp, avînd conștiința că ar trebui să mai facă ceva și neputîndu-și aminti ce anume. Apoi deodată, speriat, simți receptorul telefonului și strigă :

— Rachetele !... Rachetele !...

Pe cerul mohorît se ivi, sfîrîind mînios, un glob de lumină ca un ochi iscoditor. În punctul unde fusese reflectorul, Bologa văzu prin binoclu mulțime de viermișori negri zvîrcolindu-se neputincioși. Iscoada din văzduh însă se stinse repede, și tot atunci tunurile amuțiră singure, fără ordin, sătule parcă și mulțumite. Întunerecul și tăcerea înfășurară pe Apostol ca un lințoliu aspru, în vreme ce ochii lui, cu pupilele largi, se chinuiau într-o așteptare fără scop. În fundul sufletului însă simțea clar cum pîlpîie dragostea de lumină, blîndă, mîngîietoare...

Apoi iar auzi, de astă dată chiar la spatele lui, glasul locotenentului de infanterie :

— În sfîrșit, bine c-a dat Dumnezeu de ați isprăvit cu reflectorul, că era mai mare rușinea !... Te pomenești că iei și o medalie de vitejie, fiindcă la noi așa se dau decorațiile... În orice caz, eu te felicit !... Noapte bună !...

Fără să aștepte răspuns, locotenentul se depărtă, mormăind, prin băltoacele șanțului de apărare.

www.digibuc.ro

«Ce s-a întîmplat, Doamne?» își zise Bologa, înfiorîndu-se și căutînd să se trezească din amorțeala ce-i oprise în loc gîndurile.

Vîntul sufla mai friguros, desfundînd iarăși o bură de ploaie măruntă, moleșitoare. Picurii îi țîrîiau în spinare ca niște fire de nisip... Apostol își zicea că la fel îi țîrîie și gîndurile în creieri, subțiri, nesigure, pipăitoare. Încetul cu încetul însă izbuti să le rînduiască... Va să zică, și-a atins ținta și se poate prezenta în fața generalului. Va să zică, nu va mai trebui să meargă cu divizia pe frontul romînesc, asta e aproape sigur. Atunci de ce nu se bucură cum s-a bucurat cînd i-a venit ideea să zdrobească reflectorul?... În loc de răspuns, în suflet îi răsări deodată lumina albă pe care o gîtuise adineaori, strălucind ca un far într-o depărtare imensă. Și strălucirea i se părea cînd ca privirea lui Svoboda sub streang, cînd ca vedenia pe care a avut-o în copilărie, la biserică, în fața altarului, sfîrșind rugăciunea către Dumnezeu... Lumina îi înăbuși întrebările și-i liniști inima ca și cum i-ar fi deschis o cale dreaptă, netedă, într-un ținut sălbatec și neumblat. Cu un ceas în urmă toate nădejdile lui erau în alții și n-avea încredere în sine. Acuma era sigur că mai curînd sè va pune de-a curmezișul soartei decît să-și mai pîngărească sufletul, fiindcă în suflet, în lumină i se călea mîntuirea...

Întunerecul se subția treptat. Vîntul sufla mereu, și uneori cînta ca o chemare prelungă, confuză, ademenitoare. Atunci, ca o ispitire, în mintea lui Bologa încolți iarăși gîndul că aceasta e ora dezertorilor... Și gîndul nu i se mai păru respingător, ca și cînd i s-ar fi șters din creieri toate convingerile trecutului.

www.digibuc.ro

Un sergent veni să-l schimbe, deși Apostol uitase să dea ordine. Îi părea rău că pleacă din singurătatea care acuma îi era dragă. Se strecură prin tranșeele în zig-zag, pe la spatele sentinelelor înțepenite lîngă arme. Cînd să coteaască spre șanțul de legătură, se ciocni cu căpitanul Cervenco.

— N-am putut închide ochii toată noaptea, murmură căpitanul abătut. Îmi pare rău c-ați nimicit reflectorul, nu știu de ce... Ați ucis lumina, Bologa!

— Aici e lumina! raspunse Apostol, triumfător, bătîndu-și inima cu palma.

— Da, da, ai dreptate! Aici e lumina și suferința... Aici e toată lumea! zise Cervenco cu o sclipire în ochi.

Apostol Bologa trecu înainte prin șanțurile întortocheate, cu spatele încovoiat, cu ochii strălucitori, cu sufletul plin de încredere, împăcat și mulțumit, parcă s-ar fi purificat într-o baie de virtute.

9

Pe la amiazi, pe cînd Bologa dormea încă, un zbîrnîit strident, la căpătîiul lui, îl făcu să sară drept în picioare, îngrozit, ca și cum s-ar fi prăbușit adăpostul. În telefon răcnea aghiotantul regimentului:

— Locotenent Bologa!... Alo!... Chiar el?... Tu ești?... Ordin de la domnul colonel să pleci imediat să te prezinți excelenței-sale... Excelența-sa dorește să te vadă... Foarte urgent!... Firește că treci pe la noi, pentru că și domnul colonel are să-ți vorbească... Deocamdată eu te felicit prietenește!... Ai salvat onoarea diviziei întregi! Domnul colonel a

www.digibuc.ro

telefonat chiar azi-noapte la cartier... Vine a patra, Bologa, bravo !...

Peste o oră Apostol era într-un automobil, alături de un căpitan de stat-major, pe care-l întîlnise la postul de comandă al regimentului şi care se oferise să-l ducă pînă la cartierul diviziei, deoarece tot se gătea de plecare. Pe drum îi spuse şi căpitanul că distrugerea reflectorului merită o recompensă deosebită, precum îi spuseseră toţi camarazii, cu colonelul în cap. El asculta gînditor şi tăcut. Uneori privirea i se cobora pe piept, unde luceau cele trei medalii de vitejie, şi-şi reamintea emoţia clipei cînd a primit-o pe cea dintîi. Cît a dorit-o şi cît se simţise de umilit pînă ce a căpătat-o ! I se părea că numai el n-are şi se credea nenorocit şi dezonorat. Se arunca unde era primejdia mai mare, unde secera moartea mai cumplit, fără frică, cu gîndul numai la ea... Apoi, cînd i-a agăţat-o pe piept colonelul, în faţa trupei, i-a plîns inima de fericire. De-abia atunci a început să se creadă vrednic de-a trăi...

În curtea comandamentului de divizie îi ieşi în cale locotenentul Gross, care, ca pionier, avea mereu treburi pe la cartier. Gross îl întîmpină cu o strîmbătură ironică :

— Bravo, filozofule ! Ai mai omorît cîţiva oameni pentru o tinichea...

— Ascultă, Gross ! răspunse Bologa deodată jignit. Cînd vei înceta tu de a executa ordinele, atunci să faci imputări altora ! Pînă atunci, puţină modestie...

— Eu execut ordinele, adevărat, zise pionierul mereu batjocoritor. Eu săvîrşesc sau ajut barbaria,

www.digibuc.ro

dar cu greață, amice ! Nu cu entuziasm, ca alții !... Eu nu caut să mă disting !

— Mai bine ai căuta să-ți potrivești fapta cu vorba, murmură Bologa privindu-l drept în ochi. E ușor să vorbești, dar...

— Am să te văd mîine-poimîine, pe frontul românesc, îl întrerupse Gross cu un zîmbet acru. Acolo să te văd...

— Eu nu voi merge niciodată acolo ! zise Bologa, tresărind și roșindu-se.

Gross vru să mai zică ceva, dar atunci apăru în pragul casei un plutonier țanțoș, strigînd cu importanță :

— Domnul locotenent Bologa !... Poftiți... Excelența-sa...

Peste cîteva clipe Apostol Bologa stătea înfipt reglementar înaintea generalului Karg, om scurt și gros, cu fața urîtă și aspră, mohorîtă de mustăți burzuluite, sfredelită de niște ochi rotunzi, ale căror priviri, țîșnind de sub sprîncene foarte late și veșnic încruntate, păreau două pumnale veninoase. Inima locotenentului se zvîrcoli cînd îl văzu ridicîndu-se greoi de la masa încărcată cu dosare și hărți. Își aduse aminte că, de cîte ori a dat ochi cu dînsul, a simțit o teamă stranie, ca de un vrăjmaș nemilos sau ca de o amenințare crîncenă ce nu se poate ocoli și care nici măcar nu știi cînd te va izbi...

Generalul, cu bărbia ridicată, îi întinse mîna și-i zise voios :

— Bravo, Bologa !... Mi s-a raportat fapta dumitale și am ținut să te felicit personal... Am ținut... da... negreșit...

Glasul lui era gros și pătrunzător, și parcă te ocăra chiar cînd glumea.

www.digibuc.ro

Apostol se înclină ușor, strîngînd mîna generalului, și pe urmă îi povesti amănunțit, în fraze scurte, seci, militărește, cum a distrus reflectorul. Vorbind însă, băgă de seamă că nările generalului sînt înfundate cu păr și se gîndi că trebuie să sforăie urît noaptea și că nu l-a mai văzut de la execuția cehului. Karg îl ascultă cu luare-aminte, dînd din cap și măsurîndu-l uneori, cu priviri mulțumite, de sus pînă jos ; apoi, la sfîrșit, îl bătu prietenește pe umăr, murmurînd :

— Te-am propus pentru medalia de aur... Fii sigur că vei avea-o !... Soldați ca d-ta ne trebuiesc și merită toate distincțiile... Bravo, Bologa !... Sînt mîndru că am onoarea să comand asemenea ofițeri viteji...

Generalul tăcu, frămîntîndu-și mintea să mai găsească vreo două cuvinte potrivite. Dar nu mai găsi nimic și, după o pauză scurtă, repetă mai apăsat :

— Sînt mîndru... foarte mîndru...

Și iar îi întinse mîna, gata să-l concedieze. Atunci însă Bologa, liniștit, cu glas limpede și uitîndu-se drept în ochii lui cenușii, îi zise :

— Excelență, vă rog, dați-mi voie să vă fac o rugăminte !

Generalul Karg, neplăcut surprins că locotenentul, mai ales după ce i-a arătat atîta cinste, cutează să vorbească neîntrebat, și încă să-i ceară ceva fără a se fi înscris la raport pe cale ierarhică, precum spune regulamentul, făcu doi pași înapoi, cu o încruntare din sprîncene. Totuși, vrînd să-și dovedească indulgența față de un erou, răspunse prietenește :

— Da, da... te ascult... Un erou... cum nu... toată bunăvoința...

www.digibuc.ro

În clipa aceasta Bologa simți lămurit că îndrăzneala lui e zadarnică și neroadă, și avu o șovăire. Pe frunte îi răsări o cununiță de picuri fierbinți. Ca să cîștige timp sau să se liniștească, tușși puțin și plecă fruntea. Pe urmă își redobîndi încrederea și, pironindu-și ochii cu hotărîre în ochii generalului, vorbi repede, sacadat :

— Știu, excelență... am aflat că divizia noastră, peste cîteva zile, va pleca în altă parte... pe alt front...

— Exact, zise generalul nedumerit, mai ales văzînd că Bologa se poticnește.

— Atunci, excelență — urmă locotenentul brusc, parcă întreruperea i-ar fi dat un imbold nou — atunci vă rog să-mi faceți favoarea de a mă lăsa pe mine aici... Ori, dacă aici nu se poate, atunci pe frontul italian...

Generalul îl măsură cu mirare și cu o zvîcnire nervoasă de mustață, apoi zise :

— Bine... Deși îmi pare rău că te pierd... Un ofițer eminent, viteaz... Dar, fiindcă dorești mult... Totuși, cred că ar fi mai bine aici decît în Italia...

— Chiar și acolo, excelență... Am fost cîteva luni pe Doberdo și, la urma urmelor, aș prefera...

Fața lui Bologa era acuma scăldată în bucurie și nădejde. Nu se mai putea stăpîni. Suspină din fundul inimii, ușurat.

— Bine... bine, repetă generalul gînditor. Nu pricep însă de ce n-ai merge cu noi ? Divizia mea are o misiune sfîntă în Ardeal ! O misiune măreață... Da !... Dușmanul a pîngărit pămîntul țării. Acolo valahii...

Deodată generalul Karg se opri, ca și cînd o rază de lumină i-ar fi deschis creierii. Se dădu iar cîțiva

www.digibuc.ro

pași înapoi, rămase cu privirea țintă la Bologa, căutînd să-i scormonească în adîncimile sufletului. Cîteva secunde domni o tăcere ca un giulgiu, încît de afară se auzi limpede huruitul unei căruțe și ciripitul gălăgios al vrăbiilor, într-un pom, sub fereastra cancelariei. Apostol, fără să-și dea seama, închise ochii, ferindu-se de scrutarea generalului, care izbucni brusc, aproape răgușit:

— Dumneata ești romîn?

— Da, excelență, răspunse locotenentul repede.

— Romîn! repetă generalul, cu un glas uimit și enervat care aștepta o dezmințire.

— Romîn! repetă Bologa mai hotărît, întinzîndu-se din șale și scoțînd puțin pieptul.

— Da... bine... firește... bîigui Karg peste cîteva momente, bănuitor și cercetător. Da... desigur... Dar atunci mă mir rugămintea dumitale... foarte mult... Mi se pare că dumneata faci deosebire între dușmanii patriei...

Apostol Bologa se uita în ochii scînteietori ai generalului cu o seninătate care îl minuna pe el însuși. Se simțea însă hotărît și neclintit, ca în asalturile cele mai năprasnice. Acuma se încăpățîna să convingă pe dușman, deși înțelegea bine că silințele lui sînt de prisos. Se pomeni vorbind calm, fără umbră de emoție sau șovăire, parc-ar fi discutat cu un camarad binevoitor:

— Excelență, am conștiința că douăzeci și șapte de luni am luptat așa încît să pot sta cu fruntea sus în fața oricui. Nu mi-am cîntărit niciodată datoria. Mi-am dăruit tot sufletul și tot entuziasmul. Azi însă mă aflu într-o imposibilitate morală...

Generalul se cutremură, ca și cum i-ar fi împlîntat o spadă în piept. Ochii i se aprinseră și lucră

www.digibuc.ro

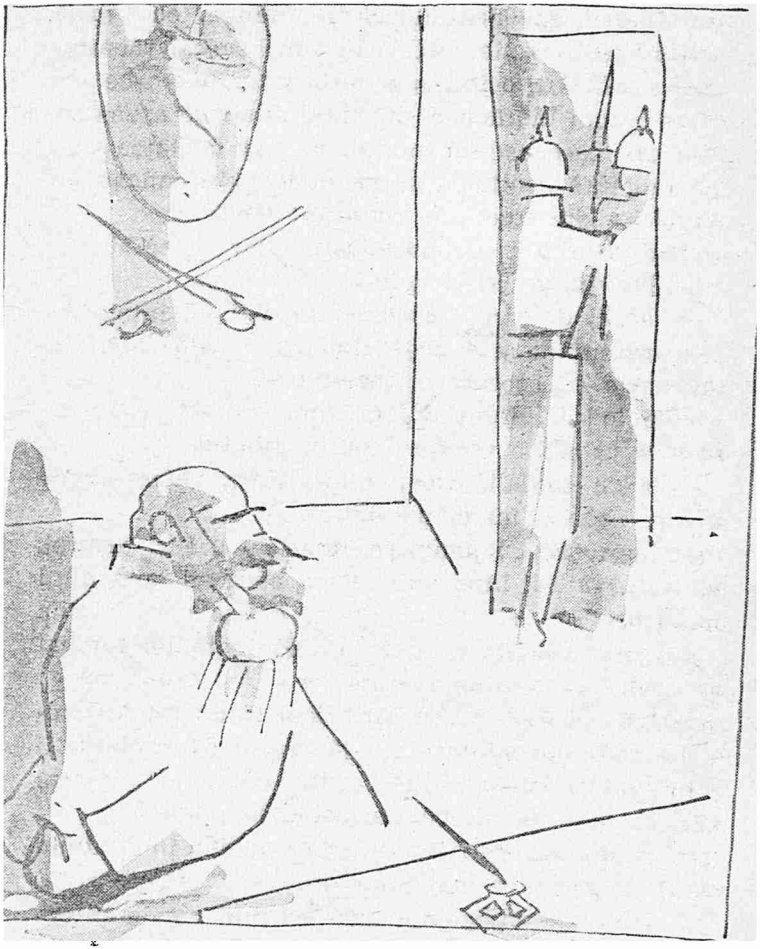

www.digibuc.ro

ca oțelul. Se repezi furios la Bologa, cu brațele ridicate și zgîrcite, gata să-l zdrobească, răcnind :

— Ce ?... Imposibilitate morală ?.., Ce vorbe sînt astea ? Cum îndrăznești ?... Eu nu cunosc asemenea fleacuri, care ascund pur și simplu lașitatea unor oameni fără sentimente patriotice ! Nu cunosc, înțelegi ?... Nu vreau să cunosc !

Apostol căută să protesteze, dar generalul îi reteză avîntul, congestionat de mînie :

— Nu-ți dau voie să mai vorbești, ai înțeles ?... Fiecare cuvînt al d-tale ar merita un glonte ! Gîndurile ce se ascund în dosul vorbelor d-tale sînt criminale !... Înțelegi ?... Criminale !... O, o !... Va să zică asta ți-e vitejia ?... Uite pe cine am propus eu pentru medalia de aur ! Poftim !... Medalie de aur !... Glonte, nu medalie !...

Îl împroșcă cu o privire grea de ură și dispreț, apoi deodată îi întoarse spatele, strivind între dinți o înjurătură și smucindu-și mustața cu mîna dreaptă, mică, grasă, încărcată de inele, ca o mînă de femeie cochetă.

Bologa rămase senin, nemișcat și cu gîndul mereu că trebuie să-l convingă. Furia generalului îi făcea bine și-l îmbărbăta. Cînd crezu că s-a mai potolit, zise iarăși, cu același glas limpede :

— V-am făcut o rugăminte, excelență, în credința că veți binevoi a înțelege starea mea sufletească... De aceea mi-am îngăduit a vă vorbi ca de la om la om...

Generalul, care se oprise la fereastră, bodogănind și pufnind, se întoarse îndată spre locotenent și răspunse mai stăpînit :

— Eu nu ascult asemenea rugăminți și nici nu stau de vorbă cu astfel de oameni !... Înțelegi ?...

www.digibuc.ro

De altfel, am vorbit prea mult cu d-ta... Nerecunoscătorule !

Nu-i mai întinse mîna, ci îl măsură cu scîrbă din cap pînă-n picioare și apoi se așeză la masă, răscolind supărat dosarele. Bologa salută reglementar și ieși liniștit, cu niște pași siguri, ca după o convorbire nespus de plăcută. Generalul îl urmări cu ochii, clătină din cap, se uită la ușa închisă cu băgare de seamă și deodată izbi cu pumnul în harta cu însemnări, cuprins iarăși de mînie. Chiar în clipa aceasta aghiotantul se strecura în cancelarie, înfricoșat și întrebător.

— Notează pe locotenentul Bologa, mormăi generalul Karg către aghiotantul aiurit. E primejdios și... Nu m-aș mira să aud într-o bună zi că a dezertat la inamic... Ce oameni !... Ce armată !

Aghiotantul se înclină, puse niște hîrtii pe masă și se grăbi să dispară în vîrful picioarelor, fără zgomot, de frică să nu-și descarce generalul mînia asupra lui.

În mijlocul curții, Apostol Bologa se uită împrejur, parcă ar fi fost aici întîia oară în viață. Ograda era mare, cu gard de uluci spre uliță și cu poartă nouă de scînduri, deschisă. Cîteva căruțe se înșirau în fund, lîngă grajduri, iar automobilul cu care venise stătea părăsit, cu ușile căscate. Casa de piatră, acoperită cu olane vechi, vastă cît o cazarmă, era stropită cu urme de schije de pe vremea cînd a trecut războiul peste sat și cînd un obuz a explodat chiar în grădinița din față, smulgînd din rădăcini perechea pomului în care și acuma se ceartă un cîrd de vrăbii gălăgioase... Cerul se răzbunase puțin și umplea văzduhul cu un albastru mai blînd ca totdeauna. Soarele surîdea în asfințit,

www.digibuc.ro

galben, slab, ca fața unui moșneag vesel, iar lumina aceasta săruta pămîntul ca o rouă binefăcătoare, răspîndind bucurie și deșteptînd nădejdi pretutindeni... Apostol stătu un răstimp cu ochii spre soare, sorbind cu nesațiu lumina zîmbitoare. Se simțea ușurat, ca și cînd ar fi plîns cu lacrămi fierbinți după o suferință multă vreme înăbușită. Gîndurile nu-l mai dureau, ci se supuneau, docile, voinței lui, încît, dacă ar fi vrut, le-ar fi putut înșira frumos, pe o ață, ca niște mărgele...

Ieși din curte. Pe uliță, dincolo de popotă, văzu un camion încărcat cu echipamente, gata de plecare pe front. Se urcă. Voia să ajungă cît mai repede la baterie. Era grăbit.

10

Pe înserate sosi la divizion, să raporteze că s-a întors. Găsi pe Klapka singur în adăpostul spațios, scriind acasă. Căpitanul îl privi lung, apoi îi strînse mîinile și zise cu căldură:

— Acuma pot să te felicit și eu, dragă prietene... Din toată inima!

— Adevărat, numai d-ta nu m-ai felicitat încă... adevărat! răspunse Bologa, zîmbind amar. Pentru vitejia...

— Pentru vitejia de a fi spus generalului ce i-ai spus! îl întrerupse Klapka cu un fior.

— Ai și aflat? se miră Apostol. Oficial?

— Am aflat din înfățișarea ta, din mîndria și liniștea ta! se însufleți căpitanul. Nici nu e nevoie să-mi povestești ce s-a petrecut! Ochii tăi îmi spun tot, tot!... O, măcar de-aș putea fi și eu ca tine,

www.digibuc.ro

bărbat! Dacă am fi toți așa, într-un ceas s-ar sfărîma lanțurile!

Ca pe orice fricos, pe Klapka îl înfierbînta curajul și energia altora. Ceru lui Bologa să-i istorisească din fir în păr scena cu generalul, întrerupîndu-l deseori cu aprobări trufașe. Apoi, cînd Apostol sfîrși, îl întrebă cu o curiozitate entuziastă:

— Ei, și acuma ce ai de gînd să faci?

Ochii lui Bologa licăreau blînd. Răspunse de-abia peste cîteva clipe, calm, parcă ar fi spus că se întoarce spre perete:

— Acuma?... La noapte voi trece la muscali!

Klapka, neașteptîndu-se la asemenea răspuns, se holbă la el un moment, pe urmă se uită împrejur, îngrozit să nu fi auzit cineva vorbele locotenentului, să vază și el pe dracul, pentru că n-a raportat celor în drept.

— Ai înnebunit, omule? șopti cu glas rebegit de spaimă. Să nu mai spui astfel de copilării, că ne pomenim amîndoi atîrnați în vreun copac, ca doi coceni stricați!

Apostol Bologa surîse; dinții albi îi luciră între buzele subțiri, zicînd:

— Acum o lună, chiar acum trei zile, nici n-aș fi îndrăznit să mă gîndesc la dezertare... M-aș fi disprețuit eu însumi cel dintîi... Fiindcă pînă azi am fost alt om... Îmi face impresia, cînd mă uit înapoi, c-am purtat în mine viața unui străin... Totdeauna mi-am închipuit sufletul omului ca o visterie cu odăi multe, unele pline de comori, altele deșarte. Mulți oameni, cei mai mulți, trăiesc toată viața în cămărușele cele goale și veșnic deschise, căci celelalte sînt zăvorîte cu lacăte grele, și cheile lor zac tăinuite în focul chinurilor. Pe mine golul m-a în-

www.digibuc.ro

fricoşat, ca şi întunerecul. De aceea m-am străduit să găsesc cheile comorilor mele. Dar şi comorile sînt înşelătoare. Îndată ce ai descoperit una, rîvneşti pe cele mai ascunse... Poate cea mai de preţ nu ţi-o dezvăluie decît moartea, şi totuşi o doreşti cu lăcomia avarului... O fi deşartă chiar rîvna aceasta... Fără ea însă viaţa n-ar mai avea nici o valoare şi nu s-ar deosebi întru nimic de viaţa unei gîngănii !... Azi simt c-am descoperit o comoară nouă şi trebuie s-o apăr cu orice jertfă !

— Ce comori, ce comori ? îl întrerupse Klapka nerăbdător. Astea-s nerozii, prietene ! Fraze, Bologa, şi visuri bolnave !... Realitatea e războiul, cu moartea la braţ !... Lasă închipuirile, dragul meu, care cel mult complică şi amărăsc viaţa, destul de afurisită !

— Domnule căpitan, dacă ţii la mine, te rog din suflet să nu-mi mai dai nici un sfat ! zise Apostol enervat, urmînd însă mai liniştit : Te rog foarte mult !... Crezi că mi-a fost uşor să-mi dezbrac trecutul, ca o haină murdară, şi să rămîn gol în mijlocul furtunii ? Crezi că n-am încercat să mă înşel că sînt îmbrăcat, chiar după ce am simţit frigul şi ploaia biciuindu-mă ?... Acuma nimeni în lume nu mă va mai putea îndupleca să-mi arunc straiele noi şi călduroase şi să zgribulesc iarăşi în zdrenţele lepădate... Aşa !... Te rog !... Şi... poate că mîine noapte va începe schimbul de trupe ; va să zică, nu mai e timp de pierdut. Aş risca să fiu silit a te însoţi în Ardeal !... Şi asta nu se poate !

— Te ascult şi tot nu pot crede că vorbeşti serios, murmură Klapka, acuma îngrijorat. Se vede că ţi-ai pierdut minţile ori că umbli să mori spînzurat... Dar nu pricepi, omule, că, mai ales după

www.digibuc.ro

întrevederea ta cu generalul, vei fi urmărit pas cu pas și că vei fi prins chiar în clipa cînd vei încerca să...

— Tocmai de aceea trebuie să plec la noapte! făcu Bologa neclintit.

— Atunci te cheamă spînzurătoarea! șopti căpitanul desperat, pipăindu-și gîtul, parcă ar fi vrut să dea la o parte un laț închipuit; apoi, după un răstimp, adăogă cu o tremurare de frică: În orice caz, eu nu vreau să știu nimic... nimic... Eu mă spăl pe mîini...

Apostol Bologa se sculă liniștit și vru să iasă. Klapka se repezi la el, poruncitor:

— N-ai să pleci nicăiri! Am să te împiedec eu!... Sînt comandantul tău și te voi opri cu forța!

— Poate că vrei să mă denunți? întrebă Bologa apăsat, privindu-l adînc. Să știi că am să mă împușc dacă...

Cuprins de o furie neputincioasă, Klapka începu să se lovească cu pumnii în cap, bîiguind:

— E nebun!... A înnebunit!... Ce să fac eu cu nebunul?... Doamne, Doamne, ce să fac?

Apostol se apropie și zise mișcat:

— Poate că nici nu merit zbuciumarea d-tale, domnule căpitan... Sînt ingrat că nu te ascult, dar acuma... zi-mi adio și îmbrățișează-mă!

Căpitanul se uită un răstimp la el, potolit brusc și cu fața grăsună asudată de durere. Apoi îl sărută pe obraji, plîngînd cu hohot și mormăind înfricoșat, iarăși cu însuflețire:

— Adio, dragă prietene... Adio...

Și îl îmbrățișă pînă ce, mulcomindu-și puțin emoția, izbuti să-i spună rugător:

www.digibuc.ro

— Poate că te mai răzgîndeşti... Făgăduieşte-mi cel puţin că ai să mai chibzuieşti, te rog... te implor !... Ar fi îngrozitor să cazi în mîinile lor... să... să... Spăimîntător !...

— Adio ! răspunse Bologa, parcă nici nu l-ar mai fi auzit, ieşind repede.

Afară amurgea. În apus urmele soarelui scăpătat mai înseninau cerul spălăcit... Bologa păşea grăbit spre bateria lui, cînd, deodată, răsună din urmă glasul lui Klapka, ascuţit, mînios :

— Telefonist !... Telefonist !... Unde-i telefonistul?

Bologa înţelese şi zîmbi. Căpitanul voia să se asigure împotriva unor eventuale bănuieli de complicitate.

11

Cîmpul de luptă, pustiu şi tăcut, se legăna în ceaţa înserării. Stepa părăginită se desfăşura nemărginită, netedă ca o foaie de hîrtie de împachetat, boţită şi pătată, înţepată cu copaci răzleţi, desfrunziţi şi sfîşiaţi de obuze. Poziţiile se desenau ca nişte dungi mohorîte, tremurate, cîrligate şi capricioase, fără început şi fără sfîrşit.

În apropierea bateriei, Bologa se opri, căutînd, în zigzagul de şanţuri, postul cel mai înaintat de observaţie, unde a fost şi azi-noapte. Cînd i se păru că l-a găsit, gîndurile lui trecură mai departe, se tîrîră pe sub sîrmele ghimpate, cinci sute optzeci şi trei de metri, pînă la marginea tranşeelor ruseşti, unde rămaseră fără călăuză.

«Acolo începe viaţa nouă şi o lume nouă !» îşi zise cu inima încleştată.

www.digibuc.ro

În adăpost îl aștepta sublocotenentul care-i ținuse locul și care dorea să afle ce i-a spus și cum l-a felicitat generalul. Ca să scape de întrebări, Bologa, cu o veselie prefăcută, îi povesti o minciună și schimbă repede vorba. Pe urmă zise îngrijorat că vor trebui să fie cu ochii în patru, să nu se pomenească cu vreun atac bruscat, avînd în vedere schimbarea diviziei. Sublocotenentul, vrînd să arate cît e de tare în prevederi strategice, declară grav că el chiar se așteaptă la o surpriză, dacă cumva dușmanul a prins de veste că divizia va fi înlocuită. În sfîrșit, își împărțiră rolurile : sublocotenentul va veghea, la postul de observație principal, pînă la ora două, cînd va merge Bologa să-l înlocuiască...

Rămas singur, Apostol se așeză să scrie cîteva rînduri mamei și Martei, să le înștiințeze cumva, prin cuvinte ascunse, că nu mai poate sta aici și că, în curînd, le va trimite vești mai bune... Dar, înainte de-a așterne vreo slovă pe hîrtie, își luă seama : orice înștiințare s-ar putea să le pricinuiască neplăceri... În schimb se apucă să studieze harta frontului cu o atenție înfrigurată, să tragă linii cu degetul, să-și aleagă un drum scurt, ferit... Așa îl găsi Petre cînd îi aduse cina.

— Știi că azi mi-e foame de aș fi în stare să te mănînc și pe tine ?! strigă Bologa rîzînd și gîndindu-se că trebuie într-adevăr să mănînce bine, căci dincolo cine știe ce-o fi.

Îndată după masă se culcă, dînd de grijă ordonanței să-l scoale negreșit la unu după miezul nopții. Vrea să se odihnească, zicîndu-și iar că dincolo cine știe cum și unde va mai afla odihnă...

www.digibuc.ro

Petre îl deșteptă la ceasul hotărît, și Apostol se sculă voios, sprinten. În cîteva clipe fu gata de drum. Se uită împrejur în adăpostul tăcut, chibzuind ce anume să ia cu dînsul din ce avea aici. Șovăi puțin și nu mai luă nimic. Cel mult de revolver poate să aibă trebuință, să-l scape de pădurea spînzuraților... Porni spre ieșire, auzind pe Petre urîndu-i, ca de obicei: «Doamne-ajută, don locotenent...» Se gîndi să-i dea mîna, în semn de rămas bun, dar își continuă mersul fără să se oprească și fără să răspundă...

Noaptea se umezise. Ploaia amenința în văzduh cu răsuflări de vînt. Bologa se bucura și privea cerul înnourat ca pe un tovarăș care vrea să-i înlesnească scăparea. Dacă ar începe să ploaie, firește, ar fi și mai bine...

Trecînd pe lîngă adăpostul căpitanului Cervenco și mai avînd o jumătate de oră de pierdut, se abătu să-l întrebe de urît. Căpitanul citea în *Biblie*, cu ochii înlăcrimați, ca și cînd ar fi căutat să-și aline o durere mare.

— Ce-i, ce s-a întîmplat? întrebă Apostol uimit. Ce jeluiești așa?... Ai vreun necaz?... Ceva de pe acasă?

— Eu sînt copac fără de rădăcini, zise Cervenco amărît, adăogînd cu o privire desperată: Bologa, auzi tu, în noaptea aceasta o să ne atace rușii!

Apostol păli, parcă l-ar fi pălmuit. Adineaori a vorbit și el de atacuri cu sublocotenentul, dar numai că să-i evite întrebările plictisitoare și să aibă un pretext de a merge la postul de observație. Un atac însă i-ar răsturna toate planurile...

— Nu se poate... N-avem nici o informație, bolborosi dînsul zăpăcit. De ce să ne atace tocmai azi?

www.digibuc.ro

— Bologa, e sigur, reluă căpitanul mai plîngător. Crede-mă... O patrulă mi-a adus de aseară ştirea că se fac pregătiri grăbite... Ai să vezi, Bologa !... Aşa e totdeauna...

Zece minute Cervenco nu mai conteni cu jelaniile, încît Apostol plecă buimăcit, blestemîndu-şi clipa care l-a îndemnat să intre la ruteanul maniac. Afară însă, în tăcerea frămîntată de vînt şi în întunerecul înecăcios, îi veni inima la loc şi-şi zise că Cervenco a început să nebunească, de vreme ce visează numai încăierări, atacuri...

Sublocotenentul dîrdîia în observator şi salută pe Bologa ca pe un mîntuitor.

— La infanterie se zice că o să ne atace muscalii chiar în noaptea asta, şopti Apostol. Tu ai observat ceva ?

— Aş... linişte şi frig, răspunse sublocotenentul, dispreţuitor. Infanteriştii aşa fac, se tem de toate umbrele... Dar muscalii nu sînt proşti să ne atace azi, hodoronc-tronc, cînd de-abia mîine-poimîine vine schimbarea !

Bologa îi strînse mîna cu mulţumire şi-i ură somn bun. Niciodată nu i-a fost atît de drag sublocotenentul ca acuma. Parcă a vorbit din sufletul lui : doar nu-s proşti muscalii...

Se obişnui cu întunerecul şi se uită cu multă grijă spre liniile de dincolo. Nu vedea şi nu se simţea vreo mişcare. Peste cîteva minute, însă, un foc de puşcă pocni asurzitor, undeva pe aproape. Deşi cunoscu, după zgomot, că nu e rusesc, totuşi avu o strîngere de inimă. Alte focuri speriate izbucniră îndată, apoi iar altele, şi în dreapta, şi în stînga, tot mai depărtate. Bologa se linişti ; erau, desigur, sentinelele speriate...

www.digibuc.ro

Pe la trei, spre a-și șterge orice urme de îngrijorare din suflet, porunci să se înalțe o rachetă, să vază și să se convingă. În lumina verzuie, terenul dintre tranșee părea mort. La dreapta, între sîrmele ghimpate, zăcea cadavrul unui om. A fost ucis de acum două zile, pe cînd se întorcea din patrulare, noaptea, probabil chiar de camarazii lui, din greșeală sau de frică. Privirea lui Apostol trecu peste el ca peste un mușuroi, grăbită să-și vază numai calea pe care și-o alesese pe hartă. Un șanț vechi, care începe la vreo douăzeci de metri și merge pînă aproape de șanțurile rușilor... Împrejurul observatorului sînt rămășițe de tufe, lăsate înadins pentru mascare... De aici, tîrîndu-se prin cele două pîlnii de obuze, poate ajunge nesimțit la șanțul cel vechi, căci posturile de ascultare sînt mai departe... La cellalt capăt al șanțului va chema... Atîtea vorbe ruseşti știe... Pe urmă...

Lumina rachetei se stinse, și Bologa rămase mulțumit. La cinci fix, cînd începe să se subțieze întunerecul, va porni... Mai are deci două ceasuri. Era atît de hotărît, că nu simțea nici emoție, nici nerăbdare. Aștepta, cu ochii înainte spre țintă, cu gîndurile slobode. Vremea trecea peste dînsul ca o apă lină, răcoritoare...

Într-un tîrziu îi fulgeră prin minte că poate rușii îl vor disprețui că a dezertat, el, ofițer... Și chiar în clipa aceea un bubuit prelung, răgușit, spintecă văzduhul. Apostol înlemni, într-o așteptare ametitoare. Peste cîteva secunde, care i se păruseră nesfîrșite, izbucni un răbufnit mai greoi, ca și cînd s-ar fi desfundat pămîntul. Apoi îndată altele, furioase și din ce în ce mai grăbite. Un clocot năprasnic fierbea în întunerecul brăzdat de dîre luminoase.

www.digibuc.ro

«Ce-i asta ? se gîndi Bologa, uitîndu-se la ceas şi văzînd că e de-abia patru. Atacul ?... Va să zică, totuşi... Atunci...»

Apostol îşi dădu seama că tunurile ruseşti s-au năpustit asupra artileriei, care începuse să răspundă, cu teamă însă şi uluită de impetuozitatea duşmanului.

«Acum ce să mai fac ?» îşi zise dînsul, cu receptorul telefonului în mînă, ascultînd duelul artileriilor.

Deodată auzi, la dreapta lui, la cîteva zeci de metri, un vîjîit sfîrşind într-o răbufnire scurtă. Întoarse privirea într-acolo şi i se păru că vede pîlnia de pămînt împroşcînd în beznă.

«Iată că au început să dumice infanteria !» îngînă desperat, simţindu-şi creierul gol ca un burete uscat.

Mai trecu un răstimp. Primprejur obuzele cădeau tot mai des. Apoi un ţiuit prelung îi sfîşie urechile. Avu o strîngere de inimă şi gîndul fulgerător :

«Asta-i pentru mine !»

În faţă, numai la cîţiva paşi, se despică cerul, şi un vîrtej cumplit smulse coperişul observatorului. Apostol primi un cuţit în piept şi o lovitură în cască. Apucă cu amîndouă mîinile teodolitul, ca să nu se răstoarne. Apoi i se păru că se ridică în sus şi deodată se pomeni iar la pămînt, cu o durere crîncenă în coapsă.

«Sînt rănit sau poate...»

Gîndul i se rupse ca o aţă.

www.digibuc.ro

CARTEA A DOUA

www.digibuc.ro

1

O pată de lumină tulbure-ceţoasă zăcea pe pardoseala de lespezi albe a salonaşului de rezervă, la picioarele celor două paturi de fier.

Pe fereastra unică se uitau în odaie ramurile negre ale unui păr bătrîn, dîrdîind în gerul sfîrşitului de februarie. Pereţii, îmbibaţi de gemete şi dureri, îşi amestecau respiraţia cu mirosul apăsător de spital şi cu căldura sobei de teracotă din dosul uşii.

În paturile curate, cei doi ofiţeri, în halaturi cenuşii, stăteau lungiţi, cu ochii în tavanul înalt. La căpătîi, în perete, pe tăbliţe negre, albeau numele lor : *Locotenent Bologa, Locotenent Varga...* Pe mescioarele de noapte foile de febră se pierdeau printre sticluţele de medicamente, arătînd că suferinţele cele grele au trecut peste dînşii.

În aerul încărcat de amintirile durerilor plutea o tăcere năbuşitoare, pe care Varga o sfărîmă deodată cu glas speriat, ridicîndu-se în pat, ca şi cînd ar fi văzut o nălucă :

www.digibuc.ro

— De ce taci, camarade ?... Spune ceva, orice, te rog din suflet, căci tăcerea e mai dureroasă ca o rană de șrapnel !

Bologa întoarse fața albă și suptă de suferințe spre dînsul, dar nu deschise gura. Varga așteptă un minut, întrebător, apoi se lăsă iar pe spate, zicînd mai mult pentru sine :

— Se împlinesc patru luni de cînd bolim, mutîndu-ne din spital în spital, tot mai aproape de front... Mi s-a urît de moarte cu doctorii, și cu bandajele, și cu surorile de caritate ! Baremi de-ar veni mai curînd concediul...

Apostol tăcea. În trei luni de zile, cît fusese oprit de medic să vorbească, fiindcă avea plămînul drept sfîrticat de o schijă de obuz, îndrăgise tăcerea. În acel răstimp gîndurile lui s-au obișnuit a se rîndui frumos, fără pripiri năvalnice și mai ales fără dureri. De altfel, la început, mintea i-a fost senină, parcă o mînă meșteră nevăzută i-ar fi șters din creieri toate amintirile. Cînd și-a venit în fire întîia oară, la ambulanța diviziei, a văzut pe doctorul Meyer și pe Petre. Nu i-a recunoscut, dar a avut o bucurie atît de violentă, încît și-a pierdut îndată cunoștința. A doua oară s-a trezit într-un tren sanitar, cu aceeași bucurie în suflet și tot numai cîteva clipe. În sfîrșit, a treia dată a deschis ochii într-un salon alb, în spital. Patul era înconjurat de doctori.

— Bravo, mortule ! i-a zis zîmbind unul cu cotlete albe și mustăți negre. Bine c-ai înviat... Dacă de șase zile mocnești așa...

Apostol atunci a simțit fericirea de a trăi ca un fior nespus de dulce și, cu buzele crăpate de fierbințeală, a șoptit abia perceptibil :

www.digibuc.ro

— Nu mă doare nimic... nimic...

Vreo șapte săptămîni mai mult al morții a fost decît al vieții. În afară de rana din piept, mai avea o sfărîmătură de os la piciorul stîng și o scrijălare adîncă în coapsă.

— Vindecarea ta e o minune, i-a spus doctorul cu cotlete albe și cu mustăți negre, mai tîrziu. Ai o vitalitate extraordinară, altfel de mult te-ai plimba în lumea drepților !

Cînd i s-a vindecat piciorul și coapsa, l-au trimis mai departe, spre regiunea unității lui, în spitalul de aici, fiindcă acolo începuseră să sosească transporturi mari de răniți din luptele noi. Aproape o lună a zăcut singur aici, în salonașul de rezervă din fundul coridorului, la etajul întîi. Petre stătea toată ziua lîngă patul lui, căutînd să-i ghicească gîndurile și să-i împlinească dorințele. Dimineața și după vizita medicală îi citea *Visul Maicii Domnului*, cu glas obosit de evlavie, și Bologa îl asculta fără a înțelege cuvintele, dar cu inima plină de o mulțumire caldă, moleșitoare... Apoi, într-o zi, ordonanța i-a povestit, cum s-a priceput, ce s-a întîmplat atunci, în noaptea ceea... Din povestirea lui, Apostol n-a aflat mare lucru : că a fost îngropat la marginea unei pîlnii de obuz, în dărîmăturile postului de observație, și că acolo l-a descoperit Petre, pe la amiazi, după ce, cu ajutorul diviziei de schimb, muscalii au fost respinși în pozițiile inițiale... Povestirea soldatului însă i-a adus aminte nădejdile din noaptea aceea și i-a pus iarăși în fierbere toate gîndurile de atunci. A avut cîteva clipe de neliniște, ca în fața unei vedenii dojenitoare. Pe urmă, vreo trei zile, gîndurile, dezlănțuite dintr-o toropeală prelungă, l-au chinuit și i-au sfîșiat sufletul.

www.digibuc.ro

Își zicea că toate sforțările lui de a ocoli soarta s-au zdrobit și că de azi încolo numai moartea l-ar mai putea mîntui... Moartea însă îl îngrozea acuma mai mult chiar decît perspectiva de a trebui să meargă pe frontul romînesc. Degeaba încerca să-și biciuiască ambiția, învinovățindu-se de lașitate ; dragostea de viață, din ce în ce mai impetuoasă, îi tăia orice avînt, murmurîndu-i neîncetat în inimă : «Întăi eu, și pe urmă cealaltă lume !»

Într-o noapte fără somn apoi a găsit împăcarea. La urma urmelor, soarta a făcut bine ce a făcut. De ce ar fi dezertat el la ruși, cînd tocmai i se oferea prilejul să treacă la romîni ? Pentru muscali ar fi fost un simplu și disprețuit dezertor, în vreme ce romînii îl vor primi ca pe un frate. Dincolo dezertarea ar fi fost o crimă dezonorantă, urmată de o captivitate rușinoasă ; aici va merge ca un adevărat erou, cu fruntea sus, și va putea lupta îndată contra dușmanilor adevărați... Va să zică, teama de frontul romînesc a fost fără temei. Noroc că soarta l-a ocrotit... Datoria lui e să trăiască și să triumfe. Nu viața, ci moartea înseamnă lașitate pentru omul care are un ideal în lume.

De a doua zi, gîndurile au început să se mulcomească, punîndu-se toate în slujba liniștii lui, ca niște servitori credincioși. Împreună cu liniștea, însă, i s-a luminat în suflet mai vie și ura împotriva tuturor străinilor dimprejurul lui. Ura pe medicii care-l îngrijeau, pe surorile de caritate, pe ofițerii convalescenți și se bucura că, din pricina ranei la plămîni, era osîndit să tacă. În ziua cînd un general bătrîn, înconjurat de o droaie de ofițerași fercheși, a venit să-i agațe pe piept medalia de aur

www.digibuc.ro

pentru distrugerea reflectorului, Bologa s-a prefăcut că i-e rău numai ca să nu fie silit a părea încîntat.

Pe urmă, într-o zi, acum vreo lună, a fost adus în salonaș Varga, care fusese greu rănit în șoldul stîng, tot atunci, în noaptea ceea, și din spital în spital ajunsese aici. În primul moment Apostol s-a bucurat și, pentru că tocmai i se dăduse voie să vorbească puțin, își povestiră pățaniile. Varga îi explică amănunțit cum s-a desfășurat atacul rușilor, cum au pătruns pînă aproape de liniile artileriei și cum au fost alungați înapoi printr-un contraatac fulgerător. Totuși, în lupta aceasta, două regimente de infanterie au fost aproape complet nimicite, și chiar husarii lui au suferit mult, mai ales în cursul contraatacului, cînd a primit și el schija care era cît pe-aci să-l lase șchiop, fiindcă un doctor cam smintit a umblat în ruptul capului să-i taie piciorul. Locotenentul de husari clocotea de revoltă că bătălia, în care au pierit peste două mii de oameni și în care era să-și dea ortul popii, nici măcar n-a fost pomenită în comunicatele de război. Se mîngîia numai cu speranța într-un lung concediu de convalescență.

Pe măsură ce Varga vorbea și se frămînta, Bologa se întuneca. Toate cuvintele lui, chiar privirea lui i se păreau dușmane și se mira, cum a putut omul acesta să-i fie simpatic ? Ca să nu mai trebuiască să stea de vorbă cu dînsul, își procură un vraf de cărți și se puse să caute în ele explicații și dovezi. Două săptămîni a răscolit și s-a trudit. Nicăiri n-a găsit de ce binele nu e bine pretutindeni și totdeauna. În toate cărțile omul îi părea izolat de viața adevărată, singuratec și abstract ca o formulă matematică. Cineva s-a așezat la masă, plin de încredere

www.digibuc.ro

în cunoștințele și experiențele sale de viață, și a decretat că oamenii trebuie să fie așa și așa, că e bine cînd faci cutare lucru și e rău dacă faci cutare. Și în schema lui, acel cineva vrea să vîre cu sila sufletele vii, să le încătușeze, parcă viața s-ar modela după dorințele sau concluziile cuiva. Dar viața merge mereu înainte, nepăsătoare, sfîșiind nu numai sistemele savanților, ci chiar mințile oamenilor, plăsmuind în fiece clipă situații noi, idei noi, pe care fantezia liliputană omenească niciodată nu le va putea înțelege și cu atît mai puțin prevedea. Un capriciu al vieții a pus față în față milioane de oameni, pe care i-a însemnat cu moartea în frunte, silindu-i astfel să descopere în sufletele lor taine nebănuite și să ia hotărîri neașteptate. În vîrtejul vieții cărțile sînt grămezi de vorbe fără înțeles. Omul trebuie să-și ferească numai conștiința să nu-i sîngereze.

În vremea aceea primi o scrisoare de la Klapka, plină de prietenie, comunicîndu-i cîte verzi și uscate despre traiul pe noul front, lucruri mărunte, adăogînd la urmă de tot, în treacăt, că «pe-aici tot ruși am găsit, numai ruși...» Bologa își zise îndată, fără grijă și fără șovăire : «Nu face nimic,.. Voi mai aștepta...»

Varga încerca într-una să-i dezlege limba și nu se putea dumeri, de ce s-a făcut așa de ursuz Bologa ? Pe el tăcerea îl apăsa și-l amăra. De aceea a fost fericit cînd doctorii i-au dat voie să iasă din odaie ; s-a împrietenit cu alți camarazi de prin celelalte saloane și mai mult stătea cu dînșii decît cu Bologa.

Acuma, în așteptarea vizitei medicale de după-amiazi, husarul se perpelea ca peștele pe uscat, mai

www.digibuc.ro

ales după ce toate sforțările lui de-a scoate o vorbă din Bologa au rămas fără ecou.

— Ce ai, Bologa ? izbucni în sfîrșit Varga, jignit. M-ai exasperat cu muțenia !... Nu mai vrei să vorbești cu mine, ori mă urăști ? Am fost prieteni și...

— Nimic, nimic, murmură Apostol, fără să întoarcă ochii.

Varga trebui să-și oprească noile întrebări. Veni doctorul, însoțit de o soră de caritate drăguță și zăcută de vărsat.

— Iată salonul minunilor cerești ! strigă doctorul, mic și blond, frecîndu-și mîinile, radios și jovial. Pe cît văd, am să vă dau pașaport, curînd-curînd, domnilor ! În orice caz, ar fi nimerit să începeți a face mai multă mișcare, baremi prin seră, dacă nu prin parc. Afară e încă iarnă, ce-i drept, dar ar trebui să vă mai dezmorțiți oasele, domnilor !... Ar fi foarte, foarte bine !

— Parcă n-o să ni le dezmorțim iar pe front, doctore ? zise Varga înviorat. Sper că ne dai un concediu de convalescență, doctore ! E imposibil să ne trimiți numaidecît în luptă, cu rănile de-abia cicatrizate !

— Desigur... negreșit ! răspunse medicul cu zîmbetul scăzut. Întrucît depinde de mine, firește !... Eu însă cel mult pot să propun, decizia e în alte mîini, și, să vă spun drept, doar sînteți bărbați, toate comandamentele ne repetă într-una că se simte mare, mare nevoie de ofițeri, pretutindeni...

— Am înțeles, încheie Varga posomorît. Ne vei concedia direct pe front.

Doctorul mai îngăimă cîteva cuvinte și se grăbi să dispară, împreună cu sora de caritate, mereu senină și surîzătoare.

www.digibuc.ro

Pe urmă odaia se umplu, în cîteva minute, de întunerec. Numai geamurile rămaseră cenușii, ca niște ochi bolnavi, stinși. Varga umbla de ici-colo, nervos, cu mîinile la spate, dar pașii lui nu făceau atîta zgomot cît tic-tacul arămiu al unui deșteptător de pe mescioara de noapte. Într-un tîrziu, Apostol, șezînd pe pat, cu ochii la rămurelele degerate de afară, care desenau arabescuri negre pe geamurile tulburi, începu să fredoneze un cîntec vesel.

— Bologa ! Ce dracu, de cîntece îți arde ? se opri Varga cu imputare. Ori te bucuri că ni s-au spulberat perspectivele de concediu ?

— Mă bucur, din inimă, amice ! răspunse Apostol cîntînd și gesticulînd ca un actor într-o operă italiană. Război, război, război, înainte, la război !

Locotenentul de husari înmărmuri și, în cele din urmă, convins că Apostol își bate joc de dînsul, ieși din odaie trîntind ușa. Bologa încetă cîntecul brusc, parcă de-abia atunci și-ar fi dat seama ce face. Îi păru rău și se lungi pe pat, cuprins de o tristețe ciudată. Peste cîteva minute veni Petre, aprinse lumina și-i întinse o scrisoare, întrebînd :

— Oare nu-i de-acasă, don locotenent ?

Bologa se aruncă asupra plicului, dar văzînd că-i de la Klapka, nu se mai grăbi să-l desfacă. Presimțea ce cuprinde și, într-adevăr, citind, dădu peste trei rînduri încurcate, din care înțelese cu o claritate tăioasă că, de o săptămînă, în locul rușilor, au apărut romînii. Se uită un răstimp la Petre, gînditor, și apoi zise :

— Nu-i de-acasă... E de pe front, de la domnul căpitan... De-acolo, nu de-acasă...

Vorbind, gîndurile i se strămutară departe, cuprinzînd într-o fulgerare toată Parva și, deosebit,

www.digibuc.ro

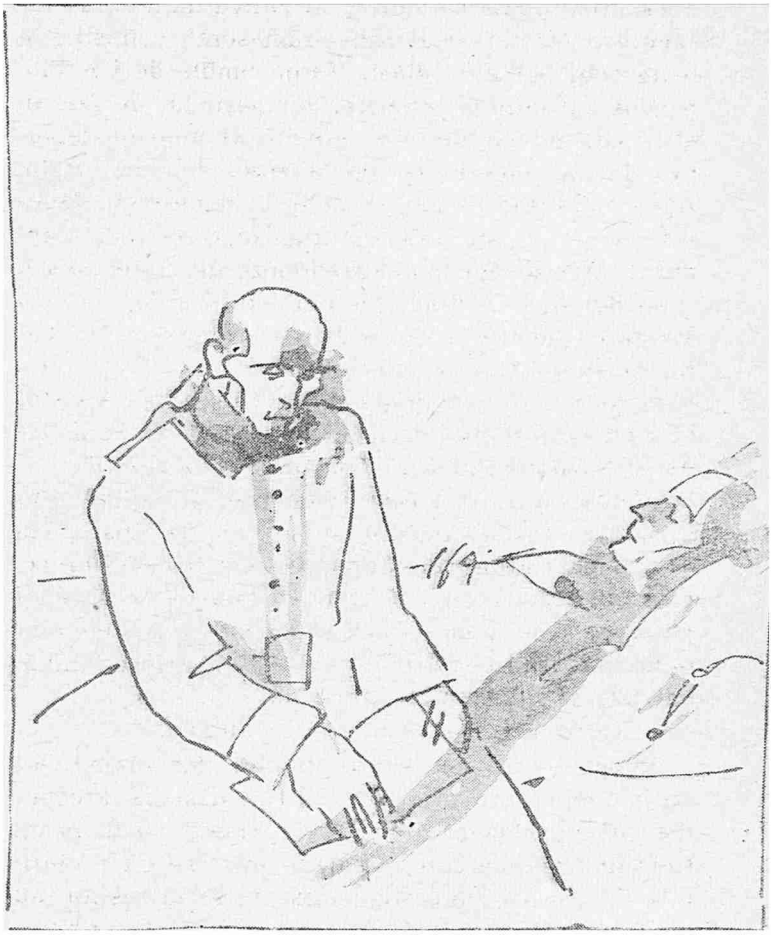

www.digibuc.ro

fiecare ființă dragă, începînd cu maică-sa și cu Marta, față de care se simțea vinovat pentru că le-a scris numai de două ori de cînd zace prin spitale și mai cu seamă fiindcă în noaptea ceea a vrut să se despartă de ele fără să-și ia rămas bun.

«Mi s-a înmuiat inima îndată ce am văzut că s-a apropiat ziua plecării !» își zise dînsul, uitîndu-se la Petre.

— Trebuie să vie și de-acasă, don locotenent, rosti soldatul cu încredere.

— Da... da... trebuie... acasă... îngînă Bologa, întorcîndu-se cu spatele, încet, obosit.

Varga reveni mai tîrziu, neîmpăcat. Apostol tresări din mrejele gîndurilor și zise blînd :

— Varga... nu știu ce am... Iartă-mă !

Locotenentul se înseninâ imediat și se apropie cu mîna întinsă :

— Îmi pare rău, prietene dragă... Dar te-ai schimbat îngrozitor... Odinioară mă iubeai, ne înțelegeam...

— Odinioară ! oftă Bologa cu ochii scăldați în lacrimi. Și mai stătură zece zile pînă să plece...

2

Trenul gîfîia și asuda suind printre munții cu piscurile cărunte încă de zăpadă. Soarele începutului de primăvară presăra pulbere de argint în văzduh. Pădurile și poienile tresăreau sub mîngîierea razelor fierbinți. Viața nouă, tînără, vijelioasă înviora năvalnic înfățișarea pămîntului. Numai trenul, încărcat de oameni și materiale de război, lung, scîrțiind și pufăind, părea un monstru din altă

www.digibuc.ro

lume, pornit să înfrunte tinerețea firii. Locomotiva se tîra încet, așteptîndu-se parcă să-i iasă în cale vreun dușman, se strecura ca o șopîrlă uriașă pe sub coastele și rîpele nepăsătoare, ferindu-se de amenințări închipuite la fiecare cotitură.

Într-un vagon rezervat pentru ofițeri, Apostol Bologa stătea pe coridor, la o fereastră lăsată în jos, sorbind nesăturat priveliștea munților, care-i aminteau valea Someșului și-l făceau să uite unde merge acuma. Din clipa cînd a pornit la gară, i s-a trezit în suflet o îndîrjire neastîmpărată, care-i fecunda iubirea și i-o păstra mîndră și curată.

Deodată ușa compartimentului de la spatele lui se deschise și se închise cu zgomot, și în ureche îi răsună glasul lui Varga, foarte încîntat :

— Știi, Bologa, cine se află în trenul nostru ?... N-ai să ghicești !... Generalul Karg !... Uite, acuma ne spuse Gross...

Apostol se întoarse. Prin geamurile ușii se vedeau în compartiment, în fumul de țigări, cîțiva ofițeri. Gross rînjea batjocoritor, explicînd ceva cu gesturi violente.

— Zice c-a vorbit despre noi cu generalul, urmă Varga. Ba zice, pe onoarea lui, că generalul ar dori să ne vadă, și mai cu seamă pe tine, nu știu de ce... În definitiv, n-ar fi decît natural, că doar am sîngerat destul pentru patrie... De altfel, Gross a călătorit cu generalul în interes de serviciu, așa că...

Lui Bologa îi era scîrbă de toți, cu Gross în frunte. Din pricina aceasta nici nu s-a amestecat printre ei, și cu pionierul de-abia a schimbat două vorbe indiferente.

— Da ?.., Ei vezi ?... Foarte bine ! zise dînsul, vrînd să arate curiozitate, cu dispreț în privire.

www.digibuc.ro

— Să vezi însă ce m-am gîndit eu, reluă locotenentul de husari, cuprinzîndu-l de mijloc. Dacă izbutim să vorbim cu generalul, trebuie să căutăm să-l convingem că merităm şi noi un concediu după aproape cinci luni de spital şi suferinţe, nu-i aşa?... Eu am mare încredere în Karg, deşi e sever şi neînduplecat, căci noi, slavă Domnului, am luptat vitejeşte...

— Bine, firește, m-ar fi rău, răspunse Bologa, convins în sine că speranţele lui Varga sînt copilăreşti şi dornic să rămînă iar singur. Dar dacă zice Gross că s-a interesat de noi generalul, de ce nu ne însoţeşte şi el?

Varga aruncă o privire în compartiment şi apoi întoarse spatele cu dezgust, zicînd:

— M-a plictisit jidanul cu teoriile anarhice, dragă prietene!... Nu poţi vorbi trei minute cu el fără să-şi bată joc de tot ce avem noi sfînt, ţară, credinţă, trecut... A început să-mi fie greaţă şi frică, zău, Bologa! adăogă peste o clipă, iarăşi înviorat. Dacă aş fi nevoit să stau mult în tovărăşia lui, m-aş pomeni într-o bună zi că mi-am pierdut şi eu toate sentimentele patriotice!

— Sentimentele adevărate trebuie să reziste oricărei ispite! glăsui Apostol apăsat.

— Aşa se zice, dar în realitate nimic nu rezistă la infinit! zîmbi Varga. Asta chiar tu mi-ai spus-o odată, într-o discuţie, la Budapesta, la unchiul meu, şi n-am uitat-o. Picătura de apă găureşte stînca... Şi-apoi tu parcă nu te-ai schimbat? Poate că tu nu-ţi dai seama, dar eu, care am stat cu tine într-o odaie aproape două luni şi ţi-am înghiţit toate curiozităţile... ehe! prietene, întreabă-mă pe mine!... Unchiul, care te-a iubit ca pe copilul lui, dacă te-ar în-

www.digibuc.ro

tîlni azi, nici nu te-ar mai recunoaște, Bologa, crede-mă !... Repeț, poate că nu-ți dai seama, poate că...

Apostol Bologa deslușì, parcă, în cuvintele husarului o provocare ascunsă. Îi răspunse cu ură, dar și cu o gravitate în care străbătea trebuința de a-și dezvălui sufletul, de a-l pune în palmă și de a-l purta, mîndru și încrezător, ca pe un potir, în văzul tuturor :

— Îmi dau seama prea bine că m-am schimbat... Cum să nu-mi dau seama, cînd schimbarea s-a săvîrșit în chinuri, ca o nouă naștere ?... Dar eu de-abia prin schimbarea aceasta am dobîndit adevăratele sentimente firești, cum ziceai tu... De-abia, Varga !

Locotenentul de husari se tulbură. Din tonul lui Bologa simți lămurit că se află în fața unui dușman. Îi zise încet, sec, răzimîndu-se cu spinarea de ușa compartimentului și privindu-l lung :

— Bologa, sentimentele tale mi se pare că sînt nefirești.., Ia seama !

— Mă amenințì ? întrebă Apostol ironic.

— Sentimentele tale te mînă drept în brațele dușmanului...

— Care dușman ? repetă Bologa mai batjocoritor.

— Dușmanul țării, oricare ar fi ! vorbi Varga, puțin mai aspru. În clipa aceasta tu, prietene, ești dezertor în gîndul și sufletul tău !

Apostol Bologa tresări scurt, apoi zise repede, cu glas mai cald, apucîndu-l de mînecă și împlîntîndu-i în ochi privirea hotărîtă :

— Ascultă, Varga... Tu ai fost odinioară om și te lăudai că, sub mundirul militar, vei purta veșnic o

www.digibuc.ro

inimă ! De aceea îți zic acuma : dă la o parte rațiunea cazonă și spune ce-ai face tu dacă, de pildă, fiind în armata rusească, te-ar trimite să te bați cu ungurii, care au pornit să te dezrobească ?

— Stai, stai... nu-i așa, prietene ! bîlbîi locotenentul roșind. Mai întîi patria...

— Nu ocoli întrebarea, stărui Bologa, triumfător. Răspunde cinstit ! În asemenea cazuri nu pot fi două răspunsuri !

Varga tăcu. Întrebarea îl încurca, și mai ales curajul lui Bologa. În sfîrșit, zise șovăitor :

— Există o lege pentru toți și o singură datorie, care ne leagă prin jurămînt. Cînd începe cineva să le judece prin prisma egoismului sentimental, atunci...

— Lege, datorie, jurămînt sînt valabile numai pînă în clipa cînd îți impun o crimă față de conștiința ta ! întrerupse Apostol cu vioiciune. Nici o datorie din lume n-are dreptul să calce în picioare sufletul omului, iar dacă totuși încearcă...

Bologa sfîrși brusc, cu un gest vag, care spunea orice și nimic. Varga, surprins, îngăimă cu ochii mari :

— Atunci, bănuielile mele... Atunci, umbli cu gînduri de dezertare ?

— Gînduri ? murmură Apostol cu un surîs straniu. Gîndurile sînt schimbătoare, Varga ! Am însă o credință vie în suflet... asta, da ! Și dacă ea îmi va porunci să trec... să... dezertez la inamic, adică la inamicul vostru, nu voi ezita nici un moment a-mi face datoria cea adevărată... De altfel, chiar voi, judecînd cinstit și fără pornire, îmi veți da dreptate și mă veți aproba ! Sînt sigur că și tu, în sufletul tău...

www.digibuc.ro

— Nu, nu, Bologa, te înșeli amar! zise Varga iarăși sec. Eu nu te voi aproba niciodată! Eu disprețuiesc crimele!

— Da? întrebă Apostol cu o mirare nepotrivită, adăogînd îndată cu ton jovial: Fii sigur, Varga, că n-am să-ți cer aprobarea!... Cel mult, de s-ar întîmpla să trec prin sectorul tău și dacă aș avea ghinionul să te întîlnesc, cel mult atunci ar putea fi vorba... Dar atunci, cine știe, poate că am vorbi altfel...

— Să te ferească Dumnezeu, Bologa! izbucni locotenentul, grav și amenințător. Eu te-aș aresta, ba te-aș împușca dacă ai încerca să te împotrivești, cu toate că mi-ai fost prieten!

— Fii liniștit! zise Bologa iarăși ironic. Am să mă feresc de sectorul tău ca de foc... Acuma ești mulțumit?

— Tu poate glumești, Bologa, dar eu...

— Nu glumesc de loc! declară Apostol, devenind dintr-o dată sfidător.

Locotenentul Varga era jignit personal de toate cîte auzise. Seninătatea și hotărîrea cu care Bologa, un ofițer, îi declara că va dezerta îl înfuriau. O clipă se gîndi să-l denunțe și, astfel, să-l pedepsească. Dar polițismul îi repugna. Și apoi prea au fost prieteni odinioară ca să se despartă pentru niște lucruri care, în realitate, îl priveau numai pe Bologa. Dacă ar putea citi cineva în sufletele tuturor ofițerilor, s-ar îngrozi de ceea ce ar descoperi. Cei mulți își ascund gîndurile, pe cînd el baremi e sincer.

— Astea-s prostii, prietene! zise Varga, după o pauză, cu glas schimbat și cu o veselie poruncită pe

www.digibuc.ro

față. Mai bine haidem la generalul Karg, să ne mi-luim de un concediu !

— Așa-i... prostii... surîse Apostol îmblînzit. Prostii sînt toate vorbele omului în ceasurile cele grele ale vieții...

Varga porni înainte pe coridorul murdar și plin de soare tînăr. Trenul lăsase în urmă o cotitură, și vagonul se clătina parc-ar fi fost să-și piardă echilibrul. Locotenentul de husari se sprijinea cu mîinile de pereți, înjurînd furios, în vreme ce Bologa, la cîțiva pași înapoi, mergea sigur, liniștit, ca pe o cărare.

3

Trecură printr-un vagon ticsit de militari și civili, amestecați de-a valma. Pe coridorul strîmt se îmbulzeau mai ales țărani cu fețele speriate, păzindu-și dăsagii sau legăturile, vorbind puțin și încet, parcă s-ar fi temut să nu-i audă cineva. În colțul dinspre vagonul ofițerilor, un preot romîn, înalt, slab, cu o bărbuță rară și îmbrăcat sărăcăcios, se sfătuia domol cu trei țărani care, după port, păreau unguri.

Apostol, făcîndu-și loc pe la spatele preotului, auzi vorbă romînească și întoarse capul o clipă, fără însă a se opri din mers. Zări o față cunoscută parcă... În înghesuială nu avu vreme să se mai uite înapoi, dar îi rămase în ochi înfățișarea preotului și în minte întrebarea : «Cine o fi și de unde îl cunosc ?...»

În vagonul următor călătorea generalul Karg. Aici coridorul era ocupat numai de ofițeri de toate

www.digibuc.ro

gradele, tăifăsuind și așteptînd fiecare norocul de a putea vorbi neoficial cu generalul. La compartimentul excelenței erau trase perdelele cafenii, și aghiotantul ieșise afară, din propria-i inițiativă, să roage pe domnii din coridor să facă liniște, ca nu cumva să se supere excelența-sa... Tocmai atunci sosi Varga, luă deoparte pe aghiotant și-i șopti:

— Ne spuse Gross că moșul dorește să ne vadă, pe mine și pe Bologa... Adu-i aminte, dragul meu, te rog!

Aghiotantul dădu mîna cu Bologa, pe care nu-l mai văzuse de la audiența cu bucluc, și apoi intră în compartimentul generalului, suspinînd grav:

— Să încercăm...

Peste cinci minute crăpă ușa, scoase jumătate corpul și zise binevoitor:

— Bologa, vino... te rog... Excelența-sa dorește...

Întîlni ochii lui Varga, întrebători, dar strînse din umeri, cu fața mîhnită de regrete că «așa-i ordinul»...

Generalul Karg era vesel și mulțumit. În sfîrșit, obținuse, cu chiu, cu vai, să fie propus pentru ordinul «Maria Theresia». Ședea lîngă fereastră, cu picioarele-i scurte întinse comod, cu fața negricioasă, întoarsă spre Apostol Bologa, care intrase și salutase printr-o înclinare militărească.

— Ei, te-ai făcut sănătos? întrebă generalul, întinzîndu-i alene mîna cu multe inele și măsurîndu-l cu o privire atentă.

Bologa răspunse cu un surîs nehotărît. Avea fața galbenă, suptă, cu buzele fără culoare; numai ochii ardeau, mistuindu-se într-un foc lăuntric. Generalul îl măsură iar din cap pînă în picioare și apoi îi oferi un loc lîngă dînsul. Pe bancheta cealaltă, în

www.digibuc.ro

fața excelenței, ședea un colonel cu figura colțuroasă, pe care Apostol nu-l cunoștea, și un maior slab, cu ochii scînteietori de inteligență. Aghiotantul, auzind iar gălăgie pe coridor, se strecură afară, să atragă din nou atenția domnilor că excelența-sa poate să se supere...

Generalul îi puse fel de fel de întrebări despre cum a fost rănit, prin ce spitale a umblat, cum s-a vindecat, dar Bologa, răspunzînd, vedea mereu în privirea lui o întrebare nerostită, care îl îndîrjea întocmai ca adineaori provocarea lui Varga. Altminteri, Karg, prin tonul vorbelor și prin blîndețea ce-i îndulcea toată înfățișarea, îi arăta un interes într-adevăr sincer, aproape nefiresc de sincer. Pe urmă veni și rîndul întrebării așteptate, luînd însă o formă glumeață, prietenoasă :

— Ei, așa-i că nu s-a prăbușit lumea fiindcă vii cu noi, aici ?

Apostol văzu limpede în ochii generalului că cere un răspuns scurt : nu. De aceea nu-și putu stăpîni o secundă de ezitare, care se stinse singură. Apoi vorbi cu o cutezanță înfrumusețată de claritatea glasului :

— Niciodată n-am fost laș, excelență, și deci am să vă mărturisesc și acuma că în sufletul meu s-a prăbușit o lume !

Degetele grase și încărcate de inele se agățară nervos de mustața burzuluită, iar sprîncenele late se înfoiră cînd generalul, uluit, întrebă :

— Adică cum ?... Ce lume s-a prăbușit ?

Bologa surîse atît de senin, că încruntarea generalului se transformă într-o curiozitate nerăbdătoare, iar mîna îndată i se așeză liniștit pe brățara canapelei.

www.digibuc.ro

— Am citit undeva, excelență, zise Apostol cu glasul de adineaori, că inima omului, în primele săptămîni ale vieții embrionare, se află nu în piept, ci în cap, în mijlocul creierilor, și că de-abia pe urmă coboară mai jos, despărțindu-se de creier pentru totdeauna... Ce minunat ar fi, excelență, dacă inima și creierul ar fi rămas împreună, îngemănate, să nu facă niciodată inima ce nu vrea creierul și mai cu seamă creierul să nu facă ce sfîșie inima!

Generalul se uită cîteva momente la Bologa, apoi la ceilalți, apoi rîse cu poftă, cu gura căscată, cu mustățile zbîrlite, încît fața i se încreți ca o coajă de nucă stricată.

— Foarte... foarte... interesant! mormăi dînsul rîzînd.

Pe urmă, potolindu-se cu greutate și cu o vădită rușine pentru că nu și-a stăpînit rîsul, își reluă masca obișnuită și serioasă, povestind colonelului cum i-a cerut Bologa să nu vie pe frontul romînesc și cum el totuși l-a iertat, avînd de-a face cu un ofițer foarte capabil și conștiincios, deși acuma vede că e și încăpățînat. Colonelul ascultă cu respect pînă ce sfîrși și apoi, cu același respect, zise:

— Eu, excelență, nu admit, firește, pentru că nu-mi permite legea, dar mă pun în situația locotenentului și-i înțeleg amărăciunea... E regretabil că cei în drept n-au luat măsuri generale în privința aceasta, ca să se evite situațiile delicate, în interesul capacității combative a armatei...

Apostol se cutremură, ca și cînd cuvintele colonelului i-ar fi străpuns ace în inimă, căci el astăzi nu mai dorea înțelegere, ci tocmai motive de ură și îndîrjire prin care să-și ațîțe, înflăcărată, cre-

www.digibuc.ro

ținta. Generalul însuși rămase surprins o clipă, și pe urmă răspunse convins, ba chiar cu un fel de mîndrie :

— Evident, evident că așa este !... Din punct de vedere uman, firește... Dar dacă cei de sus nu s-au gîndit la posibilitățile acestea ?... Nici eu nu pot lua asupra mea toate răspunderile... Eu cel mult pot să ușurez, în anume cazuri, cum e cazul locotenentului, de pildă... Da ! Negreșit, trebuie să ușurăm... Cum e încă slăbit de boală, vreau să-l feresc de greutățile frontului și o să-l întrebuințăm într-un serviciu mai fără osteneli mari... Uite, să treacă la coloana de muniții ! Așa-i ?... Căci noi sîntem umani... Noi... armata noastră... Unde aiurea și-ar mai bate capul un comandant să menajeze asemenea scrupuluri ?... Ce zici, domnule maior ? S-a mai pomenit atîta umanitate în vreo armată de cînd e istoria ? Și totuși pe noi ne acuză dușmanii de barbarie !... Ce lume ! Ce nedreptate !

Tocmai în clipa aceea aghiotantul se furișa iarăși înlăuntru. Generalul își curmă reflecțiile și-i zise poruncitor :

— Ia notă că locotenentul Bologa va fi repartizat la coloana de muniții !

În vreme ce aghiotantul scoase un carnet de însemnări, Apostol Bologa se uită la toți, pe rînd. rugător, întîlnind însă pe toate fețele aceeași compătimire, scăldată doar în zîmbete diferite. Se simți umil și mic, deși sufletul îi clocotea de ură. A vrut să stîrnească indignare, și iată că a găsit milă și înțelegere. Văzu creionul aghiotantului alergînd pe hîrtie și deodată strigă :

— Excelență, aș dori mult să-mi reiau bateria !

www.digibuc.ro

— Lasă, murmură generalul ocrotitor și din nou vesel. Trebuie să te întremezi și să aduni puteri într-un serviciu mai ușor, mai ferit de primejdii... Îmi pare bine că ți-a rămas drag frontul, dar deocamdată sînt silit, în interesul dumitale, să mă opun și să te menajez!

Bunătatea generalului, inexplicabilă și neașteptată, îl exaspera pe Bologa. Vru să-i mai obiecteze că serviciul la coloana de muniții e mai obositor ca la o baterie, dar chiar atunci își aduse aminte de preotul romîn din coridor și îndată îi răsări în inimă dorința de a-l cunoaște. Nu-l mai interesa nici generalul, nici frontul. Se sculă, bolborosi cuvinte încurcate de mulțumire, strînse o mînă grasă și moale, se înclină și ieși cu figura luminată...

Trecu grabnic în vagonul soldaților, se înghesui printre țăranii de pe coridor. Preotul era tot unde-l lăsase. Îl văzu de departe, și fruntea i se îmbroboni de sudori. Acuma îl recunoscu și se tulbură de bucurie.

— Așa-i că nu mă mai cunoști, părinte? îi strigă, însuflețit, întinzîndu-i mîinile.

Preotul îngălbeni, parcă l-ar fi surprins într-o faptă rea. Cînd Bologa își spuse numele, în ochii lui izvorî o licărire de însuflețire, pe care însă o înăbuși repede, uitîndu-se împrejur, să se asigure dacă nu-l pîndește cineva. Preotul era Constantin Boteanu, unul din prietenii cei mai buni ai lui Apostol din liceu.

— Și unde vine satul tău, Constantine? întrebă Bologa, fericit, nerăbdător.

— Apoi tocmai lîngă Făget, unde e comanda cea mare, nu știu cum îi zice la cătănie, răspunse

www.digibuc.ro

preotul, încurcat și înfricoșat că vorbește romînește cu un ofițer.

— E romînesc? stărui Apostol.

— Parte și parte... Noi îi zicem Lunca, dar pe ungurește se cheamă...

— Lunca? întrerupse Bologa, ca și cînd ar fi căutat să-l oprească a rosti cuvîntul unguresc. Și pe la noi este un sat Lunca... Îți aduci aminte?

— Cum să nu... tare bine! zise preotul. Dar pe-aici și romînii știu ungurește, c-așa-i obiceiul, dacă sîntem printre unguri... De altfel, așa e și bine...

— Ce bine, părinte? strigă Apostol serios. Nu te gîndești că așa, mîine-poimîine, rămîi fără parohie?

— Cam așa-i, ce-i drept, murmură Boteanu zăpăcit, zîmbind umil. Ce să facem? Noi n-avem nici o putere și nici nu ne putem amesteca. Destul ne zdrobește viața, de mă mir cum o mai putem duce în spinare...

— Cînd omul are un ideal, înfruntă toate greutățile! zise Apostol apăsat, cu înțeles.

— Idealul nostru e Dumnezeu, răspunse preotul cu o sfială în care-și ascundea o teamă amară. Cînd ai suferit ca noi, numai în Dumnezeu mai poți avea nădejde...

Pe urmă îi povesti lui Apostol cum, la intrarea oștirilor romîne, autoritățile l-au ridicat și, împreună cu trei țărani fruntași, l-au transportat în Țara Ungurească, pe lîngă Dobrițin. Nevasta cu doi copilași au rămas în grija Domnului. Vreo trei luni nici n-a auzit de ei și a crezut că s-au prăpădit în focul războiului. De-abia cînd s-a întors roata norocului a aflat că sînt sănătoși și-l așteaptă să

www.digibuc.ro

vie acasă. Au trecut însă pe rînd săptămînile, și de întors acasă nici pomeneală. S-a rugat pe la toți, s-a umilit, s-a ploconit... În zadar. Ba că e zona frontului, ba că romînii sînt suspecți, ba așa, ba altfel... În sfîrșit, a cerut voie să-și aducă baremi și familia acolo, lîngă Dobriția, pînă ce va îngădui Dumnezeu să se liniștească vremurile. Apoi, pe neașteptate, i-au dat drumul să plece acasă, punîndu-i în vedere să se poarte bine...

Apostol Bologa zîmbea din ochi, în suflet însă era ros de nemulțumire și de decepție. Frica preotului și umilința care-i sublinia toate vorbele și privirile îl izbeau ca niște cuțite, deși căuta să le treacă cu vederea. Îi povesti și el cum l-a împins soarta în război și pe urmă, scuturîndu-i mîna :

— Apoi să știi, Constantine, că am să viu pe la voi, să vorbim mai multe !

Preotul răspunse spăimîntat :

— Mă rog... Chiar mi-a scris preoteasa că umblă mulți militari prin casa noastră, că doar azi așa sînt vremurile...

Bologa vru să zîmbească, dar gura i se încleștă într-un rînjet dureros.

4

Biroul coloanei de muniții era în Lunca, pe o ulicioară dosnică, în casa groparului Paul Vidor. Clădirea privea cu fața spre uliță și avea la mijloc o tindă îngustă, cu ușa veșnic deschisă, în dreapta o odaie mai mărișoară, în care se instalase cancelaria, iar în stînga, alte două odăițe : în cea din

www.digibuc.ro

fund se strînsese groparul, și în cea dinainte, locuința comandantului coloanei.

Apostol Bologa luă în primire, de la locotenentul pe care venea să-l înlocuiască, biroul cu cele cîteva registre și imprimate. Nu putuse dormi în tren și, sosind în Lunca, trăsese direct aci, prăpădit de oboseală. Ascultă nepăsător explicațiile înaintașului său pînă în clipa cînd îi desfășură o schiță cu planul frontului și cu pozițiile tuturor unităților ce țineau de divizie. Atunci se așeză la masă, înviorat, parcă i-ar fi dat o băutură fermecată, sorbind din ochi harta cu semnele albastre și roșii, încercînd cu degetele tremurătoare să urmărească liniile capricioase. Dar capul îi era atît de tulbure de emoție, că nu se putu dumeri și, sculîndu-se iar în picioare, zise nehotărît:

— Nu pricep nimic... Îmi huruie creierii. Am să mă orientez mai tîrziu...

— Desigur, nici vorbă, răspunse repede locotenentul. De altminteri, și schița e învechită și va trebui s-o completezi... Iacă, de pildă, colea, tocmai la margine, la sud, sectorul acesta... uite, e ocupat acuma de husarii descălecați, deoarece umblă zvonul că romînii se pregătesc să ne atace... În sfîrșit, ai să te orientezi și o să te familiarizezi cu situația... Firește, schița e numai pentru orientare, căci pe tine aici nu te interesează decît artileria noastră...

Ca să scape de el mai curînd, Bologa îi dădu mîna, cu un surîs neizbutit.

— Ești foarte palid și slăbit, camarade, zise locotenentul, luîndu-și rămas bun. Eu cred că nici nu ești încă vindecat pe deplin, cel puțin după în-

www.digibuc.ro

fătișare... Ar trebui să te îngrijești foarte, foarte bine!

Apostol plecă ochii, de-abia stăpînindu-și un simțămînt ciudat de revoltă și umilire. Rămase în picioare, rezemat de dunga mesei. La altă masă lungă, un sergent și un caporal scriau, cu priviri furișe spre noul comandant, scîrțîind zeloși din peniță. Ar fi dorit să le spună și lor două vorbe, dar se simțea incapabil și-i era frică să nu întîlnească și la ei milă. Atunci apăru în prag Petre, salvator, zicîndu-i:

— Don locotenent, am pregătit ceva de mîncare, că trebuie să vă fie tare foame... Poftiți dincoace în odaie...

Auzind graiul romînesc, cei doi gradați ridicară deodată nasurile spre ordonanță, mirați. Bologa observă mișcarea lor și răspunse cu o mîndrie copilărească, parcă ar fi căutat să le sfideze uimirea:

— Bine, Petre... Chiar mi-e foame, căci în tren mai mult am răbdat decît am mîncat!

În tindă, prin ușa rămasă întredeschisă, auzi glasul unuia:

— Mi se pare că și locotenentul e valah...

Vorbele acestea aproape disprețuitoare, care altă dată l-ar fi jignit, acuma îl liniștiră ca niște laude, încît trecu dincolo înseninat...

Odaia lui era curată, cu pat bun, cu ghivece de mușcată în ferestre, cu blide înflorite pe pereți. La mijloc, masa așternută îl aștepta, iar în soba de cărămidă duduia un foc zdravăn. Apostol își roti privirea, mulțumit, și se opri brusc văzînd lîngă sobă o fetișcană de vreo optsprezece ani, cu năframă roșie-aprinsă în cap, cu niște ochi mari negri, care parcă rîdeau, cu buzele umede și pline.

www.digibuc.ro

Acuma își aduse aminte că a mai văzut-o și adineaori, cînd a intrat în ogradă, și n-a luat-o în seamă, deși fata îl cîntărise din ochi cu o îndrăzneală neobișnuită.

— Dar asta? întrebă Apostol pe ordonanță, arătînd cu capul spre ea.

— E fata gazdei, don locotenent...

Bologa se învioră, îi întinse mîna și zise pe ungurește:

— Dumneata ai făcut așa frumos aici?

— Împreună cu soldatul dumitale, răspunse fata cu surîs strengăresc, privindu-l drept în ochi.

Apostol îi simți mîna aspră și foarte caldă.

— Și cum te cheamă pe dumneata?

— Ilona...

— Ilona... Da... Și nu ți-e frică între atîția militari?

— De ce să-mi fie frică? zise fata simplu, adăogînd repede, cu mîndrie: Mie numai de Dumnezeu mi-e frică...

În vreme ce el se așeză la masă, Ilona se oploși lîngă sobă, fără a-l pierde din ochi, parcă ar fi fost fermecată. De altfel, și Apostol, mîncînd, o privea pe furiș, întîi cu curiozitate nerăbdătoare, apoi cu un neînțeles sentiment de duioșie. A fost totdeauna timid cu femeile, neîncrezător și neîndemînatec. Mai ales îi era rușine pentru că niciodată nu știa ce să vorbească cu ele. Chiar Marta, și chiar după ce s-au logodit, îl încurca de multe ori, de se roșea ca o fecioară. De-abia uniforma și războiul l-au dezmorțit și i-au șters sfiala. De-a treia zi, cînd s-a îmbrăcat militărește, a cucerit o casierită sentimentală, jurîndu-i credință veșnică și uitînd-o pe urmă în brațele alteia. Pe unde îl ducea soarta,

www.digibuc.ro

iubirile trecătoare îl întîmpinau și i se ofereau. Și el le culegea fără alegere, aproape grăbit, ca și cînd ar fi vrut să se răzbune pentru timpul pierdut. Totuși, într-o cămăruță deosebită a inimii, păstra dragostea Martei, întreagă, curată, ferind-o cu îngrijire de orice atingere, mulcomindu-i mustrările cu făgăduinți solemne de viitor. Ochii țărăncuței unguroaice însă pătrundeau tocmai în cămăruța cea ascunsă, fără ca el să se poată împotrivi, simțindu-se iarăși timid și zăpăcit, întîia oară în război. Cînd își dădu seama de aceasta, se înfurie și se hotărî să nu se mai uite la ea.

«Trebuie să fie o fetișcană care a ținut de urît tuturor înaintașilor mei din odaia aceasta!» se gîndi dînsul, ridicînd iar ochii spre Ilona, cu sfidare.

Privirea ei veselă îl rușină. Îi păru rău că a jignit-o, fie și în gînd...

Petre ieși pe afară după treburi, făcînd semn fetei să plece și ea, să lase pe locotenent să se odihnească puțin. Ilona nu se clinti, parcă n-ar fi înțeles semnele ordonanței. Apostol, cu nasul în farfurie, se silea să rupă tăcerea și se necăjea că nu găsește ce să vorbească. În sfîrșit, o întrebă brusc, fără să o privească:

— Romînește nu știi, fetițo?

— Știu puțin, dar pe-aici toată lumea mai mult ungurește vorbește, c-așa-i obiceiul, răspunse Ilona repede, aproape speriată. Apoi, fiindcă Bologa tăcea, urmă mai liniștită: De altfel, la noi biserica e romînească și popa în romînește face slujba totdeauna, numai predica o spune pe ungurește, ca să pricepem mai bine...

www.digibuc.ro

Apostol tocmai se mustra că i-a putut pune o întrebare atît de neroadă ; răspunsul ei însă îl încurcă cu desăvîrșire. Și nu vorbele, ci glasul ei aspru și totuși dulce și mîngîietor ca o panglică de mătase, cu niște mlădieri de copil răsfățat. De-acum nu mai dorea decît să-i audă glasul și își chinuia mintea să înjghebe o întrebare potrivită prin care s-o facă să mai vorbească. Toate sforțările lui fură zadarnice. Trecură vreo trei minute în tăcere, uitîndu-se desperat în ochii ei, care umpleau casa cu o lumină blîndă și ispititoare. Apoi deodată îi veni în gînd s-o întrebe de cîți ani e, firește cu ton glumeț, ca nu cumva ea să-și închipuie cine știe ce. Îi era teamă că-i va tremura vocea, și Ilona va înțelege greșit rostul întrebării... Pînă să se hotărască să deschidă gura, se auzi un ciocănit energic în ușă. Fata se ridică și șopti :

— A venit tata...

Fără să mai aștepte îngăduința, un țăran trecu pragul. Bologa, înfuriat, se sculă în picioare, gata-gata să-l alunge. Paul Vidor însă se apropie jovial, cu mîna întinsă, și-i ură bun sosit în casa lui. Avea fața osoasă, cu zbîrcituri multe sub ochii căprui, în care juca deșteptăciune și șiretenie, și niște mustăți puțin cărunte, dar groase și cu vîrfurile ascuțite, cum le poartă țăranii unguri. Înfățișarea gazdei potoli scurt mînia locotenentului. Îi răspunse liniștit și chiar îl pofti să șeadă. Groparul se uită să vază dacă toate sînt în bună ordine și dădu peste Ilona, care se apucase să scormonească în foc cu mare rîvnă.

— Ilona, aide, șterge-o ! zise poruncitor, încruntînd sprîncenele. Ce mai cauți aici ? Altă treabă n-ai decît să stai pe capul domnului locotenent ?

www.digibuc.ro

— Parcă eu de dragul dumneălui stau! mormăi fata, ursuză, fără să se întoarcă.

— Aide, aide, lasă vorba! făcu groparul serios, pînă ce se închise uşa, şi pe urmă adăogînd blajin către Bologa: Trebuie s-o ţinem de scurt, altfel cum am trăi între atîtea cătane?... E tînără şi fără minte, domnule locotenent, şi nu pricepe că d-voastră aveţi de lucru şi că n-aţi venit pe aici să pierdeţi vremea cu palavre...

Paul Vidor era vorbăreţ din cale-afară, mai ales însă îi plăcea să stea la taifas cu domnii, crezîndu-se mai deştept ca ceilalţi săteni şi mai vrednic. Îşi trase un scaun lîngă masă, se aşeză tacticos şi îndată se încălzi la vorbă, deşi Apostol se mohorîse, frămîntat numai de dorinţa de-a auzi glasul fetei. Răspunsurile în doi peri nu descurajau de loc pe gropar, ba, dimpotrivă, îl întărîtau. Din una, din alta, începu să spuie că el e om cu stare, cu toate că e gropar. Are pămînt destul şi bunişor, măcar de l-ar putea munci cumsecade în vremurile astea grele. Gropar s-a făcut numai de cînd i-a murit nevasta, fie iertată, adică de vreo unsprezece ani, de l-a lăsat amărît şi cu doi copilaşi. Altfel, meseria lui e tîmplăria şi a învăţat-o la oraş, de copil, că tatăl său a vrut să-i dea în mînă o pîine mai bună decît orice avere. Apoi tîmplarul merge mînă-n mînă cu groparul, unul face coşciugul, iar celălalt groapa, aşa că el nu s-a ruşinat să sape şi groapa mortului, de vreme ce a învăţat să facă coşciuguri. Căci decît tîmplar într-un sat, mai bine gropar, că masă şi scaune îşi mai ticluieşte omul şi singur, dar pentru groapă tot are nevoie de altul. Nu-i ocară să munceşti, ci să leneveşti. Cînd rămîi văduv cu un băiat de unsprezece ani şi o

www.digibuc.ro

fetiță de șapte, trebuie să pui osul de vrei să nu te mănînce sărăcia... Toate au mers cum au mers, și mai mult bine decît rău, pînă ce a dat pacostea războiului peste bieții oameni. Feciorul era tocmai gata de oaste și s-a dus, că n-avea încotro, și s-a prăpădit nici nu se știe pe unde, prin cele țări muscălești, înainte de a se împlini un an. Cît l-a plîns și el, și fata, o, Doamne! Dar parcă lacrămile și bocetele au înviat vreodată pe morți? Acuma Dumnezeu să-l odihnească și să-l ierte!... Altfel, pe-aici a fost liniște pînă cînd au sărit și romînii în bătălie. De atunci însă vai și amar! Mulți au fugit de frică mai spre inima țării, care cum a putut. El a rămas acasă, ce-o fi să fie, căci nu s-a îndurat să-și lase averea de haram. Nici n-au făcut romînii multă stricăciune, ce-i drept. Doar de-ale gurii, ca orice cătane, și mai cu seamă cînd s-au retras în țara lor. Mai fără milă au fost ai noștri, dacă-i să vorbim cu dreptate, căci îndată ce au sosit, una-două au și spînzurat vreo trei oameni din sat, că, zice, ar fi făcut semne dușmanului. Ba cît pe-aci să dea și el de bucluc, fiindcă romînii îl puseseră primar în locul celui care fugise. Parcă e o vină să-ți faci datoria! Adică dincolo, în Făget, în satul vecin, cine-i primar? Cumnatul lui!... Atunci de ce să-i impute lui c-a fost primar cîteva săptămîni?... Au trecut însă toate, numai de-ar aduce Dumnezeu pacea mai curînd...

Bologa îl lăsase să vorbească în voie, Groparul, după ce-și sfîrși povestirea pățaniilor, se aștepta să afle și el noutăți și, pentru că locotenentul nu se urnea, îl întrebă direct, înmuind glasul, misterios:

www.digibuc.ro

— Oare ce-o mai fi cu pacea, domnule ofițer?... Prin oraș nu se aude nimic?... Aseară am fost puțin prin Făget, pe la cumnatu-meu, și am prins o vorbă cum că rusul s-ar fi dat bătut și că vrea să se împace... La cumnatul, chiar în casa lui, șade generalul cel mare în gazdă, și alături e cancelaria diviziei... poate d-ta nu știi, că ești nou... Uite așa umblă vestea pe acolo, printre ofițeri, despre muscali! Ce-o fi, ce n-o fi, Dumnezeu știe, și bine-ar fi să fie ceva!

— Eu viu de-a dreptul de la spital și nu știu ce-i prin lume, zise Apostol. Dar bine nu-i, bade, asta o văd!

— Așa-i, chiar așa-i, făcu țăranul, dînd din cap, grav. Multă durere și multe necazuri sînt, așa-i!... Măcar de le-ar da Dumnezeu celor mari milă și înțelepciune să bage sabia în teacă și să ne scape de pieire! Că ei stau colo și dau porunci, iar oamenii suferă, și se chinuiesc, și mor...

Fiindcă groparul nu se dădea dus, ba părea că de-abia a prins chef de taifas, Bologa se sculă și curmă vorba, poftindu-l să continue cu altă ocazie, deoarece acum îl cheamă serviciul. Paul Vidor recunoscu bucuros că așa-i, dar așteptă să plece locotenentul înainte...

Apostol Bologa, enervat de stăruința țăranului, trecu în cancelarie, luă schița frontului, porunci gradaților să-și vadă de lucru, pentru că el are niște treburi oficiale de rezolvat azi, și apoi ieși în ogradă în soarele tînăr și primăvăratec. Lumina și căldura îl îndemnau să se uite împrejur, fără să vrea, parc-ar căuta pe cineva. În ușa grajdului, pe pragul înalt, ședea Ilona, cu coatele pe genunchi și cu obrajii în palme. Cînd îi întîlni privirea,

www.digibuc.ro

Apostol înțelese de ce s-a uitat împrejur și simți că tot sîngele i s-a urcat în obraji. Zîmbi iar, fără să vrea, spre Ilona, zicîndu-și, în aceeași vreme, că nu trebuie s-o ia în seamă și că are un glas nemaipomenit de ciudat...

Pe drum i se păru că se trezește dintr-o vrajă blestemată. Cotind în ulița mare, spre mijlocul satului, se gîndi: dacă o țărăncuță ar fi în stare să-i zdruncine credința și să-i zădărnicească hotărîrea, atunci mai bine să se împuște. Și-și pipăi revolverul, ca și cînd ar fi vrut să-și dovedească sieși că nu va șovăi.

În fața bisericii se opri și se întrebă: unde merge?... Da, umblă să se orienteze, sub pretext că se va prezenta superiorilor și camarazilor. Apoi, chiar la noapte, va pleca. Nu trebuie să piarză nici o zi, nici un minut. Numai cînd va fi dincolo va putea fi aievea liniștit și fericit...

Casa preotului, peste drum de biserică, părea îmbrăcată în bucurie. Apostol își aduse aminte cum i-a spus Ilona că popa predică ungurește, și pe urmă rușinea lui Boteanu în tren și lașitatea lui umilită... Întoarse capul.

Nu știa încotro s-o apuce. Satul, de altfel, n-avea de ce să-l intereseze, ci numai frontul. Trebuie să plece, dar, imediat pe front, să se prezinte colonelului, să vază terenul, să-și aleagă locul... Poate să se întîlnească și cu Klapka, chiar trebuie să-i spuie...

Dintr-o casă de lîngă biserică apăru deodată Meyer, îmbrobodit într-o mantie groasă, cu gulerul ridicat, deși soarele umplea pămîntul de căldură tinerească, îmbătătoare.

www.digibuc.ro

— Doctore, doctore! strigă Apostol, văzînd că Meyer merge înainte fără să-l fi zărit.

Medicul se întoarse ursuz și se însenină puțin cînd recunoscu pe Bologa, care alerga spre dînsul. Se duseră împreună la spitalul mobil, improvizat în școala satului. Pînă acolo Apostol îi povesti cum s-a vindecat și, deoarece doctorul, fire tăcută, nu-l înghesuia cu alte întrebări, în poarta spitalului îi spuse că ar vrea să meargă pe front, să se orienteze, și că n-are cal. Meyer îi oferi calul său, dar totodată îi zise prietenește:

— Ești slăbit rău, Bologa, ia seama! Mai lasă vitejiile și cruță-te, altfel, mîine-poimîine, iar vii la mine, ca client! Chiar acum sînt sigur că ai puțină febră, fiindcă prea îți sticlesc ochii. Ar fi putut să-ți dea un concediu pînă să te întremezi mai bine... În sfîrșit, bagă de seamă și las-o mai domol!

— Mă simt ca un zmeu, doctore! răspunse Bologa cu o veselie nefirească.

Doctorul mormăi ceva în gulerul mantalei, dar Apostol nici nu încercă să înțeleagă, atît îi era sufletul de încărcat cu speranțe...

5

Apostol Bologa porni călare, cu harta în mînă... Lunca era sat lung, pe malul drept al unui rîuleț gălăgios, strîns ca în clește între două rînduri de dealuri îmbrăcate cu brazi și fagi, amestecați. Șoseaua trecea prin mijlocul satului, iar calea ferată, prin dosul caselor, prin grădini și livezi ce se urcau pe coastele piezișe. Împrejurul gării valea se lăr-

www.digibuc.ro

gea ca un fund de cazan, dar dincolo de sat se strîmta iar pînă la gura văii, care coboară dintre munți, în stînga. Calea ferată și șoseaua treceau peste pîrîu pe un pod comun, cîrpit de curînd. Bologa mai înaintează vreo treizeci de pași, pe urmă, pe țărmul pîrîului, descoperă drumul spre front. Aici dealurile sînt mai line și casele foarte rare, unele cocoțate prin poieni depărtate, ca niște cuiburi. Drumul urcă prelung, și pîrîul se micșorează, devenind tot mai săltăreț, ca un copil buiac și neastîmpărat. În fund albăstresc, în curmeziș, coamele munților, crestate pe alocuri ca niște metereze uriașe...

Apoi, într-un loc mai lărguț, drumul de care se sfîrșește, pierzîndu-se, împreună cu pîrîiașul subțiat ca un fir de argint, printre hățișurile vîlcelei. În schimb, o cale nouă începe suișul spre miază-noapte, un drum de război făcut de soldați, păzit pe la cotituri cu cruci albe, întrebătoare. Pe aci Bologa întîlnește mai des militari, unii coborînd, alții urcînd, și cîteva căruțe trase de mîrțoage prăpădite.

— În sfîrșit, am ajuns, murmură Apostol, aprins de emoție, oprind calul și comparînd terenul cu harta. Prin apropiere trebuie să fie liniile artileriei...

Era pe o spinare de deal, lătăreață, acoperită cu pădure rară ca perii în barba unui spîn. Drumul se ramifica de-aici ca un evantai. Bologa aruncă mai întîi o privire în urmă. Pîrîul nu se mai vedea, iar măgurile și coastele printre care trecuse aveau o înfățișare nouă, necunoscută.

«Dacă bateriile sînt aici, atunci infanteria o fi pe dealurile de colo, se gîndi dînsul, întorcîndu-se

www.digibuc.ro

repede și cercetînd cu mai mare atenție șirul de coame care închidea zarea în față. Iar puțin mai încolo, poate chiar pe coasta cealaltă, sînt...»

Primprejur domnea liniște albă, peste care plutea surîsul soarelui, ca o pulbere de aur. Brazii nici aceia nu și le clinteau, sorbind încremeniți bucuria primăverii. Apostol își auzea bătăile inimii, iuți, fierbinți, stăpînind cu gîlgîitul lor viu toată lumea dimprejur.

«Am venit trei ore și ceva... S-a făcut amiazi!» își zise el uitîndu-se deodată la ceas și pornind apoi, la întîmplare, drept înainte, fiindcă din schița lui nu putea înțelege nimic.

Un artilerist îl călăuzi la póstul de comandă al lui Klapka, numai la cîțiva metri de drumul pe care apucase Bologa. Căpitanul tocmai se așezase la masă, singur, în căsuța de bîrne, destul de bună și de spațioasă pentru împrejurări. Cînd apăru Apostol în ușă, salutînd cu un zîmbet puțin confuz, Klapka scăpă cuțitul din mînă și bolborosi niște cuvinte cehe sperioase. Își veni în fire îndată, se repezi la el și-l îmbrățișă și-l sărută, plîngînd de bucurie:

— Bine-ai venit... Sănătos? Adevărat?... Ia să te examinez!... De ce ești așa de palid?... O să-ți reiai bateria, firește... Mîine-poimîine vom începe lucrul, știi, serios!... Dar staí, așează-te colea, să mîncăm împreună și să-mi povestești tot, tot, din fir în păr... Să începi din noaptea ceea, ții minte?... Ehe, cît ți-am purtat de grijă... Ai avut noroc, ai avut ghinion? Dumnezeu știe! De plătit însă ai plătit scump încercarea, și cu grele suferințí, dragă Bologa... Ei, te rog, treci colea... Aide... A, dacă ai ști ce veselă mi-e inima că te văd teafăr! Căci doctorul Meyer ne spunea și ne asigura, firește cu pă-

www.digibuc.ro

rere de rău, că dintr-o grămadă de carne tăvălită prin noroi, cum ai fost tu cînd te-a vizitat dînsul, îndată după respingerea atacului, e imposibil să se mai ticluiască un locotenent de artilerie, chiar de și-ar aduna știința toți medicii din lume, și că numai mila lui Dumnezeu mai e în stare să te facă iar om ca oamenii... Pe urmă, cînd am aflat că ești pe cale de vindecare, tot Meyer a zis că trebuie să-ți fie nespus de dragă viața...

Căpitanul turuia parcă n-ar mai fi vorbit de un secol și ar ține să-și verse acuma tot sufletul. Apostol Bologa primi bucuros invitația la masă; era obosit de drum și nesomn, și-apoi acasă, obsedat de privirile stranii ale unguroaicei, mîncase ca și cu gura altuia. Avu numai o clipă de ezitare, gîndindu-se că va trebui să povestească și lui Klapka aceleași lucruri pe care le-a povestit de atîtea ori pînă astăzi. Presimțirea i se împlini întocmai. Mai bine de o oră căpitanul îl suci și îl răsuci ca un judecător de instrucție, cerîndu-i amănunte asupra rănilor, asupra întîlnirii în tren cu generalul...

— Foarte rău îmi pare că nu rămîi aproape de mine, dar pentru tine e mult, mult mai bine în sat, la coloana de muniții, zise Klapka. De altfel, sînt sigur că te-ai săturat de visuri, adăogă mai domol, parcă s-ar fi temut să nu-i răscolească vreo rană. Soarta ți-a dat un avertisment atunci...

— Da, atunci soarta m-a dușmănit, fiindcă, drept să-ți spun, nici sufletul meu n-a fost pregătit îndeajuns! răspunse Bologa fără patetism, dar cu vădită mulțumire că poate vorbi cu cineva despre aceasta pe față. Atunci eram convins pînă în măduva oaselor că credința mea e desăvîrșită și totuși mă îngrozeam doar la gîndul morții. Suferințele

www.digibuc.ro

mi-au înfrînt mîndria, încît azi știu bine că numai credința, căreia îi jertfești fără șovăire însăși viața ta, numai aceea te poate mîntui !... Și acuma dragostea de viață e mai puternică în inima mea decît credința, îmi dau seama... Am ajuns să-mi fie frică de mine însumi ! Credințele și hotărîrile se macină dacă le cîntărești mult, și eu nu pot să nu le cîntăresc ! De aceea trebuie să plec repede, înainte de-a avea vreme să le controlez prea deaproape, altfel, cine știe, poate că... Numai cînd e singur omul cu sufletul său, numai atunci există un echilibru între lumea lui cea mică dinlăuntru și restul universului ; îndată ce intervine realitatea de-afară, omul devine o jucărie neputincioasă, fără voință adevărată, mergînd încotro îl mînă puteri și hotărîri străine de ființa lui...

— Te-ai făcut mai lung la vorbă chiar decît mine, îl întrerupse Klapka, surîzînd nerăbdător. Toate bune și frumoase, dragă Bologa, deși considerațiile tale mi se par cam... copilăroase, ca să nu zic mai rău. Idealul rămîne ici, la inimă, și realitatea e realitate, Bologa ! Realitatea e revoluția dincolo, la muscali, înțelegi ?... De-aseară forfotește vestea prin telefoane. Azi e confirmată oficial. În Rusia a izbucnit revoluția... Va să zică, speranțele noastre, uite-așa, în vînt !... Plecăm grumazul și continuăm, Bologa !

Apostol își aduse aminte că și groparul i-a vorbit de revoluția rusească, dar nici atunci și nici acuma, nici baremi n-a tresărit. Răspunse mai nervos :

— Ce mă interesează pe mine ce se petrece acolo ?... Nu vreau să știu și nici n-am încercat niciodată. Tocmai necunoscutul mă ispitește, necunoscutul în care locuiesc toate posibilitățile...

www.digibuc.ro

Ș-apoi eu nu caut în lume, aici ori dincolo, decît mîntuirea sufletului meu...

— Nu te-ai lăsat de visuri, Bologa, de loc... de loc...

— D-tale ți se par visuri goale, pe cînd pentru mine în visurile acestea palpită tot rostul ființei mele, zise Apostol cu o privire atît de sfredelitoare, încît Klapka se feri ca dinaintea unei sulițe de foc. N-aș vrea eu să nu mă mai gîndesc la nimic și să trăiesc așa... mulțumit? Uneori îmi zic că sînt ridicol și totuși nu mă pot opri... Asta-i nenorocirea!

Klapka se simțea foarte bine aici. Se împrietenise aievea cu colonelul. Toată iarna luptele conteniseră, așa că nici o primejdie nu-l mai amenințase. Se mai gîndea, chiar deseori, la înflăcărările sale naționale și se stima în sinea lui din pricina lor, dar avea grijă să le ascundă și să le păstreze pentru alte vremuri... Și acuma, cu Bologa, după întîiile izbucniri de bucurie, mai ales însă de cînd a înțeles că n-a renunțat la gîndurile de dezertare, socotea c-ar fi cuminte să nu se amestece prea mult în niște planuri primejdioase. De aceea profită de o tăcere a lui Apostol și schimbă vorba, întrebîndu-l dacă s-a prezentat colonelului, și apoi spunîndu-i că postul de comandă al regimentului e foarte aproape, nici patru sute de metri. În curînd ieșiră afară, și Klapka se grăbi să-i arate unde vine coliba colonelului.

Firește, și colonelul vru să audă pățaniile lui Bologa, și Bologa trebui să i le înșire pe îndelete. Totuși, peste o jumătate de oră se întoarse iarăși la Klapka, puțin plictisit că a pierdut vremea, în loc să recunoască frontul și să-și pregătească plecarea

www.digibuc.ro

cea mare. Cum să pornească noaptea prin munți pe care nici măcar nu i-a văzut?

În dosul postului de comandă însă zări o furnicare neobișnuită: un grup de prizonieri romîni, înconjurați de husari descălecați, ofițeri de pe la bateriile vecine și de la divizion, artileriști... Apostol își simți genunchii moi și totuși nu se putu opri. De altfel, în acele clipe prin minte îi trecea numai gîndul că nu va găsi calul doctorului și nu va putea pleca mai repede în sat.

Cînd ajunse mai aproape, îl văzu Klapka și îi făcu semne cu mîna să se grăbească. În mijlocul artileriștilor se afla un ofițer romîn, oacheș, cu o mustăcioară neagră mică, tunsă, cu capul gol și uniforma plină de noroi, iar mai departe, păziți de patru husari înarmați, stăteau vreo șapte soldați, cu fețele strîmbe de groază, uitîndu-se năuci la grupul care cuprindea pe ofițerul lor.

— Bravo, bine că vii să ne scapi din încurcătură! strigă Klapka cu o curiozitate feminină pe față, arătînd spre sublocotenentul prizonier. Uite, de vreo zece minute încercăm să ne înțelegem cu camarazii aceștia, și nu-i chip! Domnul nu știe sau nu vrea să vorbească decît romînește, iar pe aici n-avem tălmaci...

În vreme ce Apostol Bologa se uita zăpăcit cînd la ofițer, cînd la soldații prizonieri, un locotenent de husari, zăcut de vărsat, cu nas mare, începu să istorisească poate a zecea oară cum s-a pomenit cu patrula romînească în spatele liniilor, rătăcită, se vede, din cauza necunoașterii terenului; se pare că a vrut să se strecoare între infanterie și cavaleria care ocupă tocmai aripa stîngă a frontului diviziei... Apostol auzea vorbele husarului ca prin vis, căci

www.digibuc.ro

ochii și inima lui erau cu prizonierii, citind gîndurile lor gîndite în românește, îmbrățișîndu-i și spunîndu-le că-i iubește și la noapte va fi negreșit acolo de unde au venit ei... Apoi, cutremurîndu-se ca de frig, se apropie de sublocotenentul captiv și zise românește, cu un început de zîmbet în colțurile buzelor supte

— Acuma ai căzut prins, trebuie să...

Prizonierul nu se miră de loc auzind graiul românesc; întoarse niște ochi furioși spre Bologa și îi curmă vorba cu ură:

— Aici vă purtați cu prizonierii ca niște sălbatici. O brută de ofițer m-a lovit cu un par peste șale pentru că n-am putut și n-am vrut să-mi trădez armata și țara!... Asta-i barbarie, domnule... asta-i...

Revolta prizonierului răsuna mai violent, ca într-un microfon, în inima lui Apostol. Obrajii i se roșiră, privirea i se înduioșă... Simțea o nevoie cumplită să-și apropie sufletul prizonierului. Vru să-i întindă mîna și ridică puțin brațul, nehotărît încă, zicînd cu glas tremurat de dragoste:

— Da, da, așa-i... chiar așa, căci... și eu sînt romîn...

— Dacă ai fi adevărat romîn, n-ai trage în frați, răspunse repede sublocotenentul cu atîta dispreț, încît i se schimbă deodată înfățișarea. Locul d-tale ar fi dincolo, nu aici, domnule... Dar romîni ca d-ta...

Bologa păli. Brațul i se zgîrci și pumnii se încleștară. Lumea întreagă parcă se rostogolea vertiginos într-o prăpastie. Îi fulgeră prin gînd să se arunce asupra sublocotenentului, să-i smulgă din inimă disprețul. Dar, în aceeași miime de secundă, își mai zise că prizonierul îl face de batjocura ofițerului. Uluit, întoarse spatele romînului și se uită cu un

www.digibuc.ro

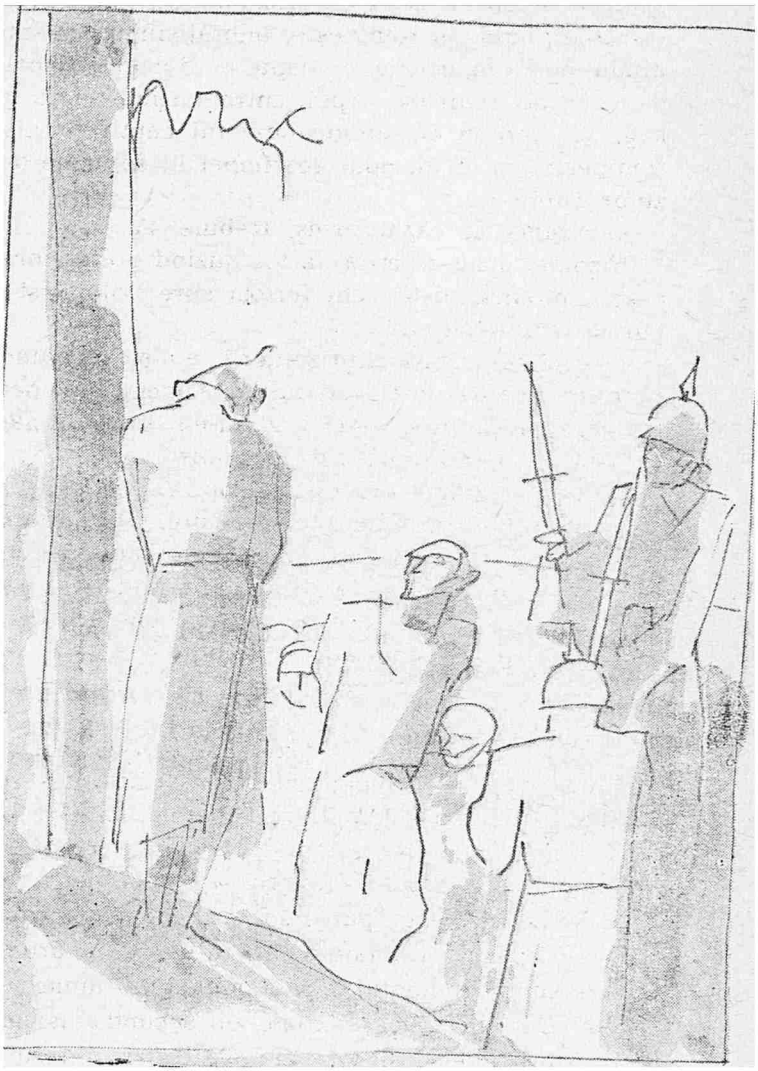

www.digibuc.ro

surîs nedumerit la ceilalți, așteptînd acum de la ei salvarea din situația aceasta îngrozitoare. Glasul căpitanului Klapka îi curmă chinul cu o întrebare îngroșată de curiozitate :

— Ce spune, ce spune ?

— Nimic... nu vrea să vorbească... murmură Apostol ușurat, ca și cum s-ar fi trezit dintr-un coșmar ; după două momente, mai adăogă, cu o privire îngrozită spre prizonierul care se uita, mormăind revoltat, în altă parte : În sfîrșit... eu... eu mi-am făcut datoria și... am încercat să...

Prizonierii fură escortați mai departe, la alt comandament, iar grupul de curioși se risipi în cîteva minute. Klapka rămase pe loc, puțin încurcat, simțind că Bologa vrea să-i vorbească.

— Știi ce mi-a spus prizonierul ? zise deodată Apostol, cu fața crispată într-un rînjet. M-a insultat și m-a disprețuit, căpitane, auzi ? M-a scuipat !... Acuma vezi bine că trebuie să plec numaidecît... că nu mai am nici un minut... că diseară... O, cît îl iubeam, și el cum m-a umilit !

Klapka se uită la dînsul, înțelese că dorește un răspuns sau baremi un cuvînt, dar îi fu frică să vorbească. Bologa aștepta cu ochii împlîntați în tăcerea căpitanului, apoi șopti :

— Adio !...

Ordonanța lui Klapka aduse calul, și Apostol încălecă și porni fără să mai întoarne capul.

— La revedere, Bologa ! strigă căpitanul, văzîndu-l că se depărtează.

Lui Apostol i se păru că și Klapka își bate joc. Dădu pinteni calului. Trebuie să ajungă în sat cît mai repede, să se pregătească și să sfîrșească. În suflet i se zvîrcolea un iad cu limbi de foc atît de

www.digibuc.ro

sfîșietoare, că în fiece clipă amenințau să-i istovească toate izvoarele voinții. Simțea iarăși cum aleargă pe dunga prăpastiei, și ispita prăbușirii îl pîndea și-l învăluia într-un nour de ceață în care mintea nu mai poate închega nici o hotărîre. De aceea trebuie să se grăbească, trebuie!

Pe la mijlocul drumului își aduse aminte că a venit să recunoască frontul, să-și aleagă calea și, iată, a pierdut vremea degeaba. Un moment se gîndi să se întoarcă înapoi, apoi își zise că schița cu pozițiile e destulă călăuză și arată golurile de care dînsul are nevoie. Pînă la primele linii va putea pătrunde oricînd, iar de acolo îl va îndrepta norocul.

Sosi în Lunca aproape de asfințitul soarelui, cu calul leoarcă de sudoare. Vru să mulțumească doctorului, dar nu-l găsi la spital, nici acasă. Trecînd prin fața bisericii, văzu peste drum, în cerdac, tolănit într-un jilț, pe preotul Boteanu, care se sorea fericit, plimbîndu-și privirea asupra satului, ca și cum ar fi fost o moșie a lui. Din casă răsuna glasul cătrănit și ascuțit al preotesei, ocărînd pe slujnică, iar în ogradă, o ceată de copii se jucau de-a războiul, împodobiți cu șepci lepădate de soldați găzduiți prin vecini. În clipa cînd zări casa parohială, Bologa uită pe doctorul Meyer și simți o nevoie nebiruită să vorbească cu preotul. Se repezi spre portiță și intră atît de grăbit, parcă de fiece minut de întîrziere ar fi atîrnat o soartă de om.

Popa Constantin, scufundat cum era într-o bucurie vagă și moleșitoare, se pomeni deodată cu un ofițer urcînd cele cinci trepte de piatră ale cerdacului. Un fior de spaimă îl ridică în picioare. Recu-

www.digibuc.ro

noscu pe Apostol, dar spaima îi rămase în inimă și-l făcu să-l întîmpine pe ungurește :

— Bine-ai venit la noi, domnule ofițer...

Bologa era atît de mișcat, că nici nu observă atunci vorba ungurească. Fața lui părea aprinsă, și buzele învinețite îi tremurau într-un surîs nervos. Vorbind, îi clănțăneau dinții, și glasul lui avea o asprime aproape răgușită :

— Părinte Constantine... am venit la tine... să mă spovedesc...

Cînd își auzi glasul, i se păru străin și, instinctiv, se uită împrejur dacă nu a vorbit într-adevăr altcineva.

— Poftim înlăuntru... poftim, zise Boteanu mirat și șovăind.

Pătrunseră într-o odaie albă, în care Apostol văzu pe perete, între două icoane, un loc gol, de unde fusese scos cine știe ce tablou. Atunci se gîndi la întîmpinarea ungurească, întoarse ochii la Constantin și se zăpăci, ca și cum ar fi înțeles o taină. Preotul îl pofti să șeazâ pe o canapea, dinaintea căreia se afla o masă ovală, acoperită cu o scoarță brodată. Bologa se așeză nehotărît, înfricoșat că nu-i venea de loc în minte ce vroia să-i spună și nici măcar cum să înceapă vorba, deși în sufletul lui totul era foarte limpede. Popa rămase în picioare cîteva clipe, așteptînd bănuitor, apoi se lăsă pe un scaun de paie, la o distanță potrivită, și murmură :

— Aici putem vorbi, Apostole, în tihnă...

— Și fără primejdie ! adăogă Bologa, vesel că a izbutit să-și smulgă un crîmpei din cuvintele care-i strîngeau în chingi sufletul.

www.digibuc.ro

Preotul se rușină de propria-i bănuială și zise cu amărăciune sinceră :

— Omul care a suferit cît am suferit eu are dreptul să se ferească și de umbra lui, Apostole !

— Dar atunci, eu, care am fost adus aici să-i ucid din depărtare, eu ce trebuie să sufăr ? Nu te gîndești, Constantine ? strigă Bologa deodată, parcă i-ar fi plesnit inima.

Apoi vorbi un sfert de oră, necurmat, cu o lăcomie înfricoșată. Se tîngui și se revoltă, revărsîndu-și durerile și zbuciumul într-un puhoi de fraze. Preotul asculta cu ochii în pămînt. De altfel, nici Apostol nu-i căuta privirea și s-ar fi înfuriat dacă Boteanu ar fi îndrăznit să-l oprească sau măcar să-l întrerupă. Vorbea pentru a-și alina sufletul prea încărcat, întocmai cum plîngi ca să-ți mulcomești o durere prea mare. Numai după ce se răcori, se adresă direct preotului, dar cu vocea schimbată și cu o lucire nouă în ochi :

— Acuma s-a umplut paharul, părinte ! Acuma nu mai pot ! O ură istovitoare îmi roade inima. Urăsc tot ce-i aici, pe toți oamenii, prieteni, camarazi, superiori, inferiori, tot, tot, Constantine ! Aerul de-aici mi-e nesuferit și mă înăbușă... Dacă voi mai sta în lumea aceasta, simt că ura mă va pierde, trebuie să mă piarză, căci va trebui să izbucnească odată, chiar împotriva voinței mele ! Și atunci...

Boteanu făcu o mișcare involuntară : puse amîndouă mîinile, încrucișate, pe masă. Apostol se opri un moment, întrebător. Dar fiindcă preotul încremenise iarăși, urmă mai grăbit, parcă și-ar fi adus aminte că vremea e scumpă :

— Ascultă-mă bine, părinte !... Eu la noapte voi pleca de aici... Voi trece dincolo... Tu știi unde, căci

www.digibuc.ro

și inima ta trebuie să... Da !... Sînt pregătit ! Numai pe mama n-am cum s-o vestesc... Să-i scriu, nu pot ; scrisorile mele vor fi examinate, și cine știe ce ar pătimi din pricina mea... De aceea vreau să te însărcinez pe tine să-i dai de știre, Constantine... mai tîrziu, cînd va fi posibil... Am să-ți las adresa mamei, iar tu vei găsi o formă să-i comunici că am trecut... Poate prin cineva, prin vreun om de încredere, pe urmă, cînd se va ivi ocazia...

Fața preotului se umflase de groază, și cîteva clipe nici nu putu vorbi, mozolindu-și doar buzele neputincioase. Apoi deodată, ca după o sforțare crîncenă, răbufni cu glas lăcrimat, ridicînd brațul drept într-o protestare fricoasă :

— De ce vrei să mă nenorocești, Apostole ?... Eu... abia azi-dimineață am sosit acasă din internare... știi bine, doar ți-am spus în tren... Am fost nevinovat, și totuși am ispășit... Cum să ascult acuma planurile tale, și încă să mă fac părtașul tău ? Am și familie, și necazuri grele... și tocmai eu să...

— Dar ești romîn, părinte, fratele meu ! zise Bologa înmărmurit.

— Sînt numai om astăzi, Apostole, raspunse preotul Constantin mai liniștit. Un biet om mîncat de nevoi, cu frica veșnic în sîn și cu credință în milostenia cerească. Noi nici nu putem fi decît oameni, și numai în Dumnezeu avem nădejde să ne poarte de grijă, dacă soarta ne-a aruncat aici și ne-a oropsit...

Apostol Bologa se sculase în picioare, năucit, și lăsase capul în pămînt, ca nu cumva vorbele preotului să-l lovească în obraz. Urechile însă îi vuiau, și înțelesul răspunsului i se învîrtea în creieri ca un sfredel.

www.digibuc.ro

— De aceea tu să faci cum te îndreaptă Dumnezeu și să nu ne amesteci pe noi întru nimic! urmă Boteanu hotărît. Că noi avem destule primejdii și greutăți...

Bologa ridică repede fruntea, atît de schimbat era acum glasul preotului, și în înfățișarea lui citi limpede o îndîrjire care-l spăimîntă. Casca de oțel o pusese pe masă; întinse mîna mașinal și o apucă de curelușă. Pe urmă și-o potrivi în cap, încet, cu luare-aminte, murmurînd pierdut:

— Bine zici, Constantine... foarte bine... bine...

Și ieși din odaie cu pași de înmormîntare, lăsînd ușa deschisă, coborî treptele cerdacului, trecu prin ogradă, unde copiii, veseli și gălăgioși, își urmau jocul. Boteanu, văzîndu-l că pleacă, făcu doi pași, fără să-și dea seama dacă vrea să-l oprească sau numai să-l petreacă pînă la poartă. În prag se răzgîndi de tot, se închină și mulțumi Atotputernicului că l-a învrednicit să se împotrivească ispitei...

În uliță Apostol nu mai știa unde să se ducă, parcă ar fi uitat pe ce lume se află. Picioarele mergeau însă singure, și așa se trezi în ulicioara dosnică... Se simțea atît de sleit de puteri, că, din tot sufletul, nu mai rîvnea decît un ceas de odihnă. Acasă, în ogradă, sergentul de la cancelarie îl primi cu o salutare înlemnită. Vru să-i zică ceva, dar oboseala îi risipi voința. În pragul casei văzu pe Ilona răzimată de ușcior, ca și cum ar fi așteptat pe cineva.

— Domnule ofițer, d-ta ești bolnav! zise fata, schimbîndu-se la față.

Bologa, fără să-și dea bine seama, se opri întrebător.

www.digibuc.ro

— Ești galben și ostenit... Trebuie să te odihnești, adăogă Ilona, stăruitor.

Glasul i se păru atît de alinător, că tresări de bucurie. În aceeași clipă însă îi fulgeră prin inimă o frică ciudată, care îl îndemnă să răspundă mînios :

— I-ascultă, fetițo, altă treabă n-ai decît să te ții de capul meu ?

6

Apostol socotise să intre în cancelarie, să vază ce-au lucrat oamenii toată ziua, dar se pomeni deschizînd ușa odăii sale. Amurgul cenușiu bătea în geamurile împodobite cu mușcată. În tulburarea de lumină pereții parcă se îndoiau și lucrurile din casă tremurau foarte straniu. Bologa închise pleoapele și se prăvăli pe un scaun ca o grămadă de carne. Legănarea amețitoare îi bîjbîia în suflet, însoțită de un vîjîit chinuitor, încît se apucă cu mîinile de masă, simțind că altfel s-ar prăbuși.

— Don locotenent, trăiți, v-am așteptat cu masa toată ziua, zise Petre de lîngă sobă, crezînd că stăpînul său așteaptă să înceapă el vorba.

Bologa se cutremură, parcă graiul ordonanței i-ar fi înțepat tocmai nervii bolnavi. Se uită la el totuși ca la un necunoscut și în același timp mirîndu-se că a fost în odaie și nu l-a văzut. Vru să-l întrebe ceva, dar pe cînd i se năștea în creieri întrebarea, un gînd nou, poruncitor, îl sili să mormăie :

— Potrivește-mi patul, Petre, și trage-mi cizmele, să mă odihnesc un ceas... numai un ceas... că peste un ceas trebuie să...

Trăgîndu-i cizmele, soldatul mai zise ceva. Apostol nu înțelese nimic. Îi umbla prin minte să-i

www.digibuc.ro

spună că e foarte ostenit și nu găsea cuvintele, ca și cum n-ar mai fi avut puterea să exprime nici un gînd. Pe urmă se ridică de pe scaun, își tîrî picioarele și se lungi în pat... Îndată ce puse capul pe pernă, avu senzația că trupul i-a amorțit. În schimb, creierii porniră într-o goană sălbatecă. Mii de frînturi de gînduri scînteiau în aceeași secundă, se ciocneau, se amestecau, se înlănțuiau. Și printre ele, ca un bondar roșu, bîzîia de ici-colo, cînd mai tare, cînd în șoaptă și mereu sub forme noi, obsesia că, în noaptea aceasta, trebuie să se sfîrșească, negreșit. Îi era somn, rîvnea să doarmă, dar cu cît încerca să-și mulcomească zvîrcolirile sufletului, cu atît gîndurile izvorau mai furtunoase. Apoi, obosit de sforțări, le lăsă în voia lor, și atunci i se păru că toate aleargă într-o întrecere vertiginoasă, spre o țintă luminoasă, strălucitoare, ca spre un liman de odihnă adevărată. Își dădea seama că, în goana aceasta năprasnică, timpul rămîne în urmă, destrămîndu-se ca o pînză incoloră, și simțea foarte deslușit o nemărginită mulțumire, ca și cînd încetul cu încetul întreaga lui ființă s-ar fi topit într-o imensă revelație...

În sfîrșit, brusc, fără nici o trecere, apăru iarăși gîndul roșu că în noaptea aceasta trebuie să plece, și iarăși zigzăguind în vălmășagul altor mii de crîmpeie nelămurite. Acuma însă toate parcă erau strînse în cleștele fierbinte al unei păreri de rău usturătoare. Simțea că încă n-a adormit. I se părea că vremea s-a oprit în loc ca un ceasornic stricat și de aceea nu poate dormi și nici nu va mai dormi niciodată. Pe urmă auzi glasul Ilonei, aproape de pat, într-o amestecătură de romînește cu ungurește:

www.digibuc.ro

— Bolnav, nu vezi?... Du-te la doctor... Stau eu lîngă el, n-ai grijă...

Răspunsul ordonanței nu-l pricepu, dar în curînd auzi scîrțîitul ușii și un foșnet domol. Atunci se gîndi: «Te pomenești că sînt bolnav și...» Gîndul i se curmă, neisprăvit, și pe frunte simți o mînă ușoară, puțin rece și aspră. Sub atingerea aceasta, clocotul minții se mulcomi repede, ca sub puterea unui farmec, și somnul coborî ca o alinare dulce...

Cînd se trezi, auzi un glas străin lîngă dînsul. Simțămîntul de grea osteneală îi zăcea și acum în oase, încît nici nu ridică pleoapele, căznindu-se doar să recunoască glasul care-i mormăia în urechi.

«E doctorul Meyer! se gîndi apoi dumerit. Va să zică, sînt bolnav...»

Deschise ochii, să se convingă. Privirea lui întîlni pe Ilona, care stătea la picioarele patului și care, văzîndu-i mișcarea, strigă cu o izbucnire de bucurie:

— Domnule doctor, uite, uite că s-a deșteptat!

Doctorul Meyer se plecă asupra bolnavului, îl bătu prietenește pe obraz și întrebă cu o imputare blîndă:

— Ei, ce-i, amice? Ce-ai pățit? Așa te vindeci d-ta? Asta ți-e voinicia?... Cînd ți-am spus să te cauți și să...

— Cîte ceasuri sînt, doctore? șopti Bologa cu o presimțire tristă.

— E dimineață, prietene... Ce-ți pasă? Staĭ liniștit, nu-i nimic grav... nimic... Epuizare și surescitare nervoasă, atît! Dar îți trebuie liniște multă, multă liniște...

Pleoapele lui Apostol se împreunară ca și cînd s-ar fi umplut de plumb. În suflet simți o zdrunci-

www.digibuc.ro

nare, urmată de o dorință vagă de nimicire. Peste un răstimp murmură de-abia mișcînd buzele :

— Doctore, vreau să mor...

— Ce, ce ? strigă Meyer cu vioiciune neobișnuită. Să mori ? Zi mai bine că ai vrea un concediu, precum ți se și cuvine !

Apoi, făcîndu-și de lucru la masă, adăogă mai încet, cu tonul natural și ca pentru sine :

— Ce ticăloșie ! Să trimiți pe front oameni bolnavi !... Uneori parcă într-adevăr îți vine s-o iai razna și să dai dracului toate !

În inima lui Bologa desperarea rodea ca pecinginea. Prețul vieții e viitorul, și viitorul lui i se părea zăvorît ca o poartă de fier în care și-a zdrobit pumnii bătînd zadarnic. Neputința în fața vieții acuma mai mult îl îngrozea decît îl revolta. Conștiința că toate năzuințele și strădaniile lui sînt tot așa de neputincioase și fără rost ca și zvîrcolirile unei rîme îi năpădea din ce în ce sufletul, împreună cu constatarea amară că viața omului e insuportabilă dacă n-are un reazim solid, care să ție veșnic dreaptă cumpăna între lumea dinlăuntru și cea de afară...

Cînd deschise iar ochii, într-un tîrziu, văzu iarăși, la picioarele patului, pe fata groparului, cu fruntea plecată, pe gînduri. Ca și cînd ar fi simțit privirea lui, Ilona avu o tresărire și se apropie, sprintenă și bucuroasă, întrebîndu-l :

— Ți-e mai bine ?... Așa-i că te-ai mai ușurat ?

— Da, foarte bine, zise Apostol în șoaptă.

Veselia aprinsă în ochii ei, tinerească, visătoare, îi alungă gîndurile care-i chinuiseră toropeala bolnavă. În glasul ei straniu i se părea că vibrează o vrajă nouă, ca și cum de ieri pînă azi s-ar fi schim-

www.digibuc.ro

bat și s-ar fi împlinit cu niște mlădieri mai blînde, poate de credință ori poate de pasiune. Văzînd-o cum stătea, zăpăcită de privirea lui stăruitoare, cu bucuria încremenită pe față, Bologa simți un surîs cald în inimă și vru s-o îndemne să vorbească. Și Ilona, parcă i-ar fi ghicit dorința, începu să povestească repede, oprindu-se uneori în mijlocul cuvintelor, aproape înfricoșată ca de o primejdie necunoscută. Îi spuse că doctorul a umblat să-l ducă la spital, și numai ea s-a împotrivit, fiindcă tot mai bine poate fi îngrijit aici, că-i singur, decît acolo, unde-s mulți. S-a jurat că nu se va mișca de lîngă patul lui, și chiar nu s-a clintit. Nici nu prea are ea multă treabă de făcut, că tatăl său n-o pune la greu, ci doar pe lîngă casă, cît poate. Tatăl său e om tare bun la inimă, deși îi place să se arate aprig cu ea. Dar ei nu-i pasă de strășniciile dumnealui, că ea știe să se poarte și să se păzească. «Iacă, eu te-am văzut că ești bolnav de cînd ai intrat alaltăieri în ogradă și i-am spus ordonanței să aibă grijă. De-acuma, însă, dacă ai încăput în seama mea, nu mai ai nevoie de ajutorul ordonanței. De treabă este dînsul, nu-i vorbă, și cu dragoste de stăpînul lui, dar bărbații nu se pricep la bolnavi, oricît și-ar da silința. De azi încolo deci să știi că eu sînt mai mare și că trebuie să faci tot ce-ți zic pînă cînd ți-oi spune eu că ești sănătos, altfel...»

Aici se opri brusc, luă o sticluță cu medicamente și o linguriță, veni lîngă pat și-i zise :

— Acuma trebuie să bei din zeama asta, că-i dulce... am gustat-o și eu...

— Lasă, Ilona... Mai vorbește ! răspunse Apostol rugător.

www.digibuc.ro

Fata se făcu roșie ca mușcata din fereastră și, o clipă, șovăi. Apoi numaidecît zise iarăși, cu o supărare drăgălașă :

— Dacă nu iai doctoria, să știi că nu-ți mai povestesc niciodată, na !

Bologa închise ochii cîteva secunde, ca și cînd ar fi vrut să-și închidă în suflet drăgălășia ei. Ilona umplu lingurița și i-o duse la gură. Degetele îi tremurau ușor, și Apostol își puse mîna pe mîna ei. Obrajii fetei se îmbujorară din nou și, ca să-și ascundă emoția, îngînă :

— Vai, ce caldă ți-e mîna...

Apostol nu simți gustul doctoriei. Împreună iar pleoapele, cuprins de o fericire în care i se înecau toate gîndurile. Auzi pe Ilona cum așează sticluța pe masă, cum șterge lingurița, cum pășește în vîrful picioarelor și se lasă pe scaunul ei de la picioarele patului. Pe urmă simți mîngîierea privirilor ei pe obrajii lui, pe frunte, pe buze... Și nu cuteza să clipească, de frică să nu-și risipească bucuria inimii...

De-aci încolo Apostol Bologa pierdu socoteala vremii. Doctorul Meyer venea de cîte două ori pe zi, îi spunea că n-are nimic, dar să stea în pat pînă ce-i va aduce el o doctorie miraculoasă, care imediat îl va vindeca aievea. Apoi, într-o dimineață, doctorul sosi mai voios și strigă din prag :

— Aide, jos din pat ! Cred că poimîine am să-ți aduc ce ți-am promis... Pînă atunci însă n-ai voie să ieși din casă, ia seama ! Nici dincolo, la cancelarie, de loc !... Răbdare ! Cum ai răbdat zece zile, vei mai răbda două... Și fiindcă atunci, știi, mi-ai șoptit o prostie, află acuma de la mine, tinere prietene, că viața nu e niciodată o povară și că moar-

www.digibuc.ro

tea e povara cea mai grea !... Așa ! Ține minte ce-ți spune un doctor ursuz și amărît : moartea cea mai eroică nu prețuiește în realitate cît viața cea mai ticăloasă !...

A treia zi, ca niciodată, doctorul Meyer veni la amiazi, triumfător, fluturînd o hîrtie în mînă.

— Uite leacul-minune, prietene ! zise dînsul cu o exuberanță atît de nepotrivită cu firea lui, încît părea silită. O lună concediu de convalescență ! Asta-i sănătatea ta !... Crezi c-a mers ușor ? Ehe... Dar nici eu nu m-am lăsat pînă ce n-a capitulat excelența. În sfîrșit, poftim !... Mi se pare că la patru pleacă un tren... Va să zică, ai vreme să-ți faci bagajele și să o ștergi !.,. Ce, nici nu te bucuri ? Ei, poftim recunoștința militară ! Mă bucur eu, om bosumflat, și dumnealui face mofturi !... Bravo !... A, să nu uit : acasă trebuie să te așterni pe o cură de mîncare și de odihnă, știi, eroică !... Acuma aide, să nu scapi trenul !..

— Dar oare se mai întoarce aici, domnule doctor ? întrebă atunci Ilona, fără sînge în obraji și cu o îngrijorare rău ascunsă în ochi.

— Desigur, fetițo ! făcu medicul, jovial, luînd-o de bărbie. N-ai grijă, că nu fuge !

— Nu de-aceea, dar... așa ! bîlbîi Ilona, roșind pînă-n vîrful urechilor.

Petre înțelese atîta, că e vorba de *urlab,* și, spre mulțumirea doctorului, îndată se apucă, plin de fericire, să adune lucrurile locotenentului. Ilona se retrase după ușă și nu se urni de acolo pînă ce Meyer ură drum bun și petrecere frumoasă lui Bologa.

În odăița albă, în razele albe ale soarelui tînăr, care rîdea la toate ferestrele cu mușcata însînge-

www.digibuc.ro

rată, un val de tristețe își tremura pînzișul. Apostol stătea lîngă masă, cu hîrtia de concediu în mînă, uitîndu-se cînd la Petre, care, de bucurie, mormăia rugăciuni și strîngea de zor bagajele, cînd la fata groparului, care înțepenise în dosul ușii, privind afară, departe, cu o expresie imobilizată de o teamă chinuită. Bologa se credea dator să-i spuie ceva, dar o frică nelămurită parcă-i strîngea gîtul ca un laț. În cele din urmă izbuti să rostească cu o voce aproape poruncitoare :

— Ilona...

Fata, ca și cînd atîta ar fi așteptat, răspunse cu o privire întunecată și apoi o zbughi afară, trîntind ușa, alergînd undeva, să-și ascundă inima.

— Fac și eu singur, don locotenent, zise Petre, crezînd că Apostol ceruse fetei să le dea o mînă de ajutor. Bine că ne-a ajutat Dumnezeu să ne mai tragem și noi pe acasă din cele străinătăți...

Apostol Bologa numai acuma își dădu seama că nu se bucură de concediu.

«Nici nu-mi bate inima că merg acasă, nici rău nu-mi pare că mi-au căzut în baltă planurile, se gîndi el abătut. Și mă prăpădesc cu firea din pricina unei țărăncuțe...»

Aruncă pe masă foaia de concediu și începu să se plimbe de ici-colo, cu mîinile la spate, pipăindu-și degetele în neștire. Atunci simți verigheta de logodnă în inelarul stîng și se opri trăsnit. De cîtă vreme nu și-a adus aminte de Marta, logodnica lui ? Și nici măcar inelul nu l-a luat în seamă, desigur tot din pricina fetei groparului...

Plecă din vreme la gară. Groparul cu Ilona îl însoțiră ca pe un musafir drag. Cînd sosi trenul, Apostol dădu mîna cu Vidor și apoi cu fata. Mîna

www.digibuc.ro

ei ardea, iar în ochi îi licărea o întrebare. Pe urmă se urcă în vagon și se uită pe fereastră pînă ce porni trenul. Groparul se întoarse îndată spre ieșire, Ilona însă rămase pe peron, nemișcată, cu privirea lipită pe pervazul ferestrei în care Apostol zîmbea uitat... Pe urmă o coroană înmugurită a unui cireș bătrîn acoperi și fereastra, și vagonul, și trenul...

7

Aleea de fagi din Parva, dreaptă și îngrijită, de la gară pînă-n mijlocul orășelului, părea noaptea un tunel nesfîrșit. Pașii lui Apostol Bologa scrîșneau harnic pe prundișul umed, încît Petre, împovărat cu două geamantane, de-abia se ținea după dînsul, gîfîind din greu. Piața pătrată era pustie, toate casele dormeau... O luară pe strada principală, în sus, și nici pe acolo nu întîlniră țipenie de om.

— Am ajuns la domnu avocat Domșa, de-acu nu mai avem mult, bîigui Petre din urmă, suflînd ca un taur și arătînd cu capul spre o casă mîndră, pe dreapta.

Apostol nu răspunse, parcă n-ar fi auzit nimic, deși vorbele ordonanței îi atinseseră urechile ca o mustrare, fiindcă tocmai în clipa aceea se uitase și el spre casa în care acuma, ca și odinioară, stăpînea Marta, ființa iubită. Se simțea atît de vinovat față de logodnica lui, că de-abia aștepta ziua de mîine, să alerge la ea, să-i cadă la picioare și să-i ceară iertare...

www.digibuc.ro

În curînd se zăriră în beznă selipirile turnului bisericii, și Apostol își iuți mai tare mersul. Casa părintească era scufundată în noapte... Cînd deschise portița, un dulău bătrîn îi sări în cale, hămăind furios. Apostol îl domoli cu o șoaptă, și cîinele i se gudură la picioare, bătînd pămîntul cu coada-i stufoasă, parcă i-ar fi fost rușine că nu l-a recunoscut mai curînd.

Zgomotul portiței și lătratul dulăului dezmorțiră casa întunecată. O licărire galbenă răsări în dosul unui geam, dispăru și se ivi iar în antreu, apropiindu-se de ușa dinspre curte. Apostol urcă treptele și bătu. Lumînarea se opri șovăind... Din altă odaie se auzi glasul doamnei Bologa, și apoi cheia se învîrti de două ori în broască, pe dinlăuntru. Mîna lui Apostol apăsă clanța, și lumina tremurată îl izbi drept în față. Servitoarea țipă, ca și cînd ar fi văzut o arătare :

— Tulai, doamnă, tulai și vai de mine, c-a venit domnișorul !...

Apostol intră vesel, iar Petre închise ușa. În pragul odăii din fund apăru doamna Bologa, în capul gol, cu fața albă ca hîrtia, uitîndu-se parcă n-ar fi îndrăznit să dea crezămînt ochilor, apoi izbucni printre lacrămi :

— O, dragul mamei, scumpul mamei...

Se îmbrățișară îndelung, murmurînd în același timp vorbe și crîmpeie de fraze fără legătură, în care bucuria și îndoiosarea își găseau descărcarea trebuincioasă După ce se mai potoli, d-na Bologa se întoarse spre servitoarea ce înlemnise cu lumînarea în mînă :

— Rodovico, ce stai ca o toantă ?... Pune sfeșnicul pe masă și du-te fuga de aţîţă focul, să pregă-

www.digibuc.ro

tim ceva de îmbucat domnișorului... Fuga, Rodovico !... Iar tu, Petre, așează colo lîngă ușă bagajele și odihnește oleacă, să mănînci și tu, că pe urmă o să pleci acasă...

— Ba eu, doamnă, mai bucuros aș porni la drum, să nu mă apuce moleșeala — zise ordonanța ștergîndu-și sudorile ce-i curgeau pe frunte și pe obraji — că mai am o postată bună pînă peste apă !

— Așa-i, bine zici, că tu ești de peste Someș, din Ierusalim... Te-am uitat, Petre, uita-te-ar necazurile... Atunci du-te cu Dumnezeu !

Doamna Bologa conduse pe Apostol în iatacul ei, în fund, cu o singură fereastră, și aceea oblonită. Din tavan atîrna lampa cu abajur de porțelan. Patul era așternut... Aici și-a petrecut Apostol copilăria, pînă ce a trecut în Năsăud. Aici fusese pătuceanul lui, unde-i acuma o sofa cu căptușeala roasă la colțuri, și aici zicea cu glas tare rugăciuni fierbinți, dimineața și seara, în genunchi, cu ochii la icoana cea veche din perete, deasupra patului, privind lacom pe bunul Dumnezeu, care șade pe nouri albi, pe tron de aur... Toate au rămas cum au fost odinioară, numai măicuța a cărunțit puțin și a dobîndit cine știe cîte zbîrcituri fine în colțurile ochilor plini și azi de focul credinței, pe cînd el, Apostol, parcă-i un străin ori parcă a căzut într-o lume străină.

Doamna Bologa îi ceru să-i povestească numaidecît toate cîte a pățit de cînd n-a mai fost pe acasă, zi cu zi, și mai ales suferințele din spitale. Pînă să vorbească însă Apostol, care devenise gînditor în odăița grea de amintirile copilăriei, doamna Bologa, întîi ca să-și deșerte inima și apoi fiindcă cu cît îmbătrînea, cu atît se făcea mai vorbăreață,

www.digibuc.ro

prinse a-i istorisi, la nimereală, fel de fel de amănunte din viața ei și a tîrgușorului :

— Parcă-mi spunea Dumnezeu că ai să vii, dragul mamei, că vai cîtă grijă ți-am mai purtat de cînd am aflat prin ce-ai trecut... Tot așteptam, așteptam scrisori de la tine și tot nimic, de chiar Marta s-a minunat, ce să fie ? Apoi m-am sfătuit și cu Domșa, că el e tare de treabă și cuminte, ei, și am socotit că ai trecut în țară, la ai noștri, doar auzisem pe-aici că ați venit să vă bateți cu romînii, Doamne ferește-ne și iartă-ne... Bine însă că te-a luminat Dumnezeu și ai stat pe loc, că, de puneau mîna pe tine, mîndrul mamei, vai, Doamne ! Pățeai și tu ca bietul protopopul nostru, ba poate și mai rău... Ce noroc că nu ne-am culcat, zău așa ! De obicei pe vremea asta sîntem adormite, dar azi parcă Dumnezeu ne-a șoptit să mai stăm... Și uite așa vorbeam cu toanta asta de Rodovica și o mustruluiam, că tocmai azi-dimineață a plecat și maiorul cel polonez și am robotit toată ziua ca să curățim în odaia unde a stat aproape șapte luni, știi, în odaia ta și care a fost a tatălui tău, fie iertat... Ce-i drept, maiorul a fost om de omenie, dar acuma a trebuit să plece că, zice, iar o să pornească bătăliile cele mari... Degeaba, nu se arată a pace... S-a tot vorbit vreo două săptămîni că vine pacea, că muscalii așa și pe dincolo... aș ! palavre ! De altfel, de pe aici s-au dus mai toate cătanele, de-abia au mai rămas de sămînță, din pricina depozitelor... poate le-ai văzut, barăci de scînduri, un oraș întreg, lîngă drumul Feleacului ?...

O întrerupse Rodovica, rumenă de sprinteneală, aducînd mîncarea domnișorului. Pe cînd așternea masa, găsi și ea de cuviință să zică :

www.digibuc.ro

— Vezi, doamnă, cît de adevărate-s semnele la om ? Toată ziulica mi s-a bătut ochiul drept și iată că Dumnezeu ne-a trimis bucurie în casă !...

— Ia mai taci, Rodovico, că semnele-s de la diavoli ! hotărî doamna Bologa, nemulțumită că slujnica i-a luat vorba din gură. Mai bine dă fuga și fă patul domnișorului în odaia dumnealui...

În vreme ce Apostol mînca cu poftă, doamna Bologa, după cîteva întrebări, la care răspunse tot ea, începu iar despre Pălăgieșu, despre greutățile gospodăriei, despre protopopul Groza... Cînd isprăvi masa, Apostol îi puse o singură întrebare :

— Dar Marta ce face, mamă ?

— Face bine, dragul mamei, că-i sănătoasă și tînără, zise doamna Bologa puțin încurcată, ca și cum ar fi așteptat întrebarea și ar fi uitat răspunsul pregătit. Ce să-ți mai spui eu, că ai s-o vezi tu, și... Ești gata, Rodovico ? adăogă repede către servitoarea care se ivise în ușă. Așa... că domnișoru-i ostenit și-i trebuie odihnă bună !...

Îl petrecu în odaia lui și-l sărută pe frunte, ca odinioară, cînd dormea în iatacul cu Dumnezeu pe perete. Apoi Apostol rămase singur. Pe mescioara de noapte fîlfîia flacăra portocalie a unei lumînări scufundate într-un sfeșnic înalt de aramă. Umbre moi jucau pe podele, pe ziduri, în tavan, ca niște visuri de om necăjit.

«Noapte bună !» își zise Apostol, dezbrăcîndu-se la iuțeală, vîrîndu-se în pat și sucindu-se în dreapta și-n stînga pînă să-și potrivească bine culcușul.

Suflă în lumînare. Voia să adoarmă îndată, fiindcă într-adevăr călătoria îl zdrobise... «Dar oare de ce s-a încurcat mama cînd am întrebat-o de Marta ?» îi trecu prin creieri, fulgerător. Firește,

www.digibuc.ro

doamna Bologa n-o prea iubește și s-a împotrivit pînă la logodnă, totuși pe urmă s-a împăcat... Degeaba, e vinovat față de Marta și negreșit va merge chiar mîine... O iubește, și trebuie s-o iubească numai pe ea... În locul ei, însă, îi apărea Ilona, cu năframa roșie pe cap, cu ochii în care joacă rîsete straniі, cu glasul care mîngîie și zgîrie... Și fără să vrea, simțea o plăcere nemărginită știind cu siguranță că departe, într-un sat, există o ființă care și în vis îl poartă numai pe el în inimă... Dar asta nu se poate ! Marta ! Unde-i Marta ? Mîine neapărat va merge la ea...

A doua zi se deșteptă în sărutările soarelui vesel de aprilie. În odaie parcă intrase iarăși primăvara, cu valurile albe de lumină, cu îndemnuri de bucurie. Pe masă, pe o tavă așternută cu șervet înflorit, aștepta ceașca lui de odinioară, plină de cafea cu lapte, și o halcă zdravănă de cozonac. În sufletul lui sălășluia o mulțumire mare. Îi era dragă toată lumea.

«Dacă aș fi izbutit, acum cine știe unde aș fi», se gîndea cu o înfiorare ca un junghi.

Dar gîndul se stinse ca și cum n-ar fi putut rezista bucuriei de viață ce îi clocotea în inimă.

Din odaia aceasta o ușă dublă dădea în cerdacul din față, înconjurat de grădiniță cu flori. Acolo, într-un jilț învălit cu o scoarță veche, Bologa se tolăni tihnit, ca un burghez fără griji după o masă bogată. Avea de gînd să se odihnească puțin și apoi să plece la Marta.

Umbrele de-abia înfiripate ale nucilor din grădiniță, sădiți în ziua în care s-a născut el, îi gîdilau obrajii alintați de razele calde. Din cerul foarte albastru și curat cobora liniște, precum din casele

www.digibuc.ro

împrăștiate, din copacii înmuguriți, din cîmpurile spintecate de pluguri, din dealurile gălbui, din pădurile negre bătînd în verde se înălța în unde nevăzute viața cea mare, atotputernică, neîndurată și totuși nesfîrșit de ademenitoare. În văzduh plutea dragostea de viață cu tremurări de aripi argintate, cîntînd imnuri de slavă, care picurau în inimi fericire adevărată și mii de speranțe.

Sufletul lui Apostol sorbea vraja primăverii, nesăturat. Ochii lui priveau, dar nu vedeau, precum urechile lui nu auzeau decît chemările care fîlfîiau în ceruri. Oamenii treceau pe uliță, îi dădeau binețe, și el nu-i lua în seamă. Împrejurul său roiau amintirile copilăriei, care parcă-l strămutau în trecut. Și vremea trecea peste dînsul, nemăsurată și nepătrunsă, cum trece peste oamenii lecuiți de ispitele fericirii.

Apoi deodată îi plesni auzul o voce cunoscută, veselă, puțin prea ascuțită, cu sclipiri de rîs zglobiu. Apostol întîi avu impresia că a căzut de pe o culme și se ridică în picioare ca mușcat de șarpe. În stradă, în dreptul porții, se oprise Marta, care nu-l vedea și vorbea ungurește cu un ofițer de honvezi, arătîndu-i casa. Cînd intră în curte și îl zări, îi strigă «bună ziua» tot pe ungurește, în vreme ce ofițerul, la spatele ei, duse mîna la cozoroc, zîmbind jenat. Peste cîteva clipe Marta ajunse în fața lui Apostol. Purta o bluză albă dantelată și o pălărie mică, de sub care se zbîrleau cîrlionții castanii. Îi erau obrajii aprinși, și în ochii de veveriță scînteia o veselie nestăpînită.

— Rodovica a umplut orașul c-ai sosit azinoapte, ciripi ea, apropiindu-se. Te-am așteptat să vii, dar am pierdut răbdarea și iată-mă!

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro

Vorbea tot ungurește și cu atîta plăcere, că buzele-i puțin cărnoase tremurau. Apostol era buimăcit auzind-o, se silea să zîmbească și se feri să strîngă mîna mică întinsă spre el. Peste o clipă însă îi apucă degetele cu o mișcare mașinală și răspunse de asemenea ungurește:

— O, domnișoară... nici nu mă așteptam să... Iartă-mă, sînt zăpăcit!

Pentru că nu i-a sărutat mîna, cum obișnuia, și i-a zis «domnișoară», Marta avu o șovăire și chiar surîsul i se vesteji un moment. Dar își reveni repede și, întorcîndu-se spre însoțitorul ei, îi vorbi cu o veselie mai zgomotoasă, ca și cum ar fi vrut să-și risipească umbra de nemulțumire:

— Uite logodnicul meu, pe care îl cunoști din cîte ți-am povestit despre el!... Să știi, adăogă apoi iar către Apostol, că dumnealui mi-a ținut tovărășie toată iarna, altminteri m-aș fi prăpădit de urît!

Ofițerul de honvezi, ferches, spilcuit, pudrat, ieși la iveală, mai îndrăzneț. Pe brațul stîng purta pardesiul Martei. Salută ceremonios, zîngănindu-și pintenii:

— Locotenent Tohaty...

Urmă o pauză, fiecare așteptînd să înceapă cellalt vorba. Tot Marta curmă tăcerea, cu o vioiciune atît de exagerată, că amîndoi bărbații plecară ochii:

— Am fost în piață pentru cumpărături, și acolo l-am întîlnit pe domnul...

Se întrerupse, rîse cu mici hohote scurte și continuă tot rîzînd:

— Atunci ce mi-am zis? Hai să-l iau cu mine, să-i prezint lui Apostol, ca nu cumva să fie gelos!... Și uite așa l-am luat... De altfel, și el e logodit, așa că...

www.digibuc.ro

Iar rîse. Acuma însă cei doi, încurcați, zîmbiră cu cîte o ușoară plecăciune. Marta, încurajată, deveni mai sinceră, aruncă la o parte rîsul silit și urmă cu glas moale:

— N-ai fost de loc sîrguincios cu scrisorile... Dar eu nu m-am supărat, ci am plîns mult din pricina... din pricina... ta, mai ales de cînd am aflat ce-ai suferit... Cinci răni și cinci luni de spital... îngrozitor! Dumnealui m-a asigurat mereu că o să vii acasă, în concediu de boală, și nu l-am crezut de loc. Acuma i-a ieșit dreptatea... Bine că n-am pus rămășag, că era cît pe-aci să...

Întîlni privirea lui Bologa și nu mai sfîrși, cuprinsă de o frică pe care n-o putea birui. Lui Apostol, ascultînd-o, îi trecea într-una prin creieri gîndul că a vrut să-i ceară iertare. În cele din urmă, gîndul acesta îi țîșni în ochi ca o strălucire de ură și se statornici într-o privire dușmănoasă, care frigea. Cînd tăcu Marta, își dădu și el seama și se cutremură, parcă s-ar fi trezit cu un pumnal în mînă, gata să lovească. Se rușină și se uită la locotenentul de honvezi, întrebător. Apoi se uită la Marta și surîse, speriat puțin el însuși de spaima ei.

— Șezi, M...m... Uite fotoliul! bolborosi dînsul, necutezînd a-i zice pe nume, și trăgînd jilțul mai aproape de ea.

Atunci interveni ofițerul, cu întrebări grăbite despre lupta în care a fost rănit Apostol, despre noutățile frontului, despre perspectivele păcii... Și Bologa, dobîndindu-și stăpînirea de sine, îi răspunse prompt, cu amănunte tehnice, chiar cu oarecare emfază, care-i ședea rău. Marta, așezîndu-se în fotoliu, se liniști curînd și se amestecă în con-

www.digibuc.ro

vorbirea lor, mai cu glume, mai cu suspine fără rost... Nici nu mai tăcură de loc, de frică să nu se reîntoarcă atmosfera de gheață de adineauri. Iar în clipa cînd totuși se ivi o pauză, Marta sări din jilț, cu vioiciunea silită de la început, gata de plecare. Toți trei scăpară cîte un oftat de ușurare.

— Dar pe la noi cînd ai de gînd să vii, ursuzule ? îi zise ea, la despărțire, romînește, aranjîndu-și faldurile bluzei pe piept, ca să nu fie nevoită a se uita în ochii lui. Și tata te așteaptă... dacă de mine nu ți-e dor de fel ! adăogă apoi, după două secunde, cu ton mai strengar.

— Desigur... trebuie să viu, murmură Bologa, stăpînindu-și cu greu o revoltă subită. Dar mai tîrziu puțin... Nu mă vezi în ce hal sînt ?

— Pînă la noi faci tocmai vreo treizeci de pași, replică Marta, veselă de-a binelea și ridicînd ochii cu o sfidare drăgălașă. Ș-apoi nu ești așa de slab să nu poți ieși în lume... Te-ai făcut doar mai rece și mai morocănos, încolo nu prea te-ai schimbat !

Siguranța ei îl uimi într-atîta, că răspunse aproape umilit :

— M-am sălbătăcit...

Marta însă pornise prin gradiniță, parcă iarăși s-ar fi speriat, și Tohaty după ea, ca o umbră credincioasă. În stradă o birui curiozitatea și întoarse capul, să vază ce face Apostol. Îl văzu rezemat de stîlpul cerdacului, cu fața cumplit de schimbată. Ea totuși zîmbi și-i trimise o sărutare, cu o cochetărie inconștientă.

Apostol Bologa cuprinse stîlpul cu amîndouă brațele, ca și cum ar fi primit un junghi în inimă. Dar îi urmări din ochi, îi văzu rîzînd și mai ales pe ea legănîndu-se din șolduri în cadența pașilor... Apoi,

www.digibuc.ro

cînd îi pierdu din vedere, prinse deodată să hurduce stîlpul cerdacului, din toate puterile, cu o desperare îngrozitoare, ca un smintit, scrîșnind neîncetat, cîteva minute, fără să-și dea seama:

— Afară !... Afară !... Afară !...

Pe urmă, tot așa de brusc, se potoli și-i fu rușine că a zgîlțîit stîlpul și a bîiguit «afară», ca un prost. În piept îi mai horcăia ura, dar mintea începea să cumpănească. Se lăsă în fotoliu și-și zise că trebuie să judece bine, fără pripire, ce s-a întîmplat, altfel, îl amenință cine știe ce urmări. În realitate, ea se mîndrește cu vina, pe cînd el... a vrut să-i ceară iertare. El a purtat-o în fundul inimii și i s-a închinat ca la o icoană, în vreme ce ea își omora plictiseala cu honvedul.

— Îngrozitor, îngrozitor ! îi murmurau buzele singure.

Acuma era absolut sigur că numai din pricina ei a pornit la război, numai ca să-i împlinească un capriciu și-a pus inima în fața gloanțelor... Pentru un capriciu ! Atît de mult a iubit-o !

Peste drum crucea din turnul bisericii strălucea cu fulgerări de aur. Ochii lui Apostol se încăpățînau să înfrunte razele ce izvorau din trupul crucii, parcă lumina lor orbitoare și triumfătoare ar fi încercat să-l sfideze sau să-l dojenească tocmai în momentele cînd creierii lui se frămîntau cu necredința ființei care i-a frînt în două viața. Apoi deodată privirea lui coborî de la cruce, jos, în cimitirul de lîngă biserică și descoperi piatra cu inscripția aurită, însemnînd mormîntul și amintirea tatălui său. I se părea că literele s-au cam șters și se gîndi să cheme pe pietrarul cel bătrîn, să reînnoiască poleiala. În aceeași clipă însă își aduse

www.digibuc.ro

aminte, atît de clar ca și cum le-ar fi auzit acuma întîia oară, cuvintele pe care i le-a spus tatăl său odinioară, în Năsăud : «Să-ți faci datoria totdeauna și nu uita niciodată că ești romîn !» Își amintea perfect nu numai glasul ci și intonația exactă : «niciodată» și «romîn» le-a rostit apăsat, ca o subliniere, iar în «romîn» a pus cel puțin trei «r»...

«Adică ce rost are amintirea aceasta acuma ?» se întrebă Apostol, luîndu-și seama și negăsindu-i rostul, nici legătura cu ceea ce-l preocupa pe el în momentele acestea.

Mai stătu vreo jumătate de oră în cerdac, fără să găsească soluția. Intră în odaia sa, abătut, nehotărît, cu gîndurile împrăștiate. Se puse să caute ceva, apoi se repezi la birou, scoase tremurînd hîrtie de scrisori și așternu, foarte grăbit, cîteva rînduri către avocatul Domșa, anunțîndu-l că consideră logodna cu Marta ca o nesocotință copilărească și de aceea îi înapoiază verigheta.

«Uite ce simplu și cum nu mi-a venit în minte !» își zicea scriind adresa, mulțumit parcă ar fi găsit o comoară.

Scotoci prin sertare și în sfîrșit dădu peste ce căutase adineaori : o cutiuță căptușită cu catifea albastră. Își scoase verigheta din deget și o puse în cutiuță, iar cutiuța o împachetă frumos și o sigilă cu ceară roșie.

Apoi chemă pe Rodovica și o trimise cu scrisoarea și cu pachețelul la domnul avocat Domșa, poruncindu-i să i le dea chiar dumnealui în mînă.

Apoi ieși iar în cerdac și iar văzu inscripția pe mormînt și iar își aminti vorbele tatălui său : «...nu uita niciodată că ești romîn !»

www.digibuc.ro

8

Doamna Bologa pregătise o masă împărătească în cinstea lui Apostol. Pe cînd se aflau tocmai la friptură, năvăli în casă avocatul Domșa, cu fața roșie și asudată și cu ochii rotunzi umflați de o agitație puternică, strigînd din antreu :

— Iartă-mă, dragă doamnă, că vin așa... te rog din suflet...

Speriată de înfățișarea lui, doamna Bologa sări de la masă, sigură că i s-a întîmplat o mare nenorocire cu Marta : ori c-a fugit cu ungurul, ori ceva mai rău... Dar Domșa urmă grăbit, aruncîndu-și pălăria pe un scaun și ștergîndu-se pe obraji cu batista :

— Nu m-aș fi așteptat să-mi facă Apostol una ca asta, pentru nimica-n lume, doamnă, îți jur ! Atîta încredere am avut într-însul, în cumințenia și-n cinstea lui, că acuma parcă mi-a dat cu barosul în frunte, zău așa, dragă doamnă !

Cu cît vorbea, se aprindea și asuda mai tare, fiind cam grăsun de la Dumnezeu. Căuta să se liniștească, îndulcindu-și glasul din ce în ce, dar îngrijorarea din ochi tot nu izbuti să și-o potolească, mai ales că Apostol rămăsese locului netulburat, continuînd a se lupta cu un picior de găină, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Doamna Bologa se zăpăci de tot auzind că Apostol e pricina supărării avocatului, căci ei nu-i spusese Apostol c-ar avea vreo neînțelegere cu viitorul său socru. Ce-i drept, Rodovica s-a grăbit să-i șoptească, la bucătărie, cum a trimis-o domnișorul la domnul avocat, dar doamna Bologa a crezut că e vorba de vreun «suvenir» din război, pentru Marta. De aceea acum nici nu știa ce

www.digibuc.ro

să zică și, ca să iasă din încurcătură, pofti pe Domșa să ia loc și să-i facă cinstea de a gusta puțină friptură. Invitația ei și răceala lui Apostol provocă o nouă abureală de sudori pe obrajii avocatului. Mulțumi doamnei printr-un surîs desperat și se întoarse spre Apostol :

— Știi bine cît te prețuiesc, dragul meu, zise cu o ezitare, ca în fața unui necunoscut. Altfel nici n-aș mai fi venit, după scrisoarea ta... în sfîrșit, după gestul... care m-a jignit, Apostole, foarte... foarte rău...

— Era datoria mea să fac gestul, domnule Domșa, răspunse Apostol, ridicînd ochii la el și privindu-l cu o liniște neclintită.

— Dar ce-i, ce s-a întîmplat ? întrebă atunci d-na Bologa, mai venindu-și în fire și adăogînd : Ia loc... ia loc, uite colea... O, Doamne-Dumnezeule, că m-am și speriat, și nici baremi nu știu de ce !

— Cum ? Nu știi nimic, nu ți-a spus Apostol ? se miră Domșa cu o scăpărare de nădejde în toată înfățișarea. A, zi, nu știi ?... Apoi stai, dragă doamnă, să auzi și să te crucești, nu alta !

Îi povesti foarte amănunțit, căci Domșa avea darul de a lungi vorba, cum tocmai așteptau pe Apostol, după ce Marta a avut atenția delicată să vie să-i zică ea bun sosit, fără să se uite la etichete și la mofturi, cînd colo, în locul lui, apare Rodovică. Ce-o fi, ce n-o fi ? În sfîrșit, a rupt plicul, nerăbdător, a citit și... cît pe-aci să-i vie rău. Marta chiar a leșinat, și cu drept cuvînt, căci asemenea palmă poate să știrbească reputația unei fete și să-i compromită viitorul. Cutiuța nici n-au mai desfăcut-o, au uitat-o... Dintru-ntîi el a fost decis să ia act pur

www.digibuc.ro

și simplu, să-i înapoieze și Marta inelul de logodnă și să încheie pentru toată viața socotelile cu Apostol. Pe urmă totuși s-a gîndit că băiatul e tînăr, și tinerețea-i năbădăioasă : cine știe ce i s-o fi năzărit lui și, pentru o copilărie, ar fi păcat să se despartă o pereche așa de potrivită... A venit deci să afle cauzele «gestului» și să-i atragă luarea-aminte asupra gravității unei hotărîri neîndreptățite, cînd e în joc onoarea unei domnișoare...

— Hotărîrea mea e nestrămutată, domnule Domșa, îi răspunse Apostol cu același calm imperturbabil, după ce, în vremea cît vorbise avocatul, mîncase tacticos, ciugulind cu mare băgare de seamă toate oscioarele de pe farfurie. Și e nestrămutată fiindcă nu mai iubesc pe domnișoara Marta !

— Cum n-o mai iubești ? De ce ? întrebă Domșa, căscînd mari ochii.

— De ce ! Pentru că n-o iubesc ! zise Apostol, ștergîndu-și gura cu șervetul și uitîndu-se surîzător la doamna Bologa, care ședea năucită pe scaun, parcă nu și-ar fi crezut urechilor.

— Asta nu se poate ! strigă avocatul. Nu se poate ! Asta nu-i cauză serioasă ! Pentru închipuiri copilărești nu se poate zdrobi norocul unei fete !... Spune și d-ta, doamnă, că doar ești femeie înțeleaptă și ai văzut multe în lume, spune : se poate ?

Întrebarea găsi pe doamna Bologa nepregătită. În adîncul sufletului era mulțumită că Apostol a ajuns la vorbele ei. Purtările Martei o indignaseră pe ea, care niciodată n-a cunoscut cochetăria. Nu că ar fi bănuit-o de lucruri prea grele, dar pe nevasta feciorului ei n-o putea vedea decît ca o ființă de jertfă, cum a fost și dînsa. Să-i mai ardă de petreceri și de nebunii, cînd logodnicul ei își riscă viața în fiece

www.digibuc.ro

minut, în război, asta doamna Bologa n-o putea ierta. Nu i-a scris băiatului despre acestea pe şleau, ca sa nu-l mai amărască ; se hotărîse însă să-i spuie tot cînd va veni acasă... Totuşi, acum îi era milă de «bietul Domşa, om tare de treabă», şi chiar de Marta puţin, gîndindu-se la ruşinea ei dacă va prinde lumea de veste. Îi şi zise lui Apostol îndată să chibzuiască bine ce face, că nu-i glumă şi nici jucărie o logodnă stricată...

Aproape un ceas hărţuiră amîndoi pe Apostol, încît Rodovica se arătă de cîteva ori prin jurul mesei, cu semne deznădăjduite că i se fac scrum mîncările pe foc. Doamna însă se încălzise la vorbă şi nu mai voia să ştie de mîncări, spre fericirea avocatului, care, devenind mai elocvent, cerea mereu lui Apostol îndeosebi «cauzele şi motivele» unei fapte atît de inexplicabile... Apostol rămase neînduplecat, refuză dîrz alte lămuriri, mulţumindu-se să repete că nu mai iubeşte pe Marta. Astfel, în cele din urmă, Domşa, perplex, abătut, fu silit să se întoarcă acasă precum venise, cu mîinile goale, fără vreo speranţă de împăcare.

În realitate, şi Domşa observase şi condamnase în sinea sa uşurinţele Martei, dar niciodată n-a avut puterea să le reprime sau măcar să le puie frîu. Îşi iubea odrasla unică mai mult ca lumina ochilor, cu o iubire păcătos de îngăduitoare, a cărei ţintă era una singură : Marta să se simtă fericită... Şi tocmai fericirea ei să se zdruncine din temelii ?

Se sfătui acasă cu Marta cum să se apere, căci era evident, în cîteva zile, tot tîrgul va şti şi va comenta întîmplarea aceasta extraordinară. Deci important, foarte important este ca vina desfacerii logodnei să cadă asupra lui Apostol, căruia nu-i putea

www.digibuc.ro

strica nimic, pe cînd fata... Din vorbă-n vorbă, Marta ajunse la convingerea că toată supărarea logodnicului ei s-a iscat, cu siguranță, din pricina conversației ungurești.

— Acum sînt absolut sigură, tăicuțule ! strigă ea triumfătoare. Am și observat în privirea lui o încruntare ciudată, de m-a și speriat... Dar spune și tu, tăicuțule, se poate oare să vorbim noi doi o limbă pe care al treilea de față n-o pricepe ? Ar fi fost cuviincios ?

— S-o fi trezit într-însul șovinismul tatălui său, că și ăla a fost turbat rău, zise Domșa, aprobînd. A și stat doi ani în temniță, cu Memorandul...

— Urît e șovinismul, tată ! vorbi Marta după un răstimp. Nu-i așa ?... Omul să-și iubească neamul, firește, însă nu cu ură pentru celelalte neamuri, nu-i așa ?

Fraza aceasta i se păru avocatului atît de «adîncă», încît nu-și putu stăpîni admirația și îmbrățișă furtunos pe Marta, strigînd :

— Ce deșteaptă-i fetița tatii, ia te uită !... Și pe tine să te părăsească un...

Vru să zică «ticălos», dar nu zise, ca și cum i-ar fi fost rușine, sau ar mai fi păstrat în rezervă o spuză de nădejde că Apostol își va lua seama și toate se vor sfîrși bine. Pentru orice eventualitate, și ca nu cumva să răsufle de aiurea vestea, Domșa povesti după-amiazi doctorului, și seara, la «cazină», judecătorului ungur ce-a pățit cu tînărul Bologa, încheind cu aceeași reflecție :

— Și ce-ți închipui, dragul meu, de ce ?... N-ai să crezi, atît e de absurd : pentru că fetița a vorbit ungurește !... Așa-i că-i fantastic ?... Adică e o crimă atît de grozavă să vorbești ungurește, mai ales cînd

www.digibuc.ro

e și un ungur de față, care nu știe altă limbă ?... Nu, nu, sînt romîn și eu, am chiar pretenția să mă cred foarte romîn, dar asemenea exagerări sînt bolnăvicioase, hotărît bolnăvicioase, ca să nu zic periculoase...

A doua zi toată Parva știa că Apostol Bologa a stricat logodna cu fata avocatului fiindcă a auzit-o vorbind ungurește. Și toată lumea compătimea pe «sărmana Marta», prorocind că Apostol are să-și frîngă gîtul dacă a apucat-o, în plin război, pe urmele răposatului Bologa. Seara, la «cazina» romînească, unde se adunau azi toți domnii, deoarece în «cazina» ungurească se instalase popota ofițerilor, se vorbi numai despre Apostol, cu aceeași pasiune ca despre revoluția rusească acum două-trei săptămîni. Cînd veni, pe la șapte, avocatul Domșa, altfel nu prea iubit, toți îl asaltară cu întrebări, la care el răspunse cu multă modestie și tot atîta indulgență pentru tinerețea și ușurința «băiatului». Senzația cea mare fu însă apariția lui Apostol... Toți se așteptau să se petreacă ceva nemaipomenit, poate chiar un scandal... Spre regretul general, nu se întîmplă nimic. Apostol dădu mîna cel dintîi cu Domșa, care-i zîmbi amical, apoi cu toții, pe rînd, pînă și cu practicanții de la judecătorie, niște băiețandri pipernicițți și scutiți definitiv de armată. Nimeni, firește, nu îndrăzni să aducă vorba despre buba zilei. Într-o atmosferă de jenă, își exprimară părerile asupra mersului vremii și asupra greutăților de trai, unii stăruind mai mult asupra rațiilor de făină și a scumpetei nenorocite care ucide entuziasmul cetățenilor. Apostol nu zăbovi decît vreo zece minute, spunînd la plecare că a venit doar să le strîngă mîinile. După plecarea lui, directorul

www.digibuc.ro

băncii «Parvana» observă că locotenentul n-avea decorațiile pe piept, iar contabilul, că n-a suflat nici un cuvînt despre război...

Zilele următoare fierberea în orășel se înteți, mai cu seamă din pricina unor zvonuri ciudate. Pe de o parte, se spunea că lucrurile se vor împăca în curînd, fiindcă cineva a văzut pe Apostol, chiar în mijlocul pieții, întîlnindu-se cu Marta și vorbind; pe de altă parte, însă, se zicea că afacerea ar putea să ia o întorsătură neașteptată în urma intervenției notarului Pălăgieșu, care ar fi declarat, la «cazină», în fața cîtorva domni, și cu glas semnificativ, precum că el nu va permite nimănui, nici tatălui său, să tulbure liniștea cetățenilor.

Într-adevăr, Pălăgieșu, îngrijorat de vîlva stîrnită, se crezu dator să raporteze solgăbirăului, care de altfel era în curent și deopotrivă de alarmat. Se sfătuiră cum să «păstreze ordinea» periclitată. Constatară că afacerea e foarte delicată, întîi pentru că e vorba de o neînțelegere de natură intimă, în care statul n-are nici o chemare să se amestece, apoi pentru că în cauză se află un ofițer, asupra căruia autoritatea civilă nu-și poate exercita puterile. Dar, în același timp, diferendul provoacă nedumerire în opinia publică prin cauza inițială, anume strecurînd în suflete credința condamnabilă că n-ar putea fi romîn onorabil cel ce întrebuințează limba statului cu predilecție. Vina e cu atît mai primejdioasă cu cît autorul și purtătorul ei este un ostaș, care, tocmai dimpotrivă, ar avea sfînta obligație de-a ridica moralul cetățenilor, mai ales azi, cînd țara luptă pe viață și pe moarte pentru binele și fericirea tuturor. Notarul, într-un avînt de indignare, observă că afacerea aceasta e mai gravă chiar decît predicile care

www.digibuc.ro

au prilejuit internarea protopopului Groza. Asupra măsurilor de luat li se împărțiră părerile. Pălăgieșu ar fi dorit o reclamație la superiorii lui Bologa, cerînd, în interesul ordinei și al liniștei, rechemarea lui pe front. Solgăbirăul s-a gîndit la aceasta, ba a și vorbit cu comandantul batalionului ce se mai afla în Parva. Căpitanul, bețiv și disprețuitor față cu civilii, i-a spus că n-are vreme să se țină de mofturi. Va să zică, militarii consideră drept mofturi tot ce nu e înarmat cu pușcă sau cu tunuri! Mai recomandabil ar fi să se încerce baremi deocamdată, o aplanare pașnică, printr-o intervenție amicală.

— D-ta ești prieten cu locotenentul, zise solgăbirăul. Ați copilărit împreună... De ce nu cauți să-i vorbești?

9

În ziua cînd a rupt logodna cu Marta, Apostol Bologa s-a simțit foarte fericit. În fericirea lui era și mîndria pentru fermitatea hotărîrii luate, și mulțumirea că a lămurit o situație supărătoare. După plecarea lui Domșa, a mai avut o explicație lungă cu maică-sa, care, convinsă de argumentele avocatului și mai cu seamă gîndindu-se la durerea Martei, se silea din răsputeri să salveze logodna, întocmai cum odinioară încercase s-o împiedece, și-i părea rău că nu-i acasă și bietul protopop, să-i dea o mînă de ajutor...

Liniștea lui Apostol însă nu avu viață lungă. În aceeași seară, retrăgîndu-se îndată după cină, ca să evite alte discuții cu doamna Bologa, fu cuprins de îndoieli din toate părțile. Acuma își dădu seama că

www.digibuc.ro

toată ziua gîndurile lui cele mai tainice au alergat mereu departe, ca și cum acolo ar fi căutat sprijin. Oare, dacă n-ar fi fost Ilona în inima lui, s-ar mai fi grăbit să înapoieze Martei inelul de logodnă? Nu s-a revoltat că Marta a venit însoțită de un bărbat străin, ci fiindcă a venit cu un ungur și a vorbit ungurește. Atunci nu din gelozie n-o mai iubește, ci numai pentru că i-e dragă cealaltă, iar revolta lui împotriva ungurului și a limbii ungurești a fost o comedie. Ba comedia a început mai demult... de cînd nu i-a părut rău de loc că boala l-a oprit a doua oară să treacă la romîni... Mai rău i-a părut cînd a plecat încoace, acasă, parcă axa vieții lui ar fi rămas acolo, în Lunca... Și chiar viitorul nu-l mai interesează decît întîmplător... Deși peste o lună va trebui să se întoarcă tot pe frontul romînesc, nu mai e îngrozit de fel, ca și cum i-ar fi indiferent sau... Atunci poate că iubirea e pricina tuturor zbuciumărilor omului și a tuturor fericirilor? Și totuși iubirea femeii nu poate mulțumi sufletul decît uneori și cîteva clipe. Odinioară a crezut că într-o privire a Martei se ascunde tot cerul și pămîntul și toate tainele universului. De dragul ei ar fi făcut orice prostie, orice sacrificiu, ar fi murit fericit dacă i-ar fi cerut, precum dorința ochilor ei a căzut hotărîtoare în cumpăna îndoielilor lui cînd a fost vorba să plece la război. Iubirea ei trăia încă în clipa cînd i s-au sfredelit în inimă privirile spînzuratului, la Zirin, la a cărui moarte contribuise și dînsul cu un «da» foarte convins, și totuși n-a fost în stare să-i potolească zbuciumările, pînă ce nu a dobîndit o credință nouă...

«Sufletul are nevoie de o merinde veșnică, își zise Apostol, plimbîndu-se în odaia de culcare, îm-

www.digibuc.ro

brăcat, neîndrăznind să se așeze în pat de frica gîndurilor. Dar merindea aceasta în zadar o cauți pe afară, în lumea simțurilor. Numai inima poate s-o găsească, fie în vreo tainiță a ei, fie în vreo lume nouă, mai presus de vederea ochilor și de auzul urechilor...»

Îndoielile îi roaseră creierii toată noaptea. Cînd stinse lampa, prin perdelele albe tremurau zorile... Se simțea iar vinovat față de Marta și adormi plănuind cum ar putea repara nedreptatea ce i-a făcut-o...

Peste gîndurile lui însă se năpustiră, chiar de a doua zi, zvonurile tîrgușorului. Doamna Bologa îi servea la fiecare masă ba că cutare spune cutare, ba că toată lumea îl condamnă, cu drept cuvînt, fiindcă un bărbat nu trebuie să-și bată joc de o biată fetiță fără minte, ba că locotenentul ungur o să-i ceară socoteală... Apostol asculta liniștit și chiar zîmbind toate veștile, arătîndu-se nepăsător și hotărît. Numai în sufletul său se revolta : cum se amestecă niște străini într-o afacere care-i privește numai pe ei doi, pe Marta și pe el ?

Peste cîteva zile doamna Bologa se așeză la masă cu ochii roșii de lacrimi și cu atîta spaimă în priviri, că Apostol se tulbură și, presimțind ceva rău, uită s-o întrebe de ce a plîns, încît doamna Bologa fu nevoită să-i povestească neîntrebată cum a aflat de la oameni ce primejdie îl paște, cum toată Parva spune c-a făcut de rușine pe Marta numai fiindcă a vorbit ungurește și cum întîmplarea aceasta nu va putea rămîne fără urmări grele, Dumnezeu singur știe cît de grele... Numai închipuindu-și urmările, doamna Bologa izbucni iarăși într-un hohot de plîns. Ca s-o liniștească, Apostol îi zise :

www.digibuc.ro

— Adică, mamă, eu n-aș avea dreptul să cer logodnicei mele să-mi vorbească romînește, crezi d-ta ?... Îți faci sînge rău de pomană ! Pe inima și pe gîndurile mele numai eu sînt și voi fi stăpîn cît voi trăi !

Doamna Bologa, fără să-și mai șteargă lacrimile, răspunse :

— Vai, Doamne, cum poți vorbi așa, dragul meu ? Apoi doar nu uita că e război, și nimeni nu mai e stăpîn pe nimic... Moartea și groaza stăpînesc azi peste toți oamenii, dragul mamei !... Tu ești mai învățat și trebuie să știi mai bine... Nu-i vremea acuma să ne arătăm dușmanilor inimile, altfel pățim ca bietul protopop... Că Pălăgieșu ce așteaptă, decît să facă rău și necaz oamenilor... Tu, ca tatăl tău, fie iertat, te uiți numai înainte, dar în război omul se strecoară cum poate... Pînă va trece primejdia trebuie să urlăm cu lupii, altminteri ne mănîncă... Așa face toată lumea, așa se cuvine să facem și noi, dragul mamei... Să nu te superi că te învăț și te sfătuiesc, că-s mamă, și numai inima mea știe cît rabdă de grija ta... Toți domnii spun că nu-i bine ce faci, că ești ofițer și s-ar putea să ai mari neplăceri pentru asemenea îndrăzneli nesocotite. Chiar directorul de la «Parvana», și doar ce romîn a fost el totdeauna, mi-a spus pe față să te povățuiesc să te astîmperi. Dînsul a fost prieten bun cu bietul tatăl tău, dar azi își vede de banca lui și nu crîcnește, cum nu crîcnesc nici ceilalți, aici și pretutindeni...

Ascultînd pe maică-sa, gîndurile lui Apostol rătăceau prin colțurile celor zece zile de cînd e acasă, descoperind deodată lucruri peste care a trecut fără să le ia în seamă. A ieșit puțin prin tîrg, un ceas,

www.digibuc.ro

două pe zi, s-a întîlnit cu mai toți surtucarii, și toți i s-au părut schimbați și speriați, deși cu nici unul n-a vorbit decît nimicuri, cum zicea dînsul. Acuma înțelegea și schimbarea, și spaima lor, acuma simțea că toți s-au ferit de el pentru că n-a îngăduit Martei să grăiască ungurește. Plecă ochii în farfuria goală, ca și cum n-ar mai fi putut îndura privirea mamei sale. Din clipa aceasta însă toate cuvintele ei i se încuibară în inimă ca niște spini și rămaseră acolo, încremenite într-o durere amară. Apoi, cînd glasul doamnei Bologa tăcu, el șopti atît de domol, parcă i-ar fi fost frică să nu trezească pe cineva :

— Rău îmi pare, mamă, c-am mai venit acasă...

Pentru doamna Bologa șoapta aceasta a fost ca o lovitură de măciucă. Demult, încă de pe vremea cînd Apostol, în loc să urmeze cariera preoțească, s-a dus la Budapesta, a bănuit ea că lumina ochilor ei, toiagul bătrînețelor ei n-o mai iubește cum a iubit-o odinioară. I se părea rece, închis și mai ales o înfricoșa cu necredința lui... Și, iată, azi îi pare rău că a venit acasă, pînă într-atîta s-a înstrăinat de ea !... Se porni pe niște bocete așa de sfîșietoare, că Apostol numai cu chiu, cu vai reuși s-o ostoiască.

Totuși, de atunci Apostol Bologa se simți străin în Parva. Stătea ceasuri întregi în cerdac, în soare, sorbind albastrul văzduhului, în care își plimba neîncetat gîndurile. Deseori ochii lui încercau să se odihnească contemplînd crucea înflorită cu raze din turnul bisericii. Dar sufletul lui era îndată apucat în cleștele unor remușcări stranii și, dornic numai de liniște, fugea spăimîntat mai departe... Mai mult zăbovea împrejurul mormîntului de piatră al tatălui său. Știa inscripția pe de rost, și totuși, de

www.digibuc.ro

cîte ori o privea, căuta s-o silabisească, pentru că în vremea aceasta îi venea mereu în minte linia dreaptă pe care a urmat-o bătrînul în viață. O linie dreaptă a rîvnit și el cu patimă. În zadar. Între inima și mintea lui era un zid asupra căruia toate sforțările lui se frîngeau neputincioase. Cînd credea că l-a dărîmat, atunci îi simțea mai dureros ființa, oricît căuta să se înșele.

Apoi, într-o după-amiazi, tocmai pe cînd se pregătea să iasă în cerdac, se pomeni cu notarul Pălăgieșu, cu care se întîlnise o singură dată, în prima zi, și de-abia schimbase, în piață, cîteva vorbe. Peste prietenia lor dinainte de război se întinsese, pe nesimțite, un văl cenușiu. De altfel, de cînd ajunsese notar, Pălăgieșu își luase, încetul cu încetul, o purtare sfidătoare chiar față cu surtucarii mai în vîrstă. Fecior de țăran din Năsăud, sărac și umilit prin școli, s-a îndoit și s-a căciulit pînă și-a ajuns ținta, devenind mîna dreaptă a solgăbirăului ungur, care, la izbucnirea războiului, a intervenit să rămîie pe loc, deși era voinic, spătos și doar la mers avea puțin beteșug, călcînd prea în afară și aruncînd picioarele din genunchi în jos, ca un cal împărătesc la paradă. Fața fălcoasă se mîndrea parcă cu mustățile umflate, pleoștite, care-i ascundea gura foarte largă, cu buzele duble și cu dinții lați, strungăreți. Părul lung, negru, veșnic nepieptănat, îi atîrna peste fruntea brăzdată adînc, acoperindu-i aproape de tot urechile. În înfățișarea lui te izbea îndată o încredere în sine impunătoare.

Două săptămîni a amînat Pălăgieșu întrevederea cu Apostol. Ar fi fost mai bucuros să-l fi întîlnit undeva întîmplător, ca să se achite de însărcinarea ce și-o luase față de solgăbirău. Deși era cu vreo

www.digibuc.ro

trei ani mai bătrîn, păstrase lui Apostol Bologa o stimă instinctivă de pe vremea cînd discutau împreună probleme filozofice, pe care el, biet practicant de notar, nu prea le pricepea și care de aceea îl impresionau profund.

— Fiindcă tu nu mai vrei să știi de prieteni, iată că vin prietenii la tine! zise Pălăgieșu intrînd, cu un zîmbet care-i dezveli toți dinții de jos, împreună cu gingia.

Apostol se uită la el, uimit. Era atît de neașteptată vizita aceasta, că își pierdu cumpătul și nici nu-l pofti să șează. Notarul îi apucă însă voios amîndouă mîinile, i le strînse puternic și pe urmă luă loc, nepoftit, cu o siguranță de stăpîn.

— Mă rog... cum... ce vînt te aduce pe la noi? bîigui Apostol, în picioare, privindu-l mereu cu mirare.

— Ți se pare așa de ciudat că vine să te vază prietenul tău din copilărie și de mai tîrziu? întrebă Pălăgieșu cu o clipire șireată, care lui Apostol îi scăpără în suflet o scînteiere de ură. Ehei, strașnic te-ai schimbat, frate!... De acum trei ani te-ai schimbat de nici nu te mai recunosc!

Siguranța notarului transformă mirarea lui Apostol într-o nerăbdare ascuțită ca briciul.

— Ce vrei, Alexandre? Spune, aide, ce vrei? zise deodată cu o sticlire în ochi.

— Eu? răspunse Pălăgieșu, trecîndu-și degetele prin păr și dezvelindu-și fruntea. Eu ce vreau?... Nimic... adică mai nimic!... Întîi să te văd și apoi... să vorbim!... Mă așteptam însă, spun drept, la o primire mai...

www.digibuc.ro

— Iartă-mă, Alexandre, te rog! murmură Apostol îmblînzit brusc. Dacă ai şti cîte chinuri îmi zdrenţuiesc sufletul de cînd am venit acasă...

— Cine-i de vină, Apostole? întrebă notarul cu alt glas. Crezi că eu nu ştiu? Eu?... Crezi că se mişcă ceva aici fără ştirea mea?... Dar tocmai de aceea trebuie să repari, Apostole! Negreşit trebuie să repari, în interesul tuturor...

Schimbarea tonului şi cuvintele notarului încurcară iarăşi pe Bologa, încît se opri la colţul mesei, să asculte mai bine.

— Prin dibăcia mea, prin munca mea am creat aici o atmosferă patriotică absolut necesară în vreme de război, ca şi de pace, urmă Pălăgieşu privindu-l scrutător, ca şi cum ar fi vrut să-i zdrobească orice împotrivire. Acuma căzuşi tu ca un bolovan într-o apă liniştită şi ai tulburat-o. Ai dat prilej de flecăreală, de aprobări şi dezaprobări, în sfîrşit, tulburare şi iar tulburare... Un ofiţer care vine de pe front nu poate să aibă atitudinea ta fără a demoraliza pe unii şi a aţîţa pe alţii, îţi dai seama, cred, ce înseamnă asta... Nu ce spui, ci tocmai ce nu spui e... e jignitor şi păgubitor!

— Aşa ai glăsuit şi cînd ai trimis în internare pe protopopul Groza? îl întrerupse Apostol, vorbind numai din buze, fără să mişte dinţii încleştaţi.

— Pedeapsa crimei n-are nevoie de justificare, căci crima poartă în pîntecele ei pedeapsa, zise notarul mai aspru. De altfel, eu niciodată nu mă justific, pentru că înainte de a face un pas, judec... Eu niciodată, mai ales dacă aş fi ofiţer în armată, n-aş rupe logodna cu o fată numai fiindcă a vorbit ungureşte, Apostole!

www.digibuc.ro

— Nu? făcu iar Bologa, cu buzele albe și cu ochii aprinși, parc-ar fi avut friguri.

— Nu! reluă Pălăgieșu energic, sculîndu-se în picioare ca să-l domine pe deplin. De aceea ești dator să dregi ce-ai stricat prin nesocotință! Sîntem prieteni și te sfătuiesc prietenește să...

Notarul se dăduse în dosul scaunului și se rezima de spetează cu mîna dreaptă. Părul îi căzu iar pe frunte, și un smoc i se mișca pe sprînceana stîngă, gata în fiece clipă să-i acopere ochiul. Vorbind, pielea i se întindea pe fălci, iar țepile nerase de două zile se tot culcau și se ridicau... Apostol Bologa însă îi vedea numai gura și mai cu seamă buza de jos, umflată puțin, încît de-abia se mai cunoștea că e dublă. Glasul notarului suna atît de triumfător și de încrezut, parcă ar fi împărțit cînd palme, cînd mustrări, cînd laude...

Apostol ocoli masa, apropiindu-se de Pălăgieșu, palid la față ca un cadavru, dar cu privirile ca două pumnale. Își mușcă buzele, învinețindu-și-le, și murmură foarte înăbușit, parcă și-ar fi stăvilit respirația aprinsă:

— Tu?... Tu?...

Ajunse lîngă notar, la doi pași. Apoi, cu o iuțeală fulgerătoare, îi repezi un pumn îngrozitor în gură, șoptind ca ieșit din minți:

— Tu?... Tu?... Mișelule!... Mișe...

Notarul se clătină, ca și cum l-ar fi trăsnit din senin. Lovitura a fost atît de neașteptată, că i-a buimăcit cu desăvîrșire. Barba i se însîngeră din buza plesnită. O secundă rămase cu ochii holbați la Apostol și cu gura căscată...

— Ieși, mișe... ieși! gîfîi Bologa, uitîndu-se împrejur după ceva.

www.digibuc.ro

Glasul înfundat deșteptă pe Pălăgieșu din aiureală și-l făcu să înțeleagă brusc ce caută Apostol. Pe o mescioară zări un revolver de care atîrna în jos o curelușă galbenă. Se întoarse repede, deschise ușa și ieși bolborosind în neștire :

— Bine... Bine... Bine...

În antreu își luă pălăria din cuier și văzu pe Rodovica, speriată. Din urmă ușa se trînti cu zgomot așa de mare, că se cutremurară pereții casei...

10

Doamna Bologa, care nu fusese acasă, află de la Rodovica, spre seară, că s-a întîmplat ceva și că notarul a plecat cu barba plină de sînge. Deși o muncea curiozitatea, nu avu curajul să întrebe pe Apostol, perpelindu-și îngrijorările numai cu servitoarea și vărsînd împreună multe lacrămi ascunse, fiind sigură că «buzatul» (așa poreclise lumea de mult pe Pălăgieșu) n-are să se astîmpere pînă nu-i va face cine știe ce rău domnișorului... Apostol se dusese puțin să se miște, dar n-a apucat-o spre piață, ci spre capătul tîrgușorului. Se întoarse tocmai la vremea cinei, senin, ba găsi de cuviință să și glumească, la masă, cu Rodovica, amintindu-i cum s-au bătut odată, în copilărie, ca orbeții, pe malul Someșului. Slujnica se zăpăci, rîse, vru să umble mai sprintenă și scăpă jos farfuriile murdare, lîngă doamna Bologa, făcîndu-le țăndări. Ca să nu strice cheful domnișorului, stăpîna își reținu dojenile aspre ce-i stăteau pe limbă pentru Rodovica, sperînd în taină că Apostol îi va povesti din fir în păr ce-a pățit cu notarul. Apostol fu drăguț tot timpul,

www.digibuc.ro

tăifăsui cu ea pînă tîrziu, dar numai despre întîmplări din trecut, stăruind mai cu seamă asupra vedeniei lui în biserică, odinioară, întru bucuria mamei, care îndată îi împrospătă toate amănuntele acelei «minuni cerești», găsind și prilejul să observe, în treacăt, că «o, Doamne, cu cît învață oamenii mai mult, cu atîta se depărtează de Dumnezeu...» Apostol nu întîrzie să răspundă cu ton de glumă :

— Dar și Dumnezeu se învechește, maică dragă, ca toate în lumea asta !

Cuvintele acestea spăimîntară atît de mult pe doamna Bologa, că se închină de trei ori și de-abia pe urmă zise cu glas grav, în care se zvîrcolea evlavia rănită :

— Dumnezeu e veșnic nou în sufletul bietului om, dragul mamei... Numai cînd ai pierdut credința cea adevărată poți vorbi așa despre cele sfinte... Dar deodată cu Dumnezeu se pierde și liniștea sufletului, și sufletul pe urmă se chinuiește și se zdrobește fără reazim în vîltorile vieții și bîjbîie în beznă, întocmai ca un copilaș care ar porni singur în lumea largă, în miez de noapte...

Apostol își dăduse seama, în chiar clipa cînd rostise gluma, că va jigni inima mamei și îi păru rău, dar nu se mai putuse opri. Răspunsul ei îi răsună ca un glas înăbușit din însuși sufletul lui, îngrozindu-l. Îi apucă repede mîna, peste masă, și i-o mîngîie și i-o sărută, murmurînd, rușinat : «Iartă-mă...» Doamna Bologa, surprinsă de pocăința lui, fu cuprinsă și ea de rușine, îngînă cîteva vorbe neînțelese, pînă ce-și veni în fire, și apoi continuă povestirea din copilăria lui Apostol, fără a mai nimeri tonul de adineaori și ocolind privirile lui întrebă-

www.digibuc.ro

toare, care o tulburau cumplit și parcă o mustrau. În sfîrșit, se întrerupse în mijlocul unei fraze și zise brusc, foarte blînd și cu ochii muiați într-un zîmbet ciudat :

— De aceea te chinuiești și te topești, dragul mamei... numai de aceea...

El, ca și cum ar fi așteptat și ar fi priceput mai dinainte cuvintele ei, răspunse cu mare ușurare în glas și de asemenea zîmbind :

— Cînd mă gîndesc ce am suferit și am pătimit în viața mea, deși scurtă, mi se pare că am trăit destul și că mîine aș putea muri fără nici o părere de rău ! Unii oameni trăiesc zeci și zeci de ani și totuși, cînd închid ochii, nu pot spune că au trăit aievea, căci au fost simpli trecători prin viață sau spectatori străini de înțelesul lumii. În schimb, pe alții soarta îi împinge în vîrtejurile cele mai crunte și-i silește să îndure toate torturile vieții, toate, și niciodată să nu găsească aici odihna adevărată, liniștea trainică...

Urmară trei zile ploioase, urîte, cernînd tristețe în lume. De dimineața pînă seara, Apostol ședea în cerdac, înconjurat de cărțile lui vechi, în care odinioară își pusese toate speranțele și care, de cîte ori a avut nevoie în viață de sprijin, l-au părăsit ca niște prieteni neputincioși și fricoși. Se plimba grăbit prin sistemele falnice de înțelepciune, bătea la toate porțile, din ce în ce mai înfricoșat, dar îndată ce se oprea și ridica ochii spre strada biciuită de ploaie și mînjită de noroi, spre cîmpurile și dealurile înverzite și spălate, spre văzduhul cutreierat de nouri bolbocați, simțea deodată cum în sufletul lui se prăbușeau toate clădirile monumentale, cu zgomot babilonic de cuvinte stoarse de adevăratul în-

www.digibuc.ro

ţeles, nelăsînd în urma lor nici măcar ruine, ci numai un gol sterp, cenuşiu şi nesfîrşit de necăcios. Şi atunci avea impresia clară şi sugrumătoare că îi fuge pămîntul de sub picioare şi că rămîne plutind în neant, agăţîndu-se cu desperare de crucea din turnul bisericii.

Deseori, cu cartea pe genunchi, gîndurile i se întorceau în urmă, scrutînd momentele trăite, scormonind cauzele... Atunci toate faptele, gesturile şi dorinţele lui îi apăreau meschine, egoiste, chiar ridicole. Cum l-au indignat, în spital şi după aceea, vorbele şi întîmplările care nu se potriveau cu aşteptările lui! Cum a împărţit lumea întreagă în două felii, una de iubire şi alta de ură!... Acuma îşi dă seama că iubirea adevărată, adîncă, mîntuitoare n-a cunoscut-o, ci numai ura, sub diverse forme... I s-a părut că-i sînt dragi toţi cei de un neam cu dînsul şi, îndată ce n-a găsit în inimile lor ura lui, dragostea s-a împrăştiat ca pulberea în adierea vîntului... Iubirea adevărată nu moare niciodată în sufletul omului, ba îl însoţeşte şi dincolo, pînă-n sînul nemărginirii... Dar iubirea nu poate prinde rădăcină în inima mînjită de ură, şi în el ura trăia mereu, ca un cui ruginit, uitat în carne vie...

Ploaia răpăia pe acoperişul cerdacului, aspru, poruncitor, ca nişte ciocănituri grăbite la o poartă zăvorîtă. Ascultînd pierdut, Apostol Bologa se pomeni deodată cu o întrebare înfricoşătoare, pe care ştia deslușit că a purtat-o în suflet toată viaţa, fără să o privească vreodată drept în faţă, ca şi cum i-ar fi fost ruşine şi groază de ea. Straniu era însă că întrebarea cuprindea şi răspunsul pe care Apostol îl dorea cu patimă şi de care totuşi se ferea, ca un copil încăpăţînat care a săvîrşit greşeli peste

www.digibuc.ro

greșeli și nu mai îndrăznește să apară în ochii părinților poate tocmai fiindcă e sigur de iertarea greșelilor. Vru să se ferească și acuma, închise pleoapele, dar atunci întrebarea îi aprinse în suflet o flacără albă, în jurul căreia se înșiruiră toate gîndurile vieții lui, de la crîmpeiele cele mai infime ce i-au murit în creieri înainte de a se limpezi, pînă la cugetările grele, ordonate, mîndre, pe care el le alesese cu încredere drept călăuze de viață, și toate deopotrivă de palide și de supuse, ca niște robi împrejurul stăpînului atotputernic...

Simțăminte stranii, nelămurite, se trezeau și se topeau în inima lui, învăluindu-i toată ființa într-o mulțumire caldă... În mintea lui încercă să mai ridice capul un gînd, să-i reamintească cuiul ruginit de ură, dar flacăra misterioasă nu-i dădu răgaz să se nască...

Apoi i se păru că răpăiala picurilor de ploaie se mulcomește treptat, prefăcîndu-se într-un zgomot dulce, fîșîitor, ca zborul porumbeilor, din ce în ce mai dulce, strecurîndu-i în inimă o vrajă dureros de alinătoare. Apoi deodată începu să se clatine și să se înalțe, purtat parcă pe aripi de cîntece. Ochii lui priveau fără mirare, deși cerdacul dispăruse, și cîmpurile de asemenea, și tot pămîntul, și numai crucea din vîrful bisericii lucea foarte blînd și aproape, încît, dacă ar fi întins mîna, ar fi atins-o. În același timp flacăra ardea mai albă în sufletul lui, ca un rug luminos, care-i mistuia trecutul și-i zămislea viitorul... Liniștea și misterele cerului și ale pămîntului se întîlneau și fîlfîiau în inima lui, și-i picurau roua bucuriei eterne, în care străluceau miliardele de lumi văzute și nevăzute. Își simțea sufletul legat prin mii de firișoare cu nemărginirea,

www.digibuc.ro

palpîlînd fermecat în ritmul imensei taine unice ca într-o mare de lumină. Apoi o fericire fierbinte îi umplu ființa întreagă, mai puternică decît bucuria vieții și mai dureroasă decît suferința morții. Și își dădea seama că o clipă din fericirea aceasta e merindea tuturor veșniciilor...

Apostol Bologa tresări, ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un farmec. Ochii însă îi erau deschiși, și mari, și umezi, iar pe buzele scăldate în zîmbet simțea neîncetat sărutarea fericirii. Cartea îi alunecase de pe genunchi și zăcea la picioarele lui ca o zdreanță fără preț. Ploaia drămăluia mereu țiglele cerdacului cu sunete moi, apătoase. Sus, în spatele crucii pălmuite de stropi năvalnici, între nourii suri, rîdea o geană albastră-luminoasă, vestitoare de soare nou.

Apostol rămase un răstimp cu privirile obosite. Frînturi de gînduri îi răsăreau în creieri și se stingeau repede, netrebuincioase. Pieptul îi era greu de un simțămînt nou și de o năzuință nelămurită și totuși poruncitoare... Îl însufleția o poftă mare să îmbrățișeze lumea întreagă, să plîngă de bucurie și să împartă lacrămile cu toți oamenii. Se sculă în picioare și întinse brațele ; și deodată lacrămi îmbelșugate i se vărsară pe obrajii uscați, în vreme ce ochii și buzele lui surîdeau de bucurie. Inima îi tremura blînd, împovărată de iubire și setoasă de a iubi. Și pe fiece clipă simțea tot mai deslușit rădăcinile flacării albe în sufletul său, pătrunzîndu-i toate fibrele, topindu-se cu izvorul vieții și stăpînindu-i ființa pentru toată viața și în vecii vecilor...

Apoi toate simțămintele, cele tulburi, ca și cele clare, se adunară într-un mănunchi solid, puternic,

www.digibuc.ro

și îndată îi apăru în creieri un gînd viu ca un trăsnet :

«Sufletul meu a regăsit pe Dumnezeu !»

O diră de raze albe scînteia pe crucea udată de furtună. Flacăra din sufletul lui Apostol se unea cu razele scînteietoare, cu zgomotul ploaiei, cu verdeața cîmpurilor, cu albastrul care părea un ochi al infinitului, cu infinitul însuși, într-o armonie fierbinte. Simțea în sufletul său pe Dumnezeu, precum sufletul său se simțea în Dumnezeu...

11

Ploaia încetă în amurg, văzduhul înghiți nourii și noaptea toate stelele se aprinseră pe cer ca în ajunul unei sărbători mari. A doua zi orășelul se trezi înveșmîntat numai în flori albe și trandafirii, care îmbălsămau întreg pămîntul...

Apostol, ieșind în cerdac și văzînd atîta bogăție de frumusețe, tresăltă ca în fața unei minuni. Nu mai avea stare și se mira cum a putut atîta vreme să mocnească pe jilțul din cerdac în loc să alerge în lume, printre oameni sau în mijlocul firii, bucurîndu-se de fiece clipă a vieții. Acuma era dornic să-și poarte, în văzul tuturor, fericirea, să vestească umil că a găsit taina cea mare, să-și împartă iubirea cu alții, căci toți oamenii au nevoie de iubire și sînt vrednici de ea. Apoi azi nu-i mai era frică de nimica în lume, nici de singurătate și nici de mulțime, doar pretutindeni sufletul lui găsea pe Dumnezeu viu, în toate minunile și în toate mărunțișurile vieții. Poftea mereu din adîn-

www.digibuc.ro

cimile inimii să se umilească și să ceară iertare oricui a greșit vreodată cu gîndul ori cu fapta.

În fiece minut descoperea prilejuri noi de bucurie și iubire, ca un copilaș în fața căruia lumea și viața de-abia încep a-și dezvălui tainele. Stătea de vorbă mai ales cu țăranii, aflînd în inima sa vorbe de mîngîiere prin care să le cîștige încrederea și să le dăruiască în schimb iubire.

Peste vreo patru zile doamna Bologa, indignată, îi aduse vestea că blestematul de Pălăgieșu l-a făcut «tîlhar», și «trădător», și «agitator» în fața tuturor domnilor, seara, la «cazină», ba s-a lăudat că are să-l învețe minte și omenie, de să-l pomenească cît va trăi... Apostol, fără să spună un cuvînt, își luă chipiul și porni grăbit spre piață, lăsînd pe maică-sa îngrozită, «că acuma de bună seamă o să omoare pe afurisitul de buzat», regretînd că i-a mai spus ce-a auzit chiar de la biata Marta. Doamna Bologa petrecu un ceas spăimîntator, frîngîndu-și mîinile, plîngînd și mai dojenind pe Rodovica asta, care «s-a obrăznicit și s-a lenevit de tot, că nu-i chip să mai trăiești cu ea...» Pe urmă Apostol sosi, senin și mulțumit.

— Ce-ai făcut, dragul mamei ? îl întrebă doamna Bologa tremurînd.

— I-am cerut iertare, mamă... răspunse Apostol cu bucurie în glas și cu o flacără de fericire în ochi

Trei zile înainte de împlinirea lunii, locotenentul Apostol Bologa primi ordin telegrafic să se prezinte imediat la serviciu.

— Se vede că se îngroașă lucrurile de au început să suspende concediile, zise Apostol, liniștit și încrezător, către maică-sa, comunicîndu-i știrea.

www.digibuc.ro

— Ba mare minune dacă aici n-o fi mîna buzatului ! strigă doamna Bologa revoltată, mai ales gîndindu-se că Apostol s-a şi umilit înaintea blestematului.

De mult simţea Apostol că mai are o datorie de împlinit, dar mereu i-a lipsit curajul. Acuma îşi dădu seama că a trecut vremea şovăirii. După-amiazi bătu la poarta avocatului Domşa, găsi pe Marta acasă, îi sărută mîna, o privi în adîncul ochilor şi o rugă să-l ierte cu atîta patimă, că fata se zăpăci, zîmbi ruşinată, apoi izbucni în lacrămi, murmurînd că numai ea a fost vinovată...

Doamna Bologa îl petrecu la gară, pe jos, în zori, căci trenul pleca foarte de dimineaţă. Petre, cu povara în spinare, gîfîia mai tare ca odinioară... Apostol era aproape vesel. Vorbea cu maică-sa, plin de duioşie, şi-i zicea mereu :

— Pretutindeni sînt oameni dornici de iubire, mamă, şi pretutindeni te însoţeşte Dumnezeu !... . Acuma ştiu, mamă, şi acuma mi-e croită cărarea vieţii, dreaptă şi luminoasă...

Cînd şuieră sirena, doamna Bologa, lîngă scara vagonului, îi şopti cu grijă :

— Ia seama, dragul mamei, că mîine intrăm în săptămîna patimilor... Du-te şi la biserică, du-te şi nu uita pe Dumnezeu !...

Apostol zîmbi blînd şi-i răspunse cu o privire fierbinte de credinţă. Trenul porni încet. Doamna Bologa rămase pe peron, sorbind privirea lui încrezătoare, ca o mîngîiere cerească. Apoi coroana în floare a unui măr o învălui ca într-o haină de mireasă. În clipa aceea prin inima lui Apostol trecu o undă de amărăciune, ca o presimţire neagră în mijlocul unei mari veselii...

www.digibuc.ro

CARTEA A TREIA

www.digibuc.ro

1

Cînd văzu cea dintîi casă din Lunca, după o coti-tură de deal, Apostol Bologa tresări iarăși, parcă fără veste i s-ar fi mohorît sufletul. Dar împunsă-tura de ac se stinse ca o scînteie, lăsîndu-i în inimă un nou belșug de bucurie. Scoase capul pe fereastra compartimentului, grăbit, avînd siguranța că îl așteaptă cineva. Din depărtare descoperi cireșul bătrîn, care, în cinstea sosirii lui, se împodobise cu o minunată cunună de flori albe în locul coroanei de muguri plăpînzi de acum o lună...

În gară pîlcuri de soldați se năpustiră asupra trenului ce pufăia și se smucea cu înverșunare înainte de a se opri. Ochii lui Apostol însă alergau nerăbdători printre oameni, mereu de ici-colo, cercetînd aproape cu frică pînă ce, cu o lucire de fericire nestăpînită, se poticniră. Pe peron, în același loc unde rămăsese, ca și cum vreme de patru săptămîni nici nu s-ar fi clintit de acolo, stătea Ilona, scormonind, cu priviri din ce în ce mai îngrijorate, prin toate vagoanele, pe rînd, încît fața

www.digibuc.ro

ei, în încordarea aşteptării, părea mai aspră şi slăbită. Apoi deodată, zărind pe Bologa, i se aprinse în ochi o flacără sălbatecă, şi buzele îi încremeniră într-un surîs speriat...

Apostol Bologa sări jos, mişcat şi zăpăcit, neştiind ce să facă. În inimă îi ardea pornirea de-a se repezi la Ilona şi de-a o strînge în braţe în faţa lumii întregi. Dar o nătîngie stăpînitoare îl ţinu lîngă vagon, să aştepte pe Petre cu bagajele.

— Hai, băiete, hai mai repede! murmură el către ordonanţa care se lupta pe scara vagonului cu soldaţii grăbiţi să se urce.

Cu coada ochiului se uita numai la fata groparului, gîndindu-se cu teamă ce nenorocire ar fi dacă ar pleca tocmai acuma, înainte să-i audă el glasul. Totuşi, cînd ajunse în faţa ei, se opri mirat, prefăcîndu-se că de-abia acuma a văzut-o, şi-i zise cam rece:

— Ce cauţi aici, Ilona?

Fata se făcu de asemenea a nu-l fi zărit şi răspunse cu uimire:

— Uite, uite, domnul locotenent!... Ai şi venit?... Tata zicea că mai ai vreo trei zile... De altfel, pe dumnealui îl aşteptam, că s-a dus la oraş după nişte... Dar poate c-o să sosească cu cellalt tren...

Îşi sorbiră o clipă privirile cu atîta înfrigurare, parcă între ochii lor s-ar fi întins un fir de mătase roşie. Apostol îi dădu mîna şi văzu că Ilona coboară pleoapele şi că buzele zîmbitoare îi tremură; mîna era însă rece.

Apoi Bologa trecu înainte, repede, să nu facă vreo prostie dacă nu se va grăbi. În ulicioara gării întoarse capul. Fata se ciorovăia cu ordonanţa,

www.digibuc.ro

cerîndu-i să ducă și ea un geamantan, iar Petre refuza cu mîndrie, explicîndu-i că n-are nevoie de ajutorul nimănui și că de altminteri bagajele sînt mai ușoare, fiindcă domnul locotenent a lăsat acasă multe mărunțișuri nefolositoare la război. Apostol nu se putu stăpîni să nu se amestece :

— Lasă, Ilona... De ce să te ostenești tu ? Poate duce soldatul și mai greu...

Fata groparului zîmbi mulțumită, parcă numai atîta ar fi așteptat, și pe urmă, în vreme ce Bologa își continua drumul, începu să descoasă pe Petre, pe ungurește,, cum au petrecut acasă, deși Petre nu-i prea înțelegea întrebările. Apostol, cu vreo cîțiva pași înaintea lor, auzea bine întrebările ei, știa că ea de la el ar dori răspunsurile, și inima îl durea de bucurie.

Pînă acasă, din toate grădinile le rîdeau pomii înfloriți, iar pe marginile ulițelor li se scuturau în cale numai petale ușoare, ca la nunțile din povești. În odaia lui, Apostol găsi atîta miros de floare, că se tulbură, suspină și se uită recunoscător la Ilona, care, deodată, încurcată, îi zise, ca și cum ar fi răspuns la o întrebare :

— De cînd ai plecat d-ta, m-am culcat eu aici, c-a vrut să se culce ofițerul care a venit în locul d-tale, dar și tata a zis că mai bine să mă culc eu, că d-ta tot trebuié să te întorci și de ce să o ia un străin și s-o strice, cînd d-ta azi-mîine...

Se opri, roșie foc, parcă i-ar fi spus o taină grozavă. Bologa avu aceeași impresie, vru să-i mulțumească, dar simți că, de va rosti o singură vorbă, nu-și va mai putea stăpîni lacrămile de bucurie și se va face de rîsul soldatului, care se apucase să-i descarce bagajele și să așeze toate cum au fost

www.digibuc.ro

acum o lună... Atunci, ca o salvare, îi veni în minte serviciul și trecu grabnic în cancelarie. Cei doi gradați se sculară în picioare, iar el, ca să-și mai reverse generozitatea ce-i umplea sufletul, le strînse mîna zîmbind și întrebîndu-i cum merge slujba și ce s-a întîmplat mai de seamă în lipsa lui. Sergentul dădu să-i explice ceva, dar Apostol, aruncîndu-și ochii prin niște hîrtii indiferente, nu-l ascultă de loc, fiindcă toate gîndurile îi fugeau înapoi, în odaia unde rămăsese Ilona și de unde Petre nu se mai urnea, ca și cum anume n-ar fi vrut să-i lase singuri. Apoi, înainte ca sergentul să sfîrșească lămuririle, se întoarse dincolo și, fără să se uite la Ilona, zise nerăbdător către ordonanța zeloasă :

— Bine, Petre... ajunge... Lasă, că mai faci și altă dată... Acuma... ajunge...

— Apoi am și isprăvit, don locotenent, răspunse Petre, ușurat, ieșind îndată, să-și potrivească și culcușul lui din tindă.

Cînd se pomeni singur cu fata, Bologa roși mai rău ca adineaori Ilona. Își zicea că atît Petre, cît și fata au înțeles gîndurile lui și-i era rușine, parc-ar fi plănuit o crimă. În același timp însă simțea o trebuință arzătoare să-i spuie că i-e dragă și tot atunci își dădea seama că ar fi ridicol să facă declarații de amor unei țărăncuțe care nici nu l-ar înțelege, ba poate ar și rîde de dînsul. Ilona părea și mai tulburată. De unde, cît a fost și Petre aici, s-a mai mișcat și ea, așezînd cîte ceva, acuma stătea lîngă pat, neștiind ce să facă cu mîinile, uitîndu-se la Apostol cu o curiozitate înfricoșată și mai ales așteptînd din clipă în clipă să se întîmple o minune.

www.digibuc.ro

În sfîrșit, după o tăcere apăsătoare, Apostol Bologa se așează pe laviță, între ferestrele dinspre uliță, și vorbi deodată cu glas rece și străin, cum ar fi vorbit cu un soldat oarecare :

— Dar tatăl tău ce-a mai dres de cînd am plecat ?

Ilona se repezi asupra întrebării parc-ar fi fost chiar minunea așteptată și răspunse cu o mîndrie grăbită și aproape jignitoare :

— Tata ce-a făcut, zici ?... Apoi, munca și necazurile, ce, crezi că-i nimic ? Că doar avem și noi niște pămînturi, ca oamenii de treabă, și trebuie să muncim cum putem dacă vrem să trăim... Numai Dumnezeu știe...

Apostol o privea și o asculta cu mare luare-aminte și totuși nu pricepea nimic. Glasul ei însă, cu ondulările aspre ca un cîntec sălbatec, i se prelingea în suflet prin toți porii, îi alinta toți nervii. Și în aceeași vreme ochii lui se odihneau pe buzele ei, puțin cărnoase, roșii-închise și umede, care se mișcau convulsiv, îndîrjite și cu un fel de imputare tainică.

Cînd tăcu Ilona, Bologa se zgudui, ca și cum i s-ar fi rupt ceva în inimă. Îi întîlni ochii și zări acolo înfricoșarea ce se încuibase brusc și în sufletul lui. Apoi în tăcerea dintre ei căzu, ca o izbăvire, un strigăt gros din ogradă și deodată se înviorară amîndoi, iar fata, cu glas mai dulce și cu ochii rîzători, întrebă :

— Dar d-ta ce-ai mai făcut pe-acasă, bine ?... E frumos pe la d-voastră ?

— Ca și pe aici, Ilona... doar că la noi e mai departe războiul... puțin mai departe...

www.digibuc.ro

— De noi știu că nu ți-a fost dor, vezi bine... Cum să-ți fie dor, că acasă omul... urmă Ilona ascunzîndu-și într-un zîmbet întrebarea.

— Mi-a fost dor de tine, Ilona, zise Apostol, de asemenea zîmbind, dar cu o voce mai groasă ca de obicei, care se silea să coboare în inima ei.

Ochii fetei pîlpîiau cu luciri nervoase, în vreme ce buzele răspunseră cu grabă :

— Vai, Doamne, am avut o presimțire grozavă că ai să te întorci înainte de-a se împlini vremea, și de trei zile am așteptat toate trenurile, nu știu de ce... toate, toate trenurile, toată ziua...

Pe fereastra dinspre grădină bătea soarele din asfințit. O fîșie de aur tremura pieziș, peste masă, pe podeaua gălbuie, pînă aproape de ușă, despărțind pe Ilona de Apostol ca o punte fermecată. Fericirea tresălta în inima lui ca niște junghiuri dureroase, și prin creieri i se învîrtea în cerc același gînd : dacă Ilona și-ar da seama ce vorbește, i-ar fi rușine și l-ar părăsi. Se sculă brusc în picioare, vrînd să o roage să nu plece, deși fata vorbea mereu, cu aceleași strălucerări ciudate în ochi. Balta de lumină dintre ei rîdea și-și oglindea rîsul parcă numai în obrajii Ilonei. Atunci Apostol uită de ce s-a ridicat și se gîndi cum să treacă el prin pata de soare fără să o tulbure. Și tot gîndindu-se, se pomeni c-a și pășit în șivoiul razelor poleite și se opri buimăcit, fiindcă și fata se apropiase, ca și cum ar fi ademenit-o cine știe ce putere tainică. Buzele ei se mai mișcau, dar el nici glasul nu i-l mai auzea. Șopti răgușit :

— Mulțumesc... Ilona... pentru că...

O privea și se vedea în ochii ei ca într-o oglindă. Ridică brațul puțin, parc-ar fi dorit să-i strîngă

www.digibuc.ro

mîna, și deodată îi cuprinse mijlocul. Fata se lăsă moale în îmbrățișarea lui, cu o rămășiță de protestare supusă :

— Vai de mine... că și d-ta... zău așa...

Împreunîndu-se, buzele lor fierbinți se crîmpoțiră, cu o patimă furioasă, cîteva clipe. Apoi Ilona își veni în fire, se smulse ca o șopîrlă, își potrivi năframa pe cap dintr-o singură mișcare și pieri pe ușă afară...

În același moment vraja din odaie se stinse ca un vis. Apostol se uită împrejur cu frică și i se păru că s-a trezit într-o casă străină. Pînza de soare rămăsese pe loc, dar avea o melancolie de amurg în sclipirile-i tremurate. Pe urmă toată odaia se umpluse parcă numai cu gîndurile lui, ca un stol de păsărele scăpate dintr-o colivie.

«Ce înseamnă romantismele astea caraghioase de licean amorezat ? își zise cu o revoltă pe care o simțea el însuși falsă și care totuși credea că o să-i mulcomească părerea de rău ce i se grămădea în inimă. Atîtea mofturi, atîta zbuciumare pentru...»

În vremea aceasta, însă, în altă parte a creierului îi fierbea întrebarea tot mai ațîțătoare : «Unde s-a dus Ilona ?»

Își alunecă mîinile prin părul castaniu, ca și cum ar fi încercat să-și ostoiască gîndurile. Apoi se apropie de fereastra stîngă, să-și mai răcorească sufletul privind afară. Ograda era îngrădită cu uluci, și peste drum, într-o grădină, albeau pomi înfloriți, înviorînd înserarea. Ici-colo coperișuri de case, dranițe mucezite însemnau pete negre la poalele coastelor de brazi, tivite pe jos cu livezi grase. Lîngă poartă, răzimat de uluci, stătea un

www.digibuc.ro

infanterist foarte murdar și zdrențuros, cu casca pe ceafă, cu o mutră păroasă de maimuță, vorbind cu cineva din tindă, vesel și mulțumit și arătîndu-și mereu dinții albi, lucitori. Privirea lui Apostol vru să-l ignoreze, dar inima lui întrebă: «Cu cine vorbește infanteristul?» Era sigur că tăifăsuiește cu Ilona, și fața i se strîmbă de mînie, aproape fără să-și dea seama. Soldatul îl zări în fereastră și deodată i se stinse rîsul, și dinții cei albi se ascunseră într-o seriozitate puțin speriată; luă poziție, își îndreptă casca, salută grav și pe urmă, fără grabă, uitîndu-se pe furiș spre geamul primejdios, se tîrî mai departe în ogradă, pînă ce dispăru din ochii locotenentului.

«Adică ce-mi pasă mie cu cine a vorbit bădăranul, chiar dacă a vorbit cu ea?! răspunse Bologa întrebării care-i tot sfîrîia în minte. Am să ajung de rîsul lumii cu asemenea...» adăogă apoi nervos, așezîndu-se iarăși pe laviță, unde stătuse adineaori cînd fusese și Ilona în odaie.

Căută să se gîndească la altceva, dar simți că nu e în stare, iar din fundul inimii auzi un glas limpede: «Ilona mi-e dragă...» Apoi nu se mai împotrivi glasului, și sufletul i se însenină și i se umplu de o nouă bucurie mare, ademenitoare, în care Ilona întruchipa toată lumea. Și el se lăsă în brațele acestei bucurii cu sfială și uitare de sine, ca o fecioară în brațele primului iubit. Avea impresia că inima i se topește încet-încet, răspîndind în jurul lui fiori de dragoste. Amurgul cenușiu ploua pe geamuri, printre mușcatele somnoroase, învăluindu-l într-o rețea de fericire...

Într-un tîrziu se smulse din ispita visărilor, își puse chipiul și ieși. În ușa tinzii, infanteristul

www.digibuc.ro

murdar stătea mereu de vorbă cu un artilerist în capul gol, iar Bologa, văzîndu-i, se bucură. În tindă se mai gîndi la Ilona, dar nu se opri și nici n-o căută din ochi. În ogradă de asemenea se gîndi la ea și totuși nu întoarse capul. Răcoarea amurgului parcă-l dezmetecea dintr-o beție.

Ajunse în uliță și nu coti spre mijlocul satului, ci tocmai dimpotrivă, ca și cînd ar fi vrut să fugă de o primejdie. Merse vreo cinci minute, și ulicioara se împărți brusc în două pe malul gîrlei gălăgioase. Pe cer, chiar în vîrful măgurii ale cărei poale se scăldau aici în apele rîului, se ivi luceafărul alb, rece ca un ochi din altă lume. Bologa, parc-ar fi regăsit o comoară uitată, sorbi cu lăcomie lumina cerească...

2

A doua zi, Apostol Bologa, reluîndu-și serviciul, își aduse aminte de obligațiile reglementare și înștiință, prin telefon, pe aghiotantul regimentului că, în urma ordinului telegrafic, ieri după-amiazi a sosit în Lunca.

— Va să zică ai luat cunoștință, camarade, și nu mai e nevoie să mă prezint în persoană, fiindcă ni s-au aglomerat lucrările pe aici, sfîrși Apostol, dar cînd să închidă telefonul, îi veni ceva în minte și adăogă cu puțină imputare: Apropo, era să și uit... Încă un moment! Ia spune-mi, prietene, de ce mi-ați mîncat trei zile din concediu?... N-aș putea afla și eu?

— Habar n-am, răspunse, grăbit, aghiotantul. Întreabă și tu la divizie, dacă te interesează...

www.digibuc.ro

Bologa șovăi. În creieri retrăia clipa cînd a arătat doamnei Bologa cuprinsul telegramei și siguranța ei că ordinul de chemare a fost provocat de denunțul lui Pălăgieșu. De ce s-a dus el oare tocmai atunci să-i ceară iertare? Și de ce s-a simțit atît de fericit cînd notarul s-a lăsat rugat pînă a binevoit să-i întindă mîna?... Acum se rușina puțin în sinea sa de umilința de atunci, dar rău nu-i părea, ci mai degrabă c-ar fi săvîrșit o faptă bună prin care și-a ușurat inima și a curățit-o. Atunci nici o clipă nu s-a gîndit la denunțul lui, atît de puțin îi păsa de lume și de toate cele ce erau afară de sufletul său. Azi Pălăgieșu a sărit brusc deasupra. Dacă într-adevăr a fost denunțul notarului la mijloc?... Aghiotantul generalului e un laș cu spinarea de trestie și poate că nu-i va spune nimic; totuși n-ar strica să-l descoasă puțin, să facă lumină, orice s-ar întîmpla pe urmă. Drumul drept e totdeauna cel mai bun.

— Ordinul excelenței... personal al excelenței... Eu nu cunosc motivul, zbîrnîi aghiotantul generalului Karg în telefon.

— Atunci să mă prezint excelenței? întrebă Apostol.

— De ce? Tu vezi de serviciu și taci mulcom! Dacă va fi nevoie, te vom chema, n-ai grijă... Acuma sînt în perspectivă evenimente mari, foarte!... Toată lumea trebuie să fie la datorie!

Apostol Bologa nu-și putu stăpîni o strîmbătură de dispreț cînd lepădă receptorul, căci aghiotantul, care nu fusese niciodată în tranșee și care ar fi fost în stare să perie în fiece zi pe toți generalii

www.digibuc.ro

armatei numai să nu intre el în foc, pomenind despre «evenimentele foarte mari», își îngroșase vocea ca un viteaz de cafenea.

Peste un minut, Apostol se trezi studiind cu o atenție încordată harta nouă, sosită în lipsa lui, cu situația exactă de pe front. Nu mai era o schiță aproximativă și învechită, ca odinioară, ci harta adevărată, precisă, în care se putea citi locul tuturor unităților, începînd de la companii, ba pe alocuri chiar de la plutoane. Îi plăcea mai ales că azi se orienta mult mai bine ca atunci, pe teren. Atunci a fost atît de mișcat, atît de înfrigurat din pricina hotărîrii de-a trece negreșit. Sau poate din pricina boalei ? Dacă nu cumva din pricina lașității ; fiindcă orice clipă petrecută aici îi slăbea încrederea în propria-i voință și-i rodea însăși credința... Urmări cu creionul drumul de atunci, pînă la adăpostul căpitanului Klapka. A, dar de aici mai e cale bună pînă la infanterie !... Și ce aproape i s-a părut «pe teren !» Firește, pentru că uite ce mai cotituri pînă la primele linii... Dacă ții drumul principal, uite, dai tocmai la husarii descălecați... Dar escadronul lui Varga ?... Al treilea... uite-l !... Ce curios e aici frontul... Ei pe o muchie, ceilalți pe altă muchie de munte, și la mijloc, gol... gol... peste o mie de metri... Oare de ce s-a fixat așa linia, de ce nu s-au apropiat, fie husarii, fie ceilalți ?... «Iaca, pe aici aș fi putut trece atunci dacă aș fi știut... Și dacă mă întîlneam cu Varga ?... Mi-a spus doar că m-ar aresta și...»

«Acuma îmi pierd vremea degeaba, fiindcă numai Dumnezeu știe ce va fi !» își zise deodată Bologa, ca și cum s-ar fi speriat de ceva necunoscut.

www.digibuc.ro

Ridică ochii de pe hartă. În fața lui, la masa cealaltă, printre vrafurile de registre și hîrțoage, văzu capul sergentului, cu fruntea încrețită și cu creștetul țuguiat, pe care, din spate, pe fereastra colbuită, cădea o lumină de argint vechi. Afară, în ogradă, și mai departe, pînă la picioarele dealurilor ce închideau zarea, stăpînea atîta liniște și pace, că sufletul lui Apostol Bologa se umplu iar de nădejdi, și mai ales de o încredere adîncă. Îi părea rău numai că nici un petec de cer nu-i înfrumusețea orizontul.

Tocmai cînd inima îi era stăpînită de mulțumire, în ogradă apăru Ilona, care venea de undeva, îmbujorată, obosită, cu ochii scăpărînd de mînie. Și parcă ar fi căzut de pe o culme amețitoare, Apostol simți că din suflet i s-au deșertat brusc împăcarea și liniștea, iar în locul lor s-a ivit o îngrijorare ciudată și o dorință dîrză. Dădu să sară de pe scaun, să alerge la Ilona, s-o ia în brațe și să n-o mai lase să plece de lîngă dînsul. De aseară, de cînd a fugit din odaie, n-a mai văzut-o de loc... Unde a umblat și de ce n-a venit?

Rămase totuși la birou, coborîndu-și privirile iarăși pe harta cu pozițiile trupelor. Pe buze îl frigea sărutarea de aseară, și în suflet i se zvîrcoleau urmele liniștii de adineaori, în creieri însă îi clocoteau gînduri și întrebări furtunoase. Își dădea seama vag că între Dumnezeu și iubirea lui e o prăpastie, și nu era în stare să înțeleagă, ce rost are prăpastia aceasta? Dacă Dumnezeu e iubire, de ce Ilona nu se cuprinde într-însul?

www.digibuc.ro

3

După-amiazi, Apostol Bologa plecă la depozitul general de muniții, să ia o înțelegere cu comandantul, care locuia mai sus de gară, într-o cocioabă dărăpănată, ca să fie aproape de depozitul săpat în pîntecele dealului. Acolo dădu peste locotenentul Gross.

— Ce faci aici, prietene? se cruci Apostol, strîngîndu-i mîna cu bucurie.

— Lucrez, cu un mic detașament, la amenajarea depozitului, de vreo patru zile, răspunse pionierul, de asemenea bucuros.

Comandantul era dus undeva, și Bologa se hotărî să-l aștepte, mai ales că avea pe Gross să-i țină tovărășie. După cîteva întrebări, însă, locotenentul zise deodată:

— Să nu crezi, Bologa, c-am uitat imputarea ta de odinioară, știi, în curtea generalului, în Zirin!

— Ce imputare? făcu Apostol nedumerit.

— Ei, nu-ți aduci aminte? urmă Gross, aproape batjocoritor. Apoi, da, firește, atunci numai de frontul romînesc tremurai, și poate nici nu ți-ai dat seama ce mi-ai spus... Dar eu n-am uitat, amice! Uite, și acuma-e aici imputarea ta, ca un cui, aici, în suflet... Și totuși n-ai avut dreptate! Șapte luni am rumegat vorbele tale și de atunci te aștept cu răspunsul... Mi-ai spus, mai pe subțire, că sînt laș pentru că una vorbesc și alta fac...

— A, da, murmură Bologa, rușinat. Da... adică nu tocmai laș... În sfîrșit, atunci aveam atîta venin în inimă, dragul meu...

— Sînt laș, sînt chiar ipocrit, recunosc! sîsîi Gross aprig, înfuriat parcă de sfiala camaradului.

www.digibuc.ro

Fiindcă nu mi-a sosit încă vremea !... Dar cînd va sosi vremea, voi fi cumplit, Bologa, n-ai grijă !... Acuma primesc ordinele, crîşnesc din dinţi şi execut... Nu mă plîng şi nu plîng pe nimeni, ci adun picăturile de ură pentru ziua care va veni negreşit, care se apropie !... Aici orice sinceritate întîmpină numai gloanţe. Astfel, laşitatea mea e o armă de luptă şi de rezistenţă... Trebuie să rezistăm pînă cînd va răsări soarele nostru, trebuie să rezistăm şi să trăim dacă vrem să răsară soarele !

Bologa se buimăci de ura ce ardea cu flacără în ochii locotenentului şi zise cu tristeţe :

— N-ai să fii fericit niciodată, Gross, din pricina urii tale !

— Nici n-am nevoie de fericire... cel mult de răzbunare ! Fericirea e pavăza laşităţii, pe cînd răzbunarea...

— E tot un fel de fericire, zîmbi Bologa, întrerupîndu-l.

— Fireşte, dacă înţelegi aşa fericirea, se supără Gross. Atunci cînd ţi-e sete, fericirea e un pahar de apă !

— Fericirea e totdeauna iubire, zise Apostol Bologa schimbat, privindu-l cu o uşoară mustrare.

— Şi iubirea e Dumnezeu, adăogă Gross rîzînd ironic. Da, da, cunoaştem !... Începutul şi sfîrşitul e Dumnezeu, fiindcă habar n-avem de unde venim şi unde mergem şi, prin urmare, înlocuim întunerecul cu un cuvînt mare şi gol...

— Cînd simţi pe Dumnezeu în sufletul tău, nu mai ai nevoie nici de explicaţii, nici de trecut şi viitor, zise iar Bologa, liniştit. Cînd crezi aievea, te-ai ridicat deasupra vieţii !

www.digibuc.ro

— Ce-i, Bologa, ai înnebunit? întrebă brusc locotenentul, foarte serios.

— Toate ştiinţele trecute şi viitoare nu vor putea înăbuşi în sufletul omului glasul lui Dumnezeu! urmă Apostol cu o înflăcărare umilă. Pretutíndeni te izbeşti de întrebări, numai în Dumnezeu găseşti împăcarea fără îndoieli! Veşnic te chinuieşte rostul vieţii dacă n-ai pe Dumnezeu în suflet şi niciodată nu ştii unde-i binele şi unde-i răul, căci ce-a fost bine azi, mîine va fi rău... În clipa cînd Dumnezeu ar părăsi pe om, definitiv, fără speranţă, lumea ar deveni o imensă maşină fără conducător, osîndită să scîrţîie infinit, fără rost, îngrozitor de fără rost... În asemenea lume viaţa ar fi un chin atît de cumplit, că nici o fiinţă simţitoare nu ar mai putea trăi!... Ar fi într-adevăr sfîrşitul lumii...

Gross îl privi cu dispreţ, zîmbitor mai întîi, apoi cu mirare, şi, în sfîrşit, izbucni adînc indignat:

— De mii de ani se zbuciumă omul implorînd binefacerile dumnezeului iubirii, şi din an în an merge mai rău! Fiindcă iubirea e zestrea fricoşilor şi a neputincioşilor... Martirii întru Hristos primeau moartea preaslăvind pe dumnezeul iubirii, şi totuşi Dumnezeu... Victoria creştinismului a fost dobîndită prin umilinţă şi laşitate, de aceea a întronat pe pămînt domnia falşităţii, prefăcătoriei, nedreptăţii... Dumnezeul iubirii a ucis mai mulţi oameni decît toţi ceilalţi zei împreună!

— Iubirea n-a ucis niciodată, Gross, zise Apostol netulburat. Numai oamenii ucid în numele ei! Dar cînd va veni adevărata stăpînire a iubirii...

— Dragul meu, îl întrerupse Gross, mai agitat, stăpînirea iubirii adevărate nu poate veni nici-

www.digibuc.ro

odată, pentru că ar fi o absurditate. Cînd s-ar convinge omul că, în afară de viața de aici, de viața noastră pămîntească, îl așteaptă aievea dincolo de moarte o viață nouă, fericită, în clipa aceea, da, cu adevărat s-ar sfîrși rostul nostru pe pămînt. De ce aș trăi eu aici, în ticăloșie, cînd, cu ajutorul unui glonte, pot ajunge, într-o secundă, în împărăția fericirii? Cine crede sincer în viața de apoi, și totuși tînjește aici, e imbecil, prietene!

— Cine crede aievea e unit cu Dumnezeu aici, ca și dincolo, răspunse Bologa. Dacă Dumnezeu e pretutindeni, n-ai nevoie să alergi la el forțînd zăvoarele morții!

— Da, da... Așa vorbiți de două mii de ani! murmură locotenentul de pionieri, iar disprețuitor. Mereu cu iubirea în gură și cu sabia în mînă! Mereu ipocrizia... Și nu ipocrizia ocazională și temporară a luptătorului, ci ipocrizia dogmatizată, devenită instinctivă și inconștientă!

Plimbîndu-se de ici colo, prin odăița strîmtă, Gross se uita din cînd în cînd la Bologa, parc-ar fi șovăit să-i dezvăluie toate gîndurile. Apoi se opri hotărît. Ochii lui mici scăpărau, iar glasul i se încălzi și căpătă mlădieri stranii:

— Iubirea a dat faliment, ca și umilința, smerenia... Omul vrea să fie acuma mîndru, și stăpîn, și egoist, să lupte și să-și biruiască vrăjmașii, oricare și oriunde ar fi ei... De aceea trebuie să măturăm ruinele din sufletul omenesc și să pregătim venirea zeului nou, care nu cere închinare și înjosire, ci luptă și inimă dîrză! Pînă azi ne-a fost rușine de ura din sufletul nostru, deși e soră bună cu iubirea... Pînă azi am ascuns-o și am înăbușit-o ca pe o biată cenușereasă sau ca pe o rămășiță

www.digibuc.ro

animalică !... De azi încolo va trebui să-i dăm locul de cinste în viața omenească, fiindcă oamenii nu mai vreau să moară, ci să trăiască și să lupte... Cînd mori luptînd, moartea e răscumpărată, și cînd izbutești prin luptă, victoria e mai dulce... În locul ipocriziei trebuie să vie francheța, chiar brutală ! Numai ura va zdrobi minciuna care otrăvește lumea !

Apostol Bologa, uluit, aproape spăimîntat de înflăcărarea locotenentului, îngînă :

— Bine, Gross, credeam că ești socialist și că...

— Că sub eticheta mea se pitește tot un fel de fățărnicie ? zise Gross, luîndu-i vorba din gură, cu vocea iar aspră și neplăcută. Dar meritul cel mare al socialismului în istoria omenirii este tocmai îndrăzneala de a propovădui pe față ura, de-a împărți pe oameni în două tabere, care să se urască în veci ! Pe cînd diversele forme ale creștinismului măcelăresc omenirea în numele iubirii, noi am declarat fără ipocrizie că urîm pe cei puternici și pe cei mincinoși, că vom lupta împotriva lor fără cruțare pînă îi vom doborî. Voi vorbiți de iubire și Dumnezeu, dar numai ca, sub scutul lor, să puteți urmări mai lesne alte scopuri, nemărturisite ! Tu însuți ești o pildă vie, de aceea te-am și observat de cînd te-am cunoscut. Pentru mine ești un caz interesant, Bologa, să nu te superi !... Tu, în străfundul sufletului tău, ești un mare șovinist romîn, nu protesta, c-așa e cum zic !... Împrejurările te-au aruncat în război, ca și pe alții, și șovinismul tău a fost nevoit să pună, rînd pe rînd, diferite măști ca să poată scăpa de primejdie. Ai fost erou, te-ai distins prin vorbe și fapte... pînă cînd războiul sau soarta sau dracul, dorind să-și bată joc de tine,

www.digibuc.ro

te-a trimis deodată în fața romînilor tăi... N-am să uit niciodată desperarea ta cînd te-am întîlnit în curtea generalului, pe frontul rusesc, îți aduci aminte... Bietul tău șovinism te chinuia, îți sfîșia inima și căuta ceva !... Ai fi ucis bucuros și cu entuziasm o mie de muscali sau italieni, numai să nu fii silit a trage în ai tăi... Aici ți s-ar părea o crimă să omori, pe cînd aiurea, oriunde, ți-ar fi indiferent sau ai socoti c-ai făcut o vitejie... Ei, și acuma ai născocit iubirea și pe Dumnezeu, în dosul cărora să poată dăinui șovinismul, liniștit... pînă se va ivi un prilej bun să-ți iei tălpășița !... Și toate acestea, în numele iubirii, Bologa !... Apoi nu vezi că e... e oribil ?... Și nu atîta șovinismul tău, ci tocmai ipocrizia, poate inconștientă, în care se cocolosește !

Apostol se clătină, parcă l-ar fi pălmuit. O mînie nebiruită îi îmbujoră o clipă obrajii și pe urmă se pierdu într-un val de scîrbă. Buzele subțiri îi tremurau răspunzînd :

— Ura te orbește, Gross, și te face să vezi năluciri !

— Acuma mă urăști, Bologa, zise locotenentul cu un surîs satisfăcut. Dacă însă ai fi sincer cu tine însuți, s-ar cuveni să-mi mulțumești că ți-am recunoscut taina cea mare. Nu știu dacă alții vor fi tot atît de înțelegători ca mine, Bologa !... Eu nu mă supăr că aici îmi vorbești de iubire și Dumnezeu, iar acasă atîți pe bieții oameni nu împotriva războiului în sine, ci împotriva ungurilor... Eu cel mult te voi compătimi cînd generalul...

— Ți-a spus generalul ție că eu ?... întrebă Apostol necrezător.

— Generalul nu stă de vorbă cu mine decît

www.digibuc.ro

despre afaceri de serviciu... A spus-o însă deunăzi, la popotă, aghiotantul, prietenul tău...

— Mie aghiotantul îmi spuse, adineaori, la telefon, că nu știe nimic! făcu iar Bologa cu puțină îngrijorare în glas.

Gross strînse din umeri, disprețuitor, acuma cu spatele la Bologa, care, din ce în ce mai tulburat, ar fi dorit lămuriri și nu cuteza să i le ceară. După un răstimp, locotenentul de pionieri se întoarse și continuă liniștit, mîngîindu-și barbișonul retezat:

— Ș-apoi, dragul meu, te-aș jigni dacă aș lua în serios metamorfoza ta religioasă, fiindcă, pentru mine, adevărații credincioși sînt sau proști, sau șarlatani! Prost și șarlatan nu ești, prin urmare ar trebui să te cred smintit ca pe Cervenco... Și încă Cervenco, prin paroxismul iubirii pentru iubire, e mai aproape de mine decît oricare alții. El iubește așa de mult omenirea, încît, în realitate, urăște pe toți oamenii, convins că numai el e om adevărat... L-am văzut ieri și m-a mișcat... E aici, în spital, cu un glonte în plămîni... Să-l vezi cu ce pasiune suferă! Parcă ar fi Mîntuitorul, care voiește să răscumpere păcatele omenirii întregi a doua oară... Și doctorul Meyer crede că, cel mult în zece zile, trebuie să moară, sărmanul mîntuitor!

Apostol Bologa se simți deodată foarte obosit, nu mai răspunse nimic, ci, sculîndu-se, se uită împrejur, parcă n-ar fi văzut pe Gross, și întrebîndu-se cum a ajuns aici. Pe urmă zise încet, în șoaptă, ca pentru sine:

— Nu vine căpitanul... și nu mai pot aștepta... trebuie să plec...

Porni spre ușa deschisă, în prag își aduse aminte de Gross, care îl privea disprețuitor, se întoarse,

www.digibuc.ro

îi dădu mîna fără o vorbă şi ieşi afară, în soarele primăverii, în vreme ce locotenentul îi strigă din urmă, batjocoritor :

— Noroc, Bologa, şi drum bun !

«De ce-mi urează drum bun ?» se întrebă Apostol, peste cîteva minute, strecurîndu-se printre vagoanele din gară, ca şi cum de-abia atunci i-ar fi sosit în creieri cuvintele lui Gross. Înainte de-a căuta măcar un răspuns, îl fulgeră o nouă întrebare : «Dar dacă are dreptate ?»

Acuma ştia că întrebarea aceasta, sub altă formă, şi mai cu seamă ceea ce se ascundea în dosul ei, i-a încolţit în minte din clipa cînd a zărit în gară, ieri, pe Ilona. I se clătina sufletul ca în bătaia unor vînturi neîmpăcate, şi în suflet i se răscoleau alte întrebări, mereu altele. Ieşi în ulicioara gării şi se pomeni deodată cu Ilona... În secunda cînd o văzu, gîndurile i se risipiră, ca alungate de o putere irezistibilă, şi în inimă îi rămase numai bucurie.

— Unde umbli pe aici, Ilona ? îi zise el cu lăcomie, parcă ar fi vrut să-şi verse tot sufletul în nişte vorbe care altfel n-ar însemna nimic. Cum te-ai ascuns, de nici nu te-ai mai arătat de aseară ?

— Mi-e frică de d-ta, murmură fata plecînd ochii şi ocolindu-l.

— Şireato, şireato ! făcu Apostol, fericit de răspunsul ei. Dar eu tot te-am văzut adineaori, din cancelarie... Veneai de undeva şi erai mînioasă, şi-ţi şedea bine...

Ilona trecuse, fără a mai scoate un cuvînt, iuţindu-şi mersul şi dispărînd degrabă, în vreme ce Bologa, întorcîndu-se pe loc, o urmărea cu ochii aprinşi.

www.digibuc.ro

Apoi, de după cotitura care înghițise pe Ilona, se auzi huruit de roți grele și în curînd se ivi o căruță încărcată zdravăn cu lăzi de muniții. Apostol tocmai voia să-și urmeze calea, cînd, lîngă vizitiu, recunoscu pe locotenentul de husari Varga, care, sosind aproape, opri căruța și nu se dădu jos. Schimbară cîteva vorbe și întrebări, cîntărindu-se din ochi cu o curiozitate ciudată. În sfîrșit, Varga zise, în glumă și totuși cu o privire iscoditoare :

— Te-am așteptat să te arestez, Bologa... Se vede însă că ți-ai mutat gîndul...

Apostol îi simți în inimă privirea ca un cuțit. Zîmbi încurcat și răspunse, de asemenea cu un ton glumeț, dar neputîndu-și ascunde o tremurare a buzelor :

— A, n-ai uitat încă convorbirea de atunci ?... Ei da, am lipsit la apel... Crezi că de aci încolo e prea tîrziu ?

— Nu știu... Tu trebuie să știi ! zise Varga, devenind îndată serios.

— Așa-i ?... Și-apoi frontul e mare, prietene... De ce numaidecît pe la tine ? urmă Bologa cu același zîmbet.

— Firește... negreșit... Dar eu te-am așteptat, nu știu de ce... așa... îngînă locotenentul de husari cu o licărire stranie în ochi. Hai, dă-i drumul, băiete ! adăogă către vizitiu, întinzîndu-i mîna lui Apostol și zicîndu-i : La revedere... Am să te mai aștept, Bologa !... Fii sigur, am să te aștept...

Căruța porni cu zgomot scîrțîitor, în care ultimele vorbe ale lui Varga se pierdură ca într-o prăbușire. Apostol Bologa merse pe urmele căruței, cu surîsul zugrăvit pe obraji, parcă ar fi vrut să mai spună ceva husarului.

www.digibuc.ro

Tocmai în fața spitalului își dădu seama că dorește să vadă neapărat pe Cervenco, ca și cum numai Cervenco ar fi în stare să-i dezvăluie taina liniștii adevărate și să-i dea un leac împotriva tuturor chinurilor sufletului. Spitalul improvizat în localul școalei avea două săli cu vreo treizeci de paturi. În cea dinspre uliță, într-un colț, zăcea căpitanul Cervenco.

Un doctoraș cu obrajii pământii explică lui Bologa, înainte de a-l introduce, că Cervenco e de două săptămîni aici, cu un glonte, ricoșat, în piept... «Glontele, pătrunzînd de-a curmezișul, a frînt două coaste, și-a pierdut forța de penetrație și s-a oprit în plămînul stîng, în apropierea inimii, așa că ni-e peste putință să-l ajungem și să-l extragem... Pe bolnav îl jenează îngrozitor și, afară dacă o întîmplare norocoasă nu va interveni, poate să-i provoace o hemoragie mortală... În sfîrșit, noi sperăm... în ajutorul lui Dumnezeu, dar bolnavul trebuie cruțat și mai ales n-are voie să vorbească... De altfel, are dureri cumplite și...»

Apostol Bologa se apropie de patul lui Cervenco în vîrful picioarelor. Căpitanul, foarte palid, cu fața în sus, avea ochii verzi țintiți în tavanul cu grinzi. Obrajii lui erau uscați, cu pielea lucioasă, întinsă pe oase, și atît de albă, că barba cafenie, resfirată peste învelitoarea sură, părea neagră. În ochi îi ardea o lumină cu pîlpîiri de suferință, și exaltare, și umilință, ca niște tainice respirații sufletești.

Bologa se opri la vreo trei pași de pat, dar bolnavul nu întoarse privirea spre dînsul, parcă n-ar fi auzit nimic din ce se petrece pe lumea aceasta. De-abia cînd îi rosti numele, ochii lui Cervenco răspunseră cu o lucire de bucurie.

www.digibuc.ro

Pe urmă Apostol se așeză la picioare și rosti cîteva cuvinte care nu cereau răspuns. Căpitanul bolnav zîmbi cu buzele și cu ochii, blînd, cu atîta bunătate, că inima lui Apostol începu să tremure repede, fricoasă, ca o pasăre speriată, simțind deodată mustrări dureroase și încredere mare. Și Bologa stătu acolo, în fața bolnavului, aproape un ceas, fără a scoate o vorbă, sorbindu-i privirile din ce în ce mai însetat, ca și cum din ele ar fi vrut să-și adune un mănunchi de sprijin. N-ar fi fost în stare să-și lămurească simțămintele din clipele acelea, dar sufletul i se bucura ca pătruns de o taină nemărginită.

Cînd se ridică de plecare, văzu bine că buzele lui Cervenco se mișcă, fără glas. El totuși înțelese ce-i spune, și drept răspuns, îl sărută pe amîndoi obrajii. Și ochii bolnavului îl petrecură pînă la ușă și mai departe, prin zidurile sălii, pînă în uliță...

4

Spre seară, groparul Vidor sosi acasă din oraș, unde fusese cu cumnatul său, și îndată vru să afle de la Bologa cum stă pacea, că pe aicî iar se aud vești de bătălii.

— Noi vom afla cei din urmă pacea, zise Apostol, fiindcă pacea o fac cei ce n-au cunoscut războiul!

În aceeași seară, trecînd din cancelarie în odaia sa, găsi acolo pe Ilona, care, fără sfială, aproape sfidător, îi zise:

— Te-am așteptat să-ți spun că nu-s supărată, dar mi-e rușine...

www.digibuc.ro

Apostol o luă în brațe, și ea își ascunse obrajii pe pieptul lui.

— Ilona... Ilona... murmură Apostol, strîngînd-o nebunește și căutîndu-i gura.

Dar fata se smulse din mîinile lui și fugi afară, parcă s-ar fi spăimîntat de ceva... Peste cîteva clipe veni într-adevăr Petre să aprindă lampa.

Cele două zile următoare Apostol Bologa le petrecu într-o agitație cumplită. Serviciul în birou îl chinuia, ca și cum ar fi stat pe cuie. În mintea lui se stinseră toate gîndurile care nu priveau pe Ilona, precum inima și toată ființa lui numai pe ea o rîvneau în fiece clipă cu o patimă desperată. Din cinci în cinci minute trecea în odaia de dincolo, mereu cu speranța de a o vedea măcar pe Ilona. De cîteva ori încercă să se gîndească la Cervenco, la Dumnezeu, la iubirea omului... Nu era în stare și de altfel era convins că, prin asemenea încercări, ar jigni-o pe ea. Ar fi vorbit numai despre Ilona toată ziua și de-abia se stăpînea să nu întrebe chiar pe gradații din cancelarie ce părere au de «fata gazdei». Cu Petre însă stătea mai liniștit de vorbă, îl iscodea ce face «fetișcana ceea», unde se culcă, pe unde umblă. Amănuntele cele mai mărunte i se păreau nespus de fermecătoare. Groparul nu-l mai plictisea, ba îl căuta și-l stîrnea la taifas și mai ales se bucura aflînd de la el cîte ceva din copilăria «fetiței».

De altminteri, nici Ilona nu se mai ascundea și-și făcea mereu de lucru pe acasă, să fie mereu în ochii și în calea lui. Totuși, se ferea să intre în odaia «domnului ofițer», să n-o prindă tatăl său, dar mai cu seamă fiindcă îi era frică să n-o găsească Apostol iar acolo și să nu se întîmple cumva

www.digibuc.ro

să nu mai poată scăpa din îmbrățișările lui. Numai de două ori a trecut pragul în cele două zile, și de amîndouă ori Apostol a simțit-o, a alergat și nu i-a dat drumul pînă ce n-a sărutat-o cu atîta foc, că era să-și piarză și ea capul, ba a doua oară a dat și ordonanța peste ei.

A treia zi, după sfințitul soarelui, groparul spuse locotenentului că se duce la Făget, unde va zăbovi tocmai pînă sîmbătă după prînz, că are acolo o «tablă» de porumb și ar vrea s-o are mîine cu uneltele și cu vitele cumnatului, să isprăvească cu munca pămîntului și să fie liniștit de sărbătorile Paștilor. Bologa uitase că e săptămîna patimilor, cu toate că maică-sa îi amintise chiar și în clipa pornirii trenului, mai întrebă cîte ceva pe gropar despre sărbători, gîndindu-se numai că Ilona va rămîne singură aici. După ce dispăru groparul, Apostol, fericit, dădu să caute pe Ilona, o așteptă... Nimic. Îl cuprinse o tristețe chinuitoare cînd îi trăsni prin cap că fata o fi dormind undeva, prin vecini sau la vreo rubedenie. Numai la cină și întîmplător îi spuse Petre că «fetișcana» s-a încuiat în odăița din fund și nici nu crîcnește, parc-ar fi înghețat acolo «cine știe de frica cui»...

Ziua următoare i se păru strîmbă, sfărîmată și plină de un miros acru. Nu văzu de loc pe Ilona. De-abia seara o întîlni, în tindă. Era gătită. În cap, o năframă de mătase verde ca iarba, iar pieptul, strîns într-un lăibăraș de catifea roșie, ca în corset. În cancelarie, nimeni; în cealaltă odaie, însă, Petre horobăia, mormăind rugăciuni. Apostol, care tocmai ieșea din cancelarie, o surprinse pe cînd ea căuta să se strecoare nesimțită. Îi veni să țipe de bucurie și totuși încremeni în fața ei, privind-o doar

www.digibuc.ro

cu niște ochi lacomi și plini de spaimă. Și ea se opri, îngrozită, și se clătină puțin pe picioare... Astfel trecură cîteva clipe, amestecate cu rugăciunile ordonanței din odaia ofițerului.

Apoi Bologa șopti cu o lucire nouă :

— De ce te ascunzi de mine, Ilona ?

Fata, ca și cum n-ar fi înțeles întrebarea, păli și răspunse îndată la altă întrebare ce tremura în ochii lui :

— Lasă-mă... Trebuie să mă duc la biserică... e Vinerea mare... denii... Și poimîine sînt Paștile...

Apostol îi văzu numai buzele și nu-i auzi glasul. Pe urmă privirea îi coborî pe sînii gata parcă să spargă laibărul care-i apăsa. Deodată se făcu roșu, o apucă de mînă și-i șopti cu atîta înflăcărare, că fata își feri obrajii :

— Ilona... am să te aștept de la biserică...

Fiindcă ea tăcu, Apostol continuă mai fierbinte, înfigîndu-și ochii aprinși în ochii ei speriați :

— Trebuie să vii, Ilona... acuma trebuie... de la biserică... negreșit... te aștept...

Ilona se cutremură și dădu să treacă. El îi ațînu calea, să-i audă răspunsul înainte de toate. Se ciocniră piept în piept, și Apostol o strînse brusc în brațe și o sărută prelung, parc-ar fi dorit să-i soarbă tot sufletul dintr-o dată. Fata, cu brațele moarte, murmură aproape deznădăjduită :

— Doamne, Doamne, iartă-mă...

— Să vii, Ilona... Ilona ! bîlbîi Bologa dîndu-i drumul și în vreme ce ea, cu pași moi, ieșea din tinda întunecoasă.

Apostol Bologa rămase cîteva clipe în tindă, aiurit, nesigur dacă a fost aievea Ilona sau poate numai închipuirea lui veșnic nesăturată și-a bătut joc

www.digibuc.ro

de dînsul. Pe buze îl ardea sărutarea ei, și în inimă o fericire atît de vie, că începu să strige, în neștire, ca și cum ar fi încercat să înăbușe un glas tulburător :

— Petre !... Petre !...

Ordonanța apăru în pragul odăii, crezînd că s-a întîmplat ceva. Apostol își veni în fire, se uită foarte vesel la Petre o clipă și-i zise, numai ca să nu tacă :

— Ce faci, Petre ?... Gata cina ? Patul ?... Mi-e foame, Petre, și sînt așa de mulțumit, așa de...

Soldatul răspunse grav, parcă veselia stăpînului i-ar fi căzut greu :

— Am pregătit tot, don locotenent... că pe urmă să mă pot duce la biserică...

— Bine, bine, Petre... Du-te... unde vrei ! strigă Apostol de-abia stăpînindu-se să nu-l îmbrățișeze, într-atîta bucuria din sufletul lui simțea nevoia să se împartă și să se desfete.

Nu intră în odaie, ci se repezi afară, ca și cînd ar fi vrut să-și vestească fericirea deodată cerului și pămîntului. Răcoarea serii îl dezmeteci. Se întoarse înapoi. În fața casei îi apăru ca o străfulgerare prin creieri să meargă și el la biserică. Într-o clipă se hotărî, și în cea următoare își luă seama, zicîndu-și că va fi mulțime mare acolo și nu va putea vedea pe Ilona și poate nici la sfîrșitul slujbei nu o va întîlni, iar pînă să vie dînsul acasă...

Pe uliță treceau din cînd în cînd oameni singurateci spre biserică. În odaia lui era aprinsă lampa, și prin ferestrele mici, cu perdelușele albe netrase, văzu patul așternut.

www.digibuc.ro

«Dar dacă n-are să vie?» îi răsări prin minte pe neașteptate și în aceeași secundă îi zburară din suflet toate bucuriile.

Un fior de frig îl străbătu din cap pînă-n picioare. Intră în ogradă, mîhnit, cu un cărbune aprins în inimă. Petre plecase. Era singur în toată casa. Pe masă îl aștepta mîncarea rece. Nici n-o atinse. Luă o carte de pe policioara de la căpătîiul patului și se așeză la masă să citească, să-și omoare vremea și mai ales să-și ostoiască gîndurile. Literele se încurcau, fugeau și se vălmășeau. Și inima-i era plină de mustrări nedeslușite.

«Dacă nu vine, înseamnă că nu mă iubește, și atunci...»

Ultimul cuvînt îi rămase suspendat în creieri ca un vîrf de floretă. Atunci... Atunci... Își dădea seama că iubirea aceasta îl depărtează de toate credințele și năzuințele lui, și totuși simțea că fără de ea i s-ar istovi inima și viața însăși și-ar pierde orice rost, iar lumea ar deveni un pustiu fără margini. Nici o clipă nu s-a gîndit unde îl va duce iubirea Ilonei, ca odinioară, cînd a iubit pe Marta și cînd a știut că va lua-o de nevastă. Acum nu era capabil să se gîndească la nimic, căci dorea pe Ilona, cu toate simțurile și gîndurile, neîncetat, parcă toată ființa lui ar fi fost amenințată de pieire dacă nu i-ar fi jertfit ei toate clipele.

Teama că Ilona nu va veni îl ustura pînă în măduva oaselor. Cartea îi tremura în mîini și lumina lămpii începu să-l enerveze. Trînti volumul pe laviță și se plimbă de ici-colo, din ce în ce mai repede, ca și cum ar fi vrut să grăbească mersul vremii și apropierea clipei hotărîtoare.

www.digibuc.ro

În sfîrșit, nu mai putu răbda lumina și stinse lampa. Mai umblă cîteva minute prin odaie, dar neliniștea nu-l părăsi. Îmbrăcat cum era, se lungi pe pat. Întunerecul și tăcerea îl mîngîiau. Își auzea bătăile inimii, ca niște gîlgîiri înăbușite. Ca să înșele vremea, se apucă să numere ; nu ajunse nici pînă la zece, și pierdu șirul...

Trecu așa o veșnicie... Apoi deodată auzi, pe uliță, glasuri... Vru să se ridice, dar imediat se răzgîndi și rămase nemișcat... «Ar fi trebuit s-o aștept afară», își zise cu desperare îngrozitoare în suflet. În aceeași clipă pașii ei răsunară în ogradă. El îi recunoscu, deși niciodată nu și-a dat seama că-i cunoaște... Pașii intră în tindă și se înmoaie, apoi se opresc șovăind... Apostol simte șovăirea și iar își aude limpede bătăile inimii... Pe urmă clanța se mișcă fără zgomot și nici ușa nu scîrțîie, deschizîndu-se puțin, de-abia atîta cît îi trebuie ei ca să se strecoare... Iar îi fulgeră prin gînd lui Apostol să sară din pat, și iar rămîne țintuit pe loc, încercînd să-și mulcomească inima și înfricoșat să n-o sperie... «De ce nu închide ușa?» își zice apucat de o nouă desperare. Dar chiar atunci aude zăvorul, și sufletul i se aprinde într-o scînteiere de bucurie...

Ilona încremeni două minute lîngă ușă... În tindă se auziră alți pași, grei, tîrîți... Bologa și Ilona se cutremurară, ca și cînd, fiecare în parte, ar fi așteptat ivirea unui vrăjmaș pedepsitor... În curînd zgomotul din tindă se potoli... «A fost Petre», se gîndi Apostol ușurat, auzind îndată foșnet de fustă apropiindu-se... Fata se opri lîngă pat, mereu nehotărîtă și îngrozită. Inima în piept i se zvîrcolea atît de aprig, că Apostol îi auzea zvîrcolirile... Apoi Apos-

www.digibuc.ro

tol nu se mai putu stăpîni. Întinse brațul spre ea, și degetele lui atinseră sînii strînși în laibărașul de catifea. Ilona scoase un țipăt înăbușit.

— Ilona... turturica mea sălbatecă ! șopti Bologa răgușit, luîndu-i mîna rece și încercînd să se ridice.

— Mi-e frică... mi-e frică... iartă-mă ! murmură fata, vrînd să se ferească, cuprinsă brusc de o voință nouă de împotrivire.

Dar tot atunci simți că nu mai are nici o putere și se plecă asupra lui, îngînînd cu patimă :

— De acuma nu-mi pasă... chiar să mă omoare !

Îi alunecă piciorul pe podele și căzu moale, pe pat, suspinînd, lîngă Apostol...

5

A doua zi, Apostol Bologa se simți ca după o beție rușinoasă. Îi era silă de sine însuși, parc-ar fi săvîrșit o crimă. Se repezi de dimineață în cancelarie, găsi pretexte să ocărască pe cei doi slujbași și chiar pe Petre... dar de lucru nu se putea apuca. Ieși pe afară, căutînd să fugă de remușcări.

«Am năvălit ca o vijelie în viața ei, am răscolit-o și nu m-am gîndit decît la mine !» își zicea într-una scîrbit, rătăcind de ici-colo.

Apoi deodată îi răsări în ochi zîmbetul Ilonei, fericit, supus, strălucitor de iubire și credință.

— Nu-ți pare rău, Ilona ? o întrebă dînsul, șovăitor.

— Nu ! răspunse fata hotărît.

— Ai încredere în mine, Ilona ? urmă el, tremurînd.

— Da ! răspunse ea cu înflăcărare.

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro

În fața ei rîdea bucuria întreagă, netulburată de gînduri și nepăsătoare de lume, triumfătoare și ispititoare. Uitîndu-se lung în ochii ei, Bologa îi văzu inima toată, caldă, simplă, sălbatecă, și în căldura aceasta i se topi îngrijorarea încetul cu încetul. Înțelese că Ilona prețuiește mai mult decît toate tainele lumii, și o clipă, sau poate mai puțin, i se păru că tot universul se preface deodată în neant, lăsîndu-l numai pe el cu ea în fața lui Dumnezeu.

— Acuma însă trebuie să plec, zise apoi fata, că azi am mult de lucru... să fac ouă roșii, cozonaci, pască... Doar mîine e Învierea...

Mai zăbovi un minut, parcă inima nu ar fi lăsat-o să se despartă de Apostol. Pe urmă fugi în casă, rîzînd... În același moment Bologa auzi foarte deslușit din cancelarie, pe ferestrele deschise, glasul sergentului :

— Mi se pare că locotenentul nostru a pus ochii pe fata groparului...

— Ce-i drept, n-are gust rău, răspunse caporalul, rîzînd gros și înfundat.

Apostol Bologa aruncă o privire spre ferestre și deodată se însenină, ca și cînd ar fi găsit cheia înțelepciunii, și mormăi :

— E cam de dimineață, dar... trebuie !

Porni, fără să se mai uite înapoi, și nici nu se opri pînă la poarta preotului Boteanu. În fundul ogrăzii, în ușa grajdului, popa vorbea cu cineva, în capul gol, cu spatele spre uliță. Apostol deschise portița. Scîrțîitul țițînilor făcu pe Boteanu să întoarcă îndată capul. Soarele îi umplu fața de lumină. Mai aruncă două vorbe în grajd și veni repede spre poartă. Cînd recunoscu pe Bologa, începu să zîm-

www.digibuc.ro

bească atît de vesel, parcă nu l-ar mai fi văzut de pe băncile şcoalei, «cum ar fi trebuit să zîmbească acum o lună», gîndi Apostol fără să vrea.

— Apostole, Apostole, ai mai venit pe la noi?... Ce vînt bun te aduce? zise preotul, înduioşat.

Bologa îi strînse mîna, îmbărbătat de seninătatea lui, bolborosind cuvinte neînţelese. «Cît de străin a fost atunci, şi acuma cît e de blajin!» îşi zicea, uimit de schimbarea preotului.

— Haidem, Apostole, în veranda noastră ţărănească! reluă Boteanu, cuprinzîndu-i mijlocul şi îndreptîndu-se spre grădiniţa din faţa casei.

Parcă acum toată înfăţişarea caseī parohiale ar fi fost mai prietenoasă. În cerdac era o masă acoperită cu faţă albă şi trei scaune împrejur, iar pe stîlpi şi pe parmaclîc vrejile şi frunzele viţei-sălbatece îşi soreau verdeaţa.

— Poftește, Apostole, te rog! strigă popa, frecîndu-şi mîinile cu mare bucurie. Ia loc aici... E foarte bine aici... Şi preoteasa are să ne aducă niște cafele cu lapte cum n-aī mîncat nici pe la Pesta!... Scuză-mă numaī o secundă, Apostole... o secundă!

Apostol şezu, în vreme ce Constantin Boteanu se repezi în casă, să vestească pe preoteasă că a primit un oaspe. Cerdacul se răsfăţa în căldura blîndă a dimineţii. Pe masă, cîteva muşte se alungau împrejurul unei pete de cafea neagră.

— Deunăzi m-am supărat pe tine, părinte, zise Apostol către preotul care se întorcea mulţumit. Eram atît de amărît, poate mai amărît ca azi, şi n-ai vrut de loc să mă înţelegi şi nici măcar să-mi dăruieşti o vorbă bună!

www.digibuc.ro

Imputarea din glasul lui Bologa înnoură o clipă fața preotului, ca și cînd i-ar fi reamintit o suferință. Răspunse mai blînd, plecînd ochii :

— Erai tare aprins, Apostole, iar eu de-abia sosisem... Omul, cînd sufere, e mai egoist și nu simte suferința aproapelui... Numai moartea ne împacă aievea cu lumea și cu Dumnezeu !

— Iubirea nu ? întrebă Apostol repede, aproape înfricoșat.

— Iubirea cea mare și adevărată e numai la Dumnezeu...

Din casă izbucniră deodată plînsete prelungi și nătînge de copii. Pe uliță trecea un detașament de soldați, în direcția frontului, obosiți, abătuți, cu capetele plecate, ca niște vite mînate spre zalhana. În cerdac, însă, ardea lumina soarelui ca un rîs de fată frumoasă.

— Copilașii.., veșnic fără astîmpăr, murmură Boteanu cu alt glas. Și biata preoteasă toată ziulica trebuie să-i mustruluiască...

Apostol zîmbi. Preotul urmă iarăși înviorat :

— Dar am auzit c-ai fost dus pe acasă, Apostole... De aceea nu te-am mai zărit... O, Doamne !... Baremi pe-acolo n-a trecut războiul...

— Îmi amintesc cît erai tu de studios în Năsăud, odinioară, Constantine, zise Bologa, parcă i-ar fi fost frică să nu uite ceva. Și mă gîndesc, cum te-ai putut obișnui aici, departe de lume, fără cărți, fără oameni de seama ta ?... Trebuie s-o duci greu de tot.

Popa Boteanu roși, dar în aceeași clipă îi izvorî în ochi o lumină smerită, care răspîndea în jurul lui valuri de încredere și simpatie. Răspunse fără șovăire și cu un zîmbet de împăcare :

— Grea a fost lupta mea, Apostole, și lungă a

www.digibuc.ro

fost... Dar Dumnezeu m-a ajutat şi mi-a deschis inima şi m-a mîngîiat... Căci viaţa e pretutindeni, în firul de nisip ca şi în sufletul omului... Şi pretutindeni oamenii au nevoie de milă, să dăruiască şi să primească. Sînt bune ele şi cărţile, însă numai viaţa poate să te apropie de Dumnezeu ! Cît timp trăieşti între cărţi şi din ele, ţi se pare că acolo-i toată înţelepciunea... Apoi, cînd ieşi în lume, îţi simţi sufletul trist şi fără sprijin, măcar de ai fi mistuit toate bibliotecile de pe faţa pămîntului. Aşa am păţit, şi m-am zbuciumat cumplit, şi am crezut că nu voi găsi alinare nicăiri... Pe urmă, încetul cu încetul, în mijlocul naturii, m-a luat puhoiul vieţii şi m-a dus prin suferinţe şi amărăciuni, înainte, fără să-mi dau seama încotro... Şi aşa, într-un ceas, ori poate într-o singură secundă, m-am trezit cu sufletul plin de înţelegere ! Am simţit puterea, şi slava, şi bunătatea lui Dumnezeu în inima mea, şi în simţămîntul acela am aflat dezlegarea tuturor tainelor, Apostole !... De atunci nu mai am nevoie de cărţi, ci numai de Dumnezeu. Şi-apoi Dumnezeu e mai aproape de omul simplu, care trăieşte afară, în vîrtejul vieţii... Mult mai aproape !... Credinţa fuge de cărţi şi nu poate sălăşlui statornic decît în sufletele care o doresc cu înflăcărare !

Apostol Bologa îngînă cu obrajii aprinşi :

— Părinte, simt cuvintele tale în inima mea... le simt, părinte !

Preotul clătină din cap şi zise tot zîmbind :

— Dintre toţi oamenii, filozofii simt cel mai anevoie adevărul dumnezeiesc, pentru că ei caută cu mintea cea slabă pămîntească pe Dumnezeu, şi nu cu inima credincioasă şi atotcuprinzătoare ! Cînd

www.digibuc.ro

omul își uită obîrșia cerească și scormonește în noroi ca să afle rostul tainelor lui Dumnezeu, cum să se înalțe sufletul și cum să culeagă înțelegere și împăcare?

Întrebarea preotului pluti un răstimp în razele de soare, apoi se destrămă într-o tăcere prelungă. Apostol se uita în pămînt, copleșit de o apăsare crîncenă. Popa Constantin stătea în picioare, la cîțiva pași, cu fața în revărsarea de lumină... Deodată, Apostol Bologa ridică ochii spre el, însetați și îndurerați.

— Constantine, murmură Apostol cu o voce groasă, ca și cum ar fi vorbit din adîncimile sufletului, eu toată viața m-am războit cu Dumnezeu!... Auzi? M-am luptat în fiece minut, căutîndu-l, adorîndu-l și blestemîndu-l! Am simțit totdeauna că am nevoie de Dumnezeu, și Dumnezeu m-a chinuit îngrozitor!... Am avut clipe cînd l-am simțit în inima mea și nu l-am putut păstra acolo! De ce, părinte, nu l-am păstrat? De ce n-a alungat el îndoielile, toate, să nu se mai reîntoarcă niciodată?... Și fiindcă clipele acelea au fost nespus de fericite și pline de liniște, de aceea am alergat fără odihnă, blestemînd și cercetînd pretutindeni... Lupta aceasta mă sugrumă mereu, și frică mi-e că nu se va isprăvi niciodată, poate nici dincolo!

Ochii lui Apostol se zvîrcoleau în lacrămi, cu licăriri desperate, așteptînd parcă izbăvirea supremă de la omul din fața lor.

— Crede, Apostole, și Dumnezeu va coborî în inima ta cînd va bate ceasul, și nu te va părăsi în vecii vecilor! zise preotul cu un glas împletit numai din nădejde și îmbărbătare.

www.digibuc.ro

Bologa, ca și cum într-adevăr glasul i-ar fi picurat în suflet un balsam minunat, urmă mai liniștit, privind mereu în fața preotului ;

— Vreau să cred... Și uneori îmi simt ființa curată și primitoare ca un potir ! Dar zadarnic implor și zadarnic bat la toate porțile, nimeni nu-mi răspunde !... Cred, cred, părinte ! Toate fibrele inimii mele numai credință rîvnesc, chiar cînd mă sfîșie îndoielile și întrebările !... M-am războit cu ispitirile urii și le-am izgonit din sufletul meu... Sînt în stare să mă umilesc, să mă înjosesc și să-mi presar cenușă pe cap, numai să dobîndesc un strop de credință neclintită...

Tăcu o clipă și apoi continuă cu o voce nouă :

— Mă plimb veșnic între două prăpastii, Constantine !... Veșnic, veșnic !... Prăpastie afară, prăpastie în sufletul meu... Și la fiece poticnire mă uit în fundul prăpastiilor... la fiece poticnire !... Și așa a fost totdeauna... De cîte ori nu mi-am dat seama că omul nu poate merge singur pe drumul vieții, fără o călăuză sigură, și totuși mereu am încercat !... Dar drumul vieții e plin de răscruci, și la fiecare răscruce am fost silit să mă opresc, să chibzuiesc, și niciodată n-am nimerit calea cea dreaptă, și m-am întors înapoi, și nici înapoi n-am mai cunoscut drumul pe care am mers...

— Și eu am purtat crucea ta, Apostole, și Dumnezeu, cînd am fost mai desperat, mi-a trimis credința cea tare ca stînca și m-a mîntuit ! rosti preotul, limpede ca o vestire, trecînd alături de el. Numai credința neclintită mîntuiește pe om aici și dincolo deopotrivă ! Credința e puntea vie peste prăpastiile dintre sufletul zbuciumat și lumea plină de enigme, și mai cu seamă între om și Dumne-

www.digibuc.ro

zeu !... Numai în credința neclintită vei găsi și tu călăuza fără greș în viață, căci numai ea te poate îndemna la fiece pas și-ți poate spune în fiece minut cum să-ți împaci sufletul !

Apostol Bologa plecase iar capul în pămînt, ascultînd cuvintele preotului ca o binecuvîntare. Și cînd tăcu Constantin, nici el nu mai zise nimic, parcă în sufletul lui s-ar fi coborît aievea o călăuză fără greș.

Atunci intră în cerdac preoteasa, aducînd în mînă un coșuleț cu pîine prăjită, iar după ea, servitoarea bătrînă, pășind cu mare băgare de seamă ca să nu se verse ceștile pline, așezate pe o tavă de lemn înflorit.

— Pune-o colea binișor ! șopti preoteasa după ce zîmbi cu sfială spre Bologa.

— Încă n-ai cunoscut pe preoteasa mea, Apostole ? întrebă deodată preotul cu mîndrie. Poftim, privește-o și spune-mi dacă ai mai văzut așa căprioară drăgălașă !

— Vai, Constantine, nu ți-e rușine ? zise preoteasa, roșind pînă-n vîrful nasului și făcînd semn servitoarei să plece.

Preoteasa era durdulie, plină de sănătate, cu obrajii bucălați și cu niște ochi verzi spălăciți și foarte blînzi. Apostol îi sărută mîna, murmurînd cîteva cuvinte.

— Acuma o să ne ierți, domnule, adăogă preoteasa, mereu roșie de rușine, aranjînd masa. Ca la țară și ca în război... Altădată aveam și noi mai bine, dar cît a fost popa internat, cătanele ne-au prăpădit...

— Lasă, că-i bine, căprioară, zise Boteanu mîngîind-o cu drag. Că doar Apostol nu-i străin... Ehe,

www.digibuc.ro

tu erai în fașă cînd noi puneam lumea la cale în Năsăud!

Preoteasa mai stătu pînă ce se așezară la masă, avînd mare grijă să spună că ea a potrivit cafelele, dar să mai poftească zahăr ori șvarț dacă nu li se pare bună, apoi se scuză, roșind din nou, fiindcă în casă se porniseră iar niște scîncete subțiri, și ieși zîmbind foarte încurcată.

— O femeie rară, Apostole, începu îndată preotul, cu o voce caldă de iubire. Ea a fost norocul meu... Am cunoscut-o la un bal de teologi în Gherla, binecuvîntat fie balul acela!... De altfel, e chiar fata înaintașului meu de aici, care a murit anul trecut, cînd ne-am căsătorit. Soacra trăiește... aici, la noi... Nu-ți poți închipui tu ce înseamnă o femeie care te iubește aievea, pînă la sacrificiu... Preoteasa mea e dintre femeile acelea, Apostole! Cînd ți-oi povesti odată pătimirile noastre, ai să înțelegi poate de ce o iubesc din tot sufletul... Las' că e și fată cultă, a învățat patru ani la Blaj...

Apostol îl întrerupse brusc, înfigîndu-și privirea în ochii lui:

— O iubești mult... ca și pe Dumnezeu?

Boteanu rămase o clipă uimit, cu linguriţa răzimată în fundul ceștii. Apoi răspunse hotărît, aproape solemn:

— Da... mult, ca și pe Dumnezeu!... Iubirea e una și nedespărțită, întocmai ca credința! Inima mea cuprinde în aceeași iubire pe Dumnezeu, și pe tovarășa vieții mele, și pe mama copiilor mei!... Prin iubirea adevărată sufletele unite se apropie de tronul Atotputernicului...

www.digibuc.ro

În ochii lui Apostol se aprinse atunci o strălucire așa de mare, că preotul Constantin de-abia își putu stăpîni mirarea.

6

Apostol Bologa se întoarse la cancelarie liniștit și se așternu pe lucru cu o sîrguință de om care și-a potrivit viața pe ore și minute. Numai din cînd în cînd zvîrlea ochii pe fereastră, parcă ar fi așteptat pe cineva, dar fără nerăbdare și fără vreo strîngere de inimă, sigur că cel așteptat va sosi negreșit la timp.

Pe la unsprezece groparul Vidor intră pe poartă, posomorît și cu o legătură în mînă. Atunci Apostol se sculă de la birou și așeză tocul pe călimară. Doar degetele îi tremurau puțin. Ușa cancelariei era deschisă, și în curînd groparul apăru în prag, dînd bună ziua ofițerului, ca totdeauna. Bologa răspunse simplu, adăogînd, fără să mai aștepte obișnuitele întrebări despre pace ale bătrînului :

— Aș dori să-ți vorbesc ceva... ceva foarte important... acuma... numaidecît...

Groparul, curios, vru să intre în cancelarie, dar Apostol îl opri :

— Dincolo... la mine... Vin și eu îndată !

— Bine, prea bine, zise Vidor, uitîndu-se nedumerit spre cei doi gradați, ca și cînd ar fi vrut să citească vreo explicație pe fețele lor. Bine... Atunci mă duc să dau fetei legătura și viu...

Apostol rămase lîngă birou, în picioare, pînă ce văzu pe Vidor intrînd în odaia de dincolo, pe urmă trecu și el, fără șovăire, dregîndu-și puțin glasul,

www.digibuc.ro

în mers. Pe fața groparului citi un fel de spaimă amestecată cu șiretenie.

— Bade, vorbi Bologa hotărît, mi-e dragă Ilona și vreau s-o iau de nevastă, dacă vrea și ea și dacă mi-o dai și d-ta!

Groparul Vidor se uită lung în ochii lui, fără să clipească, și nu răspunse, parcă n-ar fi înțeles nimica sau ar mai fi așteptat lămuriri.

— Îmi trebuie răspunsul acuma, numaidecît! continuă Apostol, enervat puțin de tăcerea bănuitoare a țăranului. Să nu crezi că mi-a trăsnit prin cap așa... M-am gîndit bine și am cumpănit...

Vidor întoarse ochii spre ferestrele dinspre ogradă, oftă, se scărpină în ceafă, clătină din cap și apoi zise rar, uitîndu-se cam pieziș la ofițer:

— De... domnule locotenent, vorbă mare ai spus, recunosc, că știm și noi omenia și cuviința, măcar că sîntem oameni de rînd, cum ne-a lăsat Dumnezeu... Apoi, nu zic, ți-o fi ea dragă d-tale, fata, dar și eu sînt om bătrîn și am pățit multe, și cu lingura cea mare am înghițit necazurile, și de aceea cred că nu-i pentru d-ta fetișcana noastră... Că ea, sărăcuța, nici avere n-are, nici învățată nu-i și nicicum nu se potrivește cu d-ta, domnule locotenent!

— Fiindcă mi-e dragă, ne potrivim, murmură Apostol tulburat, ca și cum n-ar fi așteptat împotrivire.

Groparul se mai scărpină în cap, mai cercetă din ochi într-ascuns pe locotenent, mereu nehotărît și bănuitor. În sfîrșit, merse la ușă și, din prag, strigă:

— Ilona!... Ilona!... Ia vino-ncoace, iute!

Fata sosi îndată, întrebătoare, cu degetele murdărite de vopseaua ouălor roșii. Cînd îi spuse tatăl său că ofițerul o cere de soție, se spăimîntă, se uită

www.digibuc.ro

la Bologa și izbucni în lacrămi. Groparul stărui să răspundă «domnului locotenent», dar toate fură în zadar : Ilona plîngea și nici în ruptul capului nu voia să deschidă gura.

— Ne pierdem vremea de pomană, domnule locotenent, zise în cele din urmă Vidor cu dispreț. Muierea tot muiere, din lacrămi n-o scoți nici cu șase boi... De altminteri, ce să mai lungim vorba, că fata trebuie să facă precum îi poruncesc eu !

Se mai uită o clipă în ochii lui Apostol, apoi se duse la el cu mîna întinsă, rostind apăsat :

— Mare cinste ne faci, domnule locotenent... De-acu numai să fie într-un ceas bun și cu noroc, și să trăiți !

Apostol, luminat de bucurie, se apropie de Ilona, care își acoperise obrajii cu șorțul, plîngînd mereu înăbușit.

— Ilona ! șopti el mișcat. Vrei să fii mireasa mea, Ilona ?

Ea își dezveli fața și-i răspunse printr-o privire fierbinte, izvorîtă din plîns și împodobită cu un surîs de fericire. Și Apostol o sărută, fără sfială, pe obrajii umezi de lacrămi.

— Atunci să mergem degrabă la preotul satului, să ne logodească ! zise Bologa, simțind pe buze gustul lacrămilor ei. Vă aștept în cancelarie...

Se reîntoarse la birou, mai liniștit de cum venise. Peste o jumătate de ceas, groparul bătu la ușă, vestindu-l că sînt gata de plecare. Atît Vidor, cît și Ilona se îmbrăcaseră în haine de sărbătoare. Apostol observă că fata își pusese năframa verde de ieri și mai ales laibărașul de catifea roșie care-i rotunjea sînii.

www.digibuc.ro

Preotul Boteanu se cruci de mirare cînd se pomeni iar cu Bologa, și încă întovărășit de Vidor cu fata... Întrebă cu glas puțin îngrijorat:

— Ce-i, Apostole?... Ce s-a întîmplat?... Că doar nici trei ceasuri n-au trecut...

— Tu m-ai învățat, părinte, și ne-am grăbit să-ți cerem binecuvîntarea! zise Apostol zîmbind.

Boteanu, nedumerit, îi pofti în odaia unde odinioară a primit pe Apostol și ceru nerăbdător explicații. Cînd află hotărîrea lui Apostol, se uită pe rînd la toți trei, neputîndu-și ascunde mirarea. Apoi se scuză pentru o secundă, ieși afară, desigur să spuie și preotesei ce minune s-a întîmplat, și reveni cu patrafirul, crucea și cartea de rugăciuni.

— Dacă-i așa, să ne rugăm Domnului să vă binecuvînteze unirea, murmură preotul, foarte blînd, deschizînd cartea.

Citi rugăciunile obișnuite, căutînd să le înveșmînteze în cît mai multă evlavie și solemnitate. Pe urmă sărutară cu toții crucea, iar tinerii se îmbrățișară. Preotul mai adăogă cîteva cuvinte, îndemnînd mai cu seamă pe Ilona să prețuiască norocul ce i l-a trimis Dumnezeu și să se silească a fi vrednică de bucuria care i se hărăzește din mila cerului. Fata plînse, și groparul se înduioșă.

— Acuma însă poftiți și luați loc, să cinstim cu un pahar de vin ceasul acesta de fericire, cum e datina strămoșească! zise Boteanu, scoțînd și împăturind patrafirul.

Ca și cum ar fi fost aranjate toate pe rotile, pe dată sosi servitoarea cu sticla plină și cu paharele, și peste cîteva clipe, însăși preoteasa, strălucitoare de nerăbdare.

— Uite, căprioară, prietenul nostru și-a ales mi-

www.digibuc.ro

reasă pe Ilona ! strigă preotul, cu totul vesel, umplînd paharele.

Preoteasa felicită pe Apostol și-i lăudă pe Ilona că-i fată cuminte și... În glasul ei însă era atîta uimire, că Apostol nici nu îndrăzni să răspundă și se bucură cînd «căprioara» trecu la Ilona, s-o descoase și să-și astîmpere curiozitatea prin fel de fel de întrebări.

După ce preoteasa se mai potoli, Boteanu le spuse o veste grozavă, pe care adineaori, îndată ce a plecat Apostol, i-a adus-o un soldat ce se află în gazdă pe aici, prin vecini... Soldatul tocmai se întorcea din Făget, și acolo a aflat că azi-noapte au fost prinși, nu se știe unde, trei bieți țărani, despre care se zice că sînt spioni și că au trimis anume știri de însemnătate vrăjmașilor, prin front. Groparul interveni degrabă cu lămuriri mai complete : el a văzut cu ochii pe cei arestați. Generalul cel mare șade doar în casa cumnatului din Făget, și cumnatul, fiind și primar, știe tot ce se face și ce se petrece. Adevărul este că de acum două săptămîni a venit porunca prin sate să nu mai iasă nimeni, nici cu vitele și nici după lemne, pe aproape de front, dar oamenii, nătîngi și proști, nu înțeleg de vorbă bună și parcă înadins numai pe acolo umblă... Militarii au tot închis ochii și s-au mulțumit să-i ia la goană. De vreo cîteva zile însă divizia face pregătiri mari pe front, nu se știe cu ce scop și din ce pricină. Și atunci au băgat de seamă că orice ordin se dă aici și orice mișcare, peste o zi, două, ajunge și la cunoștința dușmanului. În sfîrșit, s-a zis că trebuie să fie pe aici spioni, iar spionii nu pot fi decît tocmai țăranii, care, în ciuda poruncilor strașnice, se vîră mereu prin zona fron-

www.digibuc.ro

tului. Așa au pus mîna azi-noapte pe trei și i-au adus între baionete la Făget. Generalul e atît de mînios, că a poruncit să-i spînzure pe toți trei, ca să dea o pildă strașnică. Mîine are să-i judece Curtea Marțială, și dacă generalul cel mare a poruncit, apoi de bună seamă că o să-i și spînzure...

— Cumnată-mea, săraca, a plîns ca o nebună de mila lor, sfîrși groparul. Doi sînt din Făget, oameni cunoscuți, romîni, iar unul e de aici, de la noi... Bietul Horvat, domnule părinte, că trebuie să-l știi, de pe ulița gării... Vai de capul lui! Mă bătea gîndul să-i spun nevestei sale, dar nu știu... parcă mi-e groază!... Și iacă așa!... Toçmai era să-i povestesc dumnealui, domnului locotenent, dar cum m-a luat cu fata, am și uitat, uita-m-ar moartea!

— Doamne, iartă-ne păcatele și apără-ne de primejdii! murmură preotul, închinîndu-se cu evlavie. Moartea ține praznic mare în vremurile de azi... O, Doamne, neînțelese sînt și preaînțelepte hotărîrile tale! Fie-ți milă de slăbiciunile noastre și nu ne lăsa fără mîngîiere acum și pururea, amin!

Apostol Bologa își făcu cruce de trei ori, cu ochii muiați în lacrimi, cu inima însîngerată de o milă mare.

La plecare, preotul îi strînse mîna prelung și-i zise:

— Apoi să vii negreșit la Înviere, Apostole... să-ți mai întărești inima și credința în Dumnezeu, că vezi bine cît de cumplite-s vremurile și cîtă nevoie are sufletul omului de sprijin și de îndurare!

— Negreșit! răspunse Apostol din toată inima.

După-amiaza trecu ca părerea, în cancelarie, la lucru. Seara, la cină, spuse și lui Petre că se va însura cu Ilona. Ordonanța îi ură noroc numai cu

www.digibuc.ro

jumătate gura ; aflase vestea de la însăşi Ilona şi nu putea pricepe cum să ia «domnişorul» de nevastă o ţărăncuţă şi săracă, şi proastă, cînd ar fi găsit atîtea fete de boier, numai să fi întins un deget.

Porunci seara soldatului să-l trezească la vreme pentru Înviere. Pe la miezul nopţii se deşteptă în alintările Ilonei :

— Scoală, leneşule... Aide, să nu pierzi tocmai Învierea !

Pînă să se dezmetecească, fata dispăru fără zgomot... Se îmbrăcă în grabă. Răcoarea nopţii îi învioră paşii. Cerul era senin, vînăt, şi stelele pîlpîiau ca nişte luminiţe pe bolta unei imense catedrale.

Curtea bisericii era plină de oameni, şi totuşi mai soseau mereu, care singurateci, care în pîlcuri. Bisericuţa de lemn, veche, lăsată într-o parte şi proptită cu bîrne ca să nu se dărîme, cu turnuleţul răsucit puţin, cu uşa atît de joasă, că trebuia să te pleci intrînd, de-abia se deosebea în întunerec dintre pomii bătrîni care-şi întindeau ramurile, ca nişte braţe ocrotitoare, pînă deasupra acoperişului... Dinlăuntru, ca dintr-o peşteră, se auzea un glas chinuit, mormăind cînd trăgănat şi dureros, cînd aspru şi ascuţit.

— E prea devreme, şopti cineva lîngă Bologa, căci părintele slujeşte aşa fel încît tocmai cînd se crapă de ziuă să isprăvească liturghia !

— Mai bine prea devreme decît să n-ai loc nici măcar în curtea bisericii, răspunse altul cu imputare.

Oamenii se îmbulzeau, şopteau. Ici-colo se stăpîneau rîsete înăbuşite. Întunerecul începea să se îmblînzească.

www.digibuc.ro

În sfîrșit, ușa bisericii se lumină și, peste cîteva minute, preotul, cu *Evanghelia* pe braț și cu o lumînare aprinsă în cealaltă mînă, se ivi în prag. Zeci de lumînărele se întinseră nerăbdătoare spre preotul în odăjdii strălucitoare, și în curînd curtea bisericii se umplu de luminițe galbene, plăpînde, ca o ceată sfioasă de suflete care așteaptă, tremurînd, la porțile cerului, glasul izbăvirii.

Printre țăranii ce se înghesuiau în jurul preotului, Apostol Bologa văzu și mulți soldați, cu fețele transfigurate de evlavie, bolborosind rugăciuni fierbinți. Dar mai ales se miră, zărind, la o parte, cu lumînărica aprinsă, pe sergentul ungur de la cancelaria lui.

Apoi începu slujba. Preotul Boteanu cînta blînd, cu glas subțire, cu ochii închiși sau ridicați spre înălțimile cerești. Lumina juca pe fața lui slabă, dîndu-i înfățișarea unui sfînt dintr-o icoană veche. Împrejurul lui Apostol buzele oamenilor, uscate, se mișcau repede, nesățioase. Fumul de tămîie se răspîndea în valuri albastre, și credincioșii îl sorbeau cu bucurie, ca o mireasmă din altă lume...

— ...S-ascultăm sfînta evanghelie ! cîntă preotul, trăgănat, uitîndu-se peste capetele mulțimii cu o privire care parcă vestea o taină nouă.

Toată lumea căzu în genunchi. Apostol asculta dus, cu ochii pe buzele preotului. Cuvintele se legănau, pluteau și se împreunau într-o melodie străvie, care-i picura în suflet nemărginită încredere. Încet, în neștire, plecă fruntea în pămînt, simțindu-și inima copleșită de ceva nespus de amar. Apoi deodată auzi iar glasul preotului, triumfător și puternic, vesel ca o trîmbiță de argint :

— Hristos a înviat din morți...

www.digibuc.ro

Apostol sări în picioare. Toți oamenii cîntau, cu fețele albe de bucurie. Și glasurile fîlfîiau ca niște stegulețe de pace și se ridicau în văzduhul limpede și se înălțau tot mai sus, pînă la tronul mîngîierilor cerești...

7

În dumineca Paștilor avu mai mult de lucru la cancelarie, totuși la prînz făcu o pauză și luă masa împreună cu Vidor și cu Ilona. Groparul îi povesti a doua oară, cu amănunte noi, despre cei trei țărani arestați, și, muncit de curiozitate, se repezi după-amiazi pînă la cumnatul său, să mai afle noutăți. Putea acuma pleca liniștit, fiindcă nu mai avea grija fetei.

— De-aci înainte ai s-o păzești d-ta mai strașnic decît mine, zise către Bologa, clipind șiret.

Spre seară, înainte de a se întoarce groparul din Făget, se auzi prin sat că cei trei împricinați au fost osîndiți la moarte de Curtea Marțială și că chiar mîine vor fi spînzurați. Vestea umplu de groază pe săteni și pătrunse ca o ștafetă sinistră prin toate casele, mohorînd bucuria sărbătorilor.

Totuși, groparul Vidor aduse și noutăți. Mai întîi că osîndiții vor fi executați într-adevăr mîine dimineață, înainte de răsăritul soarelui. S-au dus rudele, cunoscuții lor, și au înghenuncheat, și au plîns în fața generalului, să-i ierte, să-i fie milă... Aș! Generalul e foc și i-a alungat cu jandarmii. Pe urmă altă: azi-noapte au mai fost arestați încă patru oameni, tot din Făget și tot în zona frontului, iar mîine o să-i judece și pe aceștia.

www.digibuc.ro

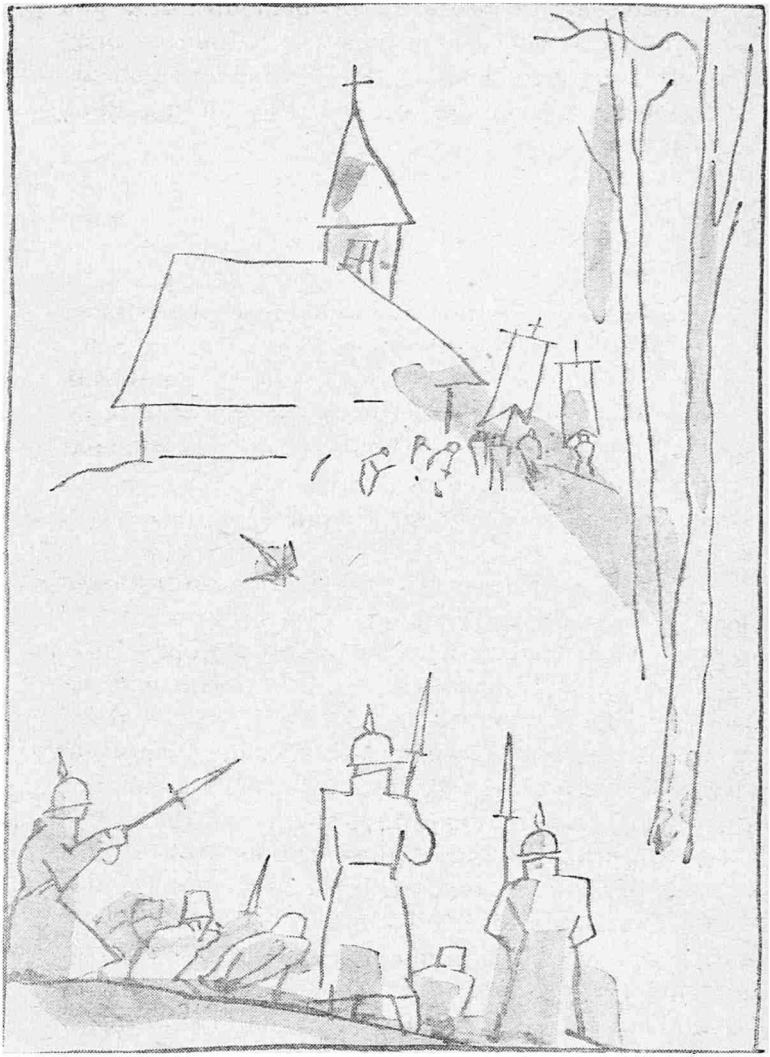

www.digibuc.ro

— În sfîrșit, se vede că generalul și-a pus în gînd să ne spînzure pe toți, rînd pe rînd, oftă groparul, foarte posomorît.

Se mai duse pe la vecini să le povestească nenorocirea ce s-a abătut asupra oamenilor din senin, dar se întoarse degrabă acasă, se schimbă și plecă iar la Făget.

— Poate să le fiu de folos bieților oameni, cu meseria mea, zise luîndu-și rămas bun de la Apostol și Ilona, închinîndu-se. Doamne, ce năpastă !... Doamne ferește !...

A doua zi Vidor veni acasă la amiazi, numai să dea de știre că cei trei au fost spînzurați într-o branițte, la marginea șoselei, jumătate calea între Lunca și Făget.

— Nici nu le-au ridicat spînzurători, povesti groparul plîngînd ca o babă. I-au agățat, ca pe niște cîini, pe cîte o cracă de copac... Am vrut să le facem groapă, cum se cuvine creștinilor, dar nu i-au coborît din știreang... Zice că-i porunca să atîrne acolo trei zile și trei nopți, să-i vază toată lumea și să se învețe minte !... Doamne, Doamne, apără-ne ! Pînă ce le-au pus lațul de gît, s-au jurat bieții oameni că nu-s vinovați... Parcă a vrut cineva să-i asculte ?... Ordin și iar ordin !... Și uite-așa, a doua zi de Paști ! Doamne, mare ești și mare-i mila ta, Doamne !... Și mai sînt patru închiși !...

Porni numaidecît înapoi, spre Făget, fără să ia ceva în gură, cu ochii arși de lacrămi, gîrbovit de spate ca și cum într-o zi ar fi trăit zece ani.

Peste vreo două ceasuri, tocmai pe cînd Apostol era mai ocupat, năvăli în cancelarie căpitanul Klapka, strigînd :

— Bologa ! Fericitule !... Ai sosit din concediu ?...

www.digibuc.ro

De mult ?... A, fericitule... fericitule !... Dar baremi eşti sănătos acuma ?

Îmbrăţişă zgomotos pe Apostol, copleşindu-l cu întrebări. Era puţin slăbit la faţă, numai bărbuţa de miliţian părea mai blondă, mai rară şi mai neîngrijită. După cîteva minute, Bologa îl pofti dincolo, să vorbească mai în tihnă. Acolo găsiră pe Ilona, care nu mai lăsa pe Petre nici să intre în odaie, geloasă şi dornică să-şi servească ea singură logodnicul şi să-l îngrijească. Klapka, văzînd-o, nici una, nici două, o luă strengăreşte de guşă, alegîndu-se cu o palmă zdravănă peste mînă.

— Aa ? Aprigă fetiţă ! murmură căpitanul uimit. Ce-i drept, loveşte ţapăn !... Dar cine-i frumoasa, Bologa ?... Ehei, bine o duci tu aici ! De aceea nu-ţi mai pasă de noi !

— E logodnica mea, zise Apostol zîmbind.

— Cum ? Logodnica... ta ? întrebă Klapka complet zăpăcit. Bine, dar asta-i... asta-i nebunie, Bologa !... Iartă-mă, poate că sînt bădăran, totuşi... nu pricep ! Nu pricep nimic !

— Ei, dacă ar pricepe omul toate cîte nu le pricepe, ce farmec ar mai avea viaţa ? răspunse Bologa vesel. Mai bine şezi colea, odihneşte-te puţin şi să ciocnim ouă roşii, că e a doua zi de Paşti !

Şi, în vreme ce Klapka se aşeză la masă, aiurit, Apostol ieşi în tindă şi se reîntoarse apoi împreună cu Ilona, care aducea o farfurie cu ouă roşii şi alta cu pască şi cozonac. Căpitanul se sculă în picioare şi, foarte galant şi încurcat, zise către Ilona :

— Adineaori am fost rău-crescut... dar n-am ştiut că... am crezut că... să mă ierţi...

Deşi nu ştia boabă nemţească, Ilona înţelese cam ce vrea Klapka, se uită la el lung şi apoi pufni

www.digibuc.ro

într-un rîs atît de vesel, că amîndoi bărbaţii rîseră împreună cu ea.

— Fetiţa... adică logodnica ta, e mare ştrengăriţă ! zise Klapka după ce Ilona fugi afară, să rîdă în voie. Oricum, adăogă pe urmă serios, logodna asta e un mister, pentru mine, firește...

— Şi pentru mine ! şopti Apostol cu o filfîire de entuziasm. Dar nu numai logodna, ci toată viaţa, începînd cu sufletul meu şi sfîrşind cu infinitul înstelat !

Căpitanul îi aruncă o privire mirată şi reluă nehotărît :

— Bine... aşa se zice... Astea-s dintre vorbele mari, pe care toţi le simţim şi nimeni nu le înţelege aievea... Logodna însă e ceva material, e un fapt precis. Ceea ce nu pricep în logodna aceasta sînt motivele care te-au îndemnat să-ţi legi viitorul cu o fetiţă, nostimă, negreşit, dar necivilizată... În sfîrşit, un om ca tine ce poate găsi într-o ţărăncuţă, şi încă unguroaică ? Uite, asta nu pricep, dragul meu !

— Sufletul e acelaşi la ţărancă şi la contesă, răspunse Bologa cu mai multă însufleţire. Cel puţin în privinţa cuprinsului... Numai forma a schimbat-o civilizaţia. Şi eşti sigur că schimbarea s-a făcut întru fericirea omului ?... Nu, nu, eu cred că civilizaţia a falsificat pe om şi l-a înrăit ; omul primitiv e bun, şi drept, şi credincios, de aceea e mult mai fericit ca omul civilizat !... Imensei majorităţi a omenirii civilizaţia nu i-a dăruit pînă azi decît războiul, care pune faţă în faţă milioane de oameni şi care ucide mii şi mii de suflete într-o secundă ! Binefacerile civilizaţiei se resfrîng numai asupra cîtorva privilegiaţi suferind de plictiseală şi de

www.digibuc.ro

spleen. Pentru o mie cinci sute de milioane de oameni civilizația e o pacoste, dacă nu chiar un rafinat sistem de robire!

— Oare fără binefacerile civilizației ai mai putea tu însuți să te ridici împotriva lor? întrebă Klapka cu un surîs.

— Atunci n-aș fi simțit nevoia să le disprețuiesc și aș fi fost desigur mai fericit! strigă Apostol îndîrjit. Civilizația d-tale stîrnește în bietul suflet omenesc numai întrebări, dar nu e în stare să-ți ofere nici un răspuns! Fiece «cucerire» a civilizației a dărîmat cîte-o bucățică din fericirea omului, pînă ce nu i-a lăsat în suflet decît un morman de ruine... În locul credinței a pus formule, chiar pe Dumnezeu ar vrea să-l vîre într-o formulă ingenioasă, iar pe urmă să-și frece mîinile și să zică: «Poftim, am cucerit și pe Dumnezeu!»... Însăși muzica divină, care e viața, a tot despicat-o și a explicat-o, încît azi sărmanul om «civilizat» nu mai știe încotro s-o apuce, dezgustat și de sine însuși... Mi-e scîrbă de civilizație, căpitane! Zece mii de ani de civilizație nu prețuiesc cît o singură clipă de adevărată împăcare sufletească!

Klapka îl asculta din ce în ce mai nedumerit, își smulgea bărbuța, nerăbdător, gîndindu-se mereu să-l întrerupă și să-i spuie că pentru altceva a venit el aici...

— Dragă Bologa, eu... încercă Klapka să zică.

Dar Apostol, grăbit, parcă i-ar fi fost frică să nu-și piarză șirul sau parcă ceea ce spunea îl apăsa pe suflet și vrea să scape mai repede de apăsare, continuă:

— Numai un moment, căpitane... Să înmormîntez civilizația în inima mea, definitiv. Ea mi-a

www.digibuc.ro

zdrobit viața și m-a chinuit douăzeci de ani neîncetat... Ea m-a îndemnat să-mi călăuzesc viața după concepții, și formule, și principii. De cîte ori viața trăgea cu buretele peste construcțiile mele neroade, îmi făceam altele mai năzdrăvane și mă mîndream că eu... — *Eu,* cu e mare — am izbutit să-mi croiesc soarta, să mă pun de-a curmezișul vieții și a lui Dumnezeu !... A trebuit să mă izbesc cu capul de toți pereții pînă să mă smulg din ghearele rătăcirilor, pînă să mă regăsesc pe mine însumi, sufletul meu însetat de Dumnezeu și de fericire !

— Da... da... omul are nevoie de un sprijin sufletesc, murmură căpitanul.

— Așa-i ? zise Bologa stăruitor, ca și cum aprobarea l-ar fi întărit. Așa-i ?... Așa-i ?... Un sprijin, căpitane !... Credință, multă, nesfîrșită, oarbă... Credința-i Dumnezeu, căpitane !

Atunci, însă, parcă exuberanța l-ar fi rușinat, se uită la Klapka o clipă și urmă cu alt glas, foarte schimbat :

— Vorbesc, vorbesc și... Nu te supăra ! Mi-e plină inima... Te rog ! adăogă zîmbind și arătînd farfuriile de pe masă. Sînt făcute de logodnica mea... O cheamă Ilona... Șezi ! De ce stai în picioare ?

Se așezară amîndoi. Klapka îmbucă din pască și vorbi mestecînd :

— Îmi aduc aminte cînd ai fost pe la mine, pe front... Știi, cînd cu ofițerul romîn... Cît erai de zbuciumat... Am crezut că te-ai supărat pe mine fiindcă nu m-am entuziasmat de planurile tale de fugă... Ții minte ? Ai plecat furios...

— Da... furios, zise Apostol dînd din cap.

— Ai avut noroc cu boala, reluă căpitanul înghi-

www.digibuc.ro

ţind un gălbenuş tare. Nu ştiu de ce am avut şi mai am încă presimţirea că te-ar prinde dacă ai încerca să treci dincolo... Nu ştiu... De aceea îţi port mereu de grijă. Poate că-i o superstiţie... Oricum, te-ai născut într-o zodie cu noroc, Bologa !... Mai întîi pentru că ai scăpat de front... Aici parcă nici n-ai fi în război...

— Adevărat, parcă nici n-ar exista războiul ! făcu Bologa cu un surîs mulţumit. Sînt ca un funcţionar bătrîn, ori ca un cal de tramvai. Toată ziua cu aceleaşi registre şi foi de muniţii... notez, controlez, adun... O maşină de cancelarie... Adevărat ! Nu mă mai gîndesc la război şi chiar la nimic... În realitate, fericirea îngustează cumplit orizontul omului, nu crezi ?

— Poate... În orice caz, pe front n-ai răgaz să uiţi unde te afli, zise Klapka, oftînd şi plecînd ochii, în care apăruse o îngrijorare grea. De vreo zece zile avem fierbere, şi pregătiri, şi ordine peste ordine, încît te trec sudori reci... Ce-o fi, Dumnezeu ştie, vom ataca noi, sau aşteptăm atacul lor ?... Am fost azi pe la cartier, chiar de acolo vin... Toţi sînt muţi, şi gravi, şi ridică din umeri ; să-i ia dracul pe toţi !... Şi pretutindeni o vigilenţă extraordinară, mai ales că în ultimele zile au început oamenii să dezerteze la duşman pe capete, cu deosebire romînii... Numai azi-noapte am aflat c-ar fi şters-o vreo cinci infanterişti, aşa că-ţi închipui ce-i pe la noi !

Klapka se uită la Apostol cercetător, ca şi cum ar fi vrut să vază ce impresie i-au făcut ştirile acestea. Apostol însă asculta liniştit, şi în ochii lui pîlpîia blînd numai milă şi tristeţe. Căpitanul continuă cu mai multă inimă :

— Şi aici.., cu civilii... Ai zice c-a turbat gene-

www.digibuc.ro

ralul. Am văzut, trecînd spre Făget... Sînt trei spînzurați, la marginea șoselei, într-o pădurice... Mi-am adus aminte de pădurea spînzuraților... Pînă și calul meu s-a speriat și a pornit într-un galop nebun... Acuma, la întoarcere, nici n-am mai venit pe șosea, ci am luat-o pe linia drumului-de-fier, ca să nu mai văd grozăvia ceea... Și Curtea Marțială de-abia și-a început activitatea! Tocmai cînd să plec încoace, am auzit c-ar mai fi condamnat pe patru țărani... Un ceas a durat judecata, și într-un ceas, patru spînzurați!

Căpitanul tăcu iar, așteptînd parcă ceva. Ochii lui Bologa, înecați în lacrămi, îl priveau lung, fix, adînc.

— Dar tot la cartier, zise Klapka după o pauză, cu fața înseninată puțin, am aflat că vor să retragă pe toți soldații romîni din front și să-i trimită aiurea... Nu știu dacă și pe ofițeri... Dacă ar fi adevărat, ai putea răsufla și tu liniștit!... De aceea trebuie să te astîmperi acuma, Bologa, adăogă deodată cu căldură. Să fii mulțumit că ești aici și să aștepți norocul!... Ți-am mai spus eu odinioară că norocul e salvatorul nostru...

— Da... norocul și Dumnezeu, îngînă Apostol tulburat, închizînd pleoapele, încît două șiroaie subțiri de lacrămi i se rostogoliră pe obrajii palizi și alunecară pe piept, însemnînd două pete sărate deasupra buzunarelor tunicii verzui. Acuma nu mai vreau nimic... Acuma Dumnezeu îmi poartă de grijă și mă călăuzește... Cum va orîndui Dumnezeu, așa voi face, căci toate speranțele mele în Dumnezeu s-au adunat... numai în Dumnezeu...

Klapka se ridică, vesel, cu o explozie de bucurie, și-l îmbrățișă, strigînd:

www.digibuc.ro

— Ei, atunci pot să-ți mărturisesc că numai pentru aceasta m-am abătut pe aici, Bologa !... Te știam nebun și muream de frică să nu cazi în capcană !... Dacă ai ști ce bucurie mi-ai făcut, m-ai săruta !... Slavă Domnului, de-aci încolo n-am să mai tremur de cîte ori văd vreun arestat pe front...

Apostol Bologa îl sărută, mișcat, pe obraji...

În aceeași seară sosi ordinul ca Petre să se prezinte în douăzeci și patru de ore la regiment ; în locul lui, regimentul va pune alt soldat la dispoziția locotenentului Bologa. Cînd află Petre, rugă pe Apostol să nu-l lase, și toată noaptea o petrecu citind *Visul Maicii Domnului* și zicînd rugăciuni. A doua zi însă trebui să plece... Fiindcă Apostol rămase mîhnit, Ilona îl asigură că nu mai are nevoie de ordonanță de vreme ce ea e lîngă el, gata să-l urmeze oriunde, chiar pe front.

Groparul veni după-amiazi, zdrobit, și în loc să mai povestească ce-a văzut, mormăi plîngînd :

— Acuma sînt șapte... șapte... șapte...

8

Apostol Bologa își zicea și simțea că acuma cea mai mare nenorocire pentru el ar fi despărțirea de Ilona. I se părea că viața lui începe undeva, departe, dar de-abia de la Ilona se luminează, ca o odăiță plină de soare și de bucurie. O fericire simplă, tumultuoasă și copilărească îi sălășluia în suflet... Stătea în cancelarie, lucra cu rîvnă de slujbaș conștiincios, și vremea îi trecea repede, pentru că la sfîrșit îl aștepta Ilona. Iubindu-se, făceau numai planuri de viitor. Apostol îi zugrăvea cum

www.digibuc.ro

are s-o învețe carte, cum va îmbrăca-o mai frumos ca orice doamnă și cum va fi ea cea mai frumoasă femeie din lume... Ilona, firește, asculta fermecată, se învoia la toate, dar îi cerea mereu să-i jure că o iubește și că niciodată n-are să se uite, nici cu coada ochiului, la altă femeie...

Joi după-amiazi, exact la ora patru, Apostol își întrerupse lucrul la birou și trecu la Ilona, să-i spuie c-a hotărît să facă nunta la Parva, cu alai mare și cu lăutari, iar de cununat să-i cunune preotul Boteanu... Nu apucă să sfîrșească. Pe ulița hopuroasă se auzi duduitul unui automobil ce se apropia în goană. Bologa, mirat, se duse la fereastră și văzu că mașina oprește brusc în fața casei. Se întoarse spre Ilona, întrebător. În ochii ei, peste rămășițele bucuriei, lucea o spaimă.

— Du-te repede, că te caută pe d-ta ! șopti ea, agățîndu-i-se de braț.

Apostol ieși, nedumerit, în ușa tinzii. Pe poartă tocmai intra un plutonier înalt, deșirat, cu fața cenușie și uscată, fără mustăți și cu niște favorite sure. Lui Apostol i se păru cunoscut, dar nu-și amintea de unde.

— Ordin urgent de la excelența-sa ! raportă plutonierul, salutînd respectuos, cu glas moale și totuși aproape obraznic și poruncitor.

Întinse un plic. Bologa se uită întîi la plic, apoi la plutonier și, gîndindu-se unde a mai văzut pe plutonierul acesta cu fața cenușie, zise :

— Aștepți răspuns ?

— Da, domnule locotenent, răspuns foarte urgent ! zise plutonierul mai poruncitor parcă și salutînd din nou.

www.digibuc.ro

Desfăcînd plicul, Apostol nu se putu stăpîni să nu întrebe, nervos :

— Te-am mai văzut undeva pe d-ta, plutonier !... Unde serveşti, la ce birou ?

— La pretura diviziei, răspunse plutonierul cu un zîmbet urît.

— Da ? mormăi locotenentul, tot nedumerit, fiind sigur că l-a văzut aiurea, undeva, şi necăjit că nu-i vine de loc în minte unde anume.

Îşi aruncă ochii în foaia de serviciu, iscălită de un aghiotant. Era invitat să se înfăţişeze imediat la comandantul diviziei spre a primi ordine.

— Bine, zise Bologa liniştit. Voi veni mîine dimineaţă, căci acuma tot e tîrziu, şi pînă să ajung eu acolo, excelenţa...

— Aveţi maşina la dispoziţie, domnule locotenent, îl întrerupse plutonierul, stăruitor. Chiar am ordin să vă...

— A, da... aşa-i... Atunci, bine... Atunci aşteaptă puţin, făcu Apostol, plictisit numai pentru că trebuia să se despartă de Ilona.

Intră în cancelarie, spuse că pleacă la cartier, apoi se duse dincolo, unde Ilona îl aştepta tremurînd, plînsă, cu o bănuială rea în inimă.

— De ce te cheamă ? şopti ea atît de încet, parcă odaia ar fi fost plină de vrăjmaşi la pîndă.

— Ei, cine ştie ce fleacuri, mormăi Apostol cu glas indiferent, gătindu-se de drum.

Apoi, după ce îşi puse casca, merse lîngă ea, tulburat şi el acuma, simţind în suflet o prevestire grea. Vru să-şi ascundă însă neliniştea şi bolborosi :

— Ilona... la revedere !... N-ai nici o grijă... Spune-i şi tatălui tău... Adică... da... el e chiar în Făget,

www.digibuc.ro

da.... Am să-i spun eu... Fii liniștită, micuțo... liniștită !...

— Ia seama pe acolo ! murmură Ilona cu obrajii lăcrimați, rugătoare și înfricoșată. Dumnezeu să-ți ajute !

— Amin ! murmură Apostol, închinîndu-se.

Pe urmă o strînse în brațe și o sărută, șoptindu-i în ureche, ca o mărturisire de dragoste :

— Liniștită... N-ai grijă... Mireasa mea...

Plutonierul stătea în mijlocul ogrăzii, răzimat într-un picior, cu mîna în șold, cu ochii închiși, parcă i-ar fi fost teamă de lumina soarelui. Zărindu-l așa, Apostol Bologa își reaminti brusc că l-a văzut în Zirin, la execuția lui Svoboda, instruind în spatele spînzurătoarei pe caporalul scund și negricios care avea să fie călău. Apostol se scutură ca de un gîndac grețos și se urcă în automobil fără să se mai uite la el. Numai cînd porni mașina, întoarse capul. Ilona era în poartă ; gura zîmbea, ochii plîngeau...

Pe șoseaua netedă, automobilul zbura. Bologa privea drept înainte, văzînd în același timp spatele șoferului și al plutonierului, botul mașinii și panglica sură, șerpuită, ce venea și se pierdea sub roțile vertiginoase. Gîndurile lui însă alergau cînd înainte, cînd înapoi, fără astîmpăr, ca un cîrd de păsări rătăcite. Oare de ce-l cheamă generalul ? Poate că reclamația lui Pălăgieșu... dar tocmai acuma ?... Și Ilona, cum a rămas în poartă... parcă și-ar fi luat rămas bun pentru totdeauna... De ce și-a luat rămas bun ?

Șoseaua pătrundea într-o pădure de brazi. Înainte de a ieși din pădure, Apostol auzi un glas care-i risipi gîndurile. În aceeași clipă văzu fața cenușie a

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro

plutonierului, întoarsă spre el, împărțită în două de un rînjet.

— Numaidecît ajungem, domnule locotenent, la locul unde sînt spînzurați spionii, zicea plutonierul și, parcă n-ar fi mișcat de loc fălcile, rînjetul ciudat îi rămînea neclintit. Merită să vedeți cum atîrnă și acum ca niște...

Automobilul, trecînd peste o groapă, curmă vorbele plutonierului. Bologa, uitîndu-se mereu în fața lui, tăcu și întinse doar gîtul, ca și cum ar fi vrut să vază mai bine.

— Mai este o cotitură, urmă plutonierul, cu mîndrie în glas.

— Două, două! strîgă șoferul, fără a întoarce capul.

— Așa-i... da... două, exact! zise iar plutonierul, rușinat, dar cu ochii tot spre locotenent, așteptînd poate un răspuns.

Glasul plutonierului enerva cumplit pe Bologa. Își smulse privirea din fața lui și o ridică mai sus, înainte. Sufletul întreg i se ghemui într-o așteptare chinuitoare. Dar cînd sosiră la cotitura a doua, îi fulgeră deodată prin creieri numele lui Klapka, de care se lega, ca o dantelă în jurul unui nasture, pădurea spînzuraților... Și numaidecît așteptarea se schimbă într-o groază cu mii de ghimpi, care-i înțepau inima din ce în ce mai dureros.

Cotitura rămase în urmă. Șoseaua cobora într-o groapă largă, cu fundul de livezi și ogoare. În mijlocul groapei, ca un smoc de păr pe o chelie de perucă cu marginile răsfrînte, înnegrea o branițte.

Mașina parcă nici nu mai atingea pămîntul... Plutonierul se uită iar înapoi, repede, crezînd că loco-

www.digibuc.ro

tenentul va porunci să micşoreze iuţeala. Apostol nu vedea nimic... Panglica sură, copacii braniştii...

În cîteva clipe automobilul înghiţi cele patru sute de metri cît ţinea păduricea, şi totuşi lui Bologa i se păru c-a mers o veşnicie, atît de bine a văzut tot. Pe dreapta erau patru, fiecare pe cîte un copac, toţi cu capetele goale, legănîndu-se foarte uşor, parcă numai de vîntul stîrnit de goana maşinii. Cei doi de la margini întorceau spatele şi aveau opinci în picioare. Unul din mijloc, cu nişte bocanci plini de noroi, privea cu ochi negri cît cepele în şanţul şoselei, şi din faţa umflată, violetă, scotea limba vînătă spre trecători. În stînga atîrnau trei, uitîndu-se pe şoseaua dreaptă, nepăsători şi neclintiţi, dar cu creştetele lipite de crengile de deasupra. Doi erau într-un arin bătrîn, mai sus ca ceilalţi, iar mai încolo, pe o cracă subţire, care te miri cum nu se rupea, se vedea unul singuratec, cu mîinile legate la spate, scurt şi slab, ca un copil, cu faţa toată cafenie, ca şi cînd ar fi fost muruit cu lut gras. Din acelaşi copac şi la aceeaşi înălţime se mai întindea o creangă groasă, liberă...

Apostol Bologa îi văzuse pe toţi aşa de lămurit, că ar fi putut spune despre fiecare cîţi nasturi avea pe hainele murdare şi zdrenţuite... Şi totuşi, în ochii lui, cei şapte se multiplicau neîncetat, iar braniştea se transforma treptat într-o pădure fără margini, spintecată de un drum fără sfîrşit... Şi în fiece copac al pădurii nemărginite, de-a lungul şoselei nesfîrşite, i se părea că atîrnă alţi oameni, mereu alţii, toţi cu ochii după el, cerîndu-i socoteală...

Automobilul gonea acuma, alături de linia ferată, pe şoseaua dreaptă şi netedă ca o riglă. Braniştea nici nu se mai vedea. Înainte, la vreo doi kilometri,

www.digibuc.ro

lucea turnul bisericii din Făget și, ceva mai aproape, roșea coperișul gării, care era chiar în marginea satului. Apostol se uită drept înainte, dar în ochii lui jucau spînzurații, numai spînzurații, din ce în ce mai mulți și mai mustrători... Apoi, deodată, în mijlocul lor apăru iar fața plutonierului, cu zîmbetul supărător, ce-i descoperea dinții gălbui, cu o gaură neagră în gingia de jos, și iar auzi glasul enervant, care încerca să fie lingușitor :

— Cele două sentinele pe care le-ați văzut stau numai ziua, ca să nu-i ciugulească corbii, pentru că pe aici sînt mulți corbi, foarte mulți... Noaptea le retragem, firește... noaptea nu umblă corbii. Întîi fusese ordonat să atîrne numai trei zile, dar pe urmă excelența, avînd în vedere înmulțirea cazurilor criminale, a hotărît să rămîie acolo spînzurații pînă la noi ordine...

Bologa nu zărise sentinelele și de-abia acuma băgase de seamă că plutonierul e ștîrb. Glasul i se părea cu totul străin și parcă ieșea dintr-un beci umed. Înțelegea fiece vorbă și se mira cum poate vorbi plutonierul atît de liniștit, ca din carte. Apoi simți o nevoie crîncenă să zică și el ceva și bîlbîi răgușit :

— Îngrozitor !

Plutonierul nu auzi bine și căscă ochii cenușii spre Apostol, care, furios, țipă așa de ascuțit, că și șoferul se uită o clipă înapoi :

— Îngrozitor !

— Îngrozitor... am înțeles ! făcu plutonierul speriat, fără zîmbet, întorcînd repede capul.

Îndată ce rămase singur, în fața lui Apostol începu iarăși să răsară pădurea spînzuraților... Dar acuma părea că toți sînt la fel, și în privirea tutu-

www.digibuc.ro

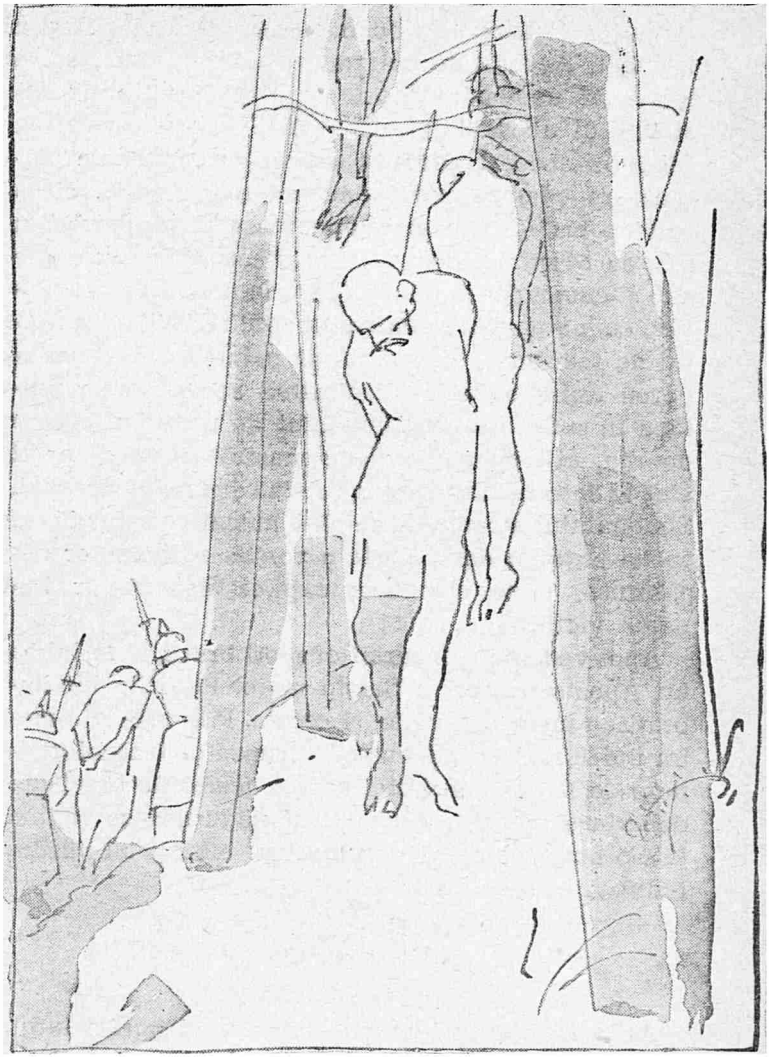

19 — Pădurea spînzuraților

www.digibuc.ro

ror strălucește aceeași însuflețire stranie, ademenitoare, ca și focul din ochii oamenilor care pornesc la asalt. Apostol se cutremură. «Același om, spînzurat de nenumărate ori, ca o protestare nesfîrșită...» Și deodată își zise: «E Svoboda... privirea lui...» În aceeași clipă își aminti cu o precizie chinuitoare cum a votat condamnarea cehului, cît a fost de trufaș că a avut onoarea să facă parte din Curtea Marțială, cum s-a amestecat, din exces de zel, și cum a dat mînă de ajutor la pregătirea execuției, cum a apucat ștreangul încercîndu-l dacă e destul de rezistent... În amîndouă palmele simțea atingerea aspră a funiei. Amintirea aceasta i se prefăcu în suflet într-un simțămînt de rușine și părere de rău, atît de cumplit, de mustrător, parcă ar fi stat în fața lui Dumnezeu în ziua judecății de apoi. Simțămîntul straniu îl stăpîni numai o secundă, și totuși parcă îi deschise larg porțile adîncimilor nepătrunse, unde clocotesc explicațiile tuturor tainelor vieții.

Apoi vedenia spînzuraților pieri brusc, și în inima lui Apostol coborî o liniște mare. Privirile lui îmbrățișau munții, și văile, și cerul... Prin răpăiala motorului furios auzea limpede zumzetul frunzelor tinere de fag și clinchetul sec al acelor de brazi din depărtare. Verdele mohorît al pădurilor se îngîna într-o armonie caldă cu albastrul alburiu al văzduhului...

9

Automobilul opri scurt în fața unei ogrăzi largi, cu poarta deschisă. Bologa sări jos, așteptă două clipe pe plutonierul care spunea ceva șoferului, și

www.digibuc.ro

intrară împreună, în vreme ce mașina trecea mai departe.

Două case mari, bătrînești, mărgineau ograda. Cea din dreapta, cu grădiniță de flori în față, văruită de curînd, avea vreo cinci odăi. În trei locuia generalul Karg, iar în celelalte două din fund, proprietarul, însuși primarul comunei. Casa din stînga era a unui învățător care a murit, anul trecut, în Italia. Ținuse pe sora primarului. Văduva cu cei cinci copii a fost nevoită să se mute la o rudă, în sat, fiindcă în casă s-au instalat birourile comandamentului. Mai înainte ograda a fost despărțită cu un gard de uluci, pe care militarii l-au pus pe foc, încît acuma fintîna cu cumpănă stătea stingheră ca o amenințare... În fund se vedea un rînd de acareturi noi. Mai încolo era grădina cu pruni înfloriți, mergînd pînă sub coasta de molifți. În fața șoproanelor, mai mulți soldați spălau două automobile, alături de un întreg parc de motociclete. Prin coridorul și înaintea ușii caselor din stînga se îmbulzeau soldați de toate armele, așteptînd ordine și, în așteptare, se trăgeau și se împingeau, pufnind de rîs și vorbind în șoapte, căci generalul nu permitea nici un fel de zgomot care să-i tulbure ocupațiile...

Lîngă fîntînă, pretorul diviziei stătea de vorbă cu un civil de vreo cincizeci de ani, rumen, chipeș, blajin la înfățișare, îmbrăcat jumătate nemțește, jumătate țărănește. Pretorul, burtos, cu mustața sură, își însoțea cuvintele cu gesturi apăsate, iar omul se uita speriat în ochii lui, dînd mereu din cap în semn de aprobare. Cînd văzu pe Bologa, pretorul se întoarse și-i strigă ușurat:

www.digibuc.ro

— Ei, bine c-ai sosit, dragule !... În sfîrşit !... Am scăpat de o grijă teribilă... Închipuieşte-ţi, s-a îmbolnăvit locotenentul din Curtea Marţială, şi cît pe-aci să nu mai putem funcţiona, deşi mîine avem o afacere extrem de gravă... Excelenţa nu mai îngăduie să retragem ofiţeri din front pentru completarea curţii... În sfîrşit, poţi să-ţi închipui prin ce emoţii am trecut !

Dîndu-i mîna, Apostol întrebă :

— Pentru aceasta mă cheamă generalul ?

— Desigur... Probabil vrea să-ţi dea personal instrucţii, ştii obiceiul lui, zise pretorul cu o însufleţire ce contrasta neplăcut cu grăsimea lui. Fiindcă trebuie să stîrpim prin orice mijloc trădarea, Bologa !... Ce-i aici e nemaipomenit ! Orice mişcare se face, a doua zi duşmanul o ştie... Pînă şi intenţiile noastre cele mai secrete duşmanul le cunoaşte... Ei bine, asta nu mai merge ! Din moment în moment ne aşteptăm la evenimente importante şi iată-ne înconjuraţi numai de spioni, parcă am fi în ţară inamică... Eu, firește, am conştiinţa împăcată ! Eu de mult mi-am făcut datoria şi am raportat excelenţei că aici nu miroase a patriotism. Excelenţa nu m-a ascultat. Avea încredere. Zicea că sîntem acasă... Acuma poftim acasă !... Chiar aseară mi-au adus jandarmii doisprezece bandiţi, adunaţi de prin păduri, din spatele frontului... Doisprezece ! Ce zici ?... Frumos număr !... Tocmai spuneam primarului cît sînt de revoltat... Un furnicar de trădători...

Apostol Bologa îl întrerupse cu imputare şi plictiseală :

— De ce nu mă lăsaţi pe mine în pace, căpitane ? Ce aveţi cu mine ?

www.digibuc.ro

Primarul aprobă din cap, înviorat puțin. Pretorul însă se supără și răspunse indignat:

— Apoi, firește, așa vorbiți toți și vă codiți, ca și cînd Curtea Marțială ar fi ceva... de mîna a zecea! Nu vă dați seama că, în fond, de noi depinde toată vitejia voastră... Războiul nu se cîștigă numai cu tunuri și cu «ura», domnule! Asta a fost odată!... Azi mai mult face creierul decît brațul!... N-ar fi rău să pătrundeți și voi serviciile imense pe care le aducem noi patriei, n-ar fi de loc rău!... Numai mentalitatea voastră e de vină că divizia nici n-are o curte marțială permanentă, cum scrie la legea de organizare, și că trebuie să adunăm membrii cu arcanul de cîte ori se ivesc cazuri de judecat! Lipsa de ofițeri nu poate fi o scuză serioasă... Să muncească fiecare cum muncesc eu, și atunci nu va mai fi lipsă de ofițeri tocmai pentru o instituție atît de necesară, atît de indispensabilă, cum e Curtea Marțială la o divizie... Adică eu cum sînt și pretor, și magistrat-instructor, și procurorul curții, într-o singură persoană? Firește, că muncesc de-mi crapă ochii... Să facă și alții ca mine!... Căci, să știți, băieți, nu există victorie fără Curte Marțială!

Pretorul era căpitan activ și, ca să scape de front, se convinsese că serviciul lui va hotărî soarta războiului. Se temea cumplit de moarte, și bubuitul tunurilor îl îngrozea, încît își astupa urechile. Veșnic i se părea că e prea aproape de front reședința cartierului și își dibuia beciuri speciale unde să se ascundă de aeroplanele vrăjmașe. Se credea totuși erou și avea un dispreț aproape curajos față de barbarii din tranșee. Acuma, văzînd la spatele lui Bologa pe plutonierul cu fața cenușie și deoarece Bologa examina casele și acareturile, indiferent,

www.digibuc.ro

parcă nici n-ar fi vrut să-l mai asculte, pretorul strigă cu mîndrie și resemnare !

— Haidem, plutonier, la muncă !... Noi nu cunoaștem odihna... Asta-i soarta noastră !... Mai avem cîteva interogatorii și trebuie să încheiem dosarele, căci mîine e zi mare...

Aruncă o privire dispreţuitoare lui Bologa și porni grăbit, legănîndu-și burta, spre casa din stînga, urmat de aproape de plutonierul credincios.

Apostol oftă ușurat... Apoi, după un răstimp, întrebă pe primarul care nu știa ce să facă :

— Generalul e aici ?... D-ta poate că...

— Doarme, răspunse repede primarul. Totdeauna se odihnește după prînz cîte două-trei ceasuri... Dar de-acu trebuie să se scoale, că s-a cam înserat...

Pe cînd Bologa se gîndea să caute pe aghiotantul generalului, se pomeniră cu groparul Vidor, care tocmai intrase pe poartă. Văzînd pe Apostol, groparul se înnoură :

— Vai de mine, domnule locotenent !... Da' cînd ai venit ?

— Serviciul, murmură Apostol. Uite, m-au chemat la Curtea Marțială...

— Nu mai spune ! se spăimîntă groparul. Pe d-ta ?... Oare de ce ?

— Judecător, zise Bologa, zîmbind foarte ciudat.

Vidor se închină de trei ori. Cînd află însă primarul că «dumnealui vrea să ia pe Ilona», se înseninâ și vorbi mai cu inimă :

— Apoi, dacă-i așa, să n-ai grijă, domnule locotenent, că n-ai s-o duci rău la noi ! De-o fi să zăbovești mai mult, n-o să te lăsăm pe drumuri. Uite colo, în fund...

www.digibuc.ro

Arătă cu degetul un mic chioşc de bîrne, cu o uşă şi un geam, cu coridor în faţă şi cu trei trepte de scînduri, lipit de casa din dreapta.

— Crezi că aş încăpea eu în coliba aceea ? zise Apostol, cercetînd din ochi chioşcul cu luare-aminte.

— Cum nu !... La nevoie omul înçape şi în gaură de şarpe, urmă primarul, blînd. Am făcut-o, acu-s vreo şapte ani, în glumă, fiindcă mă tot ruga nepoată-mea, care nu-i aici acuma şi a crescut fată mare, să aibă şi ea o casă de păpuşi. Ei, azi aşa, mîine aşa, fetiţa nu mă slăbea... Într-o zi, hai, zic, să-ţi fac casă de păpuşi, că pe-aici lemne avem destule, şi de pomană. Şi uite-aşa, am ridicat-o cu mîna mea... Avea înlăuntru pătucean şi măsuţă şi scăunel... toate ca pentru păpuşi... Dar şi omul mare se putea adăposti binişor. Acuma e goală. Dumnealor o păstrează, cum s-ar zice, ca temniţă pentru ofiţeri, şi de-aceea stă mereu pustie. Numai vreo săptămînă a stat, astă-toamnă, cînd erau aici bosniacii, un stegar tînăr de tot, cine ştie pentru ce vină. De-atunci n-a mai călcat nimeni...

Apostol nu-şi mai putu lua ochii de la chioşc. Primarul tăcu zăpăcit, iar groparul se muta mereu de pe un picior pe altul, ca şi cum ar fi vrut să întrebe ceva şi n-ar fi găsit cum să înceapă.

— Dar ceilalţi unde-s ? întrebă apoi brusc locotenentul.

— Dincolo, şopti primarul, înţelegînd. Sînt doisprezece... O, Doamne, urgia lui Dumnezeu... Sînt romîni, săracii, şi nici unul n-are să scape după cît e de înfocat căpitanul...

www.digibuc.ro

Bologa urmări privirea primarului și, în fața unui hambar de piatră, văzu o sentinelă cu baioneta la armă.

— Acolo? mormăi el, mai stins.

Primarul dădu din cap. Pe urmă, cu glas care parcă voia să șteargă un gînd, zise:

— Poate că s-o fi sculat domnul general...

Apostol porni mașinal după primarul satului. Groparul se ținea de ei, mereu încurcat. În ușa a doua se ivise primăreasa, cu cocul cărunt în creștetul capului. Fiindcă nu auzea bine, primarul, ca să nu strige, îi vorbi mișcînd tare din buze și arătînd pe Bologa:

— Dumnealui e ofițerul care vrea să ia pe Ilona...

Femeia zîmbi larg, încîntată, spre Apostol. Bărbatul îi puse mîna pe braț și continuă:

— Acu a venit aci... pentru cei de colo!

Zîmbetul primăresei se schimbă îndată într-o strîmbătură de spaimă, în vreme ce primarul îi făcu semn că Bologa trebuie să vorbească cu generalul.

— E o ființă foarte miloasă nevastă-mea, explică primarul, ca să nu crează locotenentul cine știe ce despre spaima femeii. Mai ales de cînd a văzut pe bieții oameni cum pleacă la spînzurătoare, cu alai, s-a îmbolnăvit de groază. Noi, bărbații, sîntem mai tari la suflet și răbdăm multe, dar femeile... De altfel, chiar domnul general o respectă foarte mult, adăogă puțin mai mîndru. Ea îi gătește, ea îl îngrijește.

Atunci groparul, morocănos, ca și cum l-ar fi oprit cineva să vorbească, reteză scurt avîntul primarului, zicînd:

www.digibuc.ro

— Ia mai stai, cumnate, oleacă... Vorba e, cum rămîne Ilona singură?

— Asta-i acuma, făcu cellalt puțin supărat că i-a întrerupt. Las-o sănătoasă, că n-are s-o mănînce nimeni... Întîi să vedem ce s-alege cu dumnealui... Pe urmă, dacă o fi nevoie, o aducem și pe ea aici și isprăvim! Ei, ești mulțumit?

Groparul nu mai zise nimica, ci intră în casă după primăreasa care se retrăsese pe nesimțite. Primarul însoți pe Apostol pînă la ușa generalului:

— Uite-aici!

Apostol Bologa deschise. Aghiotantul îl întîmpină nerăbdător:

— Ai venit de mult?... Trebuia să-mi spui... Excelența a întrebat de trei ori de tine...

Dispăru, mititel, pe o ușă și, peste trei secunde, îl introduse în biroul generalului, cu perdelele lăsate și lampa, în tavan, aprinsă.

Generalul Karg se plimba mulțumit, cu mîinile la spate, cu o țigară de foi între dinți, slobozind rotocoale albastre. Avea fața cam buhăită, ca după un somn lung, cu visuri plăcute. Aghiotantul se strecură la masa de scris și începu să claseze niște hîrtii. Generalul mai măsură de două ori odaia, parcă și-ar fi pregătit un discurs, apoi, cu două degete, scoase țigara din gură și se opri înaintea lui Apostol. Îl privi cîteva clipe, încruntă din sprîncene și vorbi declamator, dar fără asprime, întocmai ca odinioară, în tren:

— Te-am numit la Curtea Marțială în locul celui bolnav... bineînțeles provizoriu, fiindcă nu-mi place să descompletez serviciile frontului pentru... din principiu... Azi însă Curtea Marțială a devenit tot atît de importantă ca și biroul de informații, de

www.digibuc.ro

pildă. Poate chiar mai importantă, căci pînă ce nu vom distruge nesiguranța în spate, luptătorii nu vor avea nici o siguranță în față !... Nu doresc să-ți dau instrucții și nici să te îndemn să-ți îndeplinești cu sfințenie obligațiile reglementare în noua însărcinare. Te-am chemat la raport numai să-ți atrag atenția asupra însemnătății covîrșitoare ce o are în clipele acestea justiția militară în legătură cu mersul războiului !... Da... Din nenorocire, și spre rușinea noastră, s-au ivit aici, în ultimul timp, numeroase cazuri triste printre civilii care ne înconjoară... Cazurile acestea sînt mult mai periculoase decît dușmanul cu care ne luptăm cavalerește, față în față... Împotriva spionilor și trădătorilor din sînul nostru, vitejii din tranșee ar fi dezarmați dacă nu i-ar apăra brațul justiției militare... De aceea trebuie să procedăm fără milă față de criminalii dinlăuntru ! Asta-i datoria sacră a fiecărui soldat conștiincios și disciplinat ! Noi condamnăm !... Sper deci să-ți faci datoria și aici ca în luptele cu inamicul din afară, Bologa ! Ești inteligent și corect, am toată încrederea în d-ta, și chiar de aceea te-am însărcinat... Ai avut o dată o nesocotință, dar am tras cu buretele, am uitat-o. De asemenea, n-am ținut seama de anume reclamații despre atitudinea d-tale nemilitărească în concediu. Eu judec pe soldat după cum se poartă pe front, iar acolo d-ta... Se uită la pieptul lui Bologa. Ar trebui să porți decorațiile ! Le-ai dobîndit prin sînge și vitejie... Prin urmare, atîta aveam să-ți spun înainte de-a intra în serviciu... N-am obiceiul să mă amestec în dezbaterile curții și nici să călăuzesc brațul justiției... Nu cer decît dreptate severă și fără milă ! Atîta, și nimic mai mult !

www.digibuc.ro

Generalul tuși și tăcu. Apostol se uita în ochii lui cu o strălucire fixă.

— Ai înțeles? întrebă generalul, ocolindu-i instinctiv privirea.

Apostol Bologa, cu buzele strînse, plecă fruntea.

— Atunci, înainte! strigă generalul și-i întinse mîna.

Țigara i se stinsese. Aghiotantul, care nu fuma, dar purta veșnic chibrituri, se repezi, politicos și fericit, să aprindă țigara generalului...

10

Afară coborîse întunerecul. Jur împrejur, de după dealurile negre, se înălțaseră nouri leneși, iar din pădure o ceață lăptoasă își întinsese peste Făget pînzele prin care de-abia licăreau stelele în creștetul încă senin al cerului. Ferestrele casei erau galbene, și găleata fîntînii plutea în ceață ca pe apă...

Apostol Bologa închise bine ușa. Întunerecul de afară i se păru atît de amar, că se înfricoșă. Merse spre poartă, ajunse în uliță și porni spre sat. Casele îl priveau cu ochi galbeni, mirați. Drumul mijea ca o chemare stăruitoare. Nici un gînd nu-i lumina în minte, inima însă îi poruncea într-una: «Înainte!... Înainte!...» ca un comandant care nu îngăduie nici o șovăire. Îi lipăiau pașii pe uliță, parc-ar fi fost desculț, iar pintenii zăngăneau, regulat, subțire și dulce, ca niște clopoței de argint într-o depărtare nehotărîtă. Întîlni cîteva siluete negre și două căruțe venind de pe front, la pas, cu răniți...

Își iuțea mersul fără să-și dea seama, ca și cum ar fi vrut să ajungă undeva la oră fixă. Îi era cald.

www.digibuc.ro

și toată căldura i se grămădea în inimă. Trecu pe lîngă gara cu coperișul roșu și ieși din sat...

Unde se încrucișează șoseaua cu calea ferată își aduse aminte că, la întoarcere, Klapka a ocolit pădurea spînzuraților. O luă printre șinele care luceau stins ca două săbii nesfîrșit de lungi. Uneori se uita în stînga, dar ceața înghițea zarea, și întunerecul împreuna cerul cu pămîntul. Se împiedeca de traverse și gîfîia. Pe-aici drumul părea mai greu. Cînd dădu iar în șosea, auzi ropotele rîului, aproape, ca niște șoapte stranii...

Înainte de-a intra în Lunca, la gura drumului spre front, se opri brusc, parcă l-ar fi izbit un pumn în piept. Și în creieri îi zbîrnîi întrebarea :

«Adică unde mă duc ?... Unde ?»

Dar în aceeași clipă simți o strîngere de inimă și murmură chinuit :

— Am uitat acasă... Doamne, ce-am uitat acasă ?...

Și, drept răspuns, porni mai departe, spre Lunca.

Casa groparului de-abia se deslușea în ogradă. Apostol intră grăbit, ca și cum ar fi întîrziat. Ușa tinzii era dată de perete ca totdeauna de cînd se încălzise vremea. Păși în odaia lui, căută pe masă, în locul obișnuit, chibriturile și le găsi. Aprinse și văzu în pat pe Ilona, îmbrăcată, cu ochii deschiși, ca și cînd l-ar fi așteptat, sigură că are să vie. De altfel, nici el nu se mira. Chibritul se stinse, dar Apostol, și prin întunerec, vedea ochii ei. Apoi Ilona se ridică, și Apostol o îmbrățișă cu desperare, sărutîndu-i gura, ochii, părul... Apoi deodată îi dădu drumul, spăimîntat, mormăind :

— Am uitat ceva și nu știu... Nu mai merge... nu mai merge...

www.digibuc.ro

Auzindu-şi glasul, se linişti, aprinse lumînarea şi o aşeză încet pe masă. Ilona îl privea cu nişte ochi speriaţi, simţind că împrejurul lor pîndeşte o primejdie crîncenă.

— Oare ce-am uitat, Doamne, ce-am uitat? zise Apostol uitîndu-se întrebător la ea.

Atunci îşi dădu seama că minte şi că numai pentru Ilona a venit. Dar nu avu puterea să lepede îndată minciuna şi începu să caute cu înfrigurare, răvăşind cărţile pe laviţă, la căpătîiul patului. Din întîmplare îi căzu în mîini harta cu poziţiile frontului, pe care, într-o seară, o completase şi o uitase aici.

— Uite!... Aşa-i c-am găsit? strigă triumfător către Ilona, ca să-şi scuze minciuna.

O desfăşură, îşi aruncă privirea peste însemnările cu creion roşu, o îndoi frumos şi o puse în buzunar. Apoi ridică ochii la Ilona şi se cutremură. Îşi zicea: «Trebuie să-i explic», şi cerul gurii îi era uscat iască. Simţea că «trebuie», mii de gînduri îi furnicau în minte, dar toate se îngrămădeau şi se spărgeau, încît nu putea închega nici o «explicaţie». Sub vălmăşagul gîndurilor, însă, un puhoi năprasnic îi ducea sufletul departe, zdrobindu-i toate îndoielile şi şovăirile.

— Ilona... îngînă dînsul, îngrozit că nu are ce să-i spuie.

— Eu cunosc munţii mai bine, şopti deodată Ilona, ghicindu-i gîndurile. Ştiu toate cotloanele, toate potecile, toate pîraiele... Am să-ţi fiu călăuză!

— Nu, nu! tresări Apostol uimit. Tu nu trebuie să...

Îi tremura glasul. Tăcu. Peste cîteva clipe însă zise iar liniştit:

www.digibuc.ro

— Am să mă întorc, Ilona, să te iau !... Crezi ?

— Cred ! răspunse ea privindu-l în ochi sălbatec.

Bologa își puse casca și se uită împrejur. Odaia parcă trăia și respira încet amintiri de fericire. Ilona se zvîrli în brațele lui și-l sărută...

Apoi Apostol ieși. În tindă se gîndi că ar fi trebuit să se îmbrace mai gros și să-și ia revolverul. În mijlocul ogrăzii întoarse capul. Ilona suflase în lumînare. La poartă simți pașii ei grăbiți, desculți, dar nu se mai opri. În uliță îi auzi glasul murmurat și înțelese numai un cuvînt : «Dumnezeu...» Își făcu cruce cu evlavie, ridicînd ochii în sus. Cerul era negru ca și pămîntul. Crucea însă îi aprinsese în suflet lumina încrederii, iar împăcarea îi arăta calea...

11

La podul de peste pîrîul ce venea dinspre front trebui să aștepte trecerea trenului. Ochiul locomotivei, însîngerat, parcă se năpustea asupra lui Bologa, care stătea răzimat de rampă, liniștit, întocmai ca odinioară, acasă, cînd aștepta cu maică-sa, seara, sosirea mixtului de Bistrița.

«Nici nu m-am uitat la ceas, se gîndi el, privind vagoanele negre și ascultînd curios cum scîrțîiau roțile, parcă n-ar mai fi fost unse de luni de zile. Trebuie să fi trecut de nouă... Ce-mi pasă ? Am vreme destulă... Numai Dumnezeu să-mi ajute să...»

Apoi coti la stînga, pe marginea pîrîului. Murmurul undelor neostoite se risipea legănat prin valurile de pîclă. Ici-colo, pe dealuri, tremurau pîlpîiri de lumină, ca niște licurici, însemnînd case

www.digibuc.ro

nevăzute. Drumul șerpuia cenușiu în beznă. În pîrîu, din cînd în cînd, fulgera cîte-o lucire argintie.

Deși n-a umblat pe aici decît o singură dată, Apostol avea impresia că merge pe o cărare bătătorită de mii de ori. Nu dibuia de loc. Pășea prin întunerec ca pe trotuar ziua în amiaza mare. Nu era obosit. În inimă simțea, ca o înțepătură, dorința de-a ajunge mai degrabă. Dar niciodată nu-i apăru în creier întrebarea «unde», ca și cum nu l-ar fi interesat de loc sau ar fi știut prea bine unde trebuie să ajungă.

Drumul urca mereu... Pe urmă pîrîul rămase în dreapta. Cîteva stele albe tremurau, ca o cununiță de speranță, pe un colț de cer, în vîrful unui munte pleșuv.

«Ce-ar face Klapka să mă vază acuma?» își zise Apostol cu mare bucurie cînd sosi pe coama unde se aflau bateriile.

Pe-aici nu mai era ceață, și totuși întunerecul părea mai des. Bologa încercă să găsească adăpostul lui Klapka, dar renunță, fără măcar să se oprească. În creieri începu să i se desfășure harta cu pozițiile, să-și cerceteze calea... Își amintea că drumul principal merge tocmai pînă în spatele regimentului de cavalerie descălecată, care formează aripa stîngă a diviziei. La vreo cinci sute de metri însă se desprinde alt drum, spre sectoarele infanteriei, pe care trebuie să-l urmeze dînsul. Pe cînd își făcea astfel socotelile, îi veni în minte, fără să vrea, locotenentul Varga și se gîndi, zîmbind:

«Varga mă așteaptă mereu...»

Merse liniștit mai departe. Calea cobora printr-o vale seacă, strîmbă.

www.digibuc.ro

«Numai de n-aș întîlni vreo patrulă», își zise Apostol, fără frică, parc-ar fi vorbit de altul.

Pe urmă, după cîțiva pași, își auzi cizmele bocănind pe cărarea bolovănoasă, și pintenii, ca un țîrîit de greier. Și iar îi trecu prin minte că undeva trebuie să cotească în dreapta, spre regimentul de infanterie. Dar gîndul acesta i se clătină în minte numai o secundă, ca și cum n-ar fi găsit de ce să se agațe. Se pomeni zicîndu-și fericit:

«Mare noroc de n-am întîlnit pe nimeni... Cu adevărat că sînt născut într-o zodie bună!»

Îi venea să rîdă și s-o ia la fugă, să sosească mai degrabă. Drumul însă începuse iarăși să urce, mai greu. Apostol își șterse de două ori, în mers, sudoarea de pe obraji. În sfîrșit, sosi într-o poiană, unde cărarea se pierdea.

«Mi se pare că aici se împart căile», socoti Bologa, dibuind zadarnic să regăsească drumul.

Vîrfurile brazilor se conturau mai negru pe cerul mohorît, descriind cu o linie tremurată marginile poienii. Apostol porni spre punctul cel mai jos, unde trebuia să înceapă altă vale. Și cum intră iar în pădure, simți într-adevăr o cărare umblată. Se opri să se odihnească un minut și să-și mai șteargă nădușeala pe gît și pe față. Deodată își stăpîni respirația și ascultă. În spate, în poiană, auzi zgomot de pași. Se piti lîngă un trunchi gros. I se păru că pașii se apropie și deslușì un glas înăbușit rostind vorbe străine. Văzu două umbre mișcînd la marginea pădurii... Se depărtau... Apostol mai așteptă un răstimp. Inima i se zbătea năprasnic. În creieri îi apăru iarăși harta cu pozițiile. Tranșeele infan-

www.digibuc.ro

teriilor sînt pe două creste, dar ale romînilor sînt mai coborîte...

«Atunci poate că am trecut... am ieşit din liniile noastre ! se gîndi, uitînd oboseala, umplîndu-se de o bucurie lină. Slavă Domnului... De acuma primejdia cea mare s-a sfărîmat... Doamne, nu mă lăsa !»

Se închină, pătruns de un fior de mulţumire şi recunoştinţă, iar buzele lui murmurau frînturi de rugăciuni fără cuvinte.

Plecă înainte pe cărare, cu inima ostenită de bucurie. Peste cîţiva paşi se împiedecă într-un trunchi putred, răsturnat parcă dinadins de-a curmezişul. Îl ocoli. La zece metri, însă, alt copac prăvălit închidea drumul. Apoi puţin mai încolo se izbi de nişte sîrmă ghimpată, întinsă şi împletită între tulpinele brazilor. Încercă să se strecoare prin gardul de sîrmă. Nu izbuti. Vrînd să ocolească, o luă la stînga. Făcu vreo treizeci de paşi şi găsi loc de trecere. Dincolo de sîrmă porni la dreapta şi înainte, să se întoarcă la cărare. Nu mai dădu de ea. Merse totuşi înainte şi nimeri iar într-un gard de sîrmă.

«Se vede că-i un unghi mort şi l-au închis cu mai multe rînduri de obstacole împotriva surprizelor !» îşi zise Apostol cu răbdare şi încredere neclintită.

O apucă din nou spre stînga, pe coastă, de-a lungul gardului, socotind că trebuie să fie undeva un locşor de trecere. După vreo zece minute de suiş, se gîndi că prea se depărtează de fundul văii şi se întoarse înapoi, să mai caute şi în cealaltă parte. Coborî pînă în vale şi urcă pe altă coastă,

www.digibuc.ro

mai piezișă. Pădurea părea mai deasă și mai tînără. Din cînd în cînd crengile joase se agățau de hainele lui Apostol ca niște mîini care ar vrea să-l oprească. Urcușul îl ostenea. Își ștergea mereu gîtul, cu batista udă, și sudorile îi picurau neîncetat din păr pe gît, fierbinți, și se prelingeau pe sub guler, pe spate...

În sfîrșit, pădurea se rări, și gardul de sîrmă dispăru tocmai la marginea unei rîpe, care se ridica spre cer ca un zid. Bologa stătu acolo să răsufle o clipă și să se răcorească. La poalele rîpei găsi altă cărare. Ușurat și odihnit, porni în vale și coborî poate cinci minute. Apoi cărarea ocoli o stîncă și se îngustă ca un coridor între peretele rîpei și tulpinele brazilor. De-abia acuma începea Bologa să simtă aievea oboseala. Îl dureau picioarele, și genunchii parcă-i erau străini. Se dezvățase de marșuri, și azi a umblat atît de mult. Părul îi era ud, și de sub casca înfierbîntată i se scurgeau pe tîmple șiroaie. Scoase casca din cap, fiindcă îl strîngea de n-o mai putea răbda. O luă de curelușă, cu mîna stîngă, legănînd-o în ritmul pașilor. Deodată casca se lovi de ceva, cu zgomot metalic. Apostol se opri mirat. Pipăi. Un trunchi de brad, rășinos, încît își murdări degetele... Și iar sîrmă ghimpată... Trei rînduri, cu împletituri dese... Bologa se tulbură. A nemerit tocmai cărarea pe care umblă patrulele care cercetează valea dintre liniile vrăjmașe. Dacă s-ar întîlni pe aici cu vreo patrulă de recunoaștere... O clipă se gîndi să se întoarcă înapoi pînă unde se isprăvește gardul de sîrmă, și acolo să coboare în vale, să-și piarză urmele. În pădure ar putea chiar

www.digibuc.ro

aștepta să se facă ziuă... ferit și adăpostit... Totuși, își continuă drumul, ca și cum gîndul de întoarcere ar fi privit pe altcineva, nu pe el.

Cărarea ocoli iar un picior de stîncă, și Apostol Bologa se ciocni, piept în piept, cu un om care, sărind brusc înapoi strigă înfundat:

— *Halt! Wer da?*

Lui Apostol i se păru cunoscut glasul și răspunse:

— *Offizier...*

Urmă o tăcere scurtă, gîtuită. Ochii lui Bologa sfredeleau întunerecul cu priviri curioase. Apoi deodată, dintr-o lampă electrică de buzunar, țîșni o suliță de lumină albă, și glasul de adineaori răsună iar, mai limpede, cu mirare și satisfacție:

— A, Bologa!...

Acum Apostol recunoscu glasul lui Varga și, sub casca ce licărea în reflexele razelor, îi zări și ochii rotunzi, ca două mărgele de sticlă neagră. Și, în aceeași clipă, se cutremură ca un lunatec care s-ar fi deșteptat din somn pe marginea unei prăpăstii.

Locotenentul Varga șovăi cîteva secunde, mormăind. În dreapta lui, țeava revolverului tremura cu gura spre Bologa. Pe urmă strigă cu o voce ca o lamă de cuțit ce pătrunde în carne vie:

— Ia-i armele, caporal!

Din spatele lui Varga ieși un soldat pirpiriu. Apostol murmură leneș:

— N-am arme...

Omul se opri la doi pași. Varga sîsîi nerăbdător, furios:

— Caporal, percheziție corporală!

www.digibuc.ro

Apostol nu mai zise nimic. Mîinile soldatului îi pipăiră buzunarele, repede, speriate.

— Trăiți, don locotenent, n-are...

— Patru oameni la escortă! strigă iar Varga, sec, rece. Caporalul rămîne la urmă!

Apostol Bologa se lipi cu spatele de stîncă, să facă drum locotenentului. În trecere, Varga se întoarse cu fața spre Apostol, care-i simți respirația aspră, tăioasă, înțepătoare.

Apoi fîșia de lumină muri în potopul de întunerec...

www.digibuc.ro

CARTEA A PATRA

www.digibuc.ro

I

Apostol Bologa mergea liniștit, parc-ar fi scăpat de toate grijile. Sudorile i se uscaseră pe față și pe gît. Îi trecu prin minte c-ar putea răci și își puse casca în cap, potrivindu-și bine cureluța sub bărbie. Se gîndea la gardul de sîrmă ghimpată, îi era frică să nu se zgîrie, și nu mișca de loc brațul drept. Privea numai înainte, cu capul sus, cu ochii mari sorbind numai întunerec. În spate auzea gîfîiri obosite și uneori cîte-un clinchet de armă. În fața lui pășea un soldat mărunt, iar peste casca soldatului zărea silueta lui Varga, mai neagră decît bezna. Mereu atingea cu botul cizmelor călcîiul soldatului și mereu voia să-i ceară iertare, dar nu-și putea descleșta fălcile să vorbească. De altfel, nici o șoaptă nu mai șoptea nimeni, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat și nici nu se va întîmpla. Numai cînd deslușea silueta locotenentului, în sufletul lui Apostol scotea capul veșnic același cuvînt, ca un cadavru la marginea apei :

«În sfîrșit... În sfîrșit...»

www.digibuc.ro

Simțea o ușurare ciudată, întocmai ca după o primejdie mare trecută cu bine. Drumul i se părea mai ușor înapoi, la deal, de cum fusese înainte, la vale. Numai vremea nu se clintea din loc, parcă o mînă grea ar fi oprit minutarele ceasului ceresc.

Într-un tîrziu trosniră cîteva împușcături, aproape, în față. Zgomotul se prelungi cu ecouri din ce în ce mai moi.

«Am ajuns !... Slavă Domnului !» își zise Bologa, ca și cînd pocnetele de arme i-ar fi vestit o mare bucurie.

Dar bucuria i se înecă pe dată într-un noian de gînduri dezmorțite de ecourile împușcăturilor. Își dădu seama că a fost prins pe cînd voia să treacă dincolo și se spăimîntă. În aceeași vreme își imputa că a plecat fără măcar să chibzuiască ce face și chiar fără armă, încît acuma... Se simți deodată atît de ostenit, că gîndurile toate i se osteiră într-o nesfîrșit de chinuitoare dorință de odihnă. Îi ardea cerul gurii de sete și iar asuda cumplit. Îi stătea pe limbă să întrebe dacă mai este mult. Îl rodea teama că nu va sosi niciodată și, chiar în aceeași clipă, că va sosi prea curînd.

«În sfîrșit... În sfîrșit !» îi bîzîi iar prin creieri drept răspuns la toate gîndurile și simțămintele vălmășite.

Apoi convoiul se opri într-o poiană. Varga păstră doi soldați pentru escorta prizonierului, iar restul patrulei, cu caporalul, porunci să se înapoieze la sectorul escadronului.

Apostol, între cei doi soldați, porni după Varga, care acuma pășea mai repede și cu mai multă siguranță. În pădure drumul era larg, bun și cobora blînd. Peste cîteva minute cotiră după o coastă.

www.digibuc.ro

Printre tulpinele rărite licăreau puncte sfioase de lumină gălbejită. Ici-colo, ca niște bivoli culcați, înnegreau colibe pe jumătate scufundate în pămînt și mascate cu găteje și crengi. O sentinelă cu arma întinsă ceru parola, și Varga îi zvîrli din mers un cuvînt. Dintr-un adăpost, așezat chiar la marginea drumului, se auzea un adevărat concert de sforăituri. Pe urmă se abătură la dreapta și, în fața unei colibe, Varga mormăi : «*Halt*». Bologa se opri cu soldații, iar locotenentul intră în postul de comandă al divizionului. După cîteva clipe, însă, se reîntoarse, iar un glas dinlăuntru îl însoți limpede :

— Așa, Varga... îl predai regimentului, firește cu formele reglementare...

Mai merseră două minute și sosiră la postul de comandă al regimentului, un bordei mare, de bîrne groase, înconjurat de colibioare mai modeste. Varga coborî în coliba cea mare, unde zăbovi mai mult. Ieși întovărășit de un ofițer, zgribulit și somnoros, care bufnea supărat :

— Cel mai cuminte ar fi fost să-l ții la tine, la sector, pînă dimineața... Dacă o să mă sculați din somn pentru toate mărunțișurile...

— Dacă-ți iei tu răspunderea, eu n-am decît să-i dau drumul ! zise Varga nervos, mai ales pentru că aghiotantul vorbea de față cu Bologa. Eu mi-am făcut datoria...

— Datoria, datoria, murmură ursuz ofițerul. Ziua, noaptea, datoria...

La vreo treizeci de pași intrară cu toții într-un adăpost larg, luminat cu o lampă mare de petrol. În fața unui multiplu telefonic moțăia un sergent cu receptorul în cap, ca un bandaj de urechi. Pe un pat de scînduri horcăiau alți trei subofițeri, toți

www.digibuc.ro

cu burta în sus, cu gura căscată și lucitori de sudoare. În colț, pe o masă cu multe hîrțoage, domina un registru deschis. Telefonistul se trezi brusc și întoarse capul, uluit, spre intrare.

— Ia cheamă, băiete, pe ofițerul de serviciu al cartierului! zise aghiotantul, plictisit, continuînd apoi, mai domol, cu imputările către Varga, dar uitîndu-se numai la Bologa, care, între cei doi soldați, stătea aiurit, cu obrajii albi și brăzdați de năduşeală, parc-ar fi plîns.

Pe cînd telefonistul răcnea în aparat, aghiotantul își curmă deodată imputările și, punînd mîna pe brațul lui Varga, murmură cu alt glas, aproape mirat:

— Se vede c-a umblat prin sîrme... Și-a sfîșiat hainele... Poate să fie zdrelit?

Varga se uită repede la Bologa, încruntînd sprîncenele, și șopti cu o strîngere de umeri:

— Poate...

Atunci Apostol, ca și cum ar fi simțit privirile, ridică ochii spre dînșii. Varga întoarse capul și trecu lîngă telefonist.

— Sînt zdrobit de oboseală, bolborosi Apostol cu o voce uscată, străină, întîlnind privirea aghiotantului. Nu mă mai țin picioarele... Să stau jos colea puțin?

— Da, da... de ce nu... poftim! tresări aghiotantul, speriat parcă de glasul lui și adăogînd, mai sigur, către soldații de pază: Ia dați la o parte picioarele celea!

— Domnule locotenent... poftiți divizia... a sosit divizia! strigă telefonistul, sculîndu-se și scoțînd receptorul din cap.

www.digibuc.ro

Apostol Bologa, istovit, se lăsă pe colțul patului. Sufletul îi era plin de recunoștință, în vreme ce buzele-i fripte bîlbîiau în neștire :

— Mulțumesc... foarte bine...

După ce se odihni o clipă, se simți mulțumit și se uită împrejur, întrebîndu-se nedumerit : «Ce caut eu aici ?» Văzu pe aghiotant în fața multiplului telefonic, și pe Varga, alături, îndoit de șale, plecat puțin înainte, trăgînd cu urechea. Apoi auzi strigătele aghiotantului și ascultă cu luare-aminte :

— O patrulă de ofițeri... comandată de ofițer, firește... a prins un locotenent de artilerie care încerca să dezerteze la inamic... Cum ? Cum îl cheamă ? Locotenent Varga, comandantul escadronului al treilea... A, pe prizonier ?... Cum îl cheamă pe prizonier, Varga ?

— Bologa Apostol, șopti Varga.

— Locotenent Bologa Apostol !... Bo-lo-ga... din artilerie... Nu știu... Da, da, firește... Acum ce să facem cu el ? cu prizonierul, firește... Ce întrebare !... Bine, sigur că trebuie să vi-l trimitem, dar vreau să știu, acuma, ce facem acuma ?... Ce ? Să-l expediem chiar acuma ?... Noaptea ?... A, da... așa, da... Bine, bine, am înțeles... Va să zică, Varga să facă un raport despre împrejurările în care l-a prins și o schiță a locului... așa-i ?... Firește, adresat nouă, pe cale ierarhică, iar noi vă transmitem raportul cu adresa cuvenită... Foarte bine ! Cum ? Percheziție ?... Documente ?... Nu știu... Face Varga tot ce trebuie... Bine, bine... Noapte bună !...

Trecînd telefonistului receptorul, aghiotantul explică lui Varga :

— Ai auzit ?... Înadins am repetat, ca să auzi... Trebuie să-i faci și percheziție corporală, dacă

www.digibuc.ro

n-are cumva documente sau arme sau cine știe ce... Așează-te deci colo, la masă, și fă-ți raportul !... Dar scurt, fără vorbărie !... Eu nu te mai aștept, fiindcă sînt mort... Telefonistul are să-mi dea raportul mîine dimineață, să-l atașez la adresă... Prizonierul rămîne aici sub paza oamenilor tăi și pe răspunderea ta...

— Eu, din moment ce am terminat raportul, nu-mi iau nici o răspundere, zise Varga dîrz. Cel mult pot să-ți las aici oamenii mei, dar numai pînă de dimineață și cu condiția să nu mi-i trimiți cine știe pe unde...

— Bine, fie a mea și răspunderea... Toți fugiți de răspundere, mormăi aghiotantul ; apoi, uitîndu-se la prizonier, urmă : Parcă-i mai arde lui acuma de fugă... Unde să mai fugă ?

Apostol zîmbi recunoscător și se gîndi să-i spună să fie liniștit și fără grijă că de-acuma s-a sfîrșit... Dar aghiotantul își strînse gulerul mantiei la gît, zicînd iar plictisit :

— M-ai sculat din somn pentru... Om fără suflet !... Ei, noapte bună la toți !

Locotenentul Varga rămase încurcat un răstimp. Se gîndea c-ar trebui să pună cîteva întrebări prizonierului, să-i afle intențiile... Îi fulgeră chiar prin creieri că poate nici n-a vrut omul să dezerteze, ci s-a rătăcit, necunoscînd terenul. Altfel, cum ar fi nemerit tocmai în sectorul lui, mai ales după ce l-a amenințat deunăzi ? Se duse la masă, își făcu loc, își pregăti cele de scris, mereu nehotărît. Apoi deodată se întoarse și zise către Bologa, nervos, aspru :

— Scoate absolut tot ce ai în buzunare !

www.digibuc.ro

Apostol, cu rămășițele surîsului de adineaori pe față, se scula și-și goli buzunarele. Un soldat îi luă mărunțișurile din mîini și le puse pe masă. Varga se uita pe sub sprîncene. Liniștea prizonierului îl supăra. Vru să ordone soldatului să controleze dacă... Pe urmă își mulcomi mînia printr-o înjurătură strivită în dinți, se așeză și cercetă pe rînd toate lucrușoarele. Cînd dădu peste harta cu pozițiile, nu se mai putu stăpîni. Sări în picioare și, arătînd-o lui Bologa, strigă :

— Dar asta ?

În ochi îi fulgera dispreț, și ură, și triumf... Apoi scrise raportul și făcu schița, liniștit, cu conștiința împăcată, în vreme ce Apostol, pe colțul patului, își trudea zadarnic mintea să ghicească ce-o fi hîrtia pe care i-a arătat-o locotenentul...

După ce împachetă toate lucrurile prizonierului și le dete în grija telefonistului, Varga porunci soldaților să ia bine seama, să facă paza cu rîndul și să nu piarză vremea degeaba pe aici... Vorbind cu soldații, își încheie cu băgare de seamă nasturii hainei, își potrivi casca, își puse mănușile căptușite și, fără să vrea, se uita numai la Bologa. Se gîndea că trebuie să-i facă o imputare măcar sau să-i arunce un cuvînt de dispreț, care să-l umilească. Și-i zise deodată cu glas moale :

— Vezi, Bologa ?... Îți aduci aminte cînd te-am prevenit în tren, și pe urmă, și... Rău îmi pare că... Eu mi-am făcut datoria... numai datoria, precum trebuie să și-o facă orice om pe lume, oriunde și în orice împrejurare...

Întîlnindu-i privirea obosită și buimăcită, ultimele cuvinte i se încurcară într-un simțămînt de neliniște. Făcu un pas spre el, să-i întindă mîna.

www.digibuc.ro

Își luă seama brusc și trecu fără să-l mai privească. Și, ieșind, tuși ca și cum ar fi vrut să-și curețe din inimă urmele înduioșării...

Apostol ședea pe colțul patului de scînduri ca o stană de piatră. La spatele lui, horcăiturile reîncepură ca niște ferăstraie ruginite. Un soldat se lăsă pe vine, în ungherul de lîngă ușă, cu arma în brațe, și adormi numaidecît, pe cînd cellalt cîrliga cînd un genunchi, cînd pe cellalt, uitîndu-se numai în tavan la pironul de care atîrna lampa. Telefonistul întorcea capul deseori, curios, dorind amănunte și neîndrăznind să întrebe nimic.

Liniștea și lumina pătrundeau în sufletul lui Apostol ca într-o casă pustie. Osteneala îi omorîse toate gîndurile. Ridică mîna stîngă să-și scoată casca și auzi un tic-tac. Își văzu ceasornicul la brat și murmură cu bucurie :

— Uite că ceasornicul... Își aruncă ochii pe cadranul alb și continuă : E de-abia unu... De-abia... Va să zică au trecut șapte ore de cînd... Șapte... Șapte...

Uită cu totul ce-a vrut să zică. Brațul îi căzu pe genunchi, amorțit. Apoi pleoapele i se împreunară, și capul, cumplit de greu, i se prăbuși pe piept...

2

La ora șase și jumătate Apostol Bologa, escortat de patru soldați, sub conducerea unui sublocotenent, fu pornit la drum, spre cartierul diviziei.

— Dacă am găsi vreo căruță undeva, poate la artilerie, bine-ar fi, zise sublocotenentul, uitîndu-se

www.digibuc.ro

înapoi, după ce ieșiră din zona regimentului. Baremi am merge mai repede și nici nu ne-am osteni!

Chiar în dreptul adăpostului lui Klapka întîlniră cîteva căruțe gata de plecare, și sublocotenentul începu îndată să se tocmească cu un sergent și să-i arate pentru ce trebuie să-i cedeze o căruță pînă la Făget... Sergentul fusese odinioară în bateria lui Bologa și, văzînd pe fostul său comandant între baionete, se zăpăci, nu înțelese de loc lămuririle sublocotenentului și bolborosi:

— Noi, mă rog cu supunere... ordinul, mă rog cu supunere...

Sublocotenentul se înfurie și îl luă la înjurături pentru că «nu se poate să fie un sergent așa de prost și să nu priceapă că...» Atunci se apropie căpitanul Klapka, în mînă cu o foaie de hîrtie. Cînd recunoscu pe Bologa, încremeni. Sublocotenentul se grăbi să-i spuie întîi cît de idiot e sergentul, iar apoi îi ceru o căruță, apucîndu-se să-i povestească pe larg tot ce știa despre cazul prizonierului. Klapka stătu cîteva clipe, ca și cum ar fi ascultat sporovăiala sublocotenentului, fără să înțeleagă o vorbă. Se uita însă la Apostol cu atîta groază, încît îi dîrdîiau și brațele, și picioarele. Apoi, curmînd cu un gest istorisirea tînărului ofițer, se repezi la Bologa și-i zise, schimonosit de frică:

— Va să zică totuși ai încercat?... O, o, presimțirea mea!... Și azi-noapte te-am visat...

Apostol plecă ochii în pămînt și strînse din umeri. Căpitanul își frîngea mîinile, bîlbîind foarte repede cuvinte fără șir, pline de milă și de spaimă, așteptînd parcă mereu un răspuns. Deodată își aduse aminte că Bologa e arestat sub o învinuire crîncenă și că stînd de vorbă, riscă să fie și

www.digibuc.ro

el amestecat, ca odinioară. Vru să se retragă, dar nu putu.

— Am să te apăr eu, Bologa! murmură cu o mulțumire adîncă, în care i se topiră toate temerile. Vreau să te scap!... Auzi?... Trebuie să scapi!

Bologa se cutremură și se uită la Klapka necrezător, cu o mirare ca și cînd l-ar fi văzut întîia oară în viață.

— Bine... bine... firește, șopti dînsul cu o voce ca un suspin prelungit.

— Nenorocitule... zise iar căpitanul, clătinînd din cap; adăogă apoi îndată, mai apăsat: Curaj! Curaj, Bologa!

Se depărtă brusc spre postul de comandă, fără a mai întoarce capul...

Căruța se urni curînd și merse deocamdată la pas, căci drumul avea coborîșuri grele și multe cotituri. Sublocotenentul, foarte guraliv, căuta să stea de vorbă cu Bologa, «să ne mai treacă de urît și de necazuri». Îi spuse că el e sas, fecior de țăran, dintr-un sat de lîngă Brașov, jumătate romîni și jumătate sași. Ar avea ceva avere, dar tatăl său s-a însurat de trei ori, și cu fiecare nevastă a făcut cîte-un copil, așa că averea se va împărți în trei la moartea bătrînului. Cei doi frați vitregi, mai mari, au rămas la plug. Acuma, firește, sînt și ei în război și trăiesc amîndoi. Lui i-a plăcut cartea și e absolvent al Academiei Comerciale din Viena. Avusese asigurat un loc de contabil la o bancă din Sibiu. Nici n-a apucat să intre în slujbă, a venit războiul și i-a zdrobit cariera... Și baremi de s-ar putea «activa» în armată! Nici cariera militară n-ar fi rea... Isprăvindu-și biografia, căută să afle

www.digibuc.ro

cum și unde a fost prins Bologa și de ce a vrut să dezerteze. Fiindcă Apostol era scump la vorbă, sublocotenentul începu să-i înșire diferite «cazuri de dezertare» :

— Am avut chiar în regimentul nostru unul, nu demult... acum vreo patru luni... Un stegar, polonez de origine... băiat bun... Cine știe ce i-a venit, destul că l-au prins, iar el a mărturisit cavalerește că «da, am vrut să dezertez...» Și totuși a fost numai împușcat !... Vezi ?... Căci dezertarea simplă se pedepsește cu moartea prin glonț, adică o moarte oarecum onorabilă... militară... În fond, între gloanțele plutonului de execuție și gloanțele dușmanului nu-i deosebire decît de calibru și de calitate, nu-i așa... ? A, firește, cînd dezertarea se complică cu trădarea sau cine știe cu ce crimă capitală, atunci intră în funcțiune streangul, fără doar și poate... În privința asta nici o curte marțială nu discută, nici nu poate discuta, pentru că și codul e categoric : streangul ! Cunosc de altfel un caz precis, de pe cînd eram la Divizia a unsprezecea, în Rusia, un caz tipic, aș putea zice...

Drumul se îndreptase, și vizitiul dădu bici cailor. Căruța prinse să huruie și să hurduce atît de tare, că sublocotenentul, în focul povestirii, își mușcă limba. Se roși de durere și înjură în gînd. Vru să continue, dar hurducăturile îi schilodiră cuvintele, silindu-l să tacă. În cele din urmă, temîndu-se să nu-și fi sîngerat limba, începu să scuipe ascuțit spre gîrla din dreapta drumului, întocmai cum fac soldații cînd au răgaz să fumeze în tihnă.

Zgomotul roților și hurducăturile desțelenire gîndurile lui Apostol.

www.digibuc.ro

«Azi la nouă era să osîndesc iarăşi... Acum alţii mă vor osîndi pe mine! îşi zise dînsul, fără frică, ba chiar cu un fior de plăcere, urmînd numaidecît: Oare cine mă va înlocui azi?»

Căută răspunsuri cîtva timp. În gînd îi bîjbîiau nume de ofiţeri, fiecare cu grade şi cu crîmpeie de amintiri, care de care mai neînsemnate. Apoi uită ce vrea cu ofiţerii şi-şi aduse aminte de Ilona şi de spînzuraţii de pe marginea şoselei, însă numai sub chipul unei păreri de rău ciudate:

«Acuma nici nu vom trece pe dinaintea casei lor, şi pe Ilona nu voi mai vedea-o niciodată, dar trebuie să trecem negreşit printre spînzuraţii de care nu voi scăpa pînă-i lumea lume!»

Soarele frigea din spate. Munţii îşi tremurau pădurile în mîngîierile razelor. Lîngă şoseaua pietroasă, pîrîul alerga în vale cu clipiri argintii, ca un copil zburdalnic. Din căruţa hodorogită baionetele pe arme se înălţau spre cer, ameninţătoare.

Lîngă podul de peste gîrlă, cotind în şoseaua cea mare, Apostol întoarse ochii în dreapta, căutînd baremi casa Ilonei. Dar Lunca era ascunsă după coastă.

Apoi se apropiară de braniştea cu spînzuraţii. Apostol nu voia s-o mai vază, şi totuşi o văzu de îndată ce trecură de cotitura a doua... Plecă fruntea în fundul căruţei, două scînduri printre care fugea şoseaua înapoi... Caii, obosiţi, cum dădură de umbră, îşi încetiniră trapul, pînă ce căzură la pas. Cînd zări sublocotenentul spînzuraţii, nu-şi mai putu stăpîni uimirea şi chiar o bucurie, parc-ar fi descoperit o mare noutate.

— Uite, uite ce interesant! strigă privind cu atenţie cînd în dreapta, cînd în stînga. Lasă la

www.digibuc.ro

pas, băiete, așa, să vedem mai bine, că-i foarte interesant !... Noi, pe front, trăim ca sub pămînt... habar n-avem ce-i în lume... Toți trebuie să fie spioni, desigur... A, firește, spioni și trădători !... Uite... da... Cîți sînt ?... Stai... trei... șapte... Bravo !... Generalul nostru arde, ehei, nu glumește !

Rîse zgomotos, larg, și se întoarse spre Bologa, vrînd să-i spuie ceva, ca și cînd ar fi uitat că-i arestat. Văzîndu-i însă capul plecat și gîtul alb, lung și subțire, își aduse aminte, își curmă brusc veselia și, cuprins de rușine, se răsti la vizitiu :

— Dă-i drumul, dobitocule ! Ce, vrei să ne apuce prînzul aici ?... Sau n-ai mai văzut oameni spînzurați ?... Dobitocule, dobitocule !...

Apostol, cu ochii în fundul căruței, zări printre scînduri, pe șoseaua care fugea înapoi, un gătej strîmb, întocmai forma crengii de pe copacul cu spînzuratul singuratec, în stînga. Îl cutremură o spaimă ciudată și, ca o rugăciune, începu să murmure din buze :

— Dumnezeu... Dumnezeu...

Repetînd același cuvînt cu nădejde fierbinte, i se coborî în suflet încrederea și-și zise, ridicînd capul spre albastrul însorit al văzduhului :

«De ce să mor ?... Nu vreau să mor ! Viața e doar... Viața !...»

Și îndată simți nevoia poruncitoare să vorbească, să se dezmorțească și să arate că trăiește. Se uită înviorat la sublocotenentul amuțit și zise cu glas umed și cu ochii zîmbitori, parcă ar fi spus o veste de necrezut :

— Frumoasă vreme, așa-i ?... Lumea-i totdeauna frumoasă... toată lumea...

www.digibuc.ro

Sublocotenentul tăcea, zăpăcit. Apostol îl apucă de braț și urmă, grăbit, îngrijorat să nu uite ce vrea să zică:

— Vorbeai adineaori despre anume cazuri de dezertare... Ei, camarade, ești încă tînăr și... Știi că eu azi la nouă trebuia să fiu la Curtea Marțială... ca judecător, firește... Nu-i ridicol acuma?... Am mai fost o dată în Curtea Marțială... cu un caz foarte interesant... Un sublocotenent ceh, unul Svoboda... N-ai priceput?... Svoboda, ceh, spînzurat...

Căruța hurduca atît de rău, că gîndurile lui Apostol se încurcară. Își dădea seama și totuși continua cu încăpățînare să povestească sublocotenentului «cazul» și să-i explice că intenția lui... Hurducăturile se întețeau, și Apostol era nenorocit că vor sosi în Făget înainte de a fi avut vreme să se lămurească deplin, să înțeleagă și sublocotenentul cum stau lucrurile, ca și cum ar fi fost în fața unui judecător de care atîrna soarta lui.

3

Cam în același loc unde aseară stătuse de vorbă cu preotul și cu primarul, Apostol Bologa, între patru soldați cu baioneta la armă, aștepta acuma întoarcerea sublocotenentului, care intrase să anunțe sosirea prizonierului. În fundul ogrăzii, aceleași două automobile și parcul de motociclete; lîngă hambarul cu arestați, parcă aceeași sentinelă; în coridor și înaintea ușii din stînga, aceeași îngrămădire de soldați... Și pomii înfloriți în spatele acaretelor, și fîntîna cu cumpănă în mijlocul curții... Numai soarele lumina mai vesel,

www.digibuc.ro

și oamenii, din ogradă, din ferestre și chiar din uliță, se opriseră în loc, uitîndu-se la ofițerul între baionete, cu hainele murdare și rupte, cu fața tăbăcită de osteneală și de emoții...

Apostol simțea toate privirile ca niște săgeți drept în inimă și iar începu să bolborosească: «Dumnezeu... Dumnezeu...» ca o apărare împotriva rușinii grele ce-i moleșea întreaga ființă. Avea privirile țintite spre vîrfurile prunilor înfloriți, ce se înălțau deasupra coperișurilor din fundul ogrăzii, și astfel nu văzu pe groparul Vidor, care, ieșind din casa primarului, se apropie cu capul gol, necrezînd ochilor, îngrozit.

— Ce s-a întîmplat, domnule locotenent? bîlbîi groparul, la cîțiva pași, cu glas plîngător. Noi am crezut aseară că te-ai dus acasă, pentru Ilona... Și iată că... Vai de mine, vai, ce nenorocire!

— Da, pentru Ilona, rosti Bologa tresărind, întorcînd privirea spre Vidor cu o pîlpîire de bucurie. În aceeași clipă însă își aminti că hîrtia pe care i-a arătat-o Varga, azi-noapte, era harta cu pozițiile și se întrebă, în gînd, ce-a vrut să zică Varga cînd i-a arătat-o și de ce i-a arătat tocmai harta cu pozițiile?

— Înapoi! Nu-i voie! bufni un soldat, morocănos, către groparul care încerca să se mai apropie și care se retrase îndată ca mușcat de șarpe.

Printre soldații grămădiți la ușă, apăru sublocotenentul, făcînd semne escortei să înainteze cu prizonierul...

Într-o odaie plină cu mese de scris de toate felurile, pretorul aștepta nerăbdător. Fusese înștiințat chiar în cursul nopții și pregătise tot pentru accelerarea lucrărilor. În sfîrșit, avea un «caz»

www.digibuc.ro

excepțional! Își freca mîinile și umbla de ici-colo, lovindu-se de colțurile meselor. Pe față îi juca mulțumire și emoție. La o parte, lîngă un birou, ședea plutonierul cu fața cenușie, frămîntînd între degete un toc cu peniță nouă.

Cînd intră Bologa, pretorul se opri în dosul unei mese, ascultă grav raportul sublocotenentului, luă pachetul cu «obiectele» prizonierului și iscăli ceremonios o dovadă de primire. De îndată ce plecă însă sublocotenentul, fața pretorului își recăpătă expresia de satisfacție, încît Apostol zîmbi înseninat și cu o încredere frățească.

— Ei, domnule, zise pretorul cu un glas blajin, întocmai ca ieri cînd a sosit Bologa cu automobilul, să procedăm repede și sistematic, să nu pierdem vremea! Nu-i așa?... Scrie, plutonier!... Dumneata, poftim, ia loc... colea, mai aproape!

În vreme ce pretorul dicta plutonierului introducerea obișnuită, Apostol Bologa se așeză pe un scaun, între cele două mese de scris, liniștit și stăpînit numai de un simțămînt supărător de rușine. Apoi pretorul citi raportul lui Varga de două ori, dînd din cap foarte mulțumit, desfăcu pachețelul și examină cu mare atenție fiecare lucrușor, zîmbind uneori ca omul care-și vede confirmate presupunerile, crescînd astfel în propria-i prețuire.

— Iar acuma te rog să răspunzi, scurt, militărește, la întrebările ce ți le voi pune! murmură pretorul, fără să-l privească și continuînd cercetarea «pieselor de convingere».

Apostol, cuprins deodată de o dorință violentă de a-și descărca inima, răspundea grăbit, de-abia stăpînindu-și limba, încercînd la fiecare întrebare să explice pretorului îndemnurile tainice, adînc

www.digibuc.ro

sufletești. Pretorul însă îl întrerupea mereu cu întrebări noi, uimitoare, adăogînd că pe el îl interesează numai faptele precise, clare, nu explicațiile. Vorbind, Apostol se încălzi și i se aprinse fața, iar în ochi i se ivi o strălucire stranie. În cele din urmă întreruperile îl enervară, încît se sculă și zise cu glas ascuțit:

— Domnule căpitan, eu nu vreau să ascund nimic, nici o umbră, nici un amănunt care ar putea contribui la limpezirea... situației! Dimpotrivă, vreau să-mi deschid inima ca în fața unui duhovnic, domnule căpitan, să se înțeleagă cum mi s-a zdruncinat echilibrul sufletesc...

— Nu uita că eu sînt numai judecătorul, care dorește să afle adevărul, și nicidecum duhovnic! răspunse pretorul cu un surîs rece și puțin batjocoritor. Deocamdată avem un punct cîștigat: încercarea de dezertare, mărturisită, nu-i așa?

Bologa, mirat de surîsul lui, tăcu.

— Va să zică, mărturisită și recunoscută, urmă pretorul. Motivele?... Hm... Sper că vom descoperi și motivele, încetul cu încetul... D-ta te rog să-mi dai lucruri concrete, nu... echilibre sufletești! În orice caz, numirea în juriul unei curți marțiale, recunoaște și dumneata, nu poate fi un motiv de dezertare la inamic, nu-i așa?... Dacă conștiința d-tale nu găsea nici o vină acuzaților, rămînea liberă să facă opinie separată... A împărți dreptate sau a pedepsi pe cei vinovați nu-i o crimă, ci o datorie pentru orice om! În privința aceasta d-ta, om cu studii înalte, care mîine-poimîine aveai să joci un rol de seamă în societate, tocmai d-ta trebuia să...

www.digibuc.ro

— Uneori e mai îngrozitor să judeci pe alții decît să fii judecat! zise Apostol parcă i s-ar fi aprins lumină mare în suflet.

— Da, firește, cînd cineva... Despre aceasta mai tîrziu! făcu pretorul, frecîndu-și iar mîinile. Apoi, luînd harta desfășurată și punîndu-i-o sub ochi, adăogă triumfător și mîndru: Dar aceasta cum se potrivește cu povestea echilibrului sufletesc?... Ești bun să-mi explici?

Apostol păli. Într-o secundă îi trecu prin creieri cum a mințit aseară că a uitat ceva și cum a luat harta numai ca să-și acopere minciuna față de Ilona... Și totuși, cînd a pus-o în buzunar, a simțit că trebuie s-o ia, negreșit îi trebuia.

— Asta e schița oficială, de la serviciul meu, îngină dînsul, uitîndu-se pe hartă și căutînd, instinctiv, drumul pe unde a vrut să treacă dincolo și locul unde s-a întîlnit cu Varga.

— Știu... sînt și eu militar, zise pretorul cu dispreț. Dar cum a ajuns în buzunarul d-tale? Și tocmai cînd încercai să dezertezi la inamic?

— Fiindcă... fiindcă... bolborosi Apostol, încurcat, roșind brusc și apoi oprindu-se rușinat că iar era să mintă.

— Să-ți spun eu cum, reluă pretorul, privindu-l lung, cercetător. Fiindcă n-ai vrut să mergi cu mîna goală! Nu-i așa?

Bologa nu răspunse și nici nu se uită în ochii pretorului, care, după o mică pauză, continuă, îndoind harta și aruncînd-o pe birou:

— Și acuma să-ți explic tot eu și motivele cele adevărate pe care d-ta cauți să le acoperi cu basmele echilibrelor sufletești!

www.digibuc.ro

Mai dinainte de a sosi Apostol, pretorul descoperise «motivele cele adevărate», și interogatoriul urmărea numai confirmarea descoperirii sale. Cei șapte spînzurați, împreună cu cei douăsprezece din hambar, erau membrii unei vaste organizații de spioni și trădători, cuibăriți în inima diviziei din pricina indolenței generalului, care nu l-a ascultat pe dînsul. Firește că asemenea grupare criminală nu putea lucra atît de tainic fără o conducere deosebit de iscusită. Cei prinși nu-și mărturiseau nici în fața ștreangului vinovăția, o dovadă minunată de soliditatea organizației. Ambiția lui secretă a fost, de la început, să pună gheara pe șeful bandei. Aceasta poate că i-ar dobîndi și o decorație, în afară de creșterea prestigiului înaintea tuturor. În sfîrșit, Bologa! Pretorul se mira numai cum de nu s-a gîndit la el mai demult și nu l-a supravegheat. Bologa, romîn, pe frontul romînesc... era la mintea omului!... Dacă n-ar fi venit întîmplarea în ajutorul justiției, criminalul și-ar fi putut continua opera nesupărat de nimeni: ofițer cu decorații, erou... cine să-l bănuiască? Numirea în juriul curții i-a încurcat toate țițele. Cum să condamne el, șeful bandei, tocmai pe complicii săi? Ar fi riscat ca vreunul din acuzați, văzîndu-l în juriu, să se revolte și să-i rupă masca!... Decît să se expună unei eventualități atît de primejdioase, Bologa a ales calea cea mai bună, fuga la dușmanul pe care l-a slujit cu credință și unde îl așteptau, desigur, recompense și mai grase. De aceea a luat și harta, în care a însemnat cu precizie nu numai pozițiile trupelor, ci și locurile diverselor servicii ale diviziei, pînă și

www.digibuc.ro

casa aceasta, unde se află cancelaria pretorului, ca să-l bombardeze și să-l omoare și pe el într-o zi aviatorii dușmani...

Apostol Bologa ascultă întîi uluit construcția pretorului, pe urmă zîmbind necrezător, ca și cum ar fi auzit o aventură străină. Cînd înțelese însă că e serios și că de «construcția» aceasta depinde poate viața lui, i se păru că de un ceas își terfelește sufletul și-l cuprinse o silă nespusă de toată lumea. De aci încolo nu-l mai interesa ce spune pretorul. Întoarse ochii spre fereastră și văzu tocmai chioșcul pe care i-l arătase ieri primarul și unde voia să-i dea locuință. «Acum nu va mai sta pustie casa de păpuși», se gîndi el, zărind în coridorul chioșcului un soldat înarmat, ajungînd cu capul pînă la streașină...

Pretorul încercă să-l mai descoase, dar Bologa nu mai răspunse nimic.

— Bine, nu ești obligat să răspunzi, zise pretorul, netulburat, clipind repede. Avem dovezi destule și vom mai avea... Așa !... Atunci, citește procesul-verbal și iscălește, te rog !

Apostol nu se mișcă. Pretorul îl măsură un răstimp, puțin nervos, stăpînindu-se, și pe urmă vorbi făcînd ochii mici :

— Firește, nu te pot sili să asculți... Trebuie să știi însă că aceasta nu va împiedeca mersul justiției !... Așa !... Să nu crezi cumva că... Se întrerupse și adăogă către plutonier : Vei duce pe acuzat la închisoare, fiindcă deocamdată am terminat... Sper că ai luat măsurile ?... Apoi vei pleca îndată la Lunca, vei face o percheziție foarte mi-

www.digibuc.ro

nuțioasă la locuința acuzatului și-mi vei aduce toate bagajele și mai ales hîrtiile !

Afară, în prag, soldații se dădură la o parte. Soarele de mai săruta obrajii prizonierului. În mijlocul ogrăzii, generalul Karg discuta gesticulînd cu un colonel. Plutonierul salută foarte țeapăn. Apostol simți bine privirea generalului, furioasă și indignată, dar nici nu se sinchisi. Trecînd pe lîngă casa primarului, întîlni în ușă pe groparul Vidor și pe primăreasă, amîndoi cu ochii spre el, îngroziți și cu lacrămi de milă. Le răspunse cu un zîmbet plin de credință, parcă le-ar fi spus că toate acestea n-au nici o importanță.

Urcă treptele căsuței și văzu de-aproape soldatul încremenit în coridor : înalt, foarte slab și deșirat, cu fața suptă și galbenă, cu hainele largi și soioase, dîndu-și mare silință să pară marțial. Plutonierul deschise larg ușa, lăsînd pe Apostol să treacă înainte.

— Dacă doriți ceva, vă rog să mă chemați pe mine... Am să vă trimit îndată cafeaua sau, dacă doriți, ceai...

Așteptă două clipe și, neprimind răspuns, ieși trăgînd ușa. Învîrti cheia de două ori în broască, apoi puse și un lacăt mare, petrecut prin belciug. Urmară instrucțiile sentinelei, cu glas tare, înadins, să audă și prizonierul : să nu se miște din coridor, să privească din cînd în cînd pe fereastră, să-l strige dacă s-ar întîmpla ceva... Soldatul trebui să repete de trei ori instrucțiile. Pe urmă plutonierul coborî treptele de scînduri...

www.digibuc.ro

Apostol Bologa rămase în mijlocul odăiței cu ochii la ferestruica de lîngă ușă. Tresări auzind cheia în broască și ascultă instrucțiile sentinelei, neclintit, parcă ar fi fost țintuit locului. Mai auzi pașii plutonierului, pe trepte, trei, apoi alții, de bocanci, în coridor, și, în sfîrșit, în geam văzu un pătrat din pîntecele soldatului cu tunica verzuie, încrețită, cu cartușierele negre și cureaua armei strînsă de o mînă noduroasă, cu pielea crăpată și foarte murdară.

Se uită împrejur, cum face omul cînd intră întîia oară într-o casă nouă. Își plimbă ochii pe masa lipită de perete, pe patul așternut, în colț, pe scaunul de la picioare, fără spetează, pe lavoarul din cellalt colț... Își scoase casca, încet, fără zgomot, și o așeză cu băgare de seamă pe scaun. Își netezi părul pe tîmple, cu amîndouă palmele, de multe ori, parc-ar fi vrut să-și potolească o durere. Apoi merse pînă la ușă, patru pași, se întoarse lîngă masă. Peretele era văruit cam de mult, și varul plesnise. Se răzimă cu mîinile de dunga mesei. Scîndurile nu se împreunau bine, și crăpătura dintre ele era astupată, neagră, deși tabla trebuie să fi fost frecată de curînd cu leșie și nisip. Pe marginea dinspre perete, în litere săpate cu briceag, scria: «Aici am suferit... zile».

«Stegarul bosniac, se gîndi Apostol, amintindu-și vorbele primarului. Oare de ce mi spune cîte zile?»

Simți atîta lene în creieri, că nu-și mai urmări gîndul. Își dădu seama de aceasta și făcu cîțiva pași, să-și vie în fire. Îi apăru în minte figura

www.digibuc.ro

pretorului și se așează pe pat, legănîndu-și picioarele din genunchi în jos. Acuma fereastra era o cruce de lemn într-un pătrat alb.

«Trebuie să fie peretele cancelariei pretorului, își zise dînsul și, închipuindu-și iar înfățișarea pretorului, continuă ritmic: Dobitoc... dobitoc... dobitoc...»

Apoi veniră amintiri rînduite frumos, una după alta, toate numai din clipa întîlnirii cu Varga încoace. Îi defilau prin suflet secundele, fiecare plină cu viață, ca niște băsici de sticlă, văzîndu-le conținutul. Treceau însă cu o iuțeală vertiginoasă, ca un film învîrtit nebunește, și totuși se deosebeau precis, amețitor de precis... Erau mii, poate milioane, și se scurgeau într-o singură clipire, și reveneau în momentul imediat următor, neîncetat, neobosite... Și el răscolea prin ele ca într-un joc bizar și, privindu-le, murmura:

«O secundă mai puternică decît o viață de om...»

Peste cîteva clipe i se păru că e greșit și adăogă, clătinînd din cap:

«Viața omului nu e afară, ci înlăuntru, în suflet... Ce-i afară e indiferent... nu există... Numai sufletul există... Cînd nu va fi sufletul meu, va înceta de a mai fi tot restul... restul...»

Prin geam văzu, în ogradă, doi soldați care treceau ținîndu-se de mînă. Atunci își schimbă firul gîndului, urmînd:

«Și totuși restul hotărăște soarta sufletului meu... Și restul depinde de alt rest... Pretutindeni dependență... Un cerc de dependențe, în care fiecare verigă se mîndrește cu independența cea mai perfectă!... Numai Dumnezeu...»

www.digibuc.ro

Cheia se învîrti de două ori în broască, ușa se deschise, și un soldat puse pe masă o tavă încărcată. Plutonierul, înainte de-a zăvorî, zise respectuos :

— Aveți și cafea, și ceai... la alegere...

Cu mîinile sprijinite pe marginea patului, cu picioarele atîrnînd nemișcate, Apostol se uită lung la tava de pe masă. Își aduse aminte că n-a mîncat de ieri de la prînz. Se sculă și sorbi cu poftă ceaiul. Apoi se simți copleșit de o apatie grea. Nu-i mai păsa că e închis într-o odăiță, cu sentinela la ușă... Se întinse pe pat cu fața-n sus și închise ochii. Stătu așa, fără gînduri, un răstimp care i se păru o veșnicie. Apoi aruncă o privire pe cadranul ceasului-brățară.

«Unsprezece ! se gîndi cu decepție. De-abia o oră a trecut de cînd sînt aici... Dacă va trece vremea tot așa de încet, am să-mi pierd mințile !»

Sări jos și începu să umble de ici-colo, încercînd să-și lămurească deplin situația. În creieri i se frămîntau numai crîmpeie de gînduri, dar inima îi tremura de frică și tulburare. Avea acuma intuiția că îl așteaptă ceva îngrozitor, ceva ce îi amenință însăși temelia ființei... Se opri în dosul ușii, cu ochii în gol, și deodată îi răsări creanga groasă din copacul spînzuratului singuratec, cu un braț care arată înainte, în viitor, o țintă hotărîtă... Îi veni să țipe, să se apere și anevoie izbuti să pornească de colo pînă colo, din ce în ce mai grăbit, frămîntîndu-și mîinile încrucișate la spate... Se silea să găsească o apărare împotriva pretorului și o găsi în faptele din trecut.

«O rătăcire întîmplătoare nu cumpănește cît o faptă vitejească, murmură cu nouă încredere. Cine

www.digibuc.ro

a fost în luptă știe că orice viteaz are și momente de șovăire. Dar o singură rătăcire nu poate șterge o viață întreagă de fapte, oricît ar umbla pretorul să mă ponegrească...»

Încetul cu încetul se potoli. Dragostea de viață îi născocea mereu argumente și dovezi salvatoare. Pe urmă va începe o viață nouă din temelie, clădită pe realități, nu pe himere. Toată viața lui trecută a crescut dintr-o rădăcină bolnavă, pe care trebuie să și-o smulgă din suflet chiar de-acuma. Alt suflet îi trebuie, ferit de veșnicele ezitări și chibzuiri, capabil de-a înfrunta lumea așa cum este, iar nu cum o zugrăvește o închipuire șubredă. Meditațiile stîrnesc numai conflicte cu lumea.

«Atîrnă mult de cine va fi în juriu, își zise deodată, curmîndu-și gîndurile. Precum și de apărător !... Cine-o să mă apere ? A, da... Klapka... I-am spus pretorului... A fost prima întrebare și primul răspuns...»

Klapka ?... Poate că ar fi fost mai folositor un militar viteaz, ale cărui cuvinte să zguduie și să convingă sufletele militarilor din juriu... Klapka ?... Cine știe dacă nu Klapka e pricina prăbușirii. El a venit cu pădurea spînzuraților și i-a picurat în inimă îndoielile... Viața e un povîrniș cu un capăt în cer și cu cellalt în neant. Omul trebuie să facă imense sforțări să stea în picioare, iar cînd a început prăvălirea, nimeni nu-i mai poate reda echilibrul.

«M-am amăgit cu vorbe, parcă viața s-ar călăuzi cu vorbe...»

Atunci îi apăru în suflet Ilona și îndată simți o căldură binefăcătoare, ca și cum chipul ei i-ar fi umplut inima de o iubire vie, ca o lumină uriașă,

www.digibuc.ro

în care se cuprindeau toți oamenii și toată lumea. Fericit, cu privirile strălucitoare, șopti în neștire:

«Iubirea trăiește veșnic, fără început și fără sfîrșit... Prin iubire cunoști pe Dumnezeu și te înalți pînă la ceruri...»

Se scufundă cîteva clipe într-o liniște adîncă, peste care sufletul lui plutea lin și se legăna ca o frunză pe oglinda unei ape fără unde.

Apoi se scutură și porni iar, prin odăiță, ascultîndu-și pașii, care băteau pe podele cu lovituri regulate, ca limba unui ceasornic... Gînduri subțiri ca niște ace lungi îi înțepau creierii și-l usturau. Se opri. Înțepăturile se risipiră brusc, lăsînd în urmă un zumzet apăsător.

«Mi-am pierdut cumpătul, își zise dînsul cu amărăciune. Mintea, împreună cu legile și disciplina ei se zdruncină ca o mașină, între ale cărei roți ai zvîrlit un bolovan, de îndată ce e pusă în fața zidului ce desparte ființa de neființă... Mai bine să dorm și să treacă peste mine întîmplările în voia lor!»

Se trînti iar pe pat, căutînd să alunge gîndurile, care totuși veneau să-l chinuiască, întocmai ca niște vrăjmași fără îndurare. În răstimpuri îi soseau în ajutor zgomote de afară, schimbarea sentinelei, cîte un huruit de motor, cîte un strigăt mînios... Apoi prînzul... Și iar gîndurile, mereu gîndurile...

Spre seară auzi pașii plutonierului: poate că-l cheamă pretorul... Se bucură. Baremi va mai scăpa de tirania gîndurilor. Plutonierul împinse ușa de perete și rămase în coridor. În prag, însă, cu o tavă de lemn pe care aducea cina, se ivi Ilona... Apostol sări în picioare, fermecat, ca în fața unei năluciri ispititoare. Ilona se duse la masă, așeză vasele și

www.digibuc.ro

tăcîmurile, cu ochii numai la el. Pe obraji avea urme proaspete de lacrămi, iar în ochi şi pe buze un zîmbet de îmbărbătare, umil, sfios, sub care încerca să-şi ascundă o groază cumplită... Goli tava şi mai stătu o clipă, neclintită, murmurînd de cîteva ori, domol, ca un susur :

— Dumnezeu... n-ai grijă. Dumnezeu...

Apoi ieşi cu privirea în pămînt. Apostol o văzu coborînd cele trei trepte. Se frecă la ochi, buimăcit. Plutonierul intră şi, aprinzînd lampa atîrnată de o grindă, zise încet, să nu-l audă sentinela :

— Atîta mi-a bătut capul primarul, şi fetiţa atîta a plîns, că mi-am călcat pe inimă şi i-am dat voie să vă servească... Fata s-a jurat că se omoară dacă n-o las... Oameni sîntem, domnule locotenent... Numai să luaţi seama, vă rog mult... De-ar afla domnul căpitan, pe cît e de înverşunat, ar fi vai şi amar de mine...

Bologa stătea în acelaşi loc, înlemnit, cu faţa aprinsă de o bucurie copleşitoare. Nu se mai simţea singur, şi sufletul îi era înflăcărat de speranţă. Şopti într-un extaz de rugăciune :

— Dumnezeu...

5

A doua zi, dis-de-dimineaţă, veni Klapka, nervos, agitat. Plutonierul stătu afară, cu sentinela, lîngă uşa închisă, cu ceasornicul în mînă.

— N-avem decît cel mult o oră, începu Klapka repede, strîngîndu-i mîna puternic. Atîta mi-a îngăduit pretorul, şi încă excepţional... Dar nici n-am nevoie de mai mult, fiindcă ştiu tot, tot... Sînt

www.digibuc.ro

de-aseară aici și cunosc toate amănuntele, nu numai din dosarul alcătuit de bunul nostru magistrat... Cînd s-a aflat că eu sînt apărătorul, m-au înconjurat și groparul, și primarul, și fetița... logodnica ta... Biata fată !... Ce suflet !... Acuma nu mă mir cum ai putut să... Acuma înțeleg perfect... S-au sfătuit cu mine ce-ar putea face ei pentru salvarea ta. Groparul, inimos om, s-a oferit să spargă binișor peretele căsuței, în fund, să scapi prin fugă... Copilării de om bătrîn ! Nevasta primarului s-a aruncat aseară la picioarele generalului, a plîns, s-a rugat să te ierte... Generalul se zice că o respectă mult, pentru că femeia îi gătește niște mese împărătești... A obținut atît, ca generalul să nu intervie împotriva ta, să lase curtea să judece în deplină independență. Va să zică soarta și viața ta se află în mîinile juriului ! Cu o apărare viguroasă și isteață sper să evităm... Dar depoziția ta e îngrozitoare și revoltătoare ! Îți bagi gîtul în streang, Bologa, de bunăvoie !... Noroc că ai avut prezența de spirit să nu iscălești... De aceea am cerut un supliment de instrucție și, după stăruințl colosale, am izbutit. Acuma să mă ajuți și tu, înțelegi ? Întîi vei renega prima depoziție, dar, știi, foarte energic, pe urmă vei tăgădui categoric că ai vrut să dezertezi la inamic... Restul rămîne în sarcina mea... Am să găsesc eu explicații plauzibile în privința rătăcirii tale, noaptea, prin liniile de tranșee pe care nu le cunoșteai... Chiar harta, asupra căreia pretorul se străduiește să-și întemeieze acuzația de spionaj și trădare, cred că am s-o spulber cumva din dezbateri... În sfîrșit, trebuie să avem speranță, Bologa ! Trebuie !

www.digibuc.ro

Klapka, vorbind, își trăsese scaunul lîngă masă și se așezase. Apostol, calm, în picioare, cu spatele spre fereastră, privea inscripția zgîriată la marginea scîndurii: «Aici am suferit...» Cînd căpitanul tăcu întrebător, Apostol zise rar, uitîndu-se drept în ochii lui:

— Cînd voi fi judecat?

— Peste trei ore... da... la zece... negreșit, bîlbîi Klapka, surprins.

Bologa întoarse ochii iarăși la inscripție, o silabisi și urmă domol:

— Atunci, ce nevoie de...?

Nu sfîrși, dar Klapka înțelese și sări de pe scaun, înțepat, aproape furios, îl apucă de umăr și-l scutură, sîsîind:

— Trezește-te, omule!... Ești nebun? Nu-ți dai seama ce te așteaptă?

— Moartea, zise Apostol, privind iar în față, cu o umbră de surîs pe buze.

— Știreangul, Bologa! Auzi?... Știreangul! șopti căpitanul, roșind și uitîndu-se, fără să vrea, la gîtul lui strîns în gulerul înalt al tunicii. Numai un om nebun își vîră gîtul în laț, cînd viața îi surîde și-i făgăduiește... Ești dator să trăiești! continuă apoi, după o pauză, mai potolit, bătîndu-l pe umăr. Cînd ți se îmbie o portiță de scăpare aproape sigură, n-ai dreptul să te codești, nu ți-e permis!... Am fost și eu în situația ta, poate puțin mai ușoară... puțin... Vedeam spînzurătoarea în temniță, da... și știu că moartea, cînd o privești prea adînc și îndelung, începe să te ademenească. Dar trebuie să te smulgi din ademenirea ei, Bologa, căci orice viață e mai bună ca moartea!... Ți-am spus și altă dată... Viața e reală, pe cînd dincolo de moarte...

www.digibuc.ro

— Cine știe dacă dincolo de moarte nu e adevărata viață? răspunse Apostol cu glas trăgănat, lenes. Dacă ai fi venit ieri cu portița aceasta, poate că te-aș fi sărutat și mi-ai fi luat o piatră de pe inimă... Căci ieri viața m-a torturat îngrozitor cu niște clește de foc îngrozitoare! Aseară însă am văzut pe Ilona și... m-am regăsit, mi-am regăsit iubirea... Altfel, cum aș fi îndurat o noapte întreagă aici, singur?... Acuma mi-e sufletul liniștit... De ce să reîncep chinurile?... Nu mai vreau nimic. Iubirea îmi ajunge, căci iubirea îmbrățișează deopotrivă pe oameni și pe Dumnezeu, viața și moartea. Iubirea cea mare e aici, în odăița aceasta... O respir în fiecare clipă... E în mine și în afară de mine, în tot cuprinsul infinitului... Cine n-o simte nu trăiește aievea; cine o simte trăiește în eternitate... Cu iubirea în suflet poți trece pragul morții, căci ea stăpînește și dincolo, pretutindeni, în toate lumile existente și inexistente... Poate să mă mai ispitească viața, poate să mai sufăr, dar...

Klapka îl asculta nerăbdător, îngrijorat. Cuvintele lui i se păreau rodul fricii de moarte. În cele din urmă îl întrerupse:

— Dragul meu, nu-ți dai seama oare că aiurezi?... Asemenea fantasmagorii poate să-și îngăduie omul cînd e acasă, la birou, odihnit, sau în momente de entuziasm, într-o discuție, nu însă în fața morții!...

— O închipuire care împacă sufletul e tot ce poate dobîndi omul în viață! murmură Apostol, cu o strălucire mare în ochi.

— Dar bine, omule, tu vei muri ca dezertor, și spion, și trădător, în sfîrșit, ca un criminal, iar nu ca apostol al iubirii! se înfurie iarăși căpitanul,

www.digibuc.ro

adăogînd: Să ştii că, de vei continua tot aşa, o să te declar nebun în faţa curţii şi tot am să te scap!

— Criminal? zise blînd Bologa. Orice mormînt e lăcaş de iubire, fiindcă...

— Destul, încetează, Bologa! făcu Klapka, indignat. Nu mai vreau să-ţi ascult balivernele! Am venit să te salvez, nu să ascult nerozii... Astea să le spui pe urmă, după ce va fi trecut primejdia!

— Crezi că o viaţă smulsă prin minciună ar mai avea vreun farmec sau vreun preţ? întrebă Apostol, cu altă voce.

— Minciuna care poate salva o viaţă de om e mai preţioasă decît toate adevărurile! răspunse căpitanul cu hotărîre. Eu îmi voi face datoria pînă la capăt! Am să te scap, chiar împotriva voinţei tale, şi sînt sigur că mai tîrziu o să-mi mulţumeşti!... Pentru tine am trecut peste suspiciunile care mă înconjoară... Nu-mi pasă!... Numai să nu-mi pui bete-n roate! Atîta te rog... Va veni pretorul... ajută-mă! Te implor!... Rămîi cu bine, şi Dumnezeu să-ţi lumineze gîndurile!...

Îi strînse amîndouă mîinile, privindu-l lung în ochi, cu îndemn şi căldură, ca un părinte pe un copil nesocotit. De la uşă îi mai şopti:

— Voinţă, Bologa!

Plutonierul salută şi, îndată ce coborî Klapka, se repezi în odăiţă, se uită împrejur, cercetător, înfricoşat. Pretorul îi poruncise, de repetate ori, să fie cu ochii în patru ca nu cumva prizonierul să se sinucidă. Acuma tremura să nu fi lăsat căpitanul vreo armă. Deşi nu mirosi nimic suspect, zise rugător şi moale:

www.digibuc.ro

— Să nu mă nenorociți, domnule locotenent, din suflet vă rog !... Eu fac tot ce pot și chiar mai mult, dar să nu mă nenorociți...

Apostol pricepu și zîmbi. Răspunse prin o ridicare de umeri și se lungi pe pat, obosit. Se odihni vreo zece minute, apoi începu să măsoare cu pașii odăița în lung și-n lat. Așa îl găsi pretorul, care veni cu o servietă umflată la subsuoară, ordonînd plutonierului să închidă ușa și să rămîie înlăuntru.

— Apărătorul d-tale, zise pretorul rece, grav, punînd servieta pe masă, ne-a comunicat că mai ai de făcut niște declarații de mare importanță, care ar putea să modifice radical convingerea mea chiar în privința calificării faptei d-tale. Deși nu-ți ascund că mă îndoiesc, totuși, cu permisiunea și din ordinul excelenței-sale, sînt gata să înregistrez orice ai mai avea de spus asupra...

— M-am răzgîndit... Nu am de adăogat nimic ! răspunse Apostol repede, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu întîrzie.

Pretorul, care tocmai făcuse semn plutonierului să treacă la masă și să scrie, se întoarse brusc spre Bologa, întîi mirat, pe urmă cu o satisfacție triumfătoare :

— Eram sigur ! izbucni falnic. I-am și spus căpitanului Klapka... Parcă nu cunosc eu psihologia... vinovaților ?... De altfel, nici n-ar fi demn pentru un ofițer, chiar în cazul d-tale, să recurgă la minciuni. Omul, cînd a săvîrșit ceva, să aibă curajul răspunderii !

Apostol nu-și putu stăpîni un zîmbet auzind sfaturile pretorului și mai ales tonul marțial cu care i le spunea. Pretorul însă, mulțumit cum era, nici nu

www.digibuc.ro

se mai uită la el și dădu să plece. Își aduse aminte c-a lăsat servieta pe masă.

— A, da, să nu uităm, zise atunci, căutînd în servietă și scoțînd o scrisoare : Poftim ! s-a găsit de ieri la locuința d-tale... probabil că ieri a sosit... Nu ți-am putut-o da pînă ce n-am găsit cine să mi-o traducă, fiindcă e în romînește...

După ce rămase singur, Apostol desfăcu scrisoarea de la maică-sa și o citi, încet, rar, să o priceapă mai bine sau să-și încerce inima. O citi a doua oară, și tot nu înțelese nimic. Cuvintele îi pătrundeau în creieri fără sens, ca niște semne moarte. În vreme ce îi alunecau ochii peste rîndurile negre, prin minte i se plimba un singur gînd, stăpînitor și tulburător :

«Acuma plutesc între viață și moarte, între cer și pămînt, ca omul care și-a tăiat craca de sub picioare și așteaptă să cadă fără să știe baremi unde va cădea...»

6

— Bologa, te implor, ajută-mă ! șopti Klapka, în cancelaria pretorului, transformată în sală de ședințe, înainte de-a începe dezbaterile.

Apostol avea ochii mai adînciți în cap și roșii, încercuiți cu dungi vinete, și obrajii de o paloare străvezie, în care se desenau vinele albastre șterse. Pe vîrful limbii îi stăruia un gust sărat de lacrămi, iar în cerul gurii, o uscăciune necăcioasă, ca după un somn cu coșmare. În suflet însă îi sălășluia liniștea, ca o domniță cu mîinile moi și calde.

www.digibuc.ro

Se simțea foarte bine și se uita cu mare curiozitate împrejur, ca și cum niciodată n-ar mai fi umblat pe aici, deși odaia era ca și ieri, doar că birourile fuseseră adunate în fund spre a face loc mai larg înaintea unei singure mese lungi, învelită cu postav verde și împărțită în două, la mijloc, de o cruce albă de metal... Apostol examina pe toți ofițerii care ședeau la masa lungă, țepeni, drepți, solemni și aproape speriați. Se bucură văzînd că președintele juriului e colonelul de odinioară, cu fața colțuroasă, din tren, pe care-l întîlnise în compartimentul generalului și care îi luase apărarea... Acuma părea mai palid, și în privire avea ceva... Pe ceilalți nu-i cunoștea nici baremi din vedere, afară de locotenentul Gross, care ținea capul în jos, ca și cînd i-ar fi fost rușine. Apostol se uită mai îndelung spre dînsul, vrînd să-i întîlnească negreșit privirea, să-l întrebe cum se face că a primit să judece pe un camarad și să-i arate că, iată, el nu-i nici șarlatan, nici smintit, fiindcă mai bucuros a fugit decît să mai osîndească...

Cînd își auzi numele, rostit cu glas tare, tresări, mirat: de ce strigă tocmai numele lui? Răspunse «prezent» și nu se dumeri nici cînd colonelul îi puse întrebări neobișnuite, ca unui străin. Totuși, fără a se gîndi la ce spune, răspundea corect, se uita în ochii colonelului, își dădea seama că în clipele acestea se cîntărește viața lui și auzea parcă un fîlfîit straniu de aripi care stîrneau un vînt rece în sală. Dar în inimă îi picurau de undeva, neîncetat, stropi de amărăciune, din care i se răspîndea în tot corpul o frică lentă, ca o caracatiță dezgustătoare. Încerca să se apere și nu putea și, din pricina aceasta, simțea că va trebui să izbucnească

www.digibuc.ro

într-un hohot de plîns. I se părea că președintele vorbește atît de tărăgănat, că trece un secol pînă ce sfîrșește o întrebare la care el răspunde în trei cuvinte vertiginoase.

Apoi, lîngă mescioara pretorului, cineva începu să citească ceva, cîteva minute, cu glas ciudat, pronunțînd vorbele ciudat.

— Acum spune motivele și împrejurările dezertării ! zise deodată colonelul, țeapăn, mișcînd buzele ca un automat.

Bologa auzi întrebarea, strident, ca un cuțit ce cade pe o sticlă și o sparge. Și zgomotul acesta îi trezi toate gîndurile și simțirile, ascuțindu-i-le ca niște brice gata să-i ciopîrțească trupul și sufletul. Se uită spre fereastră și întîlni capul pretorului, mîndru și încrezut, parcă el ar fi dezlegat de mult toate tainele lumii. Îl supără atîta suficiență și întoarse ochii în cealaltă parte, unde era Klapka, apărătorul, care, vrînd să-l îmbărbăteze, îi făcu un semn atît de ciudat, că i se strîmbă fața, iar Apostol se cutremură și se simți îndată părăsit și singur ca într-o cîmpie nemărginită, plină de mărăcini și buruieni otrăvitoare. Și totuși, atunci i se stinseră toate îngrijorările, și sufletul i se pătrunse de încredere mare.

— Dezertare ? șopti privind cu ochii strălucitori crucea albă dinaintea președintelui.

Apoi plecă fruntea și, în tăcerea amară ce se întinse, întrebarea lui pluti cîteva momente, ca o mustrare blîndă. Și iarăși răsună glasul colonelului, tremurat, parcă o mînă nevăzută i-ar fi strîns beregata :

— Răspunde la întrebarea mea, locotenent Bologa...

www.digibuc.ro

Şi, după o tăcere mai grea şi ameninţătoare, glasul urmă, tot şovăitor :

— Vina e covîrşitoare, desigur, dar curtea va asculta cu luare-aminte apărarea d-tale... Prin urmare, vorbeşte !

O mişcare grăbită umplu o pauză scurtă. Pe urmă ţişni, ca un glonţ, glasul pretorului, revoltat, rotunjind cuvinte care se înălţau pînă-n tavan, se izbeau de pereţi şi plesneau capetele tuturor ca nişte palme umede. Pe urmă glasul lui Klapka, patetic, protestînd stăruitor... Şi amîndouă se învîrteau ca două sulițe în inima lui Apostol, care, nemaiputîndu-le răbda, murmură, fără să ridice capul :

— Mai repede, mai repede, pentru Dumnezeu...

Deşi îi era gîtul uscat şi în aer se încrucişau încă urmele glasurilor de adineaori, şoapta lui zbîrnîi prelung în toate urechile şi atrase asupra lui toate privirile, întrebătoare şi nedumerite.

Urmară repede alte întrebări, din ce în ce mai aspre şi mai poruncitoare, care i se înfigeau în inimă ca nişte gheare ascuţite şi-l strîngeau de gît să-l sugrume. Cînd simţi că se înăbuşă, tresări, îngrozit, galben la faţă. Gulerul tunicii i se păru un laţ nesuferit. Cu o smucitură desperată îşi rupse gulerul şi strigă răguşit :

— Omorîţi-mă !... Omorîţi-mă !...

Gestul şi strigătul lui stîrniră uimire şi indignare. Colonelul se sculă în picioare, cu ochi fulgerători, şi bătu cu pumnul în masă, în vreme ce Apostol căzu grămadă pe scaun, respirînd greu, cu obrajii ca varul stins, cu privirile roşii agăţate de crucea albă.

În sală se restabili curînd solemnitatea, şi toată lumea îşi reluă înfăţişarea gravă dinainte. Inciden-

www.digibuc.ro

tul fu dezbătut calm cîteva minute, apoi trecură mai departe, conform procedurii obișnuite, pe care au tulburat-o puțin zvîrcolirile unei vieți. Și Apostol stătu pe scaun liniștit și nemișcat. În urechi îi susureau cuvinte și fraze care nu-l interesau de loc, căci crucea de pe masă îi turna în suflet mîngîiere.

Apoi președintele rosti deodată, sever :

— Acuzatul mai are ceva de spus ?

Bologa auzi și înțelese întrebarea ; nu se clinti însă, ca și cum n-ar fi fost vorba de el.

— Dezbaterile fiind terminate, curtea va intra în deliberare ! zise iar colonelul, supărat.

Pretorul făcu un semn, și plutonierul se apropie de Apostol.

— S-a sfîrșit ? întrebă el, ridicîndu-se brusc de pe scaun, încît plutonierul se sperie. Da ?... S-a sfîrșit !

Se înclină foarte adînc în fața juriului și ieși afară grăbit, sprinten...

7

— Ei, domnule locotenent, s-a isprăvit și asta !... De-acuma o să fiți mai liniștit ! zise plutonierul, cu un zîmbet misterios, în odăiță. Poftim prînzul... vă așteaptă... s-o fi răcit...

Apostol se uita lung la el și vru să întrebe ceva, dar plutonierul plecă înainte de a-și fi hotărît el întrebarea în minte.

«Oare ce-a zis plutonierul ? se gîndi Bologa, singur. Poate că el știe ceva... E vechi în serviciu și a văzut multe cazuri...»

www.digibuc.ro

Cînd își dădu seama ce speranțe se împletesc în gîndul acesta, îl părăsi mormăind :

«Prostii... Uite ce prostii mă apucă...»

Își aruncă pe pat casca și rîse scurt, sec, fals, frecîndu-și coșul pieptului cu palmele, ca și cînd ar fi încercat să-și mulcomească bătăile inimii. Simți în buzunarul tunicii fîșiit de hîrtie și se opri voios :

— Acuma să vedem scrisoarea mamei, s-o înțelegem...

Doamna Bologa îi scria numai mărunțișuri de prin Parva, despre cunoscuți și necunoscuți. Că Pălăgieșu se laudă că Apostol i-a cerut iertare, că Marta vine mereu pe la ea și se consideră tot logodnica lui, că Domșa îi zice tot «cuscră», că a făcut multe bunătăți de sărbătorile Paștilor și că o să-i rămîie neatinse fiindcă e singură și amărîtă, că l-a visat în noaptea de Vinerea mare foarte urît și a dat o slujbă chiar în ziua întîi de Paști ca să-l ferească bunul Dumnezeu de primejdii...

«Biata mamă ! își zise Apostol cu un zîmbet umed. De-ar ști ea în ce primejdie mă zbat eu acuma !... Cînd va afla vestea... Trebuie s-o afle de la mine... să afle baremi că tot ea mi-a alinat inima în ceasurile din urmă, ca și în cele dintîi ale vieții mele pămîntești !»

Trase scaunul lîngă masă și, gustînd din mîncările răcite ce-l așteptau de mult, mai citi de cîteva ori scrisoarea, oprindu-se de fiecare dată la visul urît și căutînd să ghicească ce anume o fi visat maică-sa.

Cînd veni plutonierul cu un soldat să ia vasele, Apostol ceru hîrtie și cerneală. Peste cîteva minute hîrtia albă rîdea pe masă ca o pată de speranță, dar el nu se mai grăbi să scrie. Alerga de

www.digibuc.ro

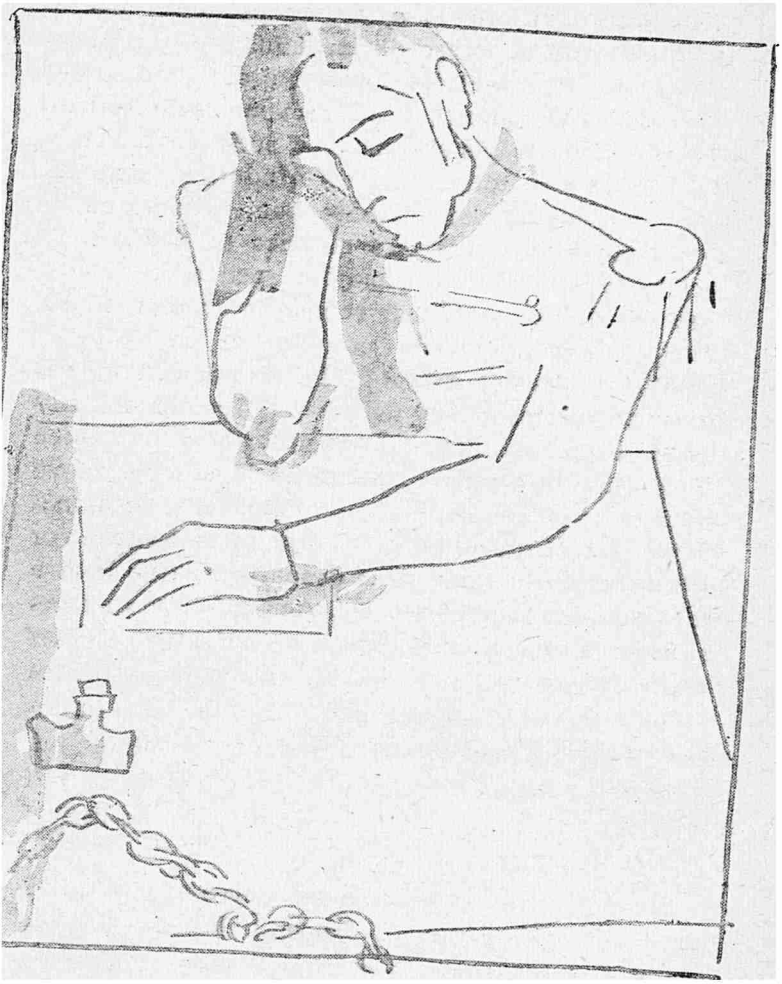

www.digibuc.ro

ici-colo, cu mîinile la spate, cu gîndurile vălmășag... De cîte ori zărea hîrtia, îi fulgera prin minte cum, totdeauna înaintea luptelor grele, cînd simțea în suflet frica morții, a scris mamei sale scrisori lungi, luîndu-și rămas bun... Le scria cu teamă și îngrijorare, și totuși, printre rîndurile întristate, scriind, citea numai speranțe bune. Dragostea de viață era atunci mai tare ca frica de moarte. Pe urmă, după ce trecea primejdia, recitea «testamentul» și zîmbea fericit și rupea în bucăți foarte mici foaia cu gîndurile posomorîte. Cîte «testamente» de acestea a rupt?... Pe cînd acuma trebuie să scrie un testament definitiv... Acuma, din moment în moment, poate să vie pretorul, să-i citească niște paragrafe și să-l anunțe că la ora cutare va muri negreșit, cu deplină siguranță, fără pic de nădejde. Iar la ora hotărîtă, precis, niște oameni vor sili sufletul său tînăr să se despartă de trup pentru totdeauna, la o oră precisă... Acuma, cînd va sfîrși scrisoarea, va ști că mîinile care au scris-o nu vor mai rupe-o și nici ochii nu vor mai vedea-o, pentru că mîine, pe vremea aceasta, corpul lui va fi îngropat în pămînt sau va atîrna undeva, iar mintea lui, care își dă seamă de toate acestea, mîine nu va mai naște nici un gînd, ci va fi o grămăjoară de creieri morți; năpădiți de sînge închegat...

Și totuși hîrtia rîdea pe masă, parcă ar mai fi fost vreo speranță undeva... Apostol Bologa depăna amintiri de prin romane și cronici, unde în clipa supremă sosește în goana calului solul aducător de iertare și de viață. Descoperirea îl bucură numai cîteva clipe, pe urmă se înfurie și rosti răspicat:

— Voi muri negreșit peste... Peste cîte ore?

www.digibuc.ro

Atunci îl îmbrățișă groaza, din ce în ce mai strîns și mai sălbatec, înghețindu-i sîngele. Și în vreme ce groaza îl tortura, mintea lui căuta să o alunge cu «inexorabilitatea morții», cu «dezgustul» de viața aceasta pe care el însuși, conștiința lui împăcată, a azvîrlit-o, cu credința în viața de dincolo, unde sufletul mîntuit se va uni cu Dumnezeu... Dar toate închipuirile minții se prăbușeau pe rînd, ca niște castele de cărți de joc, numai groaza rămînea sfidătoare, stăpînitoare, șoptindu-i în suflet un singur cuvînt, în fața căruia se sfarmă tot : moartea... Îi venea să plîngă mereu și nu putea. Se uită la ceas : patru după-amiazi...

«Și încă nu mi-au comunicat sentința... De ce nu vine pretorul ?... Cel puțin să știu sigur... Adică de ce să știu ?»

Siguranța ar spori doar chinurile groazei. Mai bine așa. Orice întîrziere e un cîștig, chiar de suferință. Apoi întîrzierea poate avea și motive bune. Adică de ce n-ar fi înțeles curtea că e nevinovat ? Ar fi fost poate mai bine să vorbească, să dovedească... Dar ce nevoie e de vorbe cînd trecutul lui vorbește singur, baremi prin cele patru medalii de vitejie ? În asemenea cazuri curtea e datoare să trimită la plimbare pe pretorul dobitoc și să hotărască achitarea în unanimitate... Sau cel puțin cu majoritate de voturi. Colonelul i-a luat apărarea și în fața generalului, atunci... Gross nu poate să voteze pentru condamnare. Apoi de partea președintelui trebuie să mai fie cineva... Și uite majoritatea !... Uite și pricina întîrzierii !

Hîrtia, sub o călimară ruginită și murdară, rîdea într-una. Apostol, înviorat, se duse la masă, se așeză pe scaun, luă tocul și încercă penița. Îi tre-

www.digibuc.ro

murau degetele cumplit și nici un gînd nu i se arăta limpede.

«Mai tîrziu... mai e vreme!» își zise după un răstimp, liniștit, pornind iar să umble de ici-colo.

Peste un sfert de ceas se opri brusc la picioarele patului, fără urme de sînge în obraz, cu privirea spre ușa în care cheia se învîrtea scîrțîind mai ascuțit ca totdeauna.

«Acuma vine siguranța!» îi țîșni prin creieri ca un fior de foc, încît parcă simțea cum îi sfîrîie celulele cenușii.

Era plutonierul, cu un soldat care aducea cina.

— Ați isprăvit de scris? întrebă, vrînd să strîngă masa, fără să se uite la Bologa.

— Nu, nu... nici n-am început... zise Apostol deodată foarte agitat, adăogînd repede, cu niște ochi ieșiți din orbite: Așa-i de mare graba?... S-a hotărît sentința, s-a...

— Sentința desigur că s-a hotărît de mult, răspunse plutonierul trăgănat și parcă cu glas neobișnuit. Se așteaptă numai aprobarea de sus... de la Marele Cartier... Așa-i regulamentul pentru domnii ofițeri... Dar mult nu mai durează, nu, nu... Trebuie să pice răspunsul din minut în minut, căci în război și în cazuri d-astea merge repede... În război toate merg repede...

Apostol Bologa vedea că omul acesta îi cunoaște soarta, dorea să-l întrebe și nu cuteza. Soldatul se strecură afară, în vîrful picioarelor, ca dintr-o casă de mort. Plutonierul zise mai încet:

— Fetița plînge și se zbate, vai de sufletul ei... Dar nu mai pot, dommule locotenent, să mă iertați și să nu vă supărați!... Eu aș fi lăsat-o, ca și ieri... dar domnul căpitan tot prin ogradă se învîrtește și,

www.digibuc.ro

dacă ne-ar prinde, Doamne ferește... Am să vă aprind lampa cînd o veni băiatul să ia farfuriile, că încă nu s-a întunecat de tot.

Glasul plutonierului rămase în sufletul lui Apostol, și după ce se închise ușa, ca un izvor de speranțe luminoase. Îi bătea inima năvalnic, voioasă. Îi părea rău că n-a trimis o vorbă bună pentru Ilona, dar se mîngîia că poate în curînd îi va spune el însuși mai multe...

«Cine știe ? îngînă cu bucurie. Numai Dumnezeu știe ce poate aduce ceasul...»

Se uită încrezător pe fereastra cu cruce cafenie. Amurgul trăgea pe furiș obloanele întunerecului.

8

După miezul nopții Apostol Bologa, istovit, se întinse pe pat. O plăcere imensă îl împresura, parcă toată lumea ar fi încremenit într-un somn de mormînt. Lumina galbenă din tavan îi picura în ochi și îl ustura. Ațipi.

Deodată se trezi. Afară răsunau pași, pe trepte, în coridor. Sări în mijlocul odăiței și rămase pironit acolo, cu inima zgribulită, murmurînd din buzele-i albe :

— Doamne-Dumnezeule... Dumnezeule...

Ușa se deschise larg, cu zgomot mare, izbindu-se de perete. Din întunerec apăru pretorul, cu o foaie de hîrtie în dreapta, în ținută de campanie, cu ochii stinși în obrajii bolbocați sub casca de fier. În dosul lui veni plutonierul, de asemenea cu cască,

www.digibuc.ro

ținînd ceva pe brațul stîng și în mînă, cu privirea speriată, ca și cum ar fi fost sigur că pretorul are să-i facă vreo observație aspră. În întunerecul ușii, afară, se zvîrcoleau capete multe, sclipeau ochi înfrigurați, ca o vedenie dintr-o baladă sîngeroasă.

În mijloc, neclintit, cu părul lung puțin vîlvoiat, Apostol cerceta din ochi, fără a-i învîrti în orbite, cu luciri repezi, fața pretorului, hîrtia din mîna lui, casca plutonierului. Și, în fiece clipă, milioane de gînduri îi răsăreau și mureau în creieri, parcă toți atomii materiei cenușii s-ar fi aprins și ar arde cu flăcări clocotitoare.

Pretorul se apropie de masa pe care hîrtia albă rîdea neatinsă, ridică sentința sub lumina lămpii și, fără introducere, începu să citească rar, cu voce clară, întorcînd ochii spre Bologa după unele cuvinte pe care le apăsa ca și cînd ar fi fost subliniate. Apostol asculta și se uita numai la buzele pretorului, roșii, late, uscate, netezite uneori cu vîrful limbii trandafirii. Înțelese deslușit «în numele împăratului», «crimele săvîrșite, dar neîzbutite, de trădare și dezertare la inamic», «degradare și eliminare din cadrele armatei», «moarte prin ștreang...»

— Sentința va fi executată imediat! sfîrși pretorul, îndoind hîrtia și aruncînd o privire furișă în fața lui Bologa.

— Imediat... imediat, repetă Apostol foarte domol, adăogînd în gînd: «Dar ora?... De ce nu spune ora?»

Atunci surprinse un gest al pretorului, și văzu că plutonierul se apropie atît de umilit, că părea un necunoscut rătăcit aici cine știe cum.

www.digibuc.ro

— Conform sentinței... degradare... tunica militară... trebuie haină civilă, zise iar pretorul, începînd cu glas sever, zăpăcindu-se de ochii lui Bologa și isprăvind rugător.

Apostol nu pricepu, dar, fără să priceapă, își descheie încet tunica, își scoase gulerul și-l puse pe masă, peste călimara ruginită, apoi lepădă haina, o împături cu mare băgare de seamă, o așeză pe pat și o netezi de două ori cu dosul palmei. Cămașa îi era umedă de sudori calde, ridicată și cocoloșită la spate, între bretelele vărgate. Își potrivi cămașa în spate și-și îndreptă bretelele, care-i alunecaseră puțin de pe umeri. Atunci, uitîndu-se întrebător în fața pretorului, văzu că ochii lui îi examinează cu spaimă gîtul alb, subțire, cu arterele umflate. Se întoarse spre plutonierul care-i întindea ceva și observă că și plutonierul se uită la gîtul lui. Se tulbură și se întrebă în gînd de ce se uită amîndoi la gîtul lui ?

— Și haina... și pălăria sînt din partea primarului, bîlbîi plutonierul înfricoșat, întinzîndu-i-le deodată, ca și cum n-ar mai fi îndrăznit să le ție.

Apostol Bologa luă haina pămîntie și o îmbrăcă repede, dîrdîind de frig, dar de pălărie nu se atinse. Plutonierul, grăbit să sfîrșească, o așeză binișor pe masă, deasupra gulerului, acoperind de tot hîrtia albă, lucitoare.

Urmă o tăcere în care tremurau numai privirile speriate. În sfîrșit, pretorul își drese puțin glasul și vorbi, încurcîndu-se îndată :

— Dacă ai vreo dorință... eu... noi... conform legilor... orice dorință în clipa...

Apostol îl privi drept în ochi, lung, fascinator, și apoi, brusc, se întoarse cu spatele, parcă, și-ar fi

www.digibuc.ro

adus aminte că pe pat e ceva... Pretorul avu o mișcare de curiozitate, să vază ce va face, dar își reveni în fire și ieși cu demnitate, urmat de plutonierul care trase încet ușa, fără să mai învîrtească cheia în broască.

Obișnuit cu zgomotul lacătului, Apostol se uită buimăcit, șoptind:

— Oare de ce n-au încuiat și n-au pus lacătul?... Oare...

Din toate colțurile minții zeci de răspunsuri năvăliră în pripă cu vești încîntătoare. Poate că acuma, după ce s-a îmbrăcat în haină civilă, n-are decît să pună mîna pe clanță și să plece... departe... să trăiască... Poate că nici sentinela nu mai e pe coridor... Poate că afară îl așteaptă Ilona, și Klapka, și preotul Boteanu.

Dar, în vreme ce-și depăna nădejdile strălucitoare, ușa se deschise iar, și în prag se arătă preotul Constantin Boteanu, înalt, slăbuț, cu patrafirul pe piept, cu o carte subsuoară, cu crucea în mînă. O clipă se uită blînd, nedumerit, apoi intră, închise ușa și merse drept la Apostol, murmurînd cu glas cîntat, pătrunzător:

— În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului duh, acum și pururea și-n vecii vecilor...

Apostol crezu o secundă că speranțele lui, printr-o minune cerească, au pornit să se împlinească. Zdrobit de povara suferințelor, se prăbuși în genunchi, sărută cu lăcomie crucea, își ascunse obrajii în cutele patrafirului și izbucni într-un hohot de plîns înăbușit. Pieptul i se umfla sub puterea loviturilor inimii rănite, în care sîngele se zvîrcolea ca

www.digibuc.ro

într-o temniță de plumb. Șiroaiele de lacrămi curgeau pe florile de aur ale patrafirului îmbibat cu miros de tămîie, ca un rîu desfundat de o furtună năprasnică. Printre gemetele lui sacadate, glasul preotului, moale și mîngîietor, î se strecura sfios în suflet, cu vorbe simple, nemeșteșugite, din care, încetul cu încetul, se închegă acolo o liniște ca pînza de zăbranic, străvezie și totuși destul de deasă spre a cerne și a arunca la o parte toate ispitele și deșertăciunile lumești.

Cînd își veni în fire și ridică fruntea, Apostol avea fața albă ca hîrtia și ochii mari, roșii, cu cearcăne negre, cu sclipiri potolite. Văzu o broboană de sudori pe tîmplele lui Boteanu, care se așezã pe scăunel lîngă masă. Pierduse nădejdea în minunea de adineaori și, de frică să nu se ivească iarăși stafiile cu care s-a luptat atîtea ceasuri, se tîrî în genunchi la picioarele preotului.

— Am venit într-un suflet, vorbi Boteanu cu voce stinsă, ștergîndu-și fruntea cu o batistă mare, că în Lunca nu se știa ce s-a întîmplat cu tine... M-am pomenit spre seară cu fata lui Vidor, că mă cheamă degrabă să te binecuvintez... Of, inima omului!... Dar Ilona venise din capul ei la mine... Domnii de aici hotărîseră să-ți trimită un preot militar, de altfel tot slujitorul Domnului... Ne-am rugat cu toții și am înduplecat pe domnul căpitan să fie milostiv...

— Părinte! zise deodată Apostol, grăbit și îngrijorat. Am vrut să scriu mamei, și uite, colo, hîrtia neîncepută... n-am fost în stare... din pricina... Vestește-o tu, Constantine, pe urmă, după ce voi fi... după ce... Spune-i tu cum am... Să aibă grijă de

www.digibuc.ro

logodnica mea... să aibă mare grijă... Căci ele, amîndouă, mi-au sădit în inimă iubirea... şi din iubirea lor mi-am întruchipat credinţa... şi credinţa călăuzitoare... şi... şi...

Îşi ascunse faţa în patrafir, în rămăşiţele mirosului de tămîie, murmurînd cuvinte fără şir. Preotul îi mîngîie părul umed, îngînînd :

— În mijlocul tuturor ispitelor vieţii, ai rămas fiul părintelui tău, Apostole ! N-ai uitat învăţăturile lui, ci le-ai purtat pururea în sîngele tău fierbinte... Ţi-aduci aminte cum ne spunea, de cîte ori venea prin Năsăud, serios şi impunător, parc-ar fi vorbit cu nişte bărbaţi : «Niciodată să nu uitaţi că sînteţi romîni !»...? Vijeliile vieţii îndoaie sufletul omului, dar nu pot smulge dintr-însul rădăcinile cele nepieritoare !... Plăcut este Domnului-Dumnezeului nostru acela care se jertfeşte de bunăvoie pentru neamul părinţilor săi şi pentru credinţa lor în vecii vecilor !

— Pentru neamul părinţilor, şopti Apostol, adîncindu-şi obrajii în mirosul de tămîie, uitînd îndată cuvintele, ca şi cum mintea lui n-ar mai fi fost în stare să păstreze nici un înţeles...

Într-un tîrziu uşa se deschise singură, se învîrti molcom în ţiţîni şi se propti de perete. În bezna pervazului stătea pretorul, ca o chemare mută. Popa Constantin se aplecă peste capul lui Apostol, blînd ca un părinte care deşteaptă din somn un copilaş iubit :

— Scoală, fiule, şi fii tare în ceasul încercării din urmă precum a fost Domnul şi Mîntuitorul nostru Isus Hristos...

www.digibuc.ro

Apostol Bologa se cutremură, dar se ridică îndată și se uită împrejur cu ochi întrebători. Descoperind în ușă figura pretorului, își aduse aminte și întinse brațul spre masă după pălăria moale, fără panglică și roasă pe margini. Atunci își văzu ceasornicul, retrase brusc mîna, desfăcu binișor cureluța și-l dădu preotului, fără să-și arunce ochii pe cadran, zicînd încet:

— Constantine, să nu mă uiți...

Popa strînse ceasornicul în palmă, sub crucea care tremura. Apostol luă pălăria, o mototoli între degete și privi nedumerit în ochii lui Boteanu și apoi spre pretorul din coridor.

— Bologa... a sosit ora... Curaj! zise pretorul, dispărînd imediat.

Apostol se îndreptă spre ușă, trecu pragul și, în capul treptelor, se opri uluit. Ograda era plină de soldați cu făclii aprinse, cu căști lucitoare, ca la o retragere cu torțe în ajunul unei sărbători mari. Flăcările sfîrîiau aspru, cu lumini roșcate, cu nourași de fum necăcios. Casa cu birourile diviziei își însemna contururile în coasta dealului din spate, peste care vîrfurile plopilor bătrîni se înălțau ca niște mîini negre implorătoare spre cerul vînăt, ciuruit de stele.

Privelișteа înfioră inima lui Apostol, iar în corp simți privirile tuturor oamenilor. Îl cuprinse frigul, tresări și, cu amîndouă mîinile, își îndesă pălăria în cap, trăgînd-o pe ochi, să nu mai vază nimic. Apoi, foarte agitat, își ridică gulerul hainei peste gîtul gol.

— Înainte! răsună deodată, peste sfîrîitul torțelor, glasul pretorului, undeva, departe.

www.digibuc.ro

Apostol vru să pornească, dar nu-şi putea urni picioarele. Preotul era lîngă el. Se agăţă de braţul lui, mulţumit c-a găsit sprijinul, şi coborî treptele. Merse un răstimp. Împrejur auzea numai sfîrîit de făclii şi zgomot de bocanci tîrîţi anevoie. Apoi, din stînga, izbucni brusc un hohot de plîns, prelung, ascuţit, acoperind tot convoiul şi umplînd văzduhul ca un cîntec de mort. Apostol îşi zise că e Ilona, strînse mai tare braţul preotului, dar nu întoarse capul, nici nu ridică ochii.

Ieşiră în şosea... Făcliile nu mai fîlfîiau aşa de sfîrîitor, parcă li s-ar fi risipit lumina şi le-ar fi rămas numai fumul. În spate însă gemea mereu plînsul, tot mai stins şi mai depărtat. Apostol văzu că au apucat-o în dreapta, se minună şi şopti preotului limpede şi cu părere de rău:

— Unde mergem, părinte?

În suflet îi încolţi, lîngă părerea de rău, un firicel de nădejde, care-i spunea în taină: «Poate că totuşi!...» Curînd însă părăsiră şoseaua, trecură pe sub un viaduct cărămiziu, apoi peste un podeţ de scînduri noi.

«Doamne, unde mergem?» se întreba Apostol acuma cu durere, mai ales că pe aici nu umblase niciodată.

Nu-şi simţea de loc picioarele, se mira cum poate merge fără picioare şi i se părea că pluteşte în aer, ca în vis. În aceeaşi vreme zise iarăşi preotului, care-i ţinea crucea în faţă:

— Iartă-mă, Constantine, că din pricina mea trebuie să te oboseşti atîta... atîta...

Drept răspuns, Boteanu murmură un crîmpei de rugăciune. Apostol nu înţelegea nimic, voia să-l

www.digibuc.ro

întrebe ce zice, dar ținutul necunoscut îl necăjea atît de rău, că uită ce-a vrut și iar se gîndi, amărît: «Unde mergem?»

O bucată de vreme urcară pe un drum tăiat într-o coastă de deal. Pîrîul de sub podețul de scînduri noi acum gîlgîia gălăgios, în dreapta, la picioarele coastei... Auzind cum gîfîie oamenii împrejurul lui, Apostol șopti la urechea preotului:

— Nici nu-mi simt picioarele... parc-aș pluti...

Boteanu rosti mai tare rugăciunea, înfricoșat de cuvintele lui Apostol, care atîrna tot mai greu pe brațul lui amorțit...

Urcușul se isprăvi. Pîrîul iar murmura alături, somnoros. Lui Apostol i se părea că merge de o veșnicie pe o cărare fără sfîrșit și din nou îi răsări în creieri întrebarea: «Unde mergem?» Atunci preotul parcă se poticni și îndată prinse a se ruga cu glas mai fierbinte, cu vorbe mai grăbite.

— Am sosit? întrebă Bologa, neîndrăznind să ridice ochii.

— Fii tare, fiule, fii tare! bolborosi popa Constantin, plîngător.

Apoi Apostol simți iarbă sub tălpi. Și deodată picioarele începură să-l doară, ca și cînd ar fi dus o povară peste puterile lui.

— Faceți loc!... Pe dincolo, părinte! se auzi, foarte răgușit, glasul pretorului.

Atunci Bologa, nerecunoscînd glasul și vrînd să vază cine a strigat, ridică fruntea și dădu cu ochii, de-abia la vreo zece pași, de un stîlp alb și lucios, cu un braț cîrligat în vîrf. Știreangul se legăna puțin, și legănarea aceasta îi aduse aminte cum a în-

www.digibuc.ro

cercat el odinioară, cu mîinile, rezistența funiei. În lucirea albă a lemnului se deslușea ceva straniu, încît Apostol lăsă repede capul în jos.

Cînd deschise iar ochii, se pomeni lîngă stîlp. Mîna dreaptă atinse întîmplător lemnul rece și umed ca pielea de șarpe. Se scîrbi și începu să-și șteargă umezeala de dunga pantalonului. În timpul acesta însă își plimba liniștit privirea peste mulțimea de fețe ciudate și necunoscute, parcă nici n-ar fi fost omenești, care se ascundeau sub căști lătărețe, în lumina făcliilor fumuroase. Mirosul de rășină arsă îi gîdila nările, și fumul îl supăra, fiindcă-i întuneca vederea. Plecă puțin capul și, aproape de picioare, văzu pămîntul deschis ca o rană urîtă, gălbuie. Groapa nu părea adîncă, și lutul era azvîrlit numai în dreapta, alcătuind o movilă, pe care stătea pretorul, înălțîndu-se deasupra tuturor, ca și cum el ar fi trebuit să... În stînga, la marginea groapei, un coșciug de brad, gol, descoperit... Capacul, cu o cruce neagră la mijloc, zăcea alături de o cruce mare de lemn, pe care scria, cu slove strîmbe: Apostol Bologa... Numele i se părea străin și se întrebă aproape supărat: «Oare cine să fie Apostol Bologa?»

— Gata?... Gata! strigă pretorul, pe movila de pămînt, fluturînd o foaie de hîrtie.

Apostol ascultă numai începutul sentinței, pe urmă se uită la oamenii din preajma lui, gîndindu-se că generalul n-a venit și probabil că doarme... Lîngă movila pretorului zări un doctor cu ceasul în mînă: «Nu-i doctorul Meyer... nu, nu...» La picioarele groapei recunoscu apoi pe Klapka, cu ochii

www.digibuc.ro

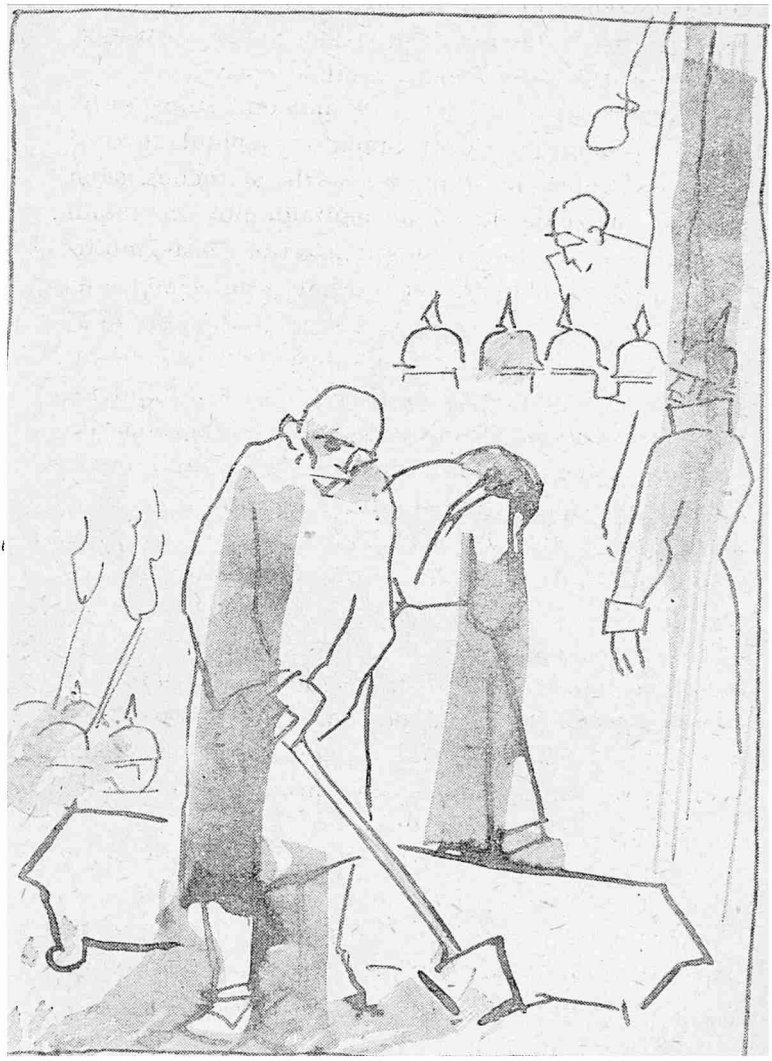

www.digibuc.ro

plînși, îngroziți, care-l obosiră, încît întoarse capul. La doi pași, în stînga, stătea un țăran, sprijinit în hîrleț, cu capul gol, cu părul asudat și lipit de frunte, cu obrajii umezi de lacrămi. «Uite groparul... Vidor...» se gîndi dînsul cu bucurie și vru să-i facă un semn. Dar tocmai atunci pretorul sfîrși citirea cu glas ascuțit și strident ca un scîrțîit de ușă cu țîțîni ruginite, și Apostol își luă seama, întrebîndu-se speriat ce-o să fie acuma... Peste o clipă auzi, din spate, limpede, o voce șovăitoare :

— Trebuie... pe scaun...

Bologa pricepu că trebuie să se suie pe scaunul care se afla lîngă genunchii lui și nu-l observase pînă acuma. Îi era teamă că iar nu va putea mișca picioarele... «Trebuie... trebuie să încerc», îi fulgeră prin creieri. Apoi deodată se simți cuprins în brațe. Se îngrozi. Groparul îl sărută pe obraji, apăsat, cu buzele și mustățile ude.

— La o parte ! răcni pretorul, spăimîntat, ridicînd brațele.

Apostol se urcă pe scaun și se lovi cu capul de șireangul ce atîrna de sus. Pălăria i se înfundase pe ochi. O scoase și o aruncă în groapă. În aceeași clipă izbucni un plîns gros, desperat, nestăpînit. «Cine plînge ?» se gîndi Bologa. Klapka se bătea cu pumnii în piept.

Atunci Apostol fu împresurat de un val de iubire izvorîtă parcă din rărunchii pămîntului. Ridică ochii spre cerul țintuit cu puține stele întîrziate. Crestele munților se desenau pe cer ca un ferăstrău uriaș cu dinții tociți. Drept în față lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui. Apostol își po-

www.digibuc.ro

trivi singur ștreangul, cu ochii însetați de lumina răsăritului. Pământul i se smulse de sub picioare. Își simți trupul atîrnînd ca o povară. Privirile însă îi zburau, nerăbdătoare, spre strălucirea cerească, în vreme ce în urechi i se stingea glasul preotului :

— Primește, Doamne, sufletul robului tău Apostol... Apostol... Apostol...

www.digibuc.ro

CUPRINS

Prefață V
Cartea întîi 3
Cartea a doua 111
Cartea a treia 207
Cartea a patra 293

www.digibuc.ro

Redactor responsabil : Gheorghe Pienescu
Tehnoredactor : Ionel Gheorghiu

Dat la cules 20.12 1962. Bun de tipar 18 02 1963. Apărut 1963. Tiraj 80 195 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt tip B satinat de 65 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 14,86. Coli tipar 23. A. nr. 824/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R C Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat sub comanda nr 30 037 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" — Piaţa Scînteii 1, Bucureşti, R.P.R.

www.digibuc.ro

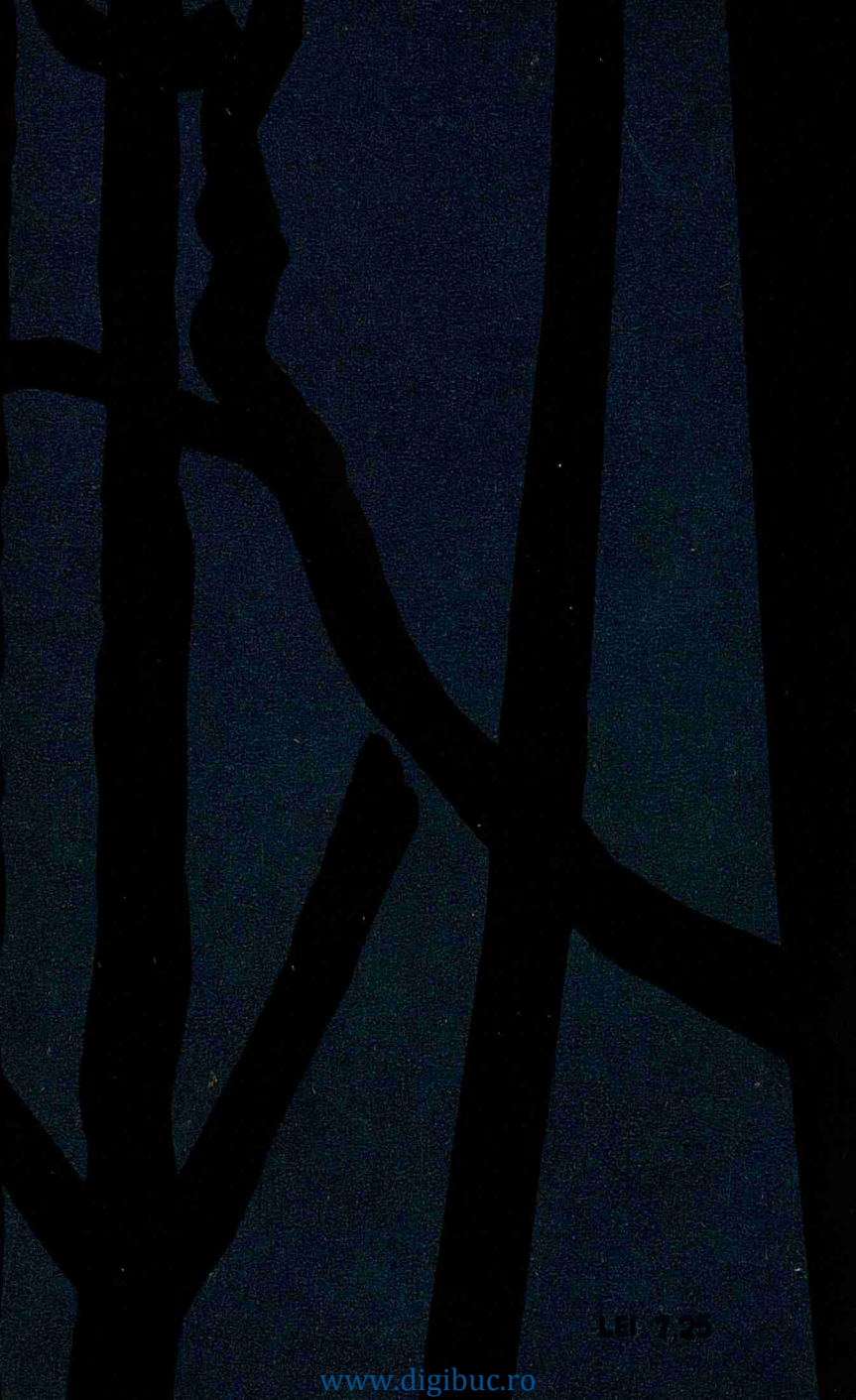

LEI 7,25

www.digibuc.ro